

PROGRAM OBRAD

IV MIĘDZYNARODOWY KONGRES RELIGIOZNAWCZY

RELIGIA A SPOŁECZNO-POLITYCZNE PRZEMIANY WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA

17-20 CZERWIEC 2015 R.
AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ

Spis treści:

ORGANIZATORZY - PATRONATY - PARTNERZY	4
IDEA IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO.....	5
RADA PROGRAMOWA IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO.....	7
KOMITET ORGANIZACYJNY IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO	8
PROGRAM IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO	9
DZIEŃ 1. - 17.06.2015 (ŚRODA)	9
DZIEŃ 2. - 18.06.2015 (CZWARTEK).....	10
DZIEŃ 3. - 19.06.2015 (PIĄTEK)	11
DZIEŃ 4. - 20.06.2015 (SOBOTA)	12
ABSTRAKTY WYSTĄPIEŃ PLENARNYCH	13
SEKCJE IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO	16
Sekcja I (A): NOWE PROBLEMY FILOZOFII RELIGII	16
Sekcja II (B) PRZEDMIOTOWE, TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE TRENDY W RELIGIOZNAWSTWIE. ASPEKT HISTORYCZNY I WSPÓŁCZESNY	23
Sekcja III (C) AKSJOLOGIA RELIGII	28
Sekcja IV (D) ANTROPOLOGIA RELIGII	33
Sekcja V (E) TOŻSAMOŚĆ RELIGIJNA	36
Sekcja VI (F) RELIGIJNOŚĆ EUROPY I ŚWIATA.....	43
Sekcja VII (G) SOCJOLOGIA RELIGII	49
Sekcja VIII (H) NOWA DUCHOWOŚĆ	57
Sekcja IX (I) PEDAGOGIKA RELIGII	65
Sekcja X (J) RELIGIE WSCHODU	77
Sekcja XI (K) ISLAM W EUROPIE	84
Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA	91
18.06.2015 (czwartek)	91
19.06.2015 (piątek)	102
20.06.2015 (sobota)	112
Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA 2.....	117
18.06.2015 (czwartek).....	117
19.06.2015 (piątek)	128
Sekcja XIII (M) KULTURY I RELIGIE	139
18.06.2015 (czwartek).....	139

19.06.2015 (piątek)	150
Sekcja XIV (N) BADANIA NAD JĘZYKIEM RELIGIJNYM.....	158
XV (O) PSYCHOLOGIA RELIGII	161

ORGANIZATORZY - PATRONATY - PARTNERZY

Organizatorzy:

Polskie Towarzystwo Religioznawcze

Akademia Marynarki Wojennej
im. Bohaterów Westerplatte

Patronat:

Marszałek Województwa Pomorskiego

Prezydent Miasta Gdyni

Partnerzy:

Wydział Nauk
Humanistycznych
i Społecznych
Akademii Marynarki
Wojennej im. Bohaterów
Westerplatte

Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu

Instytut Profilaktyki
Społecznej i Resocjalizacji
Uniwersytetu
Warszawskiego

IDEA IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO

RELIGIA A SPOŁECZNO-POLITYCZNE PRZEMIANY WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA

Organizatorzy tego kongresu mają świadomość, że religioznawstwo jako dyscyplina naukowa było i jest zróżnicowane światopoglądowo, ideowo, metodologicznie i problemowo. Inaczej zresztą być nie mogło i być nie może, bowiem – jak każda dyscyplina humanistyczna i społeczna – odwoływało się ono i odwołuje do różnych tradycji refleksji nad religią i religijnością, oraz w różny sposób starało się i stara odpowiedzieć na te pytania, które wyrastają z ogromnie zróżnicowanych ludzkich potrzeb zrozumienia samego siebie oraz swojego bliższego i dalszego otoczenia. Zróżnicowanie to sprawiało i sprawia nadal, że w religioznawstwie pojawiały się i pojawiają różne orientacje i szkoły badawcze. Problem nie w tym, żeby się one nie pojawiały, lecz w tym, żeby przedstawiciele tych różnych orientacji i szkół chcieli i potrafili ze sobą dyskutować i poszukiwać nie tylko tego, co ich dzieli, ale także tego, co ich łączy, oraz aby okazywali zrozumienie dla różnych dróg prowadzących do takiego wspólnego celu jakim jest wiedza obiektywna i szacunek dla tych, którzy podążą do jej osiągnięcia.

Niech mottem przewodnim tego spotkania będą słowa wielkiego filozofa polskiego prof. Kazimierza Twardowskiego:

„(...) Kto się zaciąga pod sztandar nauki, musi się wyrzec wszystkiego, co mogłoby go zepchnąć z drogi sztandarem tym wskazywanej. Musi więc przede wszystkim usilnie pracować nad wyrzeczeniem się wszelkich uprzedzeń, które mogą mu zagrozić drogę, wiodącą ku wiedzy obiektywnej, a które mają swe źródła w tradycjach, zwyczajach, we wpływach otoczenia, w osobistych zamiłowaniach i wstrętach. (...)”

W przeszłości różnie było z tym zrozumieniem, szacunkiem i wyrzeczeniem się. Takie spotkania kongresowe jakie miały wcześniej miejsce w Tyczynie, w Poznaniu i w Toruniu były dobrą okazją, aby zerwać z tymi złymi praktykami i dyskutować na wszystkie tematy – również kontrowersyjne. Jesteśmy przekonani, że spotkanie w Gdyni wpisze się w te tradycje. Do udziału w nim zapraszamy przedstawicieli wszystkich tych środowisk, w których prowadzone są badania religioznawcze. Zaproszenie nasze kierujemy zarówno do doświadczonych religioznawców, jak i do tych osób, które znajdują się dopiero na początku drogi do osiągnięcia w tym zakresie wysokich kwalifikacji. Kierujemy je także do tych, którzy specjalizują się w innych dyscyplinach, a kwestie związane z religią i religijnością stanowi jedynie dopełnienie ich badań. Wychodzimy z założenia, że im bardziej zróżnicowane będzie grono uczestników tego spotkania, tym większa będzie możliwość dowiedzenia się czegoś nowego, interesującego oraz inspirującego do dalszych poszukiwań.

Proponujemy, aby motywem przewodnim tego spotkania była refleksja nad religią i religijnością w sytuacji zachodzących we współczesnym świecie przemian społeczno-politycznych. Nawiązujemy w ten sposób do tych dyskusji, w których stawiane są problemy

generowane przez takie procesy zachodzące w społeczeństwie jak globalizacja, liberalizacja życia społecznego, sekularyzacja, czy pluralizacja. Wprawdzie w naszym kraju nie występują one jeszcze w takiej skali jak w krajach zachodnich, to wiele wskazuje na to, że zmierzamy do przejścia wzorców kulturowych dominujących w tamtych krajach – wzorców, które niejednokrotnie traktowane są i przedstawiane jako szansa dla naszego społeczeństwa. Zakładamy, że to spotkanie kongresowe będzie dobrą okazją do dyskusji, czy można i należy je tak traktować i przedstawiać. Rzecz jasna, ani ten motyw wiodący, ani też to fundamentalne pytanie nie powinno ograniczać pola kongresowych dyskusji. Organizatorzy wręcz mają nadzieję, że będzie ono znacznie bardziej zróżnicowane problemowo, a to, co w tych dyskusjach się pojawi będzie stanowiło świadectwo różnorodności i różnorodności poszukiwań uczestników tego spotkania.

W imieniu Zarządu Polskiego Towarzystwa Religioznawczego wyrażam uznanie i podziękowanie za podjęcie się trudu zorganizowania IV Międzynarodowego Kongresu Religioznawczego przez Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni. Jesteśmy przekonani, że dotychczasowe doświadczenie tej uczelni w organizowaniu tego rodzaju spotkań, oraz jej znakomita infrastruktura dydaktyczna sprawią, że spotkanie to będzie udane zarówno pod względem merytorycznym, jak pobytowym.

Przewodniczący Rady Programowej
IV Międzynarodowego Kongresu Religioznawczego

prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz

RADA PROGRAMOWA

IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO

- Prof. dr hab. Kazimierz BANEK
- Prof. dr hab. Józef BANIAK
- Ks. prof. dr hab. Andrzej BRONK
- Prof. dr hab. Zbigniew DROZDOWICZ - **przewodniczący**
- Prof. dr hab. Halina GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA
- Prof. dr hab. Henryk HOFFMAN
- Prof. dr hab. Jan ILUK
- Prof. dr hab. Adam KARPIŃSKI
- Prof. dr hab. Krzysztof KOSIOR
- Prof. dr hab. Maria LIBISZOWSKA-ŻÓŁTKOWSKA
- Ks. prof. dr hab. Janusz MARIAŃSKI
- Ks. prof. dr hab. Piotr MOSKAL
- Prof. dr hab. Andrzej PAPUZIŃSKI
- Prof. dr hab. Zbigniew STACHOWSKI
- Prof. dr hab. Marek SZULAKIEWICZ
- Prof. dr hab. Andrzej WÓJTOWICZ

KOMITET ORGANIZACYJNY

IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO

- dr hab. Jerzy KOJKOŁ, prof. AMW - **przewodniczący**
- dr Gracjan CIMEK
- dr Ewa STACHOWSKA
- dr Jarema DROZDOWICZ
- mgr Janetta CHARUTA-KOJKOŁ
- mgr Łukasz WYSZYŃSKI
- mgr Paweł KUSIAK
- mgr Magda MILCZAREK-GNACZYŃSKA
- Katarzyna ANDZIULEWICZ

PROGRAM IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO

DZIEŃ 1. - 17.06.2015 (ŚRODA)

Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

14.00 - 15.30	Walne posiedzenie <i>Polskiego Towarzystwa Religioznawczego</i>
14.00 - 17.00	Rejestracja uczestników
14.00 - 17.00	Kiermasz książek różnych wydawnictw
16.00 - 16.15	Pokaz tańca polinezyjskiego <i>Tari Tifa</i> z bębenkami Tifa
16.15 - 16.30	Otwarcie wystawy ➤ <i>Wartości tradycyjnej kultury Polinezji dla współczesności</i> (autorstwo: dr hab. Mirosława Jaworowska, prof. AMW)
17.15 - 17.30	Pokaz tańca polinezyjskiego <i>Baris/Topeng Tua</i>
17.30 - 18.00	Otwarcie IV Międzynarodowego Kongresu Religioznawczego
18.00 - 19.00	Wykład inauguracyjny: ➤ prof. dr hab. Zbigniew DROZDOWICZ <i>Standardy racjonalności w sferze sacrum i w sferze profanum</i>
19.00	Przejazd na imprezy towarzyszące

DZIEŃ 2. - 18.06.2015 (CZWARTEK)

Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

09.00 - 10.00	Wykład plenarny: <ul style="list-style-type: none"> ➤ ks. prof. dr hab. Janusz MARIAŃSKI <i>Nowa Duchowość. Mit czy rzeczywistość?</i>
10.00 - 10.30	Przerwa kawowa
10.30 - 13.00	Obrady w sekcjach: <ul style="list-style-type: none"> ➤ I (a) Nowe problemy filozofii religii, cz. 1 ➤ III (c) Aksjologia religii ➤ VIII (h) Nowa duchowość, cz. 1 ➤ XI (k) Islam w Europie, cz.1 ➤ XII (I) Religia a polityka – I, cz.1 ➤ XII (I) Religia a polityka – II cz.1 ➤ XV (o) Psychologia religii, cz. 1 ➤ XIII (m) Kultury i religie, cz. 1
13.00 - 14.30	Przerwa obiadowa
14.30 - 17.00	Obrady w sekcjach: <ul style="list-style-type: none"> ➤ I (A) Nowe problemy filozofii religii, cz. 2 ➤ V (E) Tożsamość religijna ➤ XI (K) Islam w Europie, cz.2 ➤ XII (L) Religia a polityka – I, cz. 2 ➤ XII (L) Religia a polityka – II, cz.2 ➤ VIII (H) Nowa duchowość, cz. 1 ➤ XV (O) Psychologia religii, cz. 2 ➤ XIII (M) Kultury i religie, cz. 2
18.00	Przejazd na imprezy towarzyszące

DZIEŃ 3. - 19.06.2015 (PIĄTEK)

Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

09.00 - 10.00	Wykład plenarny: <ul style="list-style-type: none"> ➤ prof. dr hab. Andrzej WÓJTOWICZ <i>Krytyczne kategorie nowoczesnego religioznawstwa: perspektywa wielokulturowa</i>
10.00 - 10.30	Przerwa kawowa
10.30 - 13.00	Obrady w sekcjach: <ul style="list-style-type: none"> ➤ II (B) Przedmiotowe, teoretyczne i metodologiczne trendy w religioznawstwie. Aspekt historyczny i współczesny ➤ VI (F) Religijność Europy i świata, cz. 1 ➤ VII (G) Socjologia religii, cz. 1 ➤ IX (I) Pedagogika religii, cz. 1 ➤ X (J) Religie wschodu, cz. 1 ➤ XII (L) Religia a polityka – I, cz.1 ➤ XII (L) Religia a polityka – II, cz.1 ➤ XIII (M) Kultury i religie (Przemiany współczesnej kultury w perspektywie badań nad ezoteryzmem), cz. 1
13.00 - 14.30	Przerwa obiadowa
14.30 - 17.00	Obrady w sekcjach: <ul style="list-style-type: none"> ➤ VI (F) Religijność Europy i świata, cz. 2 ➤ VII (G) Socjologia religii, cz. 2 ➤ IX (I) Pedagogika religii, cz. 2 ➤ X (J) Religie wschodu, cz. 2 ➤ XII (L) Religia a polityka – I, cz. 2 ➤ XII (L) Religia a polityka – II, cz.2 ➤ XIII (M) Kultury i religie (Przemiany współczesnej kultury w perspektywie badań nad ezoteryzmem), cz. 2
18.00	Przejazd na imprezy towarzyszące

DZIEŃ 4. - 20.06.2015 (SOBOTA)

Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

09.00 - 11.00	Obrady w sekcjach: <ul style="list-style-type: none"> ➤ IV (D) Antropologia religii ➤ XII (L) Religia a polityka – I ➤ XIV (N) Badania nad językiem religijnym
11.00 - 11.30	Przerwa kawowa
11.30 - 12.30	Wykład plenarny: <ul style="list-style-type: none"> ➤ dr hab. Jerzy KOJKOŁ, prof. AMW <i>Sakralizacji i ambiwalencja. Polska myśl filozoficzno-społeczna o religii</i>
12.30	Zamknięcie IV Międzynarodowego Kongresu Religioznawczego

ABSTRAKTY WYSTĄPIEŃ PLENARNYCH

Prof. dr hab. Zbigniew DROZDOWICZ

Standardy racjonalności w sferze sacrum i w sferze profanum

Było i jest kwestią dyskusyjną, gdzie się racjonalność zaczyna i gdzie się kończy, oraz jakie może ona i powinna przybierać formy wyrazu. Jest natomiast kwestią bezdyskusyjną (przynajmniej dla mnie), że dążenie do niej stanowiło i stanowi jeden z najistotniejszych celów ludzkich działań. Jest również kwestią bezdyskusyjną, że jedną z tradycyjnie wyznaczanych granic między różnie pojmowanymi formami racjonalnością, oraz między racjonalnością i irracjonalnością przebiegała między jej występowaniem w sferze sacrum oraz jej występowaniem w sferze profanum. Rzecz jasna, wyznaczanie tej granicy nie zawsze oznaczało, że pojawiające się w tych różnych sferach typy racjonalności nie mogły, czy też nie powinny mieć żadnych punktów zbieżnych. Wprawdzie takie podejście do racjonalności w kulturze europejskiej się również pojawiło, ale miało stosunkowo niewielu zwolenników. Szybko się zresztą okazało, że jest ono nie tylko trudne do obrony, ale także do konsekwentnego realizowania w myśleniu i praktycznym działaniu. Niemal u każdego z jego zwolenników można znaleźć próby łączenia pewnego sacrum z pewnym profanum – jeśli nawet nie z którymś tradycyjnym sacrum i profanum, to przynajmniej takim, które nawiązywało do określonych tradycji i dokonywało czegoś w rodzaju ich rewitalizacji.

W wykładzie tym odwołam się do kilku takich przypadków stanowienia standardów racjonalności, w których wprawdzie rozróżnia się sacrum i profanum, a nawet pod niejednym względem te sfery rzeczywistości się sobie przeciwstawia, ale jednocześnie wskazuje się, iż pod innymi względami mogą one i powinny się dopełniać. Czasami jest to dopełnienie poprzez dodawanie różnych mocy do ludzkiego zmagania się z żywymi problemami. Innym razem jest to dopełnienie poprzez wykluczanie jednych mocy i stawianie na inne – nie tylko różniące się od tych pierwszych, ale także niemożliwe bez odwołania się do tamtych do rozpoznania i efektywnego wykorzystania.

Ks. prof. dr hab. Janusz MARIAŃSKI

Nowa Duchowość. Mit czy rzeczywistość?

Termin „duchowość” ma swoją długą i bogatą tradycję, należał do kluczowych pojęć w teologii, także w życiu religijnym odgrywał on ważną rolę. W ostatnich dwóch dekadach można zaobserwować przenikanie tego terminu do psychologii i socjologii oraz do mentalności ludzi współczesnych. Także termin „nowa duchowość” wydaje się już posiadać ugruntowaną pozycję w dyskursie naukowym, ale ze względu na wielość i różnorodność zjawisk określanym tym terminem, wymaga on szczegółowych eksplikacji. O ile termin duchowość nie zakłada, a przynajmniej nie zawsze zakłada opozycję religii i duchowości, to

termin nowa duchowość wskazuje już wyraźnie na alternatywę „albo religia – albo duchowość”.

Nowej duchowości będzie poświęcone niniejsze opracowanie, które ma charakter refleksji teoretycznej, bez odniesień do empirycznych badań nad duchowością i nową duchowością. Nie podejmujemy tu wielu innych ważnych problemów, jak relacja między religijnością i duchowością w rozwoju genetycznym (pierwotność religii czy duchowości), relacja między duchowością religijną i niereligijną, transformacje duchowości religijnej, czy relacja między duchowością a ponowoczesną kulturą. Nie podejmujemy rozstrzygnięć, czy uprawomocnione jest tworzenie nowej subdyscypliny socjologicznej (socjologia duchowości), odrębnej od tradycyjnej socjologii religii. Opracowanie jest w istocie uogólnioną refleksją nad strukturą pojęciową nowej duchowości.

Autor traktuje nową duchowość jako jeden z megatrendów początków XXI wieku i określi ją jako „doświadczenie sacrum, niekiedy bezimiennego, rozumianego w kategoriach czegoś osobistego, intymnego, czegoś, co odnosi się do mocy tkwiącej we wnętrzu człowieka. Duchowość ta podkreśla rolę doznań i duchowych ćwiczeń, traktuje ludzkie ciało jako wypełnione wewnętrznym, duchowym sensem, oraz jako manifestację kreatywnej siły Ducha; odnosi się z szacunkiem do natury i propaguje zdrowe odżywianie; przywiązuje dużą wagę do więzi międzyludzkich opartych na wierności i miłości; do etyki wyrażającej się w poszanowaniu uznawanych przez siebie wartości moralnych; jest wrażliwa na sztukę, podkreśla też równość płci. Duchowość ta jest holistyczna, demokratyczna, łatwo dostępna i niehierarchiczna; stawiana jest ona w opozycji do zinstytucjonalizowanej religii, czyli jest pozakościelna”.

Prof. dr hab. Andrzej WÓJTOWICZ

Krytyczne kategorie nowoczesnego religioznawstwa: perspektywa wielokulturowa

Krytyka nowoczesnego religioznawstwa i uprawiana przezeń krytyka religii jest autoreferencjalna. Przyjmuje do wiadomości ruchy ożywienia religijnego we współczesnym świecie w warunkach niezdolności do jego niekonwencjonalnej identyfikacji. Zwraca się tedy ku swym podstawom by pytać o narzędzia niezbędne w swoich studiach, jeśli nie ma ulec atrofii kompletnej w uległości paraliżującym efektem postmodernistycznego relatywizmu. Jeśli ożywienie religijne jest ruchem globalnym o różnym nasileniu, wolno go badać w perspektywach kulturowych, to jest z uwzględnieniem początkowych warunków sytuacji nowoczesności. Warunek nowoczesności zakłada kunszt autoświadomego dystansowania się względem przeszłości, także względem sytuacji swoistej naiwności żywiołowej jego ekspresji. Jakoż nowoczesność wchłania modernizm jako swoją naiwność bo obie kategorie jako różne od siebie zależą i się wzajemnie konstytuują. Skoro rozumiemy nowoczesność jako nieustającą krytykę, pojawiają się równolegle techniki dystansowania się, autowyzwalania z kategorii dotychczas rządzących z jednej strony konstrukcją danego ładu

społecznego i jego religii, z drugiej praktyką ich badań. Idzie o samorefleksyjność nowoczesnego religioznawstwa, to znaczy o sytuację, w której jego źródła opisują je jako formy badania należące każdorazowo i nieuchronnie do jakiejś przeszłości zwłaszcza wtedy, gdy naiwnie sądzi ono, że jest perspektywą teraźniejszości i przyszłości.

Dr hab. Jerzy KOJKOŁ, prof. AMW

Sakralizacji i ambiwalencja. Polska myśl filozoficzno-społeczna o religii

Pojęcie ambiwalencji czy dwoistości, stosowane jako kategoria metadyskursu, może uzmysłowić teoretyczno-metodologiczną wartość polskiej myśli społecznej. Dzięki jej stosowaniu możemy idee polskich teoretyków interpretować w kontekście różnorodnych typów dwoistości, odbywając w ten sposób wędrówkę intelektualną pomiędzy skrajnymi biegunami, ciągle oscylując od tego, co konieczne do tego, co niemożliwe. W ten sposób polskie myślenie o religii zinterpretujemy jako mówienie z jednej strony o „istocie rzeczy”, z drugiej zaś o tym, co pozwala poza tę istotę wychodzić.

Ponadto w referacie, polska myśl filozoficzno-społeczna o religii przełomu XIX i XX wieku, zostanie zinterpretowana w związku z kategorią sakralizacji. Analizując teksty polskich myślicieli dotyczące religii można je zakwalifikować do kilku ujęć teoretycznych traktujących sakralizację jako: kategorię a priori świadomości normatywnej, odwołującej się do tradycji neokantowskiej, która zresztą znajdowała w tym czasie wie-lu zwolenników, kategorię a priori świadomości zbiorowej czy społecznej odwołującej się przy tym do szkoły socjologii humanistycznej, kategorię uznającą wartość świętości za autonomiczną i najwyższą oraz kategorię nadającą sacrum i profanum sens ontologiczny w procesie przekształcania sfery abstrakcyjno-konkretnej w abstrakcyjną.

Takie ujęcie pozwala odkryć nieznane dotąd właściwości polskiej myśli filozoficzno-społecznej a w szczególności jej świadomości teoretycznej w odniesieniu do religii. Interpretacji zostaną poddane teksty takich myślicieli jak: Ignacego Radlińskiego, A. Niemojewskiego, A. Mahrburga, W. Rubczyńskiego, L. Gumplowicza, ks. Stefana Pawlickiego, A. Świętochowskiego, M. Straszewskiego, J. Ochorowicza, E. Majewskiego, L. Krzywickiego i innych.

SEKCJE IV MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU RELIGIOZNAWCZEGO

Sekcja I (A): NOWE PROBLEMY FILOZOFII RELIGII

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz**

Sekretarz: **dr Sławomir Sztajer**, e-mail: sztajers@amu.edu.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.50 - **Prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz**

– *Współczesne problemy filozofii religii*

10.50 - 11.10 - **Dr hab. Edward Jeliński, prof. UAM**

– *Problem źródeł ubóstwa w Kościele – kilka uwag z perspektywy historyczno-teologicznej*

11.10 - 11.30 - **Dr hab. Maciej Chlewicki, prof. UKW**

– *Osiemnastowieczna idea religii naturalnej i jej współczesne formy*

11.30 - 11.50 - **Dr hab. Andrzej Korczak**

– *Wątpliwości związane z tantrycznymi inspiracjami teorii mitu Mircei Eliadego*

11.50 - 12.10 - **Dr Sławomir Sztajer**

– *Religia i poczucie rzeczywistości w ujęciu kognitywno-semiotycznym*

12.10 - 12.30 - **Dr Tomasz Szymański**

– *W poszukiwaniu religii uniwersalnej: zarys tematyczny i metodologiczny*

12.30 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.50 - **Dr Juliusz Iwanicki**

– *Sekularyzacja w filozofii religii Leszka Kołakowskiego*

14.50 - 15.10 - **Dr Jowita Guja**

– *Postsekularne interpretacje Listu do Rzymian św. Pawła. Od Taubesa do Žižka*

15.10 - 15.30 - **Mgr Damian Kokoć**

– *Awerroistyczna doktryna podwójnej prawdy a współczesne dyskusje na temat relacji między nauką a wiarą*

15.30 - 15.50 - **Mgr Szymon Nowak**

– *Ayahuasca jako nauczycielka – o poznawczym charakterze doświadczeń wizyjnych*

15.50 - 16.10 - **Mgr Magdalena Debita**

– *In vitro, badania prenatalne – wybrane problemy bioetyczne przed którymi stoi Kościół Katolicki*

16.10 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Maciej Chlewicki, prof. UKW

Osiemnastowieczna idea religii naturalnej i jej współczesne formy

Najogólniejsza charakterystyka XVIII - wiecznej koncepcji "religii naturalnej" sprowadzałaby się do trzech punktów: (1) przekonanie o istnieniu wspólnych dla wszystkich ludzi zasad moralnych; (2) wiara w istnienie Istoty (Boga, Stwórcy), nieposiadającej cech bóstwa jakiejś konkretnej religii, odpowiedzialnej za ład fizyczno-moralny; (3) przekonanie, że instancją zdolną rozpoznać owe zasady (i tym samym "wolę" tej Istoty) jest ludzki rozum lub ewentualnie wrodzony instykt moralny. Współczesny światopogląd ludzi Zachodu - bo o nich tu ma być mowa - da się, być może, opisać jako bardziej lub mniej zmienione formy powyższej koncepcji, przy czym to, jaka jest ich obecna postać, stanowi najciekawsze zagadnienie. Przykładowo, wobec współczesnych wątpliwości co do przekonania o istnieniu wspólnych zasad moralnych całej ludzkości, tę dawną ideę zastępuje dziś w jakimś sensie koncepcja praw człowieka, która ma oczywiście mieć charakter uniwersalny i stanowić moralny fundament, choć nie zawsze możliwy do pełnego zrealizowania w warunkach rzeczywistości społecznej i politycznej. Analogicznie można wskazać także na współczesne, a więc istniejące w nieco zmienionej postaci, "ureczywistnienia" pozostałych dwóch elementów dawnej "religii naturalnej", natomiast jako dodatkowe jawi się pytanie, czy tak, jak kiedyś, także dziś stanowią one elementy jednego światopoglądu, czy też funkcjonują na odrębnych zasadach? Jeszcze inny ważny problem, znacznie ogólniejszej natury, może zawierać się w pytaniu, czy wciąż i w jakim sensie można jeszcze mówić o tym wszystkim w kategoriach "religii" i czy wręcz nie wymagałoby to zmiany (ewolucji?) zakresu tego pojęcia? A może już od początku sama oświeceniowa koncepcja "religii naturalnej" była nadużyciem tego pojęcia?

dr hab. Andrzej Korczak

Wątpliwości związane z tantrycznymi inspiracjami teorii mitu Mircei Eliadego

Przedstawiam i komentuję różne wątpliwości dotyczące metody Eliadego ufundowanej na jego doświadczenia medytacyjnych. Najważniejsze powody tych wątpliwości to: osobiste zaangażowanie uczonego w badane wyobrażenia, problem uniwersalnego charakteru wyobrażeń, które służyły mu do medytacji, przemiana mitów w alegorie podczas tantrycznej medytacji, skutki interioryzacji postaci bogów podczas tantrycznej medytacji, stosowanie metody sprawdzonej w ocenie mitów archaicznych do religii wysoko rozwiniętych oraz problem zbieżności metody ufundowanej na doświadczeniach medytacyjnych z fenomenologią religii.

dr Sławomir Sztajer

Religia i poczucie rzeczywistości w ujęciu kognitywno-semiotycznym

Wystąpienie koncentruje się na problemie poczucia rzeczywistości, które towarzyszy różnego rodzaju doświadczeniom i przekonaniom religijnym. Charakterystyczną cechą niektórych kluczowych dla religii przedstawień jest towarzyszące im przekonanie, że nie mają

one charakteru fikcyjnego, lecz są przedstawieniami „wyższej” czy „prawdziwej” rzeczywistości. Poczucie to ma charakter specyficzny o tyle, o ile przedmioty zdefiniowane przez religię jako realne nie są uchwytnie w codziennym doświadczeniu. Zagadnienie poczucia, postrzegania czy nawet tworzenia rzeczywistości było przedmiotem zainteresowania wielu badaczy takich jak William James, Alfred Schütz, Peter L. Berger i Thomas Luckmann. Istotną cechą wypracowanych przez nich koncepcji jest przekonanie, że realność nie jest po prostu cechą obiektywnego świata, która jest zawsze tak samo rozumiana niezależnie od jednostki i niezależnie od kultury. Realność ma swoje źródła w subiektywności lub intersubiektywności. Rzeczywiste jest to, co w wyniku pewnych procesów (postrzegania, interpretacji, komunikacji, instytucjonalizacji) zostało zdefiniowane jako rzeczywiste. Procesy, na podstawie których dokonuje się konstruowanie rzeczywistości nie muszą być uświadamiane przez jednostki, dla których coś staje się realne; wiele z tych procesów ma charakter nieuświadomiony. Nawiązując do wymienionych wyżej badaczy argumentuję, że właściwe religii poczucie rzeczywistości jest w istotnym stopniu uwarunkowane zarówno procesami poznawczymi, jak i procesami tworzenia znaczeń oraz procesami komunikacji. W wystąpieniu wskazuję na kilka zasadniczych mechanizmów wpływających na właściwe religii poczucie rzeczywistości.

dr Tomasz Szymański

W poszukiwaniu religii uniwersalnej: zarys tematyczny i metodologiczny

Gdy mówimy o religii uniwersalnej, której idea pojawia się niekiedy na horyzoncie w naszych czasach pluralizmu i dialogu międzyreligijnego, należy dokonać pewnych ustaleń metodologicznych określających jej związek z różnymi dziedzinami wiedzy: religioznawstwem, historią idei, filozofią lub teologią religii. Jeśli przyjmiemy – abstrahując od niekończących się sporów o definicję religii czy możliwość jej zdefiniowania – że religia to forma kultu odnosząca człowieka do wyższej lub istotowej rzeczywistości, oparta na pewnej doktrynie czy wierze, posiadająca pewien wymiar moralny i tworząca pewną wspólnotę, to stwierdzimy, że religia uniwersalna jako idea posiadająca rozliczne odsłony historyczne, na różne sposoby spełnia wymienione kryteria – inaczej nie byłaby religią w znaczeniu, jakie nadała słowu nowoczesność. Jednocześnie jednak transcenduje ona religie pozytywne, a ich wielość i krytyczno-badawczy stosunek do nich stanowią nawet warunki możliwości jej genezy. Przy czym idea religii uniwersalnej może pozostać na poziomie czysto intencjonalnego tworu lub projektu (obecnego w różnych dziedzinach kultury: nauce, literaturze czy polityce), tak jak w przypadku nowożytnej religii naturalnej, stanowiącej wspólny mianownik wszystkich religii i opartej na tzw. credo minimum, ale może również, choć zdarza się to rzadko, przyjąć konkretną postać historyczną – tak jak w przypadku kultów powstałych w okresie Rewolucji francuskiej. Idea religii uniwersalnej może też zostać skojarzona lub nawet utożsamiona z którąś z religii historycznych. W świecie Zachodnim i właściwym mu kontekście judeochrześcijańskim najczęściej będzie to religia katolicka. Czym innym jednak jest powiedzieć, że katolicyzm jest religią uniwersalną (jedną z religii posiadających uniwersalny charakter) a czym innym, że religią uniwersalną (jedną

prawdziwą religią ludzkości) jest katolicyzm. Powiązanie danej religii pozytywnej z ideą religią uniwersalnej opiera się na koncepcji tradycji pochodzącej z pierwotnego Objawienia, która często ma ezoteryczne pochodzenie. Wzorcowym przykładem takiej koncepcji jest renesansowa *prisca theologia* lub *philosophia perennis*. Rozważanie na temat Objawienia i tradycji naprowadzają nas na dwa kluczowe zagadnienia dotyczące idei religii uniwersalnej: po pierwsze, czy chodzi o religię objawioną czy nie; po drugie zaś, czy należy jej szukać w najdalszej (względnie mitycznej) przeszłości cofając się śladami przekazującej ją tradycji, czy ma ona dopiero zostać urzeczywistniona w przyszłości na drodze postępu i ewolucji ludzkości (trzeba zaznaczyć, że czasami obydwie tezy nie muszą się wykluczać). Odpowiedzi na postawione pytania różnią się oczywiście zależnie od tego, którą z historycznych odsłon idei religii uniwersalnej mamy na uwadze. W wystąpieniu prześledzimy wybrane spośród nich, ze szczególnym uwzględnieniem nowożytnej i XIX-wiecznej Francji.

dr Juliusz Iwanicki

Sekularyzacja w filozofii religii Leszka Kołakowskiego

W wystąpieniu pragnę przyrzeć się koncepcjom sekularyzacyjnym, jakie pojawiały się na różnych etapach twórczości Leszka Kołakowskiego (1927-2009). Zastosuję własną typologię pojęcia "sekularyzacja", którą zaproponowałem w swoim doktoracie "Procesy sekularyzacyjne a filozofia sekularna i postsekularna" (UAM, Poznań 2014). W twórczości Kołakowskiego można na różnych szczeblach uchwycić sekularyzację indywidualną (doktorat o Spinozie, praca "Świadomość religijna i więź kościelna"), sekularyzację kulturową ("Cywilizacja na ławie oskarżonych"), czy wreszcie indywidualną. Charakterystyczny jest dla Kołakowskiego zwrot w twórczości filozoficznej, w którym docenia szczególną rolę religii jako mitu i sacrum ("Obecność mitu"), pozostając prywatnie myślicielem świeckim i zdystansowanym do konfesyjnego chrześcijaństwa (Zbigniew Mentzel, "Czas ciekawy czas niespokojny").

dr Jowita Guja

Postsekularne interpretacje Listu do Rzymian św. Pawła. Od Taubesa do Žižka

Tematem wystąpienia jest specyficzny typ ateizmu, który wykształcił się w środowiskach inteligencji XIX-wiecznej Rosji. Charakterystyczny dla niego jest główny punkt odniesienia, którym jest problem teodycei, „tez dziecka” (odmalowany sugestywnie przez Dostojewskiego w „Braciach Karamazow”), które unieważniają ideę Boga. Wychodząc z tego punktu dziewiętnastowieczni rosyjscy filozofowie poddają religię bardzo ostrej krytyce proponując w jej zamian projekt „nowego człowieka” i „nowego społeczeństwa”. W referacie zostaną poddane analizie i porównaniu trzy stanowiska reprezentujące ten typ: wczesnosocjalistyczne (Bieliński), nihilistyczne (Czernyszewski) i anarchistyczne (Bakunin).

mgr Damian Kokoć

Awerroistyczna doktryna podwójnej prawdy a współczesne dyskusje na temat relacji między nauką a wiarą

Napięcie między religią a filozofią towarzyszyło filozofii od samego jej początku. Interakcje między objawieniem zawartym w Biblii, czy w Koranie, a osiągnięciami greckich uczonych zaowocowały jeszcze większą polaryzacją między tymi dwiema dziedzinami. Filozofia, jako wiedza dotycząca tego świata, zaczęła być przeciwstawiana absolutnej prawdzie zawartej w tekstach uznawanych za święte. Zaowocowało to tym, że filozofia postrzegana była jako „służka” teologii. Sytuacja ta zaczęła się zmieniać w XIII wieku, kiedy do Europy zaczęły napływać teksty Arystotelesa oraz arabskie komentarze do dzieł Stagiryty. Wśród tych komentarzy największym uznaniem cieszyły się te autorstwa Awerroesa. To właśnie w środowisku awerroistów łacińskich zrodziła się idea, którą później nazwano „doktryną podwójnej prawdy”. Bazując na koncepcjach Awerroesa, bronili oni autonomii dociekań filozoficznych i naukowych od rozstrzygnięć teologicznych. Podkreślali, że filozofia i teologia to odrębne nauki, a wnioski, do których dochodzi się na gruncie jednej z nich, nie mogą być podważone przez tezy głoszone w ramach drugiej z nich. Jednocześnie podkreślali, że gdy w ramach filozofii i teologii dochodzi się do sprzecznych wniosków, to oba mogą być prawdziwe. Wynika to stąd, że obie nauki wykorzystują inne metody. Teologia np. uwzględnia w swoich rozważaniach możliwość wystąpienia cudu, natomiast filozofia bierze pod uwagę tylko przyczyny naturalne przy wyjaśnianiu badanych przez siebie zjawisk.

Dynamiczny rozwój nauk przyrodniczych w nowożytności spowodował, że filozofia przestała być postrzegana tylko jako służka teologii. Liczne sukcesy zaowocowały tym, że coraz częściej „hipoteza Boga” zaczęła być uznawana za niepotrzebną do wyjaśnienia otaczającego nas świata. W konsekwencji, wielu współczesnych „nowych ateistów”, przyjmuje, że wiara jako nienaukowa, jest czymś irracjonalnym i bezsensownym. Aby odeprzeć tego typu zarzuty, myśliciele religijni zaczęli posługiwać się argumentacją analogiczną do tej, którą stosowali awerroiści w XIII wieku. Przede wszystkim podkreślają oni, że wiara i nauka, to dwie oddzielne sfery, które rządzą się odrębnymi prawami. I jak zauważa np. John Hick, fakt, że w ramach nauki nie można potwierdzić istnienia rzeczywistości niematerialnej, nie oznacza, że rzeczywistość taka nie istnieje. Przyrodoznawstwo nie może uchwycić tej sfery, bo posługuje się metodami, które umożliwiają poznanie tylko tego, co naturalne. Michał Heller uważa, że zaakceptowanie niezależności obu dziedzin jest podejściem najlepszym, bo pozwala uniknąć z jednej strony zarzutów o irracjonalność wiary, a z drugiej poważnego błędu metodologicznego, jaki często popełniają ludzie wierzący. Błędu „Boga od zapychania dziur”, który polega na uzupełnianiu naszej wiedzy naukowej działalnością Boga. Jest to niebezpieczne, bo narusza autonomię wiary i nauki, co umożliwia wysuwanie argumentów za irracjonalnością religii, gdy owe „dziury” w wiedzy udaje się uzupełnić za pomocą działalności naukowej.

mgr Szymon Nowak

Ayahuasca jako nauczycielka – o poznawczym charakterze doświadczeń wizyjnych

W pierwszej części swojego wystąpienia przedstawię historię powstania Santo Daime oraz zaprezentuję system symboliczny obecny w ceremoniach związanych z rytualnym pićiem ayahuaski, zwanej Daime. Scharakteryzuję także przekonania centralne dla owej religii. W obrębie wierzeń daimistów (członków kościoła) centralne miejsce zajmują jednak nie pisma, lecz wizje doświadczane dzięki działaniu samej Daime. Daime, czyli ayahuasca, utożsamiona z Matką Boską, jest najważniejszą nauczycielką, jest źródłem objawiającą swą mądrość za pośrednictwem ayahuaski.

Centralny punkt mojego wystąpienia będzie stanowiła próba odpowiedzi na pytanie o poznawczą wartość doświadczeń wizyjnych powodowanych działaniem substancji halucynogennych w kontekście religijnym. W tym celu skontrastuję ze sobą stanowisko redukcjonistyczne, traktujące halucynację jako doświadczenie podobne do percepcji, jednak nieposiadające przedmiotowego odniesienia, z alternatywnym stanowiskiem głoszącym, że doświadczenie wizyjne jest doświadczeniem poznawczym, dającym autentyczny dostęp do sfery sacrum. Argumentując na rzecz tezy antyredukcjonistycznej, w pierwszej kolejności poddam interpretację definicji halucynacji obecnej w DSM-5, wskazując, że pojęcie to ma swój ograniczony zasięg i nie powinna być stosowana poza kontekstem psychiatrycznym. W drugiej kolejności będę argumentował, że w doświadczeniu wizyjnym nie prezentują się przedmioty o charakterze fizycznym, lecz symbole. W ostatniej części prezentacji podam argumenty filozoficzne przemawiające za tezą, że wbrew stanowisku redukcjonistycznemu, autentyczny symbol nie może zostać zredukowany do znaku i jako taki nie poddaje się procesowi redukcji.

Owe rozważania o charakterze filozoficznym będą miały swoje istotne konsekwencje dla współczesnych problemów społecznych. Należy bowiem podać odpowiedź na pytanie, czy doświadczenia wizyjne przeżywane przez jednostkę podczas rytuału mogą być traktowane nie jako halucynacje, lecz jako doświadczenia poznawcze per se.

mgr Magdalena Debita

In vitro, badania prenatalne – wybrane problemy bioetyczne przed którymi stoi Kościół katolicki

Tematem wystąpienia jest przedstawienie wybranej problematyki z zakresu bioetyki. Kwestie, które zostaną poruszone w referacie mają szczególną doniosłość społeczną, ponieważ dotyczą podstaw egzystencji ludzkiej. W pracy zasygnalizowane zostaną problemy związane z zabiegiem in vitro oraz inwazyjnymi badaniami prenatalnymi w Polsce.

Przedstawiony zostanie także stan uregulowań prawnych w tym zakresie w Polsce. Przedmiotem zaprezentowanych badań będą wybrane dokumenty Kościoła katolickiego z okresu od 1965r. do 2015r., tj. od ostatniego dokumentu Soboru Watykańskiego II do ostatniego dokumentu Prezydium Konferencji Episkopatu Polski dotyczącego projektu

ustawy o medycznym wspomaganiu prokreacji (in vitro) z 31 marca 2015 r. W pracy przedstawione zostaną zmiany i wzajemne uzupełnianie się dokumentów Kościoła katolickiego dotyczących praw i zasad głoszonych przez Kościół, warunkowanych niezwykle gwałtownym rozwojem biomedycyny.

Dopełnieniem wyżej przedstawionych dokumentów i aktów prawnych będzie analiza autorskich badań ankietowych przeprowadzonych w 2015 r. Badania dotyczyły preferencji, oczekiwań i wiedzy ankietowanych osób w zakresie problematyki in vitro (1119 kobiet i mężczyzn deklarujących wyznanie rzymsko-katolickie).

Sekcja II (B) PRZEDMIOTOWE, TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE TRENDY W RELIGIOZNAWSTWIE. ASPEKT HISTORYCZNY I WSPÓŁCZESNY

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Henryk Hoffmann**

Sekretarz: **Katarina Novikova**, e-mail: marenera@gmail.com

10.30 - 10.40 - **Prof. dr hab. Henryk Hoffmann**

– Otwarcie sekcji: *Przedmiotowe, teoretyczne i metodologiczne trendy w religioznawstwie. Aspekt historyczny i współczesny*

10.40 - 11.00 - **Mgr Katarina Novikova**

– *Początki metodologicznej refleksji religioznawczej na ziemiach polskich w badaniach ludoznawczych Iwana Franki (1856-1916)*

11.00 - 11.20 - **Mgr Dominika Hamerla**

– *Religia w świetle biologicznych mechanizmów adaptacyjnych. Filozoficzne aspekty współczesnych badań nad fenomenem religii.*

11.20 - 11.40 - **Dr Andrzej Molenda**

– *Czynniki sprzyjające kształtowaniu niedojrzałej religijności*

11.40 - 12.00 - **Mgr Matylda Ciołkosz**

– *Cognitive Grammar as a tool for investigating the relation between ritual and doctrine within comparative study of religions*

12.00 - 12.20 - **Mgr Michał Jeżewski**

– *Istota i geneza religii w ujęciu ks. prof. Mariana Ruseckiego*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

mgr Katarina Novikova

Początki metodologicznej refleksji religioznawczej na ziemiach polskich w badaniach ludoznawczych Iwana Franki (1856-1916)

W 1873 roku w Krakowie Adolf Dygasiński, przetłumaczył na język polski słynne wykłady „ojca” religioznawstwa porównawczego Maxa Müllera *Introduction to the Science of Religion*, pod polskim tytułem „Religia jako przedmiot umiejętności porównawczej”. Ponadto Ignacy Radliński w 1882 roku opublikował nieduży artykuł „Pierwsza karta historii religii”. Były to pierwsze w języku polskim prace, w których podjęta została problematyka metodologiczna nowej (kształtującej się wówczas) nauki – religioznawstwa, zwanego wówczas najczęściej historią (porównawczą) religii. Ponieważ historia emancypacji religioznawstwa z innych (poza teologią i filozofią religii) specjalności bywa często zapomniana, warto przypomnieć, że rozwój naszej dyscypliny powiązany był silnie z paralelnym rozwojem takich nauk pokrewnych jak etnografia, etnologia, językoznawstwo, orientalistyka, archeologia biblistyka itp. Zatem do rozwoju metodologicznej świadomości naukowych badań nad religią ważny wkład wnieśli liczni przedstawiciele wyżej wymienionych dyscyplin naukowych.

W niniejszym szkicu chcemy przybliżyć we wspomnianym kontekście wkład działającego we Lwowie i sporo piszącego po polsku ukraińskiego myśliciela, poety i działacza społecznego Iwana Franko. Był on nie tylko wielkim pisarzem i poetą, wieszczem narodu ukraińskiego, ale również odznaczył się dla kultury i nauki polskiej. Był, między innymi, współzałożycielem Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895). Franko jest wymieniony wśród takich postaci polskiego ludoznawstwa jak Zorian Dołęga-Chodakowski (= Adam Czarnocki), Ryszard Berwiński, Oskar Kolberg i Jan Aleksander Karłowicz. Jego odczyt „O współczesnych kierunkach w ludoznawstwie” wygłoszony na pierwszym posiedzeniu naukowym Towarzystwa Ludoznawczego ukazuje jego poglądy na ówczesne rozumienie metodologicznych problemów ludoznawstwa, co miało także swoje znaczenie dla badań religioznawczych. Znaczenie wyrazu „ludoznawstwo” (niem. Volkskunde, ang. folklore) w pewnym stopniu wykracza poza zakres tej nauki. W celu poznania ludu, czyli ludzi zamieszkujących pewne terytorium, należy poznać jego stan obecny i dzieje, jego instytucje i związki, relacje z innymi narodami itd. Zatem w celu poznania jakiegoś ludu potrzebne jest podejście interdyscyplinarne. Jednak by określić granice tej dyscypliny należy sprecyzować pojęcie ludu. Franko wyznaje, że lud w tym przypadku nie obejmuje całej masy istnień zaludniającej dany kraj, lecz tylko te niższe warstwy, które stosunkowo najmniej uległy przemianom cywilizacyjnym, najwięcej zachowały śladów dawniejszych epok rozwoju. Choć w tym przypadku nie da się wyznaczyć ścisłej granicy, tym niemniej podjął on próbę określenia ludoznawstwa jako części historii cywilizacji rodzaju ludzkiego. Ludoznawstwo jako nauka obejmująca ogromną dziedzinę badawczą, a zarazem będącą nauką początkującą – uprawianą od XVIII wieku – posługuje się różnymi metodami. Każda taka metoda stosowana jednostronnie rodzi wiele kontrowersji. Jednak właśnie obszerność zakresowa ludoznawstwa, wielość wchodzących w jego skład nauk specjalistycznych, wymagających też

stosowania osobnych metod, technik i narzędzi badawczych, było przyczyną wielu sporów, co z kolei powodowało kształtowanie się coraz to nowszych orientacji metodologicznych. Stosowane w ludoznawstwie metody badawcze – zwłaszcza w odniesieniu do tzw. „kultury duchowej”- były następnie szeroko wykorzystywane także w badaniach religioznawczych.

mgr Dominika Hamerla

Religia w świetle biologicznych mechanizmów adaptacyjnych. Filozoficzne aspekty współczesnych badań nad fenomenem religii.

Dynamiczny rozwój nauk biologicznych, szczególnie w zakresie takich dyscyplin jak: inżynieria genetyczna, biologia molekularna, czy biologia ewolucyjna odgrywa istotną rolę w kształtowaniu się interdyscyplinarnego dyskursu i badań nad kulturowymi i społecznymi fenomenami. W świetle nowych odkryć w zakresie wyżej wymienionych dyscyplin naukowych możliwe było poznanie genezy, a także wyjaśnienie struktury i mechanizmów funkcjonowania wielu społecznych i kulturowych fenomenów, w tym także religii. Do dziedzin wiodących prym w badaniach nad zjawiskiem religii jako fenomenu naturalnego należą, między innymi: socjobiologia memetyka psychologia ewolucyjna

Analiza koncepcji religii powstałych na gruncie powyżej wymienionych dziedzin ukazuje jak istotną rolę w ich budowaniu winna odgrywać filozofia, która nie tylko stanowi nie wyczerpane źródło inspiracji, ale przede wszystkim pozwala na zachowanie całościowego i spójnego obrazu badanego fenomenu, jak również pozwala zachować jasność zastosowanych w opisie pojęć. Inspirującego materiału badawczego dla prowadzenia powyżej zarysowanych rozważań dostarczają filozoficzne teorie światopoglądu religijnego, autorstwa takich myślicieli jak: Dilthey, Bergson, czy Scheler, a szczególnie ich zestawienie z współczesnymi koncepcjami religii z obszaru psychologii ewolucyjnej.

dr Andrzej Molenda

Czynniki sprzyjające kształtowaniu niedojrzałej religijności

Referat koncentruje się na wybranych aspektach religijności osób cierpiących na nerwicę eklezjogenną, a zwłaszcza na typie indywidualnej religijności, który prezentują. Badania przeprowadzono podczas turnusów terapeutycznych.

Typową cechą religijności badanych osób jest z jednej strony używanie religijności jako ochrony przed lękami, jakich doświadczają, a z drugiej strony wykorzystywanie jej w walce o zaspokojenie ważnych potrzeb i pragnień.

Osoby z nerwicą eklezjogenną mają generalnie obraz Boga zagrażającego karą, ale też jest to Bóg, który jest w stanie spełnić ich potrzeby poczucia bezpieczeństwa, bycia kochanym, cenionym i szczęśliwym, o ile jednostki będą spełniać jego wymagania. Strategią tego typu religijności jest przede wszystkim spełnianie wymagań Boga.

W grupie badanych osób obraz wymagającego Boga odgrywa ważną rolę nie tylko w kształtowaniu indywidualnej religijności, ale także ma istotny wpływ na ich życie psychiczne oraz postępowanie w życiu.

mgr Matylda Ciołkosz

Cognitive Grammar as a tool for investigating the relation between ritual and doctrine within comparative study of religions

The objective of the paper is to discuss the applicability of Ronald Langacker's Cognitive Grammar as a methodological tool within the study of religions.

The cognitive approach has garnered significant attention and popularity among the scholars of religions in recent years. Interpreting religion as an emergent by-product of the cooperation of a set of adaptive mental modules (see e.g. Pinker, Dawkins, Boyer) and understanding religious concepts in terms of attributed agency and minimal counterintuitiveness (see e.g. Boyer, Atran, Barrett), despite their certain shortcomings, have proven fruitful in providing a comprehensive description of religious phenomena. Within Cognitive Science of Religion, Cognitive Linguistics (CL) has received some - though less - attention. Lakoff and Johnson's Theory of Conceptual Metaphor has been applied by some scholars to analyse the conceptual structure of various religious notions (see e.g. Jurewicz, Slingerland, Czeremski). It seems, however, that the theory of embodied meaning, underlying Lakoff and Johnson's model, has a lot of descriptive and explanatory potential not only within the study of religious language, but also in ritual studies.

One of the basic tenets of CL is that the semantic content of all linguistic expressions is construed through the application of embodied schemata, i.e. basic templates derived from recurrent sensory and motor patterns (see Johnson). This notion was developed to the fullest by Langacker, who has shown that all grammatical and lexical structures can be understood in terms of embodied schemata underlying them. Langacker's theory has two important implications: 1. All linguistic expressions (e.g. elaborations of religious doctrines) can be interpreted in terms of the sensorimotor experience necessary to comprehend them; 2. Certain structured sensorimotor patterns (e.g. ritual actions) may potentially be analysed as quasi-linguistic phenomena, possessing a grammar of their own.

The author's claim is that Langacker's system may be applied in the investigation of the mutual interdependence between ritual practice and doctrinal interpretations. The analysis of the structure of a particular ritual may provide a sequence of sensorimotor patterns, with the embodied schemata which can be derived from them. The analysis of the linguistic elaboration of doctrinal notions, exposing the embodied schemata underlying particular expressions, may provide comparative material: Juxtaposing the two sets of schemata may indicate, to what extent the ritual experience may influence (or be influenced by) the doctrinal elaborations within a given system. The method may also be applied in comparative study of different religious traditions. Comparing the most prevalent embodied

grammatico-lexical structures in different religious systems may prove useful in describing the similarities and differences between these systems.

mgr Michał Jeżewski

Istota i geneza religii w ujęciu ks. prof. Mariana Ruseckiego

Religia jako fenomen o zasięgu uniwersalnym w sensie historycznym i geograficznym zawsze budziła zainteresowanie człowieka i była przedmiotem przednaukowej refleksji. W następstwie rozwoju nauk przyrodniczych zaczęto stawiać pytania teoretyczne i naukowe dotyczące religijności i religii. Od wieku XVII bowiem, refleksja naukowa zaczęła obejmować coraz to szersze sfery z zakresu fizyki, biologii, historii i właśnie religii. Do obecnej chwili podejmowano wiele prób naukowej interpretacji religijności i religii w aspekcie systemu kulturowego – czyli wytworzonego w życiu zbiorowym – układu symboli, odnoszących się do bardzo szeroko rozumianej kultury współżycia społecznego oraz potrzeb osobowości ludzkiej. Wyznawca określonej religii uważa, iż ta jedna i jedyna jego religia jest dana przez samego Boga, że prawdy jej są wieczne i niezienne, że nie ma ona swej historii naturalnej, podobnie jak Bóg nie ma historii, jest bowiem wieczny, istnieje poza czasem i ziemską historią. Stanowisko takie w którym religia, religijność i Bóg usytuowane są poza historią i krytyką rozumu, a zatem poza wszelką analizą naukową prowadzi do tego, że usuwa się ją spod kontroli rozumu i zakresu badań naukowych. Dlatego też te i im podobne przeszkody muszą być coraz częściej pokonywane przez filozofów, religioznawców (religiologów), antropologów, etnologów czy teologów. W związku z powyższym referat, który powstał w oparciu o analizę opracowań z zakresu filozofii, religioznawstwa, antropologii, etnologii i teologii przybliży zaledwie malutki wycinek z tak przebogatego obszaru zagadnień dotyczących religijności i religii. Celem refleksji jest próba odpowiedzi na pytanie – czym jest religia w ujęciu ks. prof. Mariana Ruseckiego?

Próba odpowiedzi na powyżej postawione pytanie poprzedzona zostanie dosyć obszernym omówieniem pewnych kwestii związanych z podejmowanym zagadnieniem religii oraz religijności człowieka i przedstawieniem ich w świetle badań i opinii innych autorów. W pierwszej kolejności zatem zostanie omówiona kwestia korelacji pomiędzy poznaniem naukowym a poznaniem religijnym, a także korelacja zachodząca pomiędzy kulturą a religią. Następnie kilka akapitów poświęcone będzie historycznym aspektom kształtowania się definicji pojęcia religia w przestrzeni nauk społecznych i teologicznych. Ostatnia refleksja części wprowadzającej obejmie kwestię stosunku do tego, co święte, czyli sacrum. W części zasadniczej referatu – poświęconej analizie „religii” w ujęciu ks. prof. Mariana Ruseckiego – przedstawione zostaną następujące zagadnienia: istota religii; istotne idee religijne; struktura i funkcje religii; główne przejawy życia religijnego; geneza religii (ze szczególnym uwzględnieniem jej objawieniowej interpretacji).

Sekcja III (C) AKSJOLOGIA RELIGII

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69
Koordynator: **ks. prof. dr hab. Piotr Moskal**, e-mail: moskalpj@kul.lublin.pl

10.30 - 10.40 - **Ks. prof. dr hab. Piotr Moskal**

– Otwarcie sekcji: *Aksjologia religii*

10.40 - 10.55 - **Ks. prof. dr hab. Piotr Moskal**

– *Wybrane kwestie z aksjologii religii*

10.55 - 11.10 - **Dr hab. Józef Majewski, prof. UG**

– *Religia w wieku mediów*

11.10 - 11.25 - **Dr hab. ks. Bogdan Lisiak**

– *Zagadnienie religijności Alberta Einsteina*

11.25 - 11.40 - **Dr hab. Marek Melnyk, prof. UWM**

– *Aksjologia chrześcijańska w procesie dialogu polsko-ukraińskiego*

11.40 - 11.55 - **Dr Mieszko Ciesielski**

– *Teizm umiarkowany jako integracja klasycznego teizmu i ateizmu. Próba porównania trzech stanowisk w kwestii istnienia Boga*

11.55 - 12.10 - **Mgr Tomasz Niezgoda**

– *Christ and Poland: phenomenology of nonbeing and sacralization in works of Adam Mickiewicz*

12.10 - 12.25 - **Mgr Miłosz Podstawski**

– *Podejście Sikhów do kontrowersyjnych zagadnień etycznych w zestawieniu z nauką Kościoła rzymskokatolickiego*

12.25 - 12.40 - **Mgr Andrzej Czerkowski**

– *Idealizacja rzeczywistości poprzez religię i kulturę masową we współczesnym świecie*

12.40 - 13.00 - **Dyskusja**

ks. prof. dr hab. Piotr Moskal

Wybrane kwestie z aksjologii religii

Dużym uproszczeniem jest mówienie o religii "w ogóle", bez bliższych określeń. Świat religii jest bardzo zróżnicowany. W związku z tym wartościowanie (krytyka) religii powinno uwzględnić to, o jakiej konkretnej religii jest mowa. W tekście sygnalizuję trzy przykładowe problemy:

1. Na przykładzie religii katolickiej podejmuję problem apologii religii.
2. Na przykładzie judaizmu podejmuję problem wpływu religii na życie gospodarcze.
3. Na przykładzie islamu podejmuję problem związku religii z przemocą i terrorem.

Referat ma być, w zamierzeniu autora, zachętą do dalszych badań i dyskusji.

dr hab. Józef Majewski, prof. UG

Religia w wieku mediów

Hent de Vries i Samuel Weber w książce *Religion and Media*: „Druga część XX wieku widziała eksplozję nowych mediów, które głęboko zmieniły ludzkie kategorie komunikowania się. W tym samym czasie nastąpił «powrót religii» na globalną skalę”. To historyczne współwystępowanie powrotu religijności i rozwoju mediów, rozwoju rewolucyjnego, ukoronowania osiągnięć współczesnej modernizacji i generującego nowe formy komunikacji społecznej – to współwystępowanie daje do myślenia – i rodzi pytania, mówiąc najogólniej, o rolę i miejsce mediów (starych, nowych, „nowych nowych” (Paul Levinson]) we współczesnym „powrocie religii”; o wyzwania, przed jakimi media stawiają religię; o znaczenie mediów dla przeżywania tego, co religijne; o rolę mediów we współczesnej transformacji religii/religijności. Te pytania chciałbym podjąć w referacie.

dr hab. ks. Bogdan Lisiak

Zagadnienie religijności Alberta Einsteina

Problem stosunku Alberta Einsteina do religii od dawna wzbudza ożywione dyskusje a nawet polemiki. Wielki uczonej wielokrotnie wypowiadał się krytycznie o religiach instytucjonalnych. Ale - rzecz ciekawa - daleki był także od stanowiska ateistycznego, co sugeruje, iż oba te sposoby odnoszenia się do religii nie były dla niego rozwiązaniem problemu religijności. W moim referacie chciałbym rozważyć pytanie: czy postawa Einsteina w kwestii religii, jego wypowiedzi, sugerują, że był on osobą poszukującą? Czy uważał, że proponowane w naszej kulturze odpowiedzi w kwestii istnienia Boga, Jego obecności w świecie i kosmosie nie są słuszne? Być może na te pytanie nie znajdziemy odpowiedzi, lecz warto je sformułować.

dr hab. Marek Melnyk

Aksjologia chrześcijańska w procesie dialogu polsko-ukraińskiego

Celem referatu jest analiza religioznawcza wartości przyświecających wszystkim, którzy byli i są zaangażowani w dialog i pojednanie polsko-ukraińskie. Pragnę dokonać tego poprzez zaprezentowanie podstawowych dokumentów i konkretnych działań poświęconych dialogowi oraz pojednaniu polsko-ukraińskiemu. Są to głównie dokumenty i inicjatywy powstałe w łonie Kościoła katolickiego. Z nich chcę wyselekcjonować wartości znaczące w procesie dialogu i pojednania. Istotne znaczenie w procesie dialogu i pojednania mają spotkania modlitewne, uroczyste celebracje sakramentu eucharystii w obrządku łacińskim i grekokatolickim, homilie hierarchów kościelnych np. Jana Pawła II, kardynałów Glempa, Huzara, akty pojednawcze. Nie bez znaczenia są również nagrody i wyróżnienia mające na celu uhonorowanie ludzi zaangażowanych w dialog między obu narodami, np. nagroda pojednania polsko-ukraińskiego ustanowiona w 2001 roku. Innym przejawem tego dialogu są różnego rodzaju działania symboliczne w postaci: odnawiania lub fundowania pomników upamiętniających wybitne postacie z życia obu narodów; odnawianie cmentarzy wojennych, budowa cmentarzy ofiar konfliktów między obu narodami w XX wieku w czasie I i II wojny światowej, pielgrzymki do miejsc „znaczących” dla obu narodów o charakterze religijnym, jak np. Częstochowa w Polsce i Zarwanyca na Ukrainie. Wymienione przez nas przykłady działań pojednawczych między obu narodami tworzą wyraźny proces. Jest on ukierunkowany na przełamywanie negatywnych stereotypów, przewyciężanie konfliktów w sferze symbolicznej poprzez odwoływanie się do chrześcijańskiej aksjologii.

dr Mieszko Ciesielski

Teizm umiarkowany jako integracja klasycznego teizmu i ateizmu. Próba porównania trzech stanowisk w kwestii istnienia Boga

Jednym z zagadnień ogólnie rozumianego namysłu religioznawczego jest porównywanie i ocena poszczególnych religii, w szczególności doktryn religijnych. Obszar tej problematyki określany jest jako aksjologia religii.

W referacie przedstawione zostanie porównanie trzech stanowisk religijnych: (i) teizmu, (ii) ateizmu oraz (iii) stanowiska pośredniego między teizmem i ateizmem, które określimy jako teizm/ateizm umiarkowany. Porównanie dotyczy nie konkretnych doktryn, lecz stanowisk religijnych, które mają charakter ogólniejszy i stanowią swoiste typy doktryn religijnych, w ramach których identyfikować można konkretne ich przypadki.

Mówiąc o teizmie mamy na myśli stanowisko zawierające przekonanie, że „Bóg istnieje”. Ilustracją takiego stanowiska jest teizm chrześcijański głoszący, że istnieje jeden Bóg opisywany swoistymi przymiotami: jest bytem osobowym, jest wieczny, miłosierny, wszechwiedzący, sprawiedliwy i in. W opozycji do teizmu mamy stanowisko ateistyczne, które zawiera przekonanie, że „Bóg nie istnieje”. Namysł religioznawczy definiuje co najmniej

kilka różnych typów ateizmu, jednakże wszystkie one podzielają powyższe przekonanie o nieistnieniu osobowego absolutu, o którym mówią teiści.

Wyróżnienie stanowiska ostatniego (iii) jest możliwe dzięki odrzuceniu założenia, które leży u podstaw teizmu oraz ateizmu (ZS):

ZS: istnienie/nieistnienie Boga ma charakter statyczny. Przyjmując założenie alternatywne o dynamicznym charakterze istnienia Boga, które możemy zdefiniować następująco:

ZD: istnienie/nieistnienie Boga ma charakter dynamiczny, możemy wyróżnić stanowisko teizmu umiarkowanego, które niejako integruje teizm i ateizm (określimy je jako stanowiska radykalne, w celu odróżnienia ich od stanowiska umiarkowanego): Bóg jest bytem od-wiecznym (nie ma początku), ale nie jest do-wieczny (ma kres istnienia).

Na rzecz teizmu umiarkowanego można przytoczyć kilka argumentów, w referacie zostaną one pokrótce przybliżone – szerzej o nich w dwóch tekstach niżej podpisanego: *Problem ciągłości istnienia Boga oraz Pomiędzy teizmem i ateizmem: o Bogu, który był* – obydwie dostępne online. Jednym z argumentów jest autorski dowód z miłosierdzia na obecne nieistnienie Boga. Ponadto, niektóre fragmenty Nowego Testamentu wpisują się w ramy teizmu umiarkowanego, co pozwala postawić hipotezę, że Jezus z Nazaretu w swojej nauce być może głosił wizję Boga rezygnującego ze swojego istnienia i w ten sposób przekazującego w dziedzictwie „królestwo boże”.

W drugiej części przedstawione zostanie porównanie radykalnego teizmu i ateizmu oraz stanowiska teizmu umiarkowanego. Wydaje się, że stanowisko umiarkowane (istniejący od-wiecznie Bóg dokonuje samounicestwienia i w drodze testamentalnego rozporządzenia ofiarowuje człowiekowi życie do-wieczne) przewyższa słabe strony radykalnego teizmu i ateizmu. M.in. przyznaje człowiekowi całkowitą odpowiedzialność za siebie i świat, w którym żyje (ludzie nie są „bożą trzódką”), a jednocześnie daje nadzieję na życie osobowe po śmierci.

mgr Tomasz Niezgoda

Christ and Poland: phenomenology of nonbeing and sacralization in works of Adam Mickiewicz

Mickiewicz is counted among the Polish messianists, poets and/or religious charismatics, who recognized relationship between Polish nation and God or divinity. For them Poland was nation chosen by God for sacred mission, usually eschatological (millenaristic). However, for Mickiewicz messianism was not yet another impressive artistic concept nor it was a kernel of outstanding historiosophical speculation – it was a religious experience. It was experience of sacred and cosmic link between sacrifice, death and resurrection of Christ, and partitions of Poland, suffering and fights for freedom during national uprisings and eventually – at least for Polish poet – upcoming rebirth of Poland.

In any case it's not just literary metaphor, it's religious experience wherein that what is metaphorical is permeated by the holiness. In Ricoeur's terminology „Poland as Christ of Nations” is not a metaphor but rather a symbol. Following Heidegger's recognition of true phenomenon as that what hides and reveals at the same time, I would like to describe symbol of „Poland as Christ of Nations” as essentially connected to the possibility of nonbeing of Polish nation. I think that sacralization finds its source in nonbeing of Polish nation. But this statement seems evident. The real question is: if sacralization in form of symbol of Christ of Nations is simple negation of nonbeing, a mean just to ensure the duration of Polish nation? Or rather nonbeing is essential part of this experience and thus a substantial part of world's history?

mgr Miłosz Podstawski

Podejście Sikhów do kontrowersyjnych zagadnień etycznych w zestawieniu z nauką Kościoła rzymskokatolickiego

W moim wystąpieniu, po krótkim przedstawieniu historii i doktryny Sikhów, chciałbym opisać ich poglądy na temat eutanazji, homoseksualizmu, antykoncepcji i aborcji. W dużej mierze pokrywają się one z nauczaniem katolickim, gdyż oparte są na idei prawa naturalnego, w sposób w jaki Bóg chciałby aby wszechświat funkcjonował. Sikhizm, który powstał w XV w. n.e. w Indiach w rejonie Pańdżabu, jest jedną z najmłodszych religii monoteistycznych na świecie, która liczy ponad 40 mln wyznawców na całym świecie. Zamierzam powołać się zarówno na wypowiedzi ich przedstawicieli religijnych w mediach jak i na teologiczne uzasadnienia, które oparte są na świętym piśmie Sikhów Guru Granth Sahib (Pani Księdze). Warto podkreślić, że w ich środowisku nie brakuje także stanowisk liberalnych w wyżej wspomnianych kwestiach, gdyż nie są też religią na tyle zinstytucjonalizowaną, aby można było mówić o oficjalnych poglądach Sikhów dotyczących tych zagadnień etycznych.

mgr Andrzej Czerkowski

Idealizacja rzeczywistości poprzez religię i kulturę masową we współczesnym świecie

Idealizacja stanowi punkt docelowy, jak i azymut rozwoju jednocześnie, tzn. wskazuje, które cechy chcemy rozwijać i te, które chcemy negować, zarówno u siebie, jak i u innych. W sensie religijnym idealizacja pełni kilka głównych funkcji. Jedną z nich jest funkcja kompensacyjna. Chodzi o osiągnięcie szczęścia, ale nie w znaczeniu tymczasowej emocji, lecz szczęścia wiekuistego. Z idealizacją związane jest także pojęcie idola. Idolem może być nie tylko wizerunek bóstwa, lecz również człowiek, któremu przypisuje się cechy boskie. Takich idoli spotykamy w wypadku młodzieży, która ma potrzebę naśladowania pewnego wzoru. Takiego świeckiego idola np. piosenkarza, aktora czy sportowca (najczęściej postaci z kultury masowej) młodzi ludzie czczą niemalże w sposób bezkrytyczny.

Sekcja IV (D) ANTROPOLOGIA RELIGII

20.06.2015 (sobota) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Michał Buchowski**

09.00 - 09.05 - **Prof. dr hab. Michał Buchowski**

– Otwarcie sekcji: *Antropologia religii*

09.00 - 09.20 - **Dr hab. Monika Mazurek-Janasiak, prof. UG**

– *Rola religii w kształtowaniu się tożsamości kaszubskiej - wczoraj i dziś*

09.20 - 09.35 - **Dr hab. Henryk Machoń, prof. PO**

– *Katolicyzm i protestantyzm w ujęciu Carla Gustava Junga*

09.35 - 09.50 - **Dr hab. Jacek Pawlik**

– *Tradycyjne strategie w praktykach współczesnych ugrupowań religijnych w Afryce*

09.50 - 10.05 - **Dr Tadeusz Sznajderski**

– *Człowiek i religia*

10.05 - 10.20 - **Mgr Regina Ciereszko**

– *Religia a zdrowie człowieka w kontekście współczesności*

10.20 - 11.00 - **Dyskusja**

dr hab. Monika Mazurek-Janasiak, prof. UG

Rola religii w kształtowaniu się tożsamości kaszubskiej - wczoraj i dziś

Religia, obok języka, historii (czy też raczej pamięci historycznej), zamieszkiwanego terytorium, wspólnej nazwy traktowana jest jako jeden z wyznaczników tożsamości etnicznej. W swoim wystąpieniu chciałabym ukazać rolę jaką religia (katolicka) odegrała i odgrywa w przypadku Kaszubów.

Kaszubi – w świetle Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym z 2005 roku - są społecznością posługującą się językiem regionalnym-kaszubskim. Ich status wewnętrzny nie jest jednak ustalony, a tożsamość można określić mianem podwójnej: kaszubsko-polskiej, polsko-kaszubskiej przy jednoczesnym bardzo silnym ruchu narodowym w środowisku kaszubskim.

W połowie XIX wieku pomiędzy Niemcami a Polakami rozpoczęła się swoista rywalizacja o Kaszubów, czy raczej o Kaszuby i Pomorze. Przebiegało to wszystko w bardzo skomplikowanej atmosferze politycznej i związane było z walką, po której stronie Kaszubi się opowiedzą: niemieckiej, czy też polskiej. Bardzo często stawiana jest teza, że to właśnie religia odegrała kluczową rolę w tym sporze, a mianowicie fakt, iż Kaszubi w przeważającej mierze byli katolikami i wybrali katolicką Polskę.

Chciałabym ukazać rolę jaką odgrywa (nadal) religia w kształtowaniu się tożsamości kaszubskiej: narodowej czy też etnicznej (o takiej bowiem w przypadku tej społeczności możemy mówić). Z kaszubską tożsamością bowiem bardzo mocno związana jest etniczność rytuałów religijnych (również sakralizacja rytuałów świeckich). Do tych rytuałów należy choćby pielgrzymki kaszubskie. Bardzo ważną rolę w kształtowaniu się tożsamości kaszubskiej odegrało wprowadzenie w latach 90-tych ubiegłego stulecia elementów kaszubskich do liturgii (głównie polegało to na odprawianiu kazań w języku kaszubskim). Generalnie można powiedzieć, iż obrzędowość sanktuaryjna przeplata się z elementami etnicznymi. Większość wydarzeń w świecie kaszubskim (Zjazd Kaszubów, wydarzenia o charakterze eventów etnicznych) poprzedzane są Mszą Świętą.

dr hab. Henryk Machoń, prof. PO

Katolicyzm i protestantyzm w ujęciu Carla Gustava Junga

Do wiodących tematów twórczości Carla Gustava Junga (1875–1961), pojawiających się prawie w każdym jego piśmie, należy temat religii, zwłaszcza zaś chrześcijaństwa. Twórca psychologii analitycznej poświęcił także wiele odrębnej uwagi katolicyzmowi i protestantyzmowi, zwłaszcza ewangelickiemu i reformowanemu. Katolicyzm rozumie on przede wszystkim jako religię, która w bogactwie nieprzerwanie rozwijającej się tradycji, poprzez dogmaty i sakramenty, w tym „nowe” – maryjne, umożliwia wierzącemu dostęp do boskich sił uzdrawiających. W protestantyzmie, zrywającym z autorytetem, pośrednikiem zbawienia, przyczyniającym się jednocześnie do rozwoju nauki i techniki, widzi on zwłaszcza ruch odchodzący od wyraźnej praktyki koncentrującej się na sakramentach i rytuale,

pozbawiającym tym samym człowieka religijnego ochrony wobec działania mocy numinotycznych, a stąd owocującym religijną samotnością.

Dlaczego C. G. Jung przypisuje tak wielkie znaczenie chrześcijaństwu we współczesności? Czy – a jeśli tak, to jak – rozumie on chrześcijaństwo w relacji do swojej koncepcji archetypów nieświadomości zbiorowej? Czy różnice w pojmowaniu katolicyzmu i protestantyzmu wynikają jedynie z jego pragmatycznego stosunku do tej religii (terapia dla obolałej duszy), czy też wiążą się one również z ich naukami religijnymi, w tym z dogmatami?

Wystąpienie stawia sobie za cel prezentację ujęcia chrześcijaństwa C. G. Junga poprzez namysł nad jego odmiennym rozumieniem katolicyzmu i protestantyzmu, na podstawie oryginałów jego tekstów, w tym wielu nieprzetłumaczonych dotąd na język polski. Porównanie tych dwu wyznań zostanie przedstawione w oparciu o analizę jego wielowątkowej twórczości, obejmującej zarówno warstwy psychologiczne, jak i religioznawcze, teologiczne i filozoficzne.

dr hab. Jacek Pawlik

Tradycyjne strategie w praktykach współczesnych ugrupowań religijnych w Afryce

Współczesna Afryka przeżywa dynamiczny rozwój kościołów, sekt i innych ugrupowań religijnych, pochodzących głównie z nurtu neopentekostalnego. Skąd bierze się tak wielkie zainteresowanie tymi nowymi formami religijności? Czy tak zwane "kościółki misyjne" utraciły swoje znaczenie? Autor pragnie wykazać, że atrakcyjność nowych grup religijnych bierze się z adaptacji strategii religii tradycyjnych do nowych potrzeb wynikających ze zmieniających się warunków życia.

dr Tadeusz Sznajderski

Człowiek i religia

Relacje "człowiek - religia - Bóg " w Oświeceniu europejskim i polskim. Specyfika polskiego Oświecenia. Rola religii w antropologii wybitnych polskich filozofów okresu Oświecenia: Stanisława Staszica i Hugo Kołłątaja. Aktualność charakterystyki religii i konkluzji antropologicznych Oświecenia w XXI wieku.

mgr Regina Ciereszko

Religia a zdrowie człowieka w kontekście współczesności

W "płynącej" rzeczywistości pojawiają się nowe definicje zdrowia człowieka. Ich nowość ujawnia się w akcentowaniu działania ozdabiającego konkretnych jednostek. Jest to - wydaje się - odnajdywanie się człowieka "na nowo". W tym ruchu ku nowej zdrowotności człowieka znaczącą rolę odgrywa religia. Jej inspirującą i hamującą funkcję przedstawia podejmowany referat.

Sekcja V (E) TOŻSAMOŚĆ RELIGIJNA

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **dr hab. Andrzej Pankalla**

Sekretarz: **Konrad Kośnik**, e-mail: konrad.kosnik@gmail.com

14.30 - 14.40 - **Dr hab. Andrzej Pankalla**

– Otwarcie sekcji: *Tożsamość religijna*

14.40 - 15.00 - **Dr hab. Marcin Składanowski**

– *Tożsamość chrześcijańska w wieloreligijnym świecie. Dylematy i propozycje Światowej Rady Kościołów*

15.00 - 15.20 - **Dr Małgorzata Jankowska**

– *Apokryficzność jako taktyka kulturowa*

15.20 - 15.40 - **Dr Agnieszka Tarwacka-Dama**

– *Jerzy Grotowski między polityką a religią... czyli o reformowaniu polskiego społeczeństwa przez „teatr-misterium”*

15.40 - 16.00 - **Dr Natalya Korol**

– *Zjawisko tożsamości religijnej w społeczeństwie ukraińskim*

16.00 - 16.20 - **Mgr Miłosz Wiśniewski**

– *Oblicza polskiego konserwatyzmu katolickiego w dobie globalizacji*

16.20 - 16.40 - **Konrad Kośnik**

– *Tożsamość współczesnego rodzimowierstwa słowiańskiego. Studium psychologiczne aktywności internetowej rodzimowierców w Polsce*

16.40 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Marcin Składanowski

Tożsamość chrześcijańska w wieloreligijnym świecie. Dylematy i propozycje Światowej Rady Kościołów

1. Światowa Rada Kościołów (ŚRK), istniejąca od 1948 roku, stanowi forum, który przez różnorodne działania (zarówno dialogi doktrynalne, jak też wspólną akcją społeczno-polityczną, edukacyjną, ekologiczną) zmierza do pojednania Kościołów wschodzących w jej skład, a w dalszej perspektywie – do przybliżenia zjednoczenia chrześcijan. ŚRK nie jest jednak na poziomie eklezjalnym jednolita – gromadzi chrześcijańskie denominacje o bardzo różnej samoświadomości, a zatem również różniące się oceną tego, co stanowi istotę chrześcijaństwa i na czym ma polegać chrześcijańska tożsamość.

2. Szczególnie w podejmowanych pracach społeczno-politycznych, edukacyjnych i ekologicznych, jak również w działalności misyjnej ŚRK i jej Kościoły członkowskie doświadczają wieloreligijności jako wyzwania dla chrześcijańskiej tożsamości. Chrześcijańskie organizacje i Kościoły zdają sobie dzisiaj w większości sprawę z tego, że inne religie mają wartość samą w sobie, niekoniecznie muszą stanowić tylko „przygotowanie” do przyjęcia religii jedynie prawdziwej, czyli chrześcijaństwa, niekoniecznie zatem muszą mieć wartość ograniczoną i przemijającą. Wieloreligijność stanowi o bogactwie ludzkości.

3. Na wyzwanie, jakim jest wieloreligijność świata dla chrześcijan, poszczególne grupy i denominacje odpowiadają różnorodnie. Wśród nich istnieją grupy ekskluzywistyczne, które w różny sposób powtarzają dawne przekonanie o ograniczonej wartości innych religii lub też o braku wartości czy wręcz o ich negatywnym wpływie na człowieka. Coraz silniejszy w chrześcijaństwie stanowi jednak nurt inkluzywistyczny, który dowartościowuje niechrześcijańskie religie, nie stawiając ich jednakże na tym samym poziomie, co chrześcijaństwo. Istnieje wreszcie wśród chrześcijan również nurt pluralistyczny, który – choć rośnie w siłę – nie ma charakteru dominującego. Większość Kościołów tworzących ŚRK reprezentuje nurt inkluzywistyczny.

4. Z różnymi sposobami odpowiedzi chrześcijan na wieloreligijność świata wiąże się także odmienny sposób formowania tożsamości członków poszczególnych wspólnot: od tożsamości zamkniętych, mających charakter ekskluzywistyczny, integrystyczny (tradycjonalistyczny, fundamentalistyczny) do tożsamości otwartych, nakierowanych na dialog ekumeniczny i międzyreligijny.

5. ŚRK gromadzi, jak wspomniano, Kościoły o różnych tradycjach. Odmiennie podejście do wielości religijnej i odmiennie ukształtowanie tożsamości członków poszczególnych denominacji stanowi trudność w realizacji celów Rady. Z tego powodu dokumenty Rady próbują dać pewne wskazówki do uformowania ponadwyznaniowej i niekonfrontacyjnej tożsamości chrześcijańskiej, która wyraża się przede wszystkim w działaniu (w inspirowanej ewangelicznie pomocy charytatywnej, w działalności na rzecz grup wykluczonych

i zmarginalizowanych społecznie, w tym szczególnie kobiet, oraz w pracy na rzecz zachowania środowiska naturalnego).

dr Małgorzata Jankowska

Apokryficzność jako taktyka kulturowa

Apokryficzność nie jest wyłącznie zjawiskiem historycznym, obecnie już przebrzmiałym czy występującym z rzadka. Jeśli rozumieć ją szerzej, nie tylko jako piśmiennictwo rzekomo natchnione i nie tylko jako teksty aspirujące do kanonu istniejącego lub do stworzenia własnego, lecz jako rozmaite, o różnym charakterze i w różnych celach podejmowane gry z symboliką staro i nowotestamentową, to zauważyć można niegasnącą popularność tego zjawiska. Zastanawiając się nad jego rolą w kulturze uznać można, że jest ono pewną uznaną już taktyką kulturową (de Certeau) służącą autorefleksji kultury i wspomagającą pamięć kulturową przez nieustanne przywoływanie (choćby nieortodoksyjne, profanacyjne czy obrazoburcze) źródłowych symboli religijnych. To z kolei sprawia, że apokryficzność odgrywać może istotną rolę w podtrzymywaniu ciągłości tożsamości kulturowej danej zbiorowości - choć wydawać się to może na pierwszy rzut oka paradoksalne, teksty kultury o charakterze apokryficznym zdają bowiem częstokroć sprawę z dystansu, jaki kultura Zachodu żywi do własnych źródeł. Współczesne piśmiennictwo apokryficzne zasługuje na namysł z jednego jeszcze powodu – stanowiąc „dokumenty kultury” teksty tego typu pokazują liczne przemiany w obszarze religijności współczesnego Zachodu (ilustrują choćby odejście od tradycji, a także próby rewitalizacji kanonu, obrazują zarówno nieortodoksyjne zabiegi ewangelizacyjne, jak i ateistyczne manifesty niewiary, pokazują procesy sekularyzacji z jednej strony, z drugiej zaś – ponowne upolitycznianie religii czy poszukiwanie nowych formuł duchowości).

Współczesną apokryficzność chciałabym przeanalizować z perspektywy kulturoznawczej, używając głównie metod semiotycznych (Michel de Certeau, Jurij Łotman), by pokazać, jak zjawisko to ilustruje wspomniane powyżej tendencje obserwowalne w obszarze zachodniej religijności, a także naszkicować wspomnianą powyżej złożoną kulturotwórczą jego rolę.

dr Agnieszka Tarwacka-Dama

Jerzy Grotowski między polityką a religią... czyli o reformowaniu polskiego społeczeństwa przez „teatr-misterium”

Tekst jest przede wszystkim próbą nowego spojrzenia na Jerzego Grotowskiego – jednego z najsłynniejszych reformatorów teatru XX wieku. Autorka pragnie ukazać go nie tylko jako artystę, który tworząc w latach 60. był zawieszony pomiędzy działaniami, z jednej strony aparatu partyjnego, zorganizowanych wokół obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, a z drugiej instytucji kościoła, przygotowującej swoich wiernych do uroczystych obchodów Tysiąclecia Chrztu Polskiego.

W pierwszej części analizy wyłoni się obraz młodego reżysera zaangażowanego w życie polityczne kraju, czego świadectwem staną się jego wystąpienia będące odpowiedzią na próbę przyłączenia Związku Młodzieży Socjalistycznej do PZPR. Grotowski jawi się w tych tekstach jako zwolennik socjalizmu opartego na równości wszystkich ludzi i zagorzały przeciwnik sformalizowanej władzy, zarówno świeckiej, jak i kościelnej. Wyłoni się tu przy okazji jego szczególny stosunek do religii, mający swoje źródło jeszcze w dzieciństwie, który znajdzie kontynuację w jego działalności teatralnej. Grotowski wyraża też przekonanie o konieczności zreformowania mentalności polskiego społeczeństwa, co stanie się dla niego nadrzędnym celem, przeniesionym w inną dziedzinę sfery publicznej. Jego wybór pada na sztuki teatralne z dwóch powodów. Był przekonany, że w tym obszarze będzie miał więcej wolności, a ponadto teatr był dla niego miejscem, gdzie dochodzi do spotkania człowieka z człowiekiem, gdzie ustalają się relacje międzyludzkie, ale również wewnątrzspołeczne.

W kolejnej części referatu Autorka najpierw zwróci uwagę na specyficzny charakter funkcjonowania Teatru Laboratorium, który bierze swoje źródło z tego jak Grotowski postrzegał religię. Reżyser odcinając się od Partii i Kościoła tworzy własne wyznanie, bowiem do niewielkiej salki znajdującej się na rynku we Wrocławiu widz przychodzi, by wziąć udział w szczególnego rodzaju doświadczeniu religijnym zamkniętym w ramy spektaklu teatralnego, by obcować ze sztuką jako sacrum, współuczestniczyć w akcie ofiary, za każdym razem prezentowanym z perspektywy innego tekstu, będącego częścią polskiej tożsamości. Jednocześnie konfrontacja z mitycznymi motywami – archetypami staje się dla Grotowskiego pretekstem do uwolnienia widza z „formy”, która została mu wpojona przez tradycję, a która okazała się przyczyną jego zniewolenia. Finałem tych wszystkich działań okazuje się dotarcie do „człowieka świetlistego” – apolitycznego, ale i areligijnego.

W końcowym etapie wystąpienia zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie: czy zakończenie okresu spektaklowego, a potem parateatralnych działań w Polsce, wyjazd reżysera z kraju należy traktować jako porażkę reformatora, który próbował zmienić polską mentalność, przede wszystkim w sferze postrzegania religii?

dr Natalya Korol

Zjawisko tożsamości religijnej w społeczeństwie ukraińskim

Badania religijnej sytuacji na Ukrainie zawsze spotykają się z jednym problemem – brakiem dokładnej informacji o ilości wiernych tego czy innego wyznania. Jediną jednostką statystyczną jest wspólnota religijna. Przybliżoną ilość wiernych określonej grupy wyznaniowej dają wyniki badań socjologicznych. I właśnie na granicy statystyki i socjologii powstaje jeden z paradoksów, w które bogata jest sytuacja współczesna na Ukrainie – paradoks rozbieżności między wynikami badań socjologicznych i statystycznych. Według danych Departamentu Ukrainy do spraw religii, na 1 stycznia 2012 roku na Ukrainie zarejestrowano 11223 wspólnoty Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu

Moskiewskiego, 3963 wspólnoty Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Kijowskiego, 1178 wspólnot Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła.

Jeśli zajrzymy do wyników badań socjologicznych, to przed nami postanie całkiem inny obraz. Zgodnie z odpytywaniem, przeprowadzonym przez Fundusz "Inicjatywy Demokratyczne" i Centrum "Socis" z 16 po 27 sierpnia 2011 r. (odpytano 2400 respondentów), do Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Kijowskiego zalicza się 50,44 % respondentów, do Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Moskiewskiego – 26,13%, do Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – 7,2 %.

Rozbieżność między danymi statystyki i socjologii jest znaczna. Problem religijnej tożsamości na Ukrainie można próbować wytłumaczyć dwojako. Jeśli zastosować interdyscyplinarne podejście, to przyczyną takiej wyznaniowej nieokreśloności może być współczesny stan przejściowy społeczeństwa. Kryzys tradycyjnego mechanizmu odnowienia religijnej tożsamości, obalenie stereotypowych wskazówek, obecność pluralizmu społecznych wzorców istnienia uwarunkowuje różnorodność samoidentyfikacji człowieka. Religijna przynależność nie oddziela się od narodowo-państwowej, właśnie dlatego przy określeniu swej religijnej przynależności respondenci wybierają denominację, do której być może i nie należą w związku z okolicznościami życiowymi.

Jeśli dopatrywać się wytłumaczenia problemu w granicach podejścia socjologicznego, to paradoks przynależności religijnej należy tłumaczyć pod względem klasyfikacji wiernych – na nominalnych, praktykujących itd. Przy wykorzystaniu takiego podejścia okazuje się, że żadną z chrześcijańskich grup wyznaniowych na Ukrainie nie możemy nazwać dominującą. Obecnie (a zresztą i w perspektywie) Ukraina jest państwem wielowyznaniowym.

mgr Miłosz Wiśniewski

Oblicza polskiego konserwatyzmu katolickiego w dobie globalizacji

Kwestia tożsamości - jej konstruowania i pielęgnowania- zdaje się być podstawowym problemem współczesnych ludzi Zachodu. Wypchnięci przez ponowoczesność z tradycyjnych form przeżywania świata, zwłaszcza młodzi poszukują własnego miejsca na światopoglądowej mapie współczesności. W tym kontekście niezwykle pasjonującym jawi się ponowne - bo nie wyływające z wychowania - wybieranie tego, co zdawałoby się nieodwracalnie utracone - tożsamości religijnej silnie zakorzenionej w tradycji.

W swoim referacie chciałbym przedstawić zjawisko modelowania nowej tożsamości wśród młodych katolickich środowisk konserwatywnych w Polsce. Jak wskazują nienowe już konstatacje gigantów socjologii religii - w dobie przemian społecznych, kulturowych i obyczajowych XX wieku- tożsamość, w tym zwłaszcza religijność, uległa sprywatyzowaniu, tworząc twory częstokroć wysoce synkretyczne, rażąco odstające od zastanych przez nie schematów tożsamościowych.

Wyjątkowość nowego polskiego konserwatyizmu katolickiego zasadza się więc, w swoim najogólniejszym zarysie, w ponownym wybraniu tego, co utracone w odmętach czasu, a jednocześnie atrakcyjne i orzeźwiające - bo odkryte na nowo. Wybory przez nich dokonywane podsuwają im solidny fundament i narzędzia w ich społecznej aktywności, która trafia do coraz szerszych rzesz młodych Polaków zatroskanych o los cywilizacji zachodniej.

W swoim wystąpieniu przyjrzę się generowaniu na nowo, nierzadko od podstaw, konserwatywnej tożsamości na przykładzie choćby partycypacji katolickich środowisk świeckich w wirtualnej przestrzeni nowych mediów.

Prześledzenie żywego aktywizmu młodych konserwatystów w obszarze mediów społecznościowych, ich strategii konstruowania przekazu świeżego w formie, a tradycyjnego, wręcz ortodoksyjnego w treści, stanowi idealny asumpt do prześledzenia formowania się religijnej tożsamości europejskiej XXI wieku w dobie globalizacji i wciąż nieprzejednanej fali ślepego konsumpcjonizmu zalewającego świat Zachodu.

Konrad Kośnik

Tożsamość współczesnego rodzimowierstwa słowiańskiego. Studium psychologiczne aktywności internetowej rodzimowierców w Polsce

Obserwowany w ostatnich czasach wzrost aktywności ruchów rodzimowierczych skłania do pochylenia się nad nimi i dokonania ich naukowej analizy. Celem wystąpienia będzie odnalezienie i rozpoznanie elementów tożsamościowych współczesnych rodzimowierców słowiańskich, które są dla nich charakterystyczne i definiują ich jako uczestników partycypujących w tej konkretnej grupie religijnej. O owej przynależności mówić można w kontekście mechanizmów tożsamościowych na podstawie podobieństwa postrzegania własnej osoby i zbliżonych odpowiedzi na pytanie „kim jestem?” poszczególnych członków określonej grupy, w tym przypadku szeroko rozumianego nurtu rodzimowierczego.

Przedmiotem analizy będzie rodzimowiercza aktywność internetowa związana z różnymi sferami życia ludzkiego, takimi jak religia, polityka, historia czy działalność kulturalna na portalach społecznościowych, forach oraz blogach. Wybór takiego źródła danych wiąże się z jego wysoko rozwiniętą i elastyczną funkcją komunikacyjną oraz swoistym poczuciem prywatności i postrzeganiem internetowej sytuacji komunikacyjnej jako nieformalnej, co skutkuje większą otwartością i chęcią dzielenia się swoją rzeczywistością z innymi. Pod uwagę wzięte zostaną dwa główne rodzaje aktywności internetowej: bezpośredni, czyli publikowanie własnych refleksji czy opinii w formie postów lub wpisów oraz pośredni, czyli rozpowszechnianie i powoływanie się na cudze wytwory internetowe niekoniecznie związane z nurtem rodzimowierczym, takie jak wypowiedzi polityków lub głosy poszczególnych historyków w dysputach naukowych.

Analiza tożsamości rodzimowierczej będzie oczywiście wymagała pewnych uśrednień i uproszczeń ze względu na zróżnicowanie indywidualne poszczególnych członków tej grupy

oraz jej silny podział na subgrupy, których rozbieżności są na tyle silne, iż dochodzi pomiędzy nimi do konfliktów. W związku z powyższym przedstawionych zostanie kilka charakterystycznych typów tożsamości rodzimowiercy wraz ze wskazaniem prawdopodobnej przynależności do określonych subgrup.

Sekcja VI (F) RELIGIJNOŚĆ EUROPY I ŚWIATA

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Zbigniew Stachowski**

Sekretarz: **dr Ewa Stachowska**, e-mail: ewaastachowska@gmail.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.40 - **Prof. dr hab. Zbigniew Stachowski**

– Otwarcie sekcji: *Religijność Europy i świata*

10.40 - 11.00 - **Dr Ryszard Wójtowicz**

– *Czy prawo naturalne może być gwarantem dialogu między religiami i kulturami?*

11.00 - 11.20 - **Dr Beata Guzowska**

– *Tożsamość wieloreligijna w kulturze współczesnej*

11.20 - 11.40 - **Dr Ewa Stachowska**

– *Medialo-popkulturowe „wariancje” sacrum*

11.40 - 12.00 - **Dr Jacek Zydorowicz**

– *Kultura wizualna po zamachu na Charlie Hebdo*

12.00 - 12.20 - **Dr Marek Grubka**

– *Pub jako miejsce spotkań religijno-kulturowych studentów w Liege i Louvain-la-Neuf w zdesakralizowanej przestrzeni Belgii*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.50 - **Dr hab. Mirosława Jaworowska, prof. AMW**

– *Wpływ golgoty syberyjskiej na całożyciową religijność polskich sierot w Nowej Zelandii*

14.50 - 15.10 - **Dr Renata Siuda-Ambroziak**

– *Specyfika współczesnego latynoamerykańskiego katolicyzmu na przykładzie Brazylii*

15.10 - 15.30 - **Mgr Marta Sukiennik**

– *Hiszpania – bastion katolicyzmu czy państwo laickie?*

15.30 - 15.50 - **Mgr Łukasz Kleska**

– *Kościół a młodzież*

15.50 - 16.10 - **Mgr Artur Jochlik**

– *Religijność społeczeństwa europejskiego w czasach post-heglowskich*

16.10 - 16.30 - **Mgr Maciej Godlewski**

– *Rola pism Mary Baker Eddy dla wyznawców ruchu Christian Science (Chrześcijańskiej Nauki)*

16.30 - 17.00 - **Dyskusja**

dr Ryszard Wójtowicz

Czy prawo naturalne może być gwarantem dialogu między religiami i kulturami?

Istnieje wiele teorii prawa natury (naturalnego), które różnią się pod względem genezy, stopnia zmienności treści i znaczenia funkcji społeczno-kulturowych. Teorie prawa naturalnego uznają za konieczne odwołanie się do wyższych wartości celem urzeczywistnienia dialogu i pokoju na świecie. Jednakże nie ma zgody, co do rozumienia owych wartości, ich statusu ontologicznego i znaczenia kulturowego. Zatem od przyjętej teorii zależeć będzie czy dialog między różnymi religiami (chrześcijańskimi i niechrześcijańskimi) oraz między różnymi kulturami będzie realny, czy tylko postulatem lub utopią.

dr Beata Guzowska

Tożsamość wieloreligijna w kulturze współczesnej

Tożsamość wieloreligijna staje się coraz powszechniejszym zjawiskiem w świecie Zachodu. Współcześnie wiele jednostek ulega wpływowi różnych religii poprzez między innymi dialog międzyreligijny czy poszukiwania duchowe. Dowolnie wybierają te elementy - często z kilku tradycji religijnych - które mogą w pożądanym sposób wpłynąć na ich duchowy rozwój. Jednostki przyznają sobie prawo do samodzielnego decydowania o przekonaniach religijnych kierując się osobistymi preferencjami. Własny świat przekonań religijnych w zetknięciu z wszechobecnym pluralizmem religijnym i światopoglądowym wymaga autopotwierdzenia i upewnienia się w swoich racjach.

dr Jacek Zydorowicz

Kultura wizualna po zamachu na Charlie Hebdo

Niewątpliwie nie są niczym nowym wrogie reakcje ikonoklastyczne względem twórców współczesnych podejmujących problematykę religijną (jak np. zabójstwo filmowca Theo Van Gogha, napięcia po karykaturach Mahometa w Jyllands Posten czy zamieszki po filmie *Innocence of Muslims*). Atak na redakcję Charlie Hebdo wyróżnił się wprowadzie skalą zbrodni i rozmiarem jej społecznego rezonansu, jednak czy można mówić jakichś nowych kulturowych konsekwencjach tego aktu? Zjawiskom tego typu towarzyszą na ogół chwilowe zrywy, marsze solidarnościowe, rozmaite egzaltacje w trakcie medialnych maratonów kryzysowych. Kiedy kurz po nich opada, a nowe tematy wypierają rzecz z pamięci operacyjnej mediów, z dystansu warto pokusić się o pewne refleksje nad stanem kultury wizualnej i współczesnej ikonosfery. Przed pochówkiem ofiar nie wypadało czynić poważniejszych waloryzacji artystycznych czy estetycznych obrazkowej satyry spod znaku Charlie Hebdo. Czy jednak za każdy obrazek warto dziś umierać i imię wyższej (z perspektywy kultury zachodniej) idei wolności prasy? Paradoksalnie w tym samym czasie obserwujemy radykalny wzrost jakości rzemiosła filmowego propagandzistów ISIS. Ignorowaniu tej profesjonalizacji towarzyszy wypieranie ze świadomości sukcesów rekrutacyjnych tej formacji na terenie Europy (oraz tego, że do obozów szkoleniowych w Syrii trafia nie tylko

sfrustrowana młodzież islamska z paryskich biednych przedmieść, ale również nawróceni katolicy z klas średnich). Polskie nazwiska wśród zrekrutowanych pojawiają się dość sporadycznie, dlatego rodzime media chętniej oburzają się na księdza używającego klipów reklamowych Państwa Islamskiego podczas katechez.

dr Marek Grubka

Pub jako miejsce spotkań religijno-kulturowych studentów w Liege i Louvain-la-Neuf w zdesakralizowanej przestrzeni Belgii

Celem referatu jest zaprezentowanie problematyki komunikowania sfery religijnej w społeczeństwie zdesakralizowanym z pomocą różnych nowych form wizualnych. W szczególności analizie poddano miejsce spotkań, jakim jest przestrzeń dwu pubów powołanych do działalności w pobliżu uniwersytetu w centrum Liege oraz na kampusie uniwersyteckim w Louvain-le-Neuf. Interesującą jest analiza wizualnej formy prezentacji programu spotkań stosowana jako zaproszenie do uczestnictwa. Podstawowe pytanie, jakie przyświeca podjętym refleksjom, odnosi się do możliwości prowadzenia dialogu z osobami religijnymi oraz poszukującymi wiary i symboliki duchowej. W dzisiejszym społeczeństwie pojawia się pytanie, jak można prezentować treści religijne i kulturowe postępując się aparatem nowych mediów i prezentacji wizualnej. Zastosowano metodę analizy materiałów źródłowych, powstałych po kilku latach działalności (10 lat pub w Louvain-la-Neuf oraz 6 lat pub w Liege). Badania prowadzi się w oparciu o analizę konkretnego doświadczenia religijno-kulturowe z akcentem na wymiar religioznawczy w przestrzeni zdesakralizowanej. Całość prowadzonych badań prowadzi się w przestrzeni środowiska uniwersyteckiego.

dr hab. Mirosława Jaworowska, prof. AMW

Wpływ golgoty syberyjskiej na całożyciową religijność polskich sierot w Nowej Zelandii

Przedmiotem moich badań jest ewolucja religijności człowieka w traumatycznej trajektorii jego losów rodzinnych i kształtowania się uczuciowości od dziecka do późnego wieku. Losy te zostały ukształtowane w wyniku deportacji, groźby śmierci najbliższych i własnej oraz pozbawienia warunków powrotu do ojczystego kraju. Badania prowadziłam w Nowej Zelandii metodą wywiadów biograficznych oraz wykorzystania wypowiedzi autobiograficznych sierot polskich, wywiezionych z rodzinami na Sybir przez okupantów sowieckich z Kresów Wschodnich II RP w latach 1939 – 1941. Stamtąd po morderczym pobycie w łagrach sowieckich ewakuującą się Armia Andersa wywiozła je do Persji (dziś Iran). Stąd na zaproszenie rządu Nowej Zelandii w 1944 w liczbie 733 osoby osiedliły się w obozie Pahiatua.

Trajektoria przeżytych lęków, cierpień, głodu i śmierci najbliższych nie zdołała zachwiać lecz pod wpływem rodziców umocniła w tych dzieciach przekania i uczucia religijne. To sprawiło, że ich religijność i polskość w obozie Pahiatua oraz po jego opuszczeniu i zadomowieniu się w bardzo przychylnym społeczeństwie nowozelandzkim były bardzo mocne. Dzieci te już w okresie dorosłości w zdobytych zawodach, założonych rodzinach

w wielokulturowym społeczeństwie gorąco i solidarnie praktykowały i wyznawały religijność rzymsko – katolicką. A także obyczajowość i świąteczny obrządek w duchu polskim, zjednując tym przyjaźń i uznanie różnoreligijnego otoczenia nowozelandzkiego.

Do takiego ekumenicznego, pogłębionego uczucia i kultywowania religijności prowadziła niezwykle burzliwa droga jej przemian, od dziecięcej religijności szczęśliwej przed II wojną światową na Kresach, poprzez traumatyczną z powodu wywózki sowieckiej, golgoty w łagrach, religijność wyzwolenia w ucieczce z polskim wojskiem do Persji oraz oceaniczną w podróży do Nowej Zelandii. Tam była rozwijana przez całe dorosłe życie religijność ekumeniczna.

Uwarunkowania historyczne i społeczno – kulturowe tej interesującej religijności, która przez M.Webera byłaby nazwana ascetyczną zaś - według typologii L. Leńskiego religijnością oddania, są przedmiotem i główną tezą tego referatu.

dr Renata Siuda-Ambroziak

Specyfika współczesnego latynoamerykańskiego katolicyzmu na przykładzie Brazylii

Katolicyzm latynoamerykański, wciąż będący formalnie wyznaniem większości mieszkańców kontynentu, różni się od katolicyzmu europejskiego. Zrozumienie tych różnic staje się szczególnie istotne właśnie obecnie, w okresie pontyfikatu pierwszego papieża z Ameryki Łacińskiej - Franciszka. Referat poświęcony jest przedstawieniu, głównie na przykładzie Brazylii, latynoamerykańskich 'osobliwości' w kwestiach religijnych, ich korzeni oraz analizie porównawczej współczesnego katolicyzmu europejskiego i latynoamerykańskiego.

mgr Marta Sukiennik

Hiszpania – bastion katolicyzmu czy państwo laickie?

W proponowanym wystąpieniu chciałabym przedstawić wyniki moich badań: kontrowersyjne przykłady kontrastów tradycyjnej religijności z umiłowaniem zabawy oraz postępującą laicyzacją, zaobserwowane podczas mojego trzyletniego pobytu w Hiszpanii.

Hiszpania jest powszechnie uważana za kraj katolicki. Liczne święta religijne (ustawowo będące dniami wolnymi od pracy), procesje przemierzające ulice miast (szczególnie podczas Wielkiego Tygodnia), katolickie szkolnictwo (wciąż ok. 20% szkół), popularne imiona (np María Jesús czy José María), kościoły i klasztory z różnych epok: wszystko to świadczy o bardzo długiej katolickiej tradycji tego kraju. Jednak religia zdaje się być coraz częściej kwestią jedynie pewnych zwyczajów, a nie gorliwej wiary.

Stereotypowy Hiszpan jest uważany za niezwykle religijnego; wprawdzie w każdym stereotypie jest ziarno prawdy, lecz często zdarza się, iż pewne przekonanie - przez wieki powielane - nie zmienia się, choć zmieniają się realia. Według sondaży, w 1998 roku za katolików uważało się 85% Hiszpanów. Obecnie jest to już 67,8%. Pośród tych, którzy

deklarują bycie katolikiem, jedynie 12,1% chodzi do kościoła raz w tygodniu, a 61% przyznaje, że nie chodzi tam nigdy (poza uczestnictwem w „wydarzeniach społecznych”, czyli ślubach, chrzcinach, komuniach, pogrzebach) [CIS, <http://www.cis.es/>].

Jednak odejście od wiary to nie tylko dane ilościowe wymierne w procentach. Wszelkie aspekty sekularyzacji i laicyzacji państwa są również widoczne w społecznych nastrojach, będąc bardzo częstym tematem publicznego dyskursu, politycznych rozgrywek i światopoglądowych zmian (jest to m.in. stosunek do aborcji, eutanazji, "tradycyjnego" modelu rodziny, "świeckich" rytuałów, religii w szkołach itd.), a katolickie tradycje stają się "folklorystycznymi fasadami" i "świętami z religią (jedynie) w nazwie" - pretekstem do spotkania czy wręcz zabawy (np. Las Turbas, pejoratywnie lecz powszechnie nazwana "procesją pijanych").

mgr Artur Jochlik

Religijność społeczeństwa europejskiego w czasach post-heglowskich

Często rozmawia się na temat problemu laicyzacji tak, jak gdyby problem ten dotyczył nas wyłącznie od dwudziestu pięciu lat; w najlepszym wypadku sięga się poza murami uczelni w podobnej dyskusji do czasów Nietzschego. Tymczasem dokładnie dwieście lat temu filozof-celebryta, George Wilhelm Friedrich Hegel, mógł, pod wpływem tego co wydarzyło się we Francji pod koniec XVIII wieku, powiedzieć w Berlinie z jednej strony: „Czytanie porannej gazety jest poranną modlitwą realisty”, z drugiej: „Używamy rozumu tylko po to, by wyartykułować nasze indywidualne interesy, by wmanipulować innych w służbę naszym przyjemnościom. To świat, któremu brak wszelkiej duchowej substancji, w którym ludzie zachowują się jak inteligentne zwierzęta. Stanowimy uduchowione społeczeństwo zwierząt.” Przesłanie Hegla kierowane było wyłącznie do intelektualistów, trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że jego wizja rzeczywistości w końcu przedostała się do powszechnej świadomości ludzi poprzez media. Z drugiej strony trudno znaleźć myśliciela wcześniejszej epoki, który wyraziłby podobny pogląd z pełną akceptacją takiego stanu rzeczy, który by twierdził, że żyjemy w czasach bezdyskusyjnie lepszych, w czasach, które ani mogą się zmienić, ani co do których należałoby zmiany oczekiwać. Jednocześnie należy pamiętać, że to właśnie ten myśliciel doprowadził do powstania otoczenia intelektualnego, w którym kształcił się Marks, doprowadzając do dalszego, pogłębionego podważania sensu religii w nowym, bezdyskusyjnie lepszym świecie, który ma wkrótce nadejść. Okazuje się, że Heglowskie gadulstwo w sprawie religii ("filozofia religii) jest tylko pozornym zaangażowaniem się w istotę chrześcijaństwa. Chciałbym w czasie mojego wystąpienia to zagadnienie omówić i przyrównać istotę heglizmu do czasów, w jakich przyszło nam żyć.

mgr Maciej Godlewski

Rola pism Mary Baker Eddy dla wyznawców ruchu Christian Science (Chrześcijańskiej Nauki)

Międzynarodowy ruch religijny powstały w drugiej połowie XIX wieku, który założyła Mary Baker Eddy, szybko zdobył popularność dzięki temu, że: po pierwsze, jego założycielką po raz pierwszy w dziejach chrześcijaństwa była kobieta i po wtóre, rysem charakterystycznym wyznania stał się biblijny nakaz: "chorych uzdrawiajcie, umarłych wskrzeszajcie, demony wyganiajcie" wynikający z przekonania, że uzdrowienia fizyczne nie ograniczały się do czasów apostołskich, lecz każdy może ich dokonywać, jeśli tylko pozna i zrozumie prawa Boga, które Mary Baker Eddy zaprezentowała w swoich wykładach i publikacjach. Dla wyznawców jest ona założycielką międzynarodowego dziennika "Christian Science Monitor", odkrywczynią prawd, które głosił Jezus a tradycyjne chrześcijaństwo je zagubiło, autorką, nauczycielką, przewodniczką, pastorem i - mimo że zmarła w 1910r. - obecna jest w życiu każdego Chrześcijańskiego Naukowca (jak nazywają się jej zwolennicy) ze względu na kanoniczny charakter jej dzieł, a zwłaszcza tego podstawowego: książki "Nauka i zdrowie z Kluczem do Pisma świętego", z którego korzysta się co niedziela podczas nabożeństw, traktując go jako jedyną prawdziwą interpretację Biblii. Ciekawym może okazać się spojrzenie na znaczący w świecie anglo- i niemieckojęzycznym ruch religijny, który uznaje monistyczną koncepcję wszytkości Boga i nierzeczywistość materii.

Sekcja VII (G) SOCJOLOGIA RELIGII

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żółtkowska**

Sekretarz: **dr Ewa Stachowska**, e-mail: ewaastachowska@gmail.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żółtkowska**

– Otwarcie sekcji: *Socjologia religii*

10.35 - 10.50 - **Prof. dr hab. Józef Baniak**

– *Od akceptacji do kontestacji. Kościół instytucjonalny w świadomości i ocenie krytycznej młodzieży polskiej*

10.50 - 11.05 - **Prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żółtkowska**

– *Kościół i religia w przestrzeni publicznej. Casus Kościoła Ulicznego*

11.05 - 11.20 - **Dr hab. Dariusz Góra-Szopiński**

– *Katolicka korekta tezy Maxa Webera o etyce protestanckiej w ujęciu Michaela Novaka*

11.20 - 11.40 - **Dr Rafał Boguszewski**

– *Religia a życie codzienne, czyli m.in. o wyzwaniach dla Kościoła katolickiego w Polsce*

11.40 - 12.00 - **Dr Łukasz Kutuła**

– *Normatywne uwarunkowania rozwoju gospodarczego społeczeństw prawosławnych.*

12.00 - 12.20 - **Dr Ryszard Podgórski**

– *Personalizm aksjologiczny wobec wyzwań współczesności*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Dr Wiesław Romanowicz**

– *Współczesne oblicze polskiego prawosławia*

14.45 - 15.00 - **Dr Anna Potasińska**

– *Głos kościoła w społecznym dyskursie bezrobocia*

15.00 - 15.15 - **Dr Marek Korzeniowski**

– *Religia w sferze międzygrupowego postrzegania i styczności społecznych. Socjologiczne studium wybranego środowiska studenckiego Sewastopola*

15.15 - 15.30 - **Dr Barbara Ober-Domagalska**

– *Czy religia ma znacznie w kształtowaniu postaw etycznych młodzieży wobec pracy? Polsko-norweskie badania porównawcze*

15.35 - 15.50 - **Mgr Remigiusz Szauer**

– *Fenomen religijności halowej. Analiza socjologiczna*

15.50 - 17.00 - **Dyskusja**

prof. dr hab. Józef Baniak

Od akceptacji do kontestacji. Kościół instytucjonalny w świadomości i ocenie krytycznej młodzieży polskiej

Celem referatu jest ukazanie skali kontestacji młodzieży licealnej i akademickiej w Polsce wobec Kościoła instytucjonalnego i jego doktryny religijno-moralnej oraz pewnych działań. Kontestacja ta przejawia się w oporze, sprzeciwie i buncie młodzieży. Problem ten ma u swych podstaw wyniki autorskich badań socjologicznych zrealizowanych w latach 2008-2011 w środowisku młodzieży licealnej w Kaliszu i wśród studentów w Poznaniu. W dotychczasowych badaniach socjologicznych problem ten był bardzo rzadko ukazywany. Natomiast eksponowano pozytywne postawy młodzieży wobec Kościoła i jego działań niereligijnych, typowo świeckich. W moich badaniach skoncentrowałem się na krytyce Kościoła, na przejawach tej krytyki, konfrontując ją także ze spostrzeżeniami innych socjologów na ten temat. Badana młodzież licealna i akademicka wskazana w swych wypowiedziach na liczne błędy i braki w aktywności Kościoła instytucjonalnego, różnych jego struktur, kontestując ich istnienie jako niewłaściwych i niezgodnych z jego misją religijną.

prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żótkowska

Kościół i religia w przestrzeni publicznej. Casus Kościoła Ulicznego

Z nastaniem XXI wieku religia powróciła do centrum europejskiej debaty społecznej. Powrót religii do debaty publicznej jest przede wszystkim powrotem jej aspektu instytucjonalnego i wiąże się z pytaniem o to, jakie powinno być miejsce religii i Kościoła w organizacji zasad życia państwowego. Projekt sekularyzacyjny minionego wieku napotkał granicę którą wyznaczają subiektywne potrzeby: egzystencjalnego sensu, poczucia wspólnotowej tożsamości, oparcia w autorytetach czerpiących moc z religijnego przekazu. Scena publiczna otworzyła się szerzej na autorytety religijne promujące różnorodne style własnej obecności od autorytarnej dominacji po bezinteresowną służebność. Reprezentantem tej ostatniej formuły wydaje się być Kościół Uliczny. W Polsce jest to nowa forma ewangelizacji sprzęgnięta z ideałami pomocy bliźniemu w wyjściu ze społecznego wykluczenia przy pomocy terapii rehabilitacyjnych.

dr hab. Dariusz Góra-Szopiński

Katolicka korekta tezy Maxa Webera o etyce protestanckiej w ujęciu Michaela Novaka

Teza Maxa Webera o decydującym wpływie etyki protestanckiej na ukształtowanie się i rozwój nowożytnego kapitalizmu zyskała sobie rangę jednego z najbardziej znanych i szeroko podzielanych, kanonicznych twierdzeń socjologii religii. Od chwili jej ogłoszenia w początku XX w. teza ta, poparta kolejnymi wielkimi pracami niemieckiego klasyka, rzadko kiedy bywała przedmiotem poważniejszych kontrowersji. Dzieła korekty tezy Webera podjął się pod koniec XX w. amerykański filozof polityczny i teolog katolicki, Michael Novak. Korekta Novaka nie ma charakteru konfrontacyjnego, lecz uzupełniającego. Amerykański badacz porzuca obszar badawczy niemieckojęzycznej kultury protestanckiej, który przykuł uwagę

Webera, i podejmuje analizę szerszej tradycji religijnej, rozwijającej się zarówno przed, jak i po ogłoszeniu tezy Webera. Istotnych danych korygujących dostarcza zwłaszcza dorobek papieża Jana Pawła II, interpretowany przez Novaka w kategoriach odnowy wolnościowego nurtu katolickiej myśli społecznej. Poza aspektem przyczynkarskim istnieje również szerszy kontekst, dla którego dyskusja Novaka z tezą Webera zasługuje na uwagę z punktu widzenia zarówno nauki, jak i dydaktyki akademickiej. Teza Webera o etyce protestanckiej, podobnie jak korespondujące z nią tezy Roberta Bellaha na gruncie socjologicznym oraz Johna Rawlsa na gruncie filozofii politycznej, niosą w sobie pewne dogmatyczne założenie światopoglądowe, które domaga się szczerzej i otwartej debaty.

dr Rafał Boguszewski

Religia a życie codzienne, czyli m.in. o wyzwaniach dla Kościoła katolickiego w Polsce

W Polsce coraz wyraźniej uwidaczniają się symptomy „sekularyzacji moralności”, która wyraża się w tym, że Polacy w coraz mniejszym stopniu odczuwają potrzebę religijnego uzasadniania własnych zasad moralnych i w wielu kwestiach deklarują poglądy moralne niezgodne z wyznawaną przez siebie religią. Nierzadko dotyczy to osób określających się jako wierzące (a nawet głęboko wierzące) oraz regularnie praktykujące religijnie. Przypisywanie sobie wysokiej religijności, a – tym bardziej – ponadprzeciętnej moralności bardzo często wiąże się z jednoczesnym przyzwoleniem na stosowanie środków antykoncepcyjnych, seks przedmałżeński, rozwody itp. W swoim wystąpieniu chciałbym, w oparciu o wyniki ogólnopolskich badań socjologicznych, dokonać pewnej społecznej diagnozy sytuacji Kościoła i religii w Polsce oraz wyzwań z jakimi Kościół musi się zmierzyć w zmieniającym się społeczeństwie. W tym kontekście będę się starał znaleźć odpowiedź m.in. na pytania, w jakim zakresie religia stanowi w dzisiejszym społeczeństwie wyznacznik codziennego postępowania, jak z redukcją dysonansu poznawczego radzą sobie ci, którzy z jednej strony nie chcą zrezygnować ze swojej religijnej tożsamości, a z drugiej przyswoili sobie wiele idei i rozwiązań o charakterze etycznym i moralnym, które nie są zgodne z oficjalną wykładnią Kościoła, a także jakie są społeczne oczekiwania dotyczące zmian w Kościele i jego nauczaniu.

dr Łukasz Kutyló

Normatywne uwarunkowania rozwoju gospodarczego społeczeństw prawosławnych.

Przedmiotem swojego zainteresowania chciałbym uczynić normatywne uwarunkowania rozwoju gospodarczego w społeczeństwach prawosławnych. Problematyka ta wprost związana jest z tezą sformułowaną przez Maksa Webera. O ile niemieckiego uczonego ciekawiły mechanizmy sprzyjające rozwojowi kapitalizmu, przynoszące dobrobyt społeczeństwom protestanckim, o tyle mnie interesuje to, dlaczego kraje prawosławne gorzej wypadają w tym marszu ku zamożności. Czy wynika to z faktu, że owe zidentyfikowane przez Webera mechanizmy nie zostały przyswojone bądź nie są realizowane przez członków tych społeczeństw? A może istotną rolę odgrywają inne czynniki?

Punktem wyjścia do tych rozważań jest reinterpretacja tezy weberowskiej. O ile dotychczasowe dyskusje i stanowiska, formułowane zarówno przez przeciwników, jak i zwolenników omawianej tezy, koncentrowały się na kwestiach historycznych, o tyle zaprezentowane przeze mnie podejście skupia się na pierwotnym projekcie weberowskim, czyli na tym, co niemiecki uczyony określał mianem psychologii zbiorowości. Wydaje się bowiem, że Weber opisuje nic innego, jak proces mobilizacji społecznej ukierunkowanej na cele gospodarcze – proces w swej istocie uniwersalny, na który składają się dwa, implicite zdefiniowane przez niego mechanizmy: dyscyplinowania członków danej zbiorowości oraz kierowania ich aktywności na określony obszar. Pierwszy z nich przejawia się w protestanckim ascetyzmie, drugi zaś obecny jest w doktrynie protestanckiej (np. w idei predestynacji), kładącej nacisk m.in. na aktywność związaną ze sferą pracy. Doszedłem do wniosku, że oba te mechanizmy są internalizowane przez jednostki jako: rezydualne schematy normatywne i orientacje normatywne. Schematy normatywne mają charakter uniwersalny, zawsze towarzyszą mobilizacji społecznej bez względu na to, jakie cele stawia sobie dana zbiorowość w jej trakcie. Orientacje normatywne zaś są bardziej wyjątkowe, zależą od tego, jaką aktywnością zainteresowane są jednostki konstytuujące tę zbiorowość (np. militarną, gospodarczą). Schematy i orientacje przyjmują postać meta-norm; wyznaczają zarazem ramy dla społecznie pożądanym wzorów zachowania.

W przypadku protestantyzmu internalizacja i realizacja tych społecznie pożądanym wzorów zachowania przyczyniła się do dynamicznego rozwoju gospodarczego. Jeśli przedmiotem naszej uwagi uczynimy społeczeństwa prawosławne, to od razu rodzą się następujące pytania: czy tworzące je jednostki przyswoiły schematy normatywne sprzyjające mobilizacji społecznej? A może udało im się je zinternalizować, lecz ich aktywność zorientowana została na obszary niezwiązane z gospodarką? Prawdopodobne jest także to, że członkowie społeczeństw prawosławnych przyswoili interesujące nas wzory zachowania, mieszczące się w ramach wyznaczonych przez uprzednio wskazane schematy i orientacje normatywne, lecz ich realizacja napotyka na jakieś instytucjonalne bariery. W swym referacie postaram się znaleźć odpowiedzi na tak zdefiniowane pytania.

dr Ryszard Podgórski

Personalizm aksjologiczny wobec wyzwań współczesności

Człowiek jest osobą – wartością niepowtarzalną i nieprzemijającą, dlatego personalizm oznacza ujmowanie i rozwiązywanie różnorodnych zagadnień i spraw ludzkich, głosił Karol Wojtyła w swoich rozważaniach o istocie ludzkiej. Pojęcie personalizmu (łac. persona – osoba) jest różnorodnie rozumiany i definiowany. W perspektywie niniejszej pracy możemy mówić, że mamy na uwadze integralność personalizmu tzn. że implikuje on i akceptuje elementy ontologiczne, antropologiczne, etyczne i aksjologiczne. Do aksjologicznych elementów personalizmu należą przede wszystkim wartości o charakterze poznawczym, etycznym, estetycznym, ideowym, religijnym. W tej przestrzeni filozoficznej

personalizm w pierwszym rzędzie dotyczy koncepcji człowieka tj. antropologii, która swoje odzwierciedlenie znajduje w etyce a etyka w aksjologii.

Personalizm jako system filozoficzny ukierunkowany na człowieka swoje odzwierciedlenie znajduje już w starożytności. Dotyczy to antycznych filozofów greckich np. Heraklita (540 -480 p. Chr.), Anaksagorasa (500-430 p.Chr.), Protagorasa (490-420 p. Chr.), Sokratesa (469-399 p. Chr.), Platona (427 – 347 p. Chr.) i Arystotelesa (384 – 322 p. Chr.). Zbudowali oni fundament antropologiczny w celu wyjaśnienia, kim jest człowiek. Aksjologia personalistyczna wyrasta z filozofii personalistycznej i stanowi pogłębioną refleksję myśli filozoficznej nad integralną koncepcją osoby ludzkiej. Do teoretyków współczesnego personalizmu chrześcijańskiego zalicza się między innymi: Emmanuela Mouniera, Pierre'a Teilharda de Chardin, Jacquesa Maritaina, Gabriela Marcela. Na gruncie polskim natomiast twórcami personalizmu są m.in.: Wincenty Granat, Stanisław Kowalczyk, Czesław S. Bartnik oraz Karol Wojtyła – papież Jan Paweł II. W refleksji nad współczesnym personalizmem zauważa się, że nie jest to kierunek jednorodny, ale obejmuje różne nurty: tomistyczny, aksjologiczny, egzystencjalny, społeczno–ekonomiczny. W każdym z tych nurtów podkreśla się szczególną rolę wartość osoby ludzkiej. Poszczególni autorzy czynią swe zainteresowania różnymi aspektami fenomenu osoby przez nich bezpośrednio doświadczanych. Istotną cechą doświadczenia aksjologicznego jest jego ambiwalencja, czyli zdolność wyboru pomiędzy wartościami i antywartościami: prawdą i fałszem, pięknem i brzydotą, dobrem i złem. Doświadczenie aksjologiczne to przeżycie obejmujące całego człowieka, wszystkie poziomy jego bytu: intelekt, wolę, uczucia wyższe, sumienie, świadomość wszystkich władz i sektor osobowości. Problem wartości i ich przeciwstawieństw wynika z pluralizmu wartości jednostki ludzkiej. Dlatego doświadczenie aksjologiczne człowieka posiada wiele odmian wskazując na prawdę, wolność, dobro, miłość, piękno, sacrum a przy tym uwzględniając wartości materialno-uitytarne

dr Wiesław Romanowicz

Współczesne oblicze polskiego prawosławia

W wyniku zmian systemowych jakie obecnie zachodzą w Polsce, istotnym problemem do rozwiązania staje się prowadzenie systematycznej refleksji nad miejscem religii w życiu społecznym. W tym kontekście ważnym elementem będzie ukazywanie ważnych aspektów funkcjonowania mniejszości religijnych. Znaczącą mniejszością w strukturze wyznaniowej Polski jest prawosławie, które posiada bogatą tradycję i swoją obecnością na stałe wpisało się w polską kulturę. Dlatego też celem artykułu będzie prezentacja podstawowych aspektów kultury prawosławia związanej z funkcjonowaniem Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe dzięki prezentacji wyników badań własnych oraz dostępnej literatury.

dr Anna Potasińska

Głos kościoła w społecznym dyskursie bezrobocia

Bezrobocie stanowi zjawisko, które niesie ze sobą zagrożenia na wielu płaszczyznach funkcjonowania. Jednostka może doświadczyć negatywnych konsekwencji w wymiarze ekonomicznym, psychicznym, moralnym, zdrowotnym i społecznym. Bezrobocie jednostki niesie ze sobą również zagrożenia dla najbliższego otoczenia dla członków rodziny, społeczności lokalnej czy szerszej społeczności. Sytuacja bezrobocia sama w sobie jest sytuacją trudną. Jednak duże znaczenie w odczuwaniu następstw zjawiska ma również reakcja środowiska zewnętrznego. Odczuwane konsekwencje bezrobocia mogą być przez społeczne odniesienie potęgowane bądź niwelowane. Znaczenie będzie miał sposób postrzegania w społeczeństwie zjawiska bezrobocia i osób bezrobotnych, otrzymywane przez jednostkę wsparcie i społeczne traktowanie. Z tego względu analizie należy poddać sposób postrzegania zjawiska bezrobocia w społeczeństwie polskim oraz przeanalizować możliwości działań w tym zakresie, skupiając się na roli Kościoła.

dr Marek Korzeniowski

Religia w sferze międzygrupowego postrzegania i styczności społecznych. Socjologiczne studium wybranego środowiska studenckiego Sewastopola

Proponowana tematyka wystąpienia mieści się w obszarze zagadnień podejmowanych w ramach socjologii religii. Odwołuje się do empirycznych badań studentów przeprowadzonych w 2009/10 roku w Sewastopolu na Krymie, dotyczących odmienności wzorów życia i tożsamości. W wystąpieniu omówione zostaną zatem jedynie wybrane wątki tamtych badań, dotyczące jednak tak podstawowych kwestii socjolreligijnych, jak: ogólny stosunek młodzieży studenckiej do spraw religii (wiary) oraz jej sensotwórczego znaczenia; zasięg religijnych zainteresowań oraz różnych autoidentyfikacji; czy w końcu znaczenie przypisywane niektórym religijnym zachowaniom (religijna obrzędowość, modlitwa).

Jednocześnie tak zarysowana socjoreligijna sylwetka badanych studentów sewastopolskich stanowić będzie pewien pryzmat w spojrzeniu na relacje międzygrupowe młodych osób zamieszkujących na narodowo-etnicznie i kulturowo zróżnicowanym Krymie. Prezentowane wyniki analiz stanowić będą okazję do przyjrzenia się temu, jak u schyłku pierwszej dekady po dwutysięcznym roku kształtowały się procesy wzajemnego postrzegania przez studentów swych kulturowych odmienności oraz jaką rolę odgrywała w tych procesach religia.

dr Barbara Ober-Domagalska

Czy religia ma znaczenie w kształtowaniu postaw etycznych młodzieży wobec pracy? Polsko-norweskie badania porównawcze

Obok rodziny i szkoły, wspólnota religijna, czy szerzej kultura religijna w jakiej wyrasta młody człowiek może wpływać w znaczący sposób na prezentowane przez niego opinie i postawy, w tym związane z przyszłą pracą zarobkową. Dla młodych Polaków i Norwegów,

wychowujących się w europejskim kręgu kulturowym, taką rolę odgrywa chrześcijaństwo. Zgodnie z założeniami M.Webera młodzi Norwedzy kształtowani przez kulturę protestancką powinni prezentować bardziej etyczne postawy wobec pracy niż młodzi Polacy wychowywani pod wpływem katolicyzmu. Analizy R.Ingelharta i P.Norris wskazują jednak, że to nie religia, a stan rozwoju gospodarczego w większym stopniu warunkuje postawy wobec pracy. Polska przez tych autorów uznana jest za kraj gorzej rozwinięty niż Norwegia, zatem zgodnie z założeniami R.Ingelharta i P.Norris, to polska młodzież powinna prezentować bardziej etyczne postawy wobec pracy niż młodzież norweska. Celem prezentacji jest przedstawienie analiz dotyczących postaw wobec pracy młodych Polaków i Norwegów, przy uwzględnieniu takich zmiennych jak przynależność lub nie do określonej wspólnoty religijnej oraz poczucie zaangażowania religijnego. Analizy zostały oparte na badaniach prowadzonych w Polsce i Norwegii na reprezentatywnej grupie młodzieży szkół średnich.

mgr Remigiusz Szauer

Fenomen religijności halowej. Analiza socjologiczna

Czy hala sportowo-widowiskowa może być przestrzenią sacrum? Czy może okazać się miejscem głębokich doznań religijnych, intensywniejszych niż świątynia? Na ile dzisiaj właśnie coraz częstsze przenoszenie spotkań modlitewnych na hale sportowe może odpowiadać na nowe wyzwania związane z religijnością i duchowością?

Z badań socjologicznych wynika, że pomimo widocznej tendencji do prywatyzowania doświadczeń religijnych i religijności pozakościelnej istnieje wyraźna potrzeba bycia razem w przestrzeni religijnej. Szczególnie, jeśli w tym przeżywaniu zbiorowym jest miejsce na doświadczenie bardzo osobiste. W przypadku np. religijnych spotkań młodzieżowych organizowanych na otwartych przestrzeniach przykładem jest doświadczenie spowiedzi, zgoła inne, bo na placu, w wolności od „formulek” gdzie jest czas na rozmowę i gdzie nie przypomina ona tradycyjnie postrzeganego i wykazywanego przez młodzież w rozmowach „odpukiwania” w parafii. To jest Msza, ale dla wielu badanych inna – bo choć przeżywana zbiorowo w tłumie, to jednak uczestniczą w niej ludzie młodzi, rówieśnicy, oni są w centrum uwagi, do nich się mówi, pod nich się śpiewa, tańczy się, co nie przypomina często atroficznych w odczuciu młodzieży mszy parafialnych, gdzie miejscem uczestniczenia - bardzo biernego- jest często dla nich przedsionek, albo plac przed kościołem. To jest także wyjście poza konwenans i schematyczne postrzeganie Kościoła jako instytucji zarchaizowanej, będącej nośnikiem instytucjonalnie realizowanego przymusu. W badaniach socjologicznych atmosfera spotkań jest jednym z istotniejszych czynników motywujących do powrotu. Stąd środki ekspresji używane przez organizatorów – muzyka, oklaski, skandowanie, klimat przypominający nieraz jakieś artystyczne wydarzenie – buduje nastrój entuzjazmu, choć pojawia się pytanie na ile w tym wszystkim stwarza może nawet nie tyle klimat duchowy, co możliwość wejścia do sfery sacrum, nie mówiąc o wejściu w spotkanie z osobowym Absolutem. Obok tego typu spotkań pewną nowością w Polsce stają się spotkania charyzmatyczne organizowane na halach sportowych, które również wychodzą poza

konwenans liturgiczny, a nawet doktrynalny. Skupiają one młodzież, dorosłych, bazują na silnych doznaniach i bodźcach religijnych. W wystąpieniu chciałbym dokonać prezentacji wyników badań przeprowadzonych wśród uczestników rekolekcji na hali sportowo-widowiskowej w Koszalinie. Badania prowadzone wśród młodzieży na próbie 500 osób zrealizowane zostały metodami ilościowymi i jakościowymi. Rodzą się od strony badawczej pytania o motywacje uczestników, specyfikę przeżycia, siłę oddziaływania na deklaracje wiary, charakter duchowy spotkań – w przestrzeni sacrum, o ile tak można ją określić – jaką jest hala widowiskowo-sportowa.

Sekcja VIII (H) NOWA DUCHOWOŚĆ

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **Ks. prof. dr hab. Janusz Mariański**

Sekretarz: **mgr Paweł Kusiak**, e-mail: kusiakp@gmail.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Ks. prof. dr hab Janusz Mariański**

– *Otwarcie sekcji: Nowa duchowość*

10.35 - 10.50 - **Dr hab. Robert T. Ptaszek, prof. KUL**

– *Dlaczego nowa duchowość nie może być realną alternatywą dla tradycyjnej religii?*

10.50 - 12.05 - **Ks. dr Tomasz Adamczyk**

– *Socjologiczne i teologiczne ujęcie nowej duchowości. konflikt czy koegzystencja?*

12.05 - 12.20 - **Dr hab. Halina Mielicka-Pawłowska, Prof. UJK**

– *Duchowość jako forma moralności religijnej*

12.20 - 12.35 - **Dr hab. Andrzej Pietrzak**

– *Duchowość wyzwolenia w teologii latynoamerykańskiej*

12.35 - 12.50 - **Dr hab. Maciej Bała, prof. UKSW**

– *Francuska duchowość ateistyczna: L. Ferrry, A. Comte-Sponville*

12.50 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Prof. dr hab. Zbigniew Pasek**

– *Analiza dyskursu wokół „miejsc mocy” nowej duchowości - czakramu wawelskiego i kręgów w Węsiarach*

14.45 - 15.00 - **Dr Agnieszka Zduniak**

– *Przyczyny popularności religijnych eventów w perspektywie teorii potrzeb ludzkich Abrahama Masłowa*

15.00 - 15.15 - **Dr hab. Andrzej Kasperek**

– *Nie tylko New Age. Nowa duchowość a dobrowolna prostota*

15.15 - 15.30 - **Dr Edyta Stefania Dzwonkowska**

– *Współczesne nauczanie psychotroniczne, wróżbiarskie i parapsychologiczne w Polsce*

15.30 - 15.45 - **Dr Agnieszka Bielak**

– *Diagnoza duchowości człowieka "epoki świeckiej" w poezji Wisławy Szymborskiej*

15.45 - 16.00 - **Dr Teresa Zawojska**

– *Czy nowa duchowość w społeczeństwach ponowoczesnych to (jeszcze) religijność czy (już) gnoza? W optyce socjologa i filozofa*

16.00 - 16.15 - **Mgr Aleksandra Kupisz-Dynowska**

– *Modele postępowania a duchowość współczesnego człowieka*

16.15 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Robert T. Ptaszek, prof. KUL

Dlaczego nowa duchowość nie może być realną alternatywą dla tradycyjnej religii?

W wystąpieniu ograniczam się do kultury europejskiej, zatem mówiąc o tradycyjnej religii mam na myśli chrześcijaństwo (zwłaszcza w jego katolickiej odmianie).

Na wstępie pokazuję, że współczesne alternatywy wobec chrześcijaństwa należą do dwóch odrębnych kategorii: są to różne formy religijności bądź duchowości. Odróżnienie to wskazuje na istnienie zasadniczych różnic między nimi.

Religijność to odniesienie człowieka do Boga – a dokładniej całość wewnętrznych i zewnętrznych działań człowieka, za pomocą których oddaje Bogu cześć. Jej podstawę stanowi doświadczenie religijne rozumiane jako realna, międzyosobowa relacja człowieka z Bogiem. Aby uznać rzeczywisty charakter faktu, jakim jest religijność trzeba przyjąć jako prawdziwe dwie tezy: istnieje Bóg, zaś człowiek to coś więcej niż tylko byt materialny – jest istotą posiadającą duszę.

Inaczej wygląda sprawa w przypadku duchowości. Przede wszystkim samo pojęcie jest nieprecyzyjne. Mówimy dziś bowiem o różnych odmianach duchowości. Podstawową i dominującą w naszej kulturze była duchowość religijna. Oprócz niej współcześnie występują co najmniej dwie inne jej formy. Pierwsza to duchowość New Age. Pojawiła się ona w latach 70. XX wieku jako rezultat zachodzących w kulturze zachodu przemian i wywołanych przez nie prób znalezienia nowej tożsamości/wizji człowieka. Ponieważ ruch New Age miał charakter parareligijny rozpoczęty przez jego przedstawicieli, proces upowszechniania duchowości stopniowo prowadził do jej sekularyzacji. W wyniku tego procesu pojawił się w kulturze Europy trzeci, całkiem nowy nurt duchowości, który określa się jako duchowość laicką bądź ateistyczną. Duchowość ta wypracowała nowy system odniesień zrywając wszelkie związki ze sferą religii.

W odróżnieniu od chrześcijańskiej religijności i duchowości w obu wspomnianych nurtach nowej duchowości praktyki duchowe traktuje się jako narzędzie – ich głównym celem staje się dostarczanie doświadczeń uprzyjemniających i wzbogacających ludzkie życie. Dlatego za kryterium oceny konkretnych praktyk zarówno w duchowości New Age, jak też w duchowości laickiej uznaje się jakość przeżyć, a nie ich prawdziwość.

Teza, którą stawiam, i na rzecz której argumentuję głosi, że z racji istnienia tak zasadniczych różnic obie te formy duchowości nie mogą stanowić realnej alternatywy dla religijności i duchowości chrześcijańskiej.

ks. dr Tomasz Adamczyk

Socjologiczne i teologiczne ujęcie nowej duchowości. konflikt czy koegzystencja?

Ukazanie różnic i wspólnych elementów w teologicznej i socjologicznej koncepcji nowej duchowości jest interesującym zagadaniem z perspektywy badawczej. Pozwala ono, przy zachowaniu autonomii metodologicznych poszczególnych dyscyplin akademickich, na szerokie i interdyscyplinarne spojrzenie na zjawisko duchowości. Zwłaszcza, że teologowie i socjologowie często odnotowują w swoich analizach powszechną potrzebę duchowości.

Niektórzy socjologowie odróżniają, a nawet przeciwstawiają religię „nowej duchowości”. Są również odmienne stanowiska, które traktują nową duchowość jako transformację duchowości, gdzie religia i duchowość wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Analiza tych teorii została zestawiona ze stanowiskiem teologów katolickich. Ważnym dla zrozumienia koncepcji duchowości katolickiej jest rozróżnienie pomiędzy duchowością antropogeniczną, a duchowością chrześcijańską. Pierwsza z nich ma charakter naturalny i obserwowalny u każdego człowieka. Jeśli zdolność do autotranscendencji będzie ukierunkowana soteryjnie, wówczas w teologii mówi się o duchowości religijnej, mającej charakter naturalistyczny. Duchowość chrześcijańska w świetle koncepcji katolickiej ma charakter nadprzyrodzony. Teologowie odróżniają ją często także od innych religii monistycznych, podkreślając jej „odgórny” charakter, związany z interwencją Boga-Trójcy, objawiającego się w Jezusie Chrystusie. W świetle naszkicowanej perspektywy wymiar duchowości antropogenicznej jest również przedmiotem zainteresowania socjologów zajmujących się nową duchowością, gdzie często analizy socjologiczne i teologiczne mają wspólne płaszczyzny badawcze.

dr hab. Halina Mielicka-Pawłowska, Prof. UJK

Duchowość jako forma moralności religijnej

Pluralizm systemów normatywnych, przypisywany do cech społeczeństwa ponowoczesnego, obejmuje w Polsce też postawy wobec religii katolickiej. W dominujących deklaracjach przynależności do katolicyzmu nie ma jednolitości w orientacji na wartości moralne, co powoduje, że obok akceptacji norm religijnych, istnieje permissywizm i relatywizm moralny, który wprowadza rozdźwięk między ideologicznym (wierzeniowym) a konsekwencyjnym wymiarem religijności. Ze względów analitycznych duchowość i religijność, stanowią oddzielne systemy znaczeń, które w rzeczywistości splatają się tak bardzo, że zasady moralne czynią oczywistością na płaszczyźnie znaczeń przypisywanych zachowaniom ludzi. Duchowość zasady moralne, którymi kieruje się jednostka w kontaktach z innymi, czyni subiektywnymi przekonania pozwalającymi wartościować zachowania ludzi. Ideologiczny wymiar tych zasad przybiera formę panmoralności. Religijność określana pojęciem religijności selektywnej, interpretacje i wyjaśnienia zasad moralnych podawane przez Kościół katolicki, czyni intersubiektywnymi. Pojęcia duchowości i religijności oddzielane są analitycznie ze względu na biegunowo przeciwstawne postawy wobec instytucji Kościoła, ale łączy je to, co można określić jako konsekwencyjny wymiar wiary religijnej niezależnie od

tego czy przybiera formę panmoralności czy moralności religijnej. Ponadto duchowość i religijność może stanowić jeden system wtedy, gdy staje się formą dążenia do osiągnięcia doskonałości w realizowanych na co dzień wyborach orientacji na wartości moralne.

dr hab. Andrzej Pietrzak

Duchowość wyzwolenia w teologii latynoamerykańskiej

Od dawna w Europie mówi się o zmięczeniu religii, o jej alienującej roli, sekularyzacji, indyferentyzmie religijnym, agnostycyzmie i ateizmie. Chociaż społecznościom latynoamerykańskim nie są obce podobne zjawiska, w tym momencie historii są one marginalne. Typowy Latynoamerykanin jest osobą, dla której tradycja chrześcijańska (zwłaszcza katolicka) lub tradycje afrykańskie i indiańskie są środowiskiem kształtowania i urzeczywistniania życia, a tym samym duchowości. Jednakże czy można mówić o duchowości latynoamerykańskiej? Jeśli tak, jaka ona jest? Referat ma na celu przybliżenie tej odległej i nieznanego środowiskom polskim duchowości. Zwróci się uwagę na trendy w duchowości latynoamerykańskiej ostatniego półwiecza, a zwłaszcza na oryginalną propozycję duchowości wyzwolenia w teologii latynoamerykańskiej.

dr hab. Maciej Bała, prof. UKSW

Francuska duchowość ateistyczna: L. Ferrry, A. Comte-Sponville

Celem referatu jest analiza ateistycznej duchowości, w wersji zaproponowanej przez współczesną filozofię francuską, głównie przez L. Ferrry'ego i A. Comte-Sponville'a. Zdaniem tych autorów humanizacja boskości oznacza przede wszystkim odwrót z jednej strony od silnego podkreślania istnienia Transcendencji, co wpisuje się we współczesną krytykę wszelkiego rodzaju metafizyki, a z drugiej strony podkreślanie w religiach aspektu czysto ludzkiego. Ostatecznie religia powinna zostać zastąpiona przez duchowość, która przestaje być pomostem w relacji do Boga osobowego, a staje się jedynie miejscem osobistego rozwoju.

prof. dr hab. Zbigniew Pasek

Analiza dyskursu wokół „miejsca mocy” nowej duchowości - czakramu wawelskiego i kręgów w Węsiarach

Środowiska nowej duchowości mają określoną kosmologię, w której kluczową rolę odgrywa pojęcie energii. Jej skupiska określane są jako „miejsca mocy”. Są to nowe i stare (także chrześcijańskie) miejsca pielgrzymek i kultu. Analiza wywiadów przeprowadzonych w dwu z nich (czakram wawelski i kamienne kręgi w Węsiarach na Pomorzu) pokazuje język i światopogląd ludzi podejmujących różnego rodzaju praktyki w tych miejscach. Innowacyjność tego dyskursu w zachodniej kulturze pozwala mówić o narodzinach nowego supersystemu (w ujęciu P.Sorokina), nowej religii, odmiennej od dotychczasowych formuł, bo nie opartej na podziale naturalne/nadnaturalne. Stąd brak kolizji – w wielu przypadkach światopoglądu chrześcijańskiego i nowego ujęcia. Uczestnicy nabożeństw w katedrze

„doładowują energię” na wawelskim czakramie. Referat rekonstruuje fragmenty tego światopoglądu.

dr Agnieszka Zduniak

Przyczyny popularności religijnych eventów w perspektywie teorii potrzeb ludzkich Abrahama Maslowa

Masowe zgromadzenia (eventy) o charakterze religijnym zyskują coraz większe znaczenie w życiu religijnym współczesnego człowieka, niejednokrotnie przewyższając popularnością tradycyjne, zinstytucjonalizowane formy religijności. Autorka podejmuje próbę wyjaśnienia ich popularności, przyjmując za punkt wyjścia opracowany przez Abrahama Maslowa model hierarchii potrzeb ludzkich. Religia instytucjonalna, wraz z tradycyjnymi formami, w jakich się manifestuje, stanowi głównie realizację tzw. potrzeb wyższego rzędu (głównie potrzeby samorealizacji). Event religijny obejmuje swoim wpływem szersze spektrum potrzeb, co może stanowić jedno z możliwych wyjaśnień jego popularności.

dr hab. Andrzej Kasperek

Nie tylko New Age. Nowa duchowość a dobrowolna prostota

W referacie zostanie podjęty problem duchowego wymiaru ruchu dobrowolnej prostoty i minimalizmu. Oba te zjawiska zakładają samoograniczenie (ang. downshifting) i rezygnację z pragnienia wysokiego dochodu oraz posiadania. Downshifting stanowi wielowymiarowy fenomen, który od lat przykuwa uwagę przedstawicieli wielu nauk społecznych i humanistycznych. Jeśli chodzi o socjologiczne zainteresowanie tą problematyką, uwagę badaczy przykuwa przede wszystkim kontestacja społeczeństwa konsumpcyjnego wpisana w motywacje i działania protagonistów prostego życia, na marginesie zainteresowań pozostaje jednak duchowy aspekt tego zjawiska, który chciałbym wyeksponować w swoim referacie.

W wystąpieniu chciałbym podjąć wątek samej definicji nowej duchowości, zwracając uwagę na to, że nie można utożsamiać ze sobą pojęć „nowa duchowość” i „New Age”. Istotą nowej duchowości jest eksponowanie problematyki samorozwoju, autoekspresji, wewnątrzświatowiatowej orientacji, wrażliwości ekologicznej, holizmu czy dobrostanu. Zainteresowanie tymi aspektami znajdujemy w New Age, ale znajdujemy także w ruchu dobrowolnej prostoty i minimalizmie. Amitai Etzioni powstanie ruchu dobrowolnej prostoty w społeczeństwach późnego kapitalizmu wyjaśnia na gruncie psychologicznej teorii Abrahama Maslowa. Hierarchia potrzeb Maslowa jest zwieńczona przez autoekspresję a zatem, jak twierdzi Etzioni, ruch dobrowolnej prostoty wydaje się być dobrym przykładem zaspokajania potrzeby autoekspresji. Rozważania nad dobrowolną prostotą należy umieścić w perspektywie wartości charakterystycznych dla społeczeństwa postmaterialistycznego, tym bowiem, co łączy ruch dobrowolnej wspólnoty i minimalizm jest bez wątpienia wspólnota postmaterialistycznych wartości, akcentowanie samorozwoju, autentyczności czy autoekspresji.

W wystąpieniu chciałbym zwrócić uwagę na różnice między New Age i dobrowolną prostotą. Warunkiem praktykowania New Age nie jest downshifting, w odróżnieniu od dobrowolnej prostoty czy minimalizmu. Podobnie, *conditio sine qua non* New Age nie jest antykonsumpcjonizm, a wręcz przeciwnie, wielu badaczy New Age podkreśla konsumpcyjny wymiar tego zjawiska. Istotna różnica tkwi także w źródłach, z których wyrastają New Age i dobrowolna prostota. O ile w pierwszym przypadku ważnym źródłem są duchowość orientalna oraz zachodnia tradycja ezoteryczna (np. alchemia, astrologia, hermetyzm, gnoza, teozofia czy antropozofia), o tyle w drugim przypadku te zachodnie źródła inspiracji nie wydają się tak istotne.

dr Edyta Stefania Dzwonkowska

Współczesne nauczanie psychotroniczne, wróżbiarskie i parapsychologiczne w Polsce

Zawody psychotronika, wróżki i parapsychologa, które można w Polsce wykonywać, są jednym z przejawów nowej duchowości. Reklamowane są często jako droga do polepszenia jakości życia, do życia w harmonii ze światem i ze sobą, również jako droga do rozwijania zdolności parapsychicznych.

Prelegentka w swym wystąpieniu przedstawi problematykę dotyczącą psychotroniki, wróżbiarstwa i parapsychologii oraz powstania i funkcjonowania w Polsce szkół kształcących w kierunku ezoterycznym. Ponadto prelegentka ukaże czym mogą zajmować się osoby pełniące wymienione zawody, jaki zakres nauki przekazywany jest w szkołach kształcących w tych kierunkach. Poprzez zaprezentowanie tematyki związanej ze współczesnym nauczaniem psychotronicznym, wróżbiarskim i parapsychologicznym w Polsce prelegentka nawiąże do problematyki rozwoju branży ezoterycznej i zagrożeń jakie się z nią wiążą.

dr Agnieszka Bielak

Diagnoza duchowości człowieka "epoki świeckiej" w poezji Wisławy Szymborskiej

Referat zaprezentuje obserwowaną w poezji Szymborskiej ewolucję duchowego doświadczenia w świecie nowoczesnym: poczucie utraty w związku z "odczarowaniem świata", tęsknota za nieodwołalnie utraconym porządkiem, zagubienie wśród wielu różnych "możliwości" oferowanych człowiekowi przez świat (na przykładzie motywu duszy - różne jej rozumienia); pragnienie pozytywnej interpretacji "niewiadomej" w obliczu sytuacji granicznych, np. śmierci bliskiej osoby; ostatecznie - propozycja duchowości pluralistycznej z agnostyczną dominantą.

dr Teresa Zawojska

Czy nowa duchowość w społeczeństwach ponowoczesnych to (jeszcze) religijność czy (już) gnoza? W optyce socjologa i filozofa

W referacie zostaną poddane analizie dwa stanowiska naukowe przedstawiające stan religijności w społeczeństwach świata zachodniego na przełomie tysiącleci: stanowisko socjologii (J. Mariański) i stanowisko filozofii (J. Sochoń). J. Mariański (Religia

w społeczeństwie ponowoczesnym, 2010) przedstawił szeroką gamę wyników badań empirycznych socjologów religii dotyczących przejawów współczesnej religijności i interpretację tych wyników, natomiast J. Sochoń (Religia w projekcie postmodernistycznym, 2012) dokonał analiz tekstów filozofów postmodernistycznych, prezentujących swoją wizję kondycji (aktualnej i projektowanej) religijności w społeczeństwach ponowoczesnych. Punkty widzenia obu naukowców dopełniają się, ukazując pełny obraz – rzeczywisty i projektowany, praktyczny i teoretyczny – zjawiska współczesnej religijności, określanego najczęściej terminami „nowa duchowość” lub „religijność zindywidualizowana”.

Janusz Mariański zjawisko tej nowej duchowości, ujęte jako wyznacznik doby ponowoczesnej, rozpatruje w kontekście zasadniczego dla religii pytania: czy ta nowa duchowość mieści się w ramach religijności, czy jest od niej zupełnie odrębna? Autor opracowania wskazuje na te badania socjologów religii, które sugerują, że dominujące w ostatnich dziesięcioleciach XX wieku tendencje odchodzenia od religijności słabną, a nawet dostrzegalny jest odwrót od sekularyzmu, przejawiający się wzrostem zainteresowania sferą religijności. O jakim jednak rodzaju duchowości i religijności tu mowa? Jan Sochoń jako wynik swoich analiz tekstów myślicieli ponowoczesnych, podejmujących kwestię religii, religijności i duchowości, pokazuje, że kultura postmodernistyczna, pomimo, że deklaruje swoje ateistyczne inklinacje, „ujawnia swoisty żal po utracie Boga, wciąż pozostaje w obrębie sakralnego promieniowania”. Dzieje się tak, ponieważ kondycja bytowa człowieka, świadomego swoich egzystencjalnych ograniczeń, wymusza na człowieku tęsknotę za nieśmiertelnością, w naturalny sposób kierując w stronę religijności i duchowości. Autor stawia jednak zasadnicze pytanie: czy jest to „wiara”, czy „duchowość”, a jeżeli wiara, to jaka jest ta wiara na miarę człowieka późnej nowoczesności?

Zawarte w publikacjach socjologa i filozofa diagnozy dotyczące istoty duchowości (religijności?) w dobie ponowoczesnej wydają się zmierzać w tym samym kierunku: współcześnie człowiek stoi na rozdrożu w swoich wyborach duchowych, ale samo dążenie do duchowości jest właściwe dla jego natury. Można mieć nadzieję, że nie skieruje się definitywnie w stronę „duchowości” bez Boga.

mgr Aleksandra Kupisz-Dynowska

Modele postępowania a duchowość współczesnego człowieka

Globalizacja przyniosła ze sobą nie znaną dotychczas możliwość wyboru kultury, źródeł inspiracji, technik i metod postępowania. Jednocześnie postępujące obecnie zjawisko niejednoznaczności pojęć, konieczności wprowadzania określeń doprecyzowujących, wypełniania znanych już określeń nową treścią sprawia, że zanika jeden spójny punkt odniesienia a koncepcja jednoznacznych wytycznych, zwłaszcza w zakresie duchowości wydaje się coraz trudniejsza do przyjęcia. Człowiek u progu XXI wieku staje pomiędzy takimi określeniami jak prawda a nietolerancyjny relatywizm, autorytet ojca a dobro dziecka, wolność i tolerancja a walka z wadami i praca nad cnotami. Wydaje się, zestawienie treści i wskazań z siedemnastowiecznego tekstu autorstwa św. Franciszka Salezego pod tytułem

Filotea z wybranymi aktami prawnymi może pomóc w identyfikacji podstawowych obszarów zmian w duchowości współczesnego człowieka. Koncentracja uwagi na aktach prawnych umożliwi odniesienie się do stanu faktycznego, niejako zastanego i stosowanego w wybranych krajach. Podjęte rozważania, uwzględniające kontekst społeczno – ekonomiczny, przyczynią się określenia swoistej mapy zmian w duchowości na przestrzeni ostatnich czterech wieków.

Sekcja IX (I) PEDAGOGIKA RELIGII

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **ks. prof. dr hab. Jerzy Bagrowicz**

Sekretarz: **dr Jarosław Horowski**, e-mail: jarohor@umk.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Ks. prof. dr hab. Jerzy Bagrowicz**

– Otwarcie sekcji: *Pedagogika religii*

10.35 - 10.48 - **Prof. dr hab. Helena Słotwińska**

– *Pluralizm religijny znakiem czasu i wyzwaniem dla budowania tożsamości chrześcijańskiej*

10.48 - 11.01 - **Dr Dorota Łażewska**

– *Dekonstrukcja logosu jako zagrożenie życia religijnego. Perspektywa metafizyczno-pedagogiczna*

11.01 - 11.14 - **Dr Agnieszka Salamucha**

– *Spór o genezę moralności i jego konsekwencje dla pedagogiki religii*

11.14 - 11.27 **Dr hab. Dariusz Stępkowski**

– *Szkoła publiczna jako miejsce nauczania etyki i religii. W sprawie dziedziczonego modelu kształtowania kompetencji etyczno-moralnej i kompetencji religijnej*

11.27 - 11.40 - **Mgr Anna Ksionek**

– *Kompetencje etyczno-moralne i kompetencje religijne szesnastolatków. Na podstawie wyników warszawskiego projektu ETiK*

11.40 - 11.53 - **Dr hab. Sławomir Chrost**

– *Młodzież a Dekalog*

11.53 - 12.06 - **Dr Ewa Miszczak**

– *Socjalizacja religijna maturzystów województwa lubelskiego w świetle badań socjologicznych*

11.06 - 12.19 - **Dr Aniela Różańska**

– *Młodzież z regionów wielokulturowych Europy Środkowo-Wschodniej wobec Inności religijnej*

12.19 - 12.32 - **Dr Mirosław Stanisław Wierzbicki**

– *Europejskie kierunki polityki edukacyjnej w nauczaniu religii w szkołach*

12.32 - 13.00 - **Dyskusja**

CZEŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.43 - **Dr Piotr Magier**

– *Autorytety religijne w pedagogice. Uwagi metateoretyczne*

14.43 - 14.56 - **Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz**

– *„Fenomen świętego” wśród antropologicznych uwarunkowań wiary religijnej*

14.56 - 15.09 - **Dr Kazimiera Wawrzynów**

– *Rozum w przestrzeni tego co niewypowiadalne - doświadczenie estetyczne jedną z dróg odkrywania sensu*

15.09 - 15.22 - **Dr Remigiusz T. Ciesielski**

– *Liturgia rzymskokatolicka w kontekście edukacyjnym*

15.22 - 15.35 - **Dr Monika Humeniuk-Walczak**

– *O Bogu, który tańczy – rekonstrukcja wybranych wątków myśli teologicznej Tomáša Halika w kontekście refleksji nad inkluzyjną pedagogiką religii*

15.35 - 15.48 - **Dr Aldona Zakrzewska**

– *Współczesna szkoła katolicka placówką kształtowania społecznie dojrzałej osobowości*

15.48 - 16.01 - **Dr Mariola Kozubek**

– *„Wspólnota” i „jedność” w życiu społeczno-politycznym? Propozycja pedagogiki jedności*

16.01 - 16.14 - **Dr Józef Placha**

– *Podstawowe założenia integralnego modelu rewalidacji osób z niepełnosprawnością*

16.14 - 16.27 - **Dr Krzysztof Pilarz**

– *Chrześcijańska psychoterapia małżeństwa i rodziny w kontekście współczesnych trendów psychoterapeutycznych i pedagogicznych*

16.27 - 16.40 - **Dr Andrzej Molenda**

– *Czynniki sprzyjające kształtowaniu niedojrzałej religijności*

16.40 - 17.00 - **Dyskusja**

prof. dr hab. Helena Słotwińska

Pluralizm religijny znakiem czasu i wyzwaniem dla budowania tożsamości chrześcijańskiej

Całej ludzkości i każdemu człowiekowi na poszczególnych etapach istnienia, towarzyszą różne znaki, wobec których nie można przejść obojętnie, ponieważ zawierają one konkretne przesłanie. Ci, którzy uznają Boże Objawienie, odczytują te znaki w jego świetle. Treścią wystąpienia będzie spojrzenie na niewątpliwy znak czasu, jakim jest pluralizm religijny oraz wskazanie na konieczność budowania tożsamości chrześcijańskiej przez wyznawców Chrystusa, jako właściwej odpowiedzi na słowo Boże zawarte w tym znaku.

dr Dorota Łażewska

Dekonstrukcja logosu jako zagrożenie życia religijnego. Perspektywa metafizyczno-pedagogiczna

Niniejsza refleksja, w ramach Kongresu Religioznawczego, jest związana z religią katolicką. Centralną pozycję wśród katolickich prawd wiary zajmuje temat Trójcy Świętej oraz fakt Wcielenia. Informacje objawione - przyjęte przez rozum z nakazu woli (św. Tomasz) - stają się treścią myślenia, gdyż „każdy kto wierzy – myśli, wierząc myśli, myśląc wierzy” (św. Augustyn). W rozmyślaniu nad treściami religijnymi nie da się uniknąć filozoficznego sposobu myślenia, gdyż filozofowanie jest sprawą człowieka jako takiego. Wielość stylów filozoficznego myślenia można zaś sprowadzić do dwóch zasadniczych nurtów. Według pierwszego: filozofia nie zmierza do definitywnych rozstrzygnięć. Czymś właściwym będzie zatem obrona każdego poglądu. Według drugiego: efektem filozoficznych rozmyślań jest prawda obiektywna, którą należy odczytać z natury bytu. W obu tych przypadkach namysł filozoficzny zmierza do zdobycia jakiejś pewności. Nawet pewność, że nic nie jest pewne stanowi rodzaj pewności. Myślenie filozoficzne posiada tu zatem punkt odniesienia, centrum (pierwiastek inteligibilny), którym jest „znaczenie”, „rozumienie” (logos). Można zatem uznać, iż jest to logocentryczny sposób myślenia. Współcześnie jest on burzony przy pomocy derridiańskiej strategii dekonstrukcji, zmierzającej, właściwymi sobie sposobami, do wprowadzenia umysłu w stan niepewności, czyli permanentny kryzys rozstrzygnięć. Celem tej strategii jest też dekonstrukcja idei rzeczywistości oraz zdekonstruowanie naturalnego sposobu rozumowania przebiegającego od skutków do przyczyn zgodnie z zasadami pierwszych zasad poznania.

Dekonstrukcyjny sposób myślenia może stanowić zagrożenie dla katolickiego rozumienia życia religijnego. Jest ono bowiem życiem według Logosu (Benedykt XVI). Człowiek wierzący, jako istota rozumna, zawsze dążył do zrozumienia treści objawionych, wyjaśniając je przy pomocy różnych języków filozoficznych. Jednym z nich (obok platonizmu) jest realizm metafizyczny. Wymiernym efektem metafizycznej refleksji jest zaś mądrość naturalna – wiedza o rzeczywistości oraz mądrość nadprzyrodzona - znajomość początku i celu rzeczywistości, który w języku religijnym jest określany mianem Boga. Wiedza i mądrość to nie tylko dobro intelektu. Nie pozostają też one bez wpływu na rozwój życia

religijnego. Wiedza i mądrość bowiem mogą ochronić więź z Bogiem czyli relację wiary, nadziei i miłości poddaną swoistej próbie na takim etapie rozwoju życia religijnego jak oczyszczenie czynne i bierne. Myślenie metafizyczne zaś wspiera poprawne rozumienie Boga jako początku i celu rzeczywistości. Pierwszorzędnym działaniem wychowawczym (w ramach pedagogiki religijnej) będzie zatem usprawnienie intelektu w nabywaniu wiedzy i mądrości. Wpierw zaś ochrona przed szkodliwym wpływem, nie służącym nawiązywaniu osobowych relacji z Bogiem, filozoficznych sposobów myślenia.

dr Agnieszka Salamucha

Spór o genezę moralności i jego konsekwencje dla pedagogiki religii

Przedmiotem mojego wystąpienia są współczesne stanowiska w sporze o pochodzenie moralności. Interesują mnie przede wszystkim poglądy zwolenników podejścia ewolucyjnego: psychologów społecznych (Steven Pinker, Paul Bloom, Jonathan Haidt) oraz prymatologów (Frans de Waal), będące de facto stanowiskami w sporze o naturę ludzką i relację między człowiekiem a (innymi) zwierzętami. Stawiam pytanie o pedagogiczne konsekwencje, jakie mogą się wiązać z akceptacją danego stanowiska, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki religii, traktowanej jako dyscyplina naukowa i/lub praktyka wychowawcza (edukacyjna).

dr hab. Dariusz Stępkowski

Szkoła publiczna jako miejsce nauczania etyki i religii. W sprawie dziedziczonego modelu kształtowania kompetencji etyczno-moralnej i kompetencji religijnej

Dyskusja na temat tego, czy szkoła publiczna jest odpowiednim miejscem do nauczania religii i etyki, odżywa ciągle na nowo. Spektrum stanowisk zajmowanych przez jej uczestników sięga od obopólnego wykluczania się po indyferentne przyzwolenie na obecność obu tych przedmiotów w planie lekcyjnym szkoły. W niniejszym referacie zostanie podjęta próba wskazania specyfiki dziedziczonej obu tych przedmiotów i określenia na tej podstawie ich różnic i podobieństw. Punktem odniesienia będą dwa projekty zrealizowane w ostatnich latach przez badaczy pochodzących z Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (Niemcy). Jeden z projektów dotyczył kompetencji religijnej, drugi etyczno-moralnej. Autor artykułu dokonał adaptacji narzędzi badawczych przygotowanych do realizacji wymienionych projektów i z ich pomocą przeprowadził własne badania efektów nauczania religii i etyki w wybranych gimnazjach Warszawy i województwa mazowieckiego. Szczegółowe wyniki tych badań zostaną zaprezentowane przez mgr Annę Ksionek w odrębnym referacie. W tym natomiast będzie chodziło przede wszystkim o zaprezentowanie, wyjaśnienie i porównanie dwóch modeli kompetencyjnych zastosowanych w w/w badaniach.

mgr Anna Ksionek

*Kompetencje etyczno-moralne i kompetencje religijne szesnastolatków.
Na podstawie wyników warszawskiego projektu ETiK*

Niniejszy artykuł stanowi dopełnienie artykułu ks. dr. hab. Dariusz Stępkowskiego, w którym zostały zaprezentowane i porównane modele teoretyczne kompetencji etyczno-moralnej i kompetencji religijnej, spoczywające u podstaw warszawskiego projektu ETiK. Autorka przedstawi aspekt metodologiczny badań, w tym proces krystalizacji metody badawczej, jej istotę i cel.

W kolejnej części artykułu zostanie zaprezentowana analiza danych, ich interpretacja oraz wnioski. Ważnym punktem wyjścia analizy są następujące hipotezy: uczestnictwo w lekcjach etyki ma wpływ na wykształcenie kompetencji religijnych, co nie uzyskuje odwrotnej korelacji: partycypacja w lekcjach religii nie wpływa na wzrost kompetencji etycznych wśród badanych gimnazjalistów.

dr hab. Sławomir Chrost

Młodość a Dekalog

Problem, który stał się motywem podjęcia badań wyraża się w pytaniu: jaki jest stosunek młodzieży do norm moralnych zawartych w Dekalogu? Badania zostały przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego w Państwowym Gimnazjum nr 3 w Ostrowcu Świętokrzyskim w 2014 roku. Próbę 100 gimnazjalistów wybrano losowo. W badaniu wzięło udział 40 chłopców i 60 dziewcząt.

W wystąpieniu przedstawione będą wyniki badań: deklarowany (teoretyczny) stosunek młodzieży do norm moralnych zawartych w Dekalogu oraz odpowiedzi na pytania stanowiące życiowe rozwinięcie norm moralnych na bazie dziesięciu bożych przykazań czyli stosunek wyrażający bardziej praktyczny wymiar – realizowanie w codziennym życiu norm objawionych przez Boga.

dr Ewa Miszczak

Socjalizacja religijna maturzystów województwa lubelskiego w świetle badań socjologicznych

Każdy członek społeczeństwa podlega w mniejszym lub większym stopniu procesowi socjalizacji, dotyczy to także płaszczyzny religijnej. Religia jako element kultury i światopoglądu jest przekazywana z pokolenia na pokolenie najpierw w rodzinie jako pierwotnej grupie społecznej, a następnie w kolejnych zbiorowościach o charakterze pierwotnym i wtórnym, np. w szkole. Nabyta wiedza, przyjmowane wartości i wzorce oraz kształtowane na ich podstawie zachowania, konstruuje postawę młodego człowieka wobec rzeczywistości religijnej. Istotny wpływ na kształtowanie tej postawy ma stosunek do religii osób znaczących czyli przede wszystkim rodziców oraz nauczanie katechetyczne prowadzone w Polsce w szkole. Moje wystąpienie stanowić będzie prezentację części wyników badań

socjologicznych, które przeprowadziłam w 2010 r. na grupie 1841 maturzystów województwa lubelskiego oraz 71 nauczycieli katechezy i 71 wychowawców. Celem badań było ustalenie i opis nastawienia respondentów do zjawiska świętości i osób świętych, jako składnika ich świadomości religijnej. Dla osiągnięcia tego celu niezbędna była również, między innymi, analiza zagadnienia socjalizacji religijnej, mającej miejsce w domu rodzinnym i szkole. W niniejszym wystąpieniu skupię się na prezentacji tylko tego aspektu badań w postaci odpowiedzi uczniów, nauczycieli katechezy i wychowawców.

dr Aniela Różańska

Młodzież z regionów wielokulturowych Europy Środkowo-Wschodniej wobec inności religijnej

Autorka podejmie próbę opisu postaw młodzieży z wielokulturowych i wielowyznaniowych regionów wobec inności religijnej, jak też przedstawi podejmowane w szkołach działania edukacyjne wspomagające kształtowanie tychże postaw. Pytanie, na które poszukuje odpowiedzi: czy szkoła staje się szansą, czy barierą w kształtowaniu w młodych jednostkach poczucia własnej tożsamości religijnej w warunkach współistnienia z jednostkami wyznającymi inne religie lub światopoglądy?

dr Mirosław Stanisław Wierzbicki

Europejskie kierunki polityki edukacyjnej w nauczaniu religii w szkołach

W przedstawionym referacie zwróci się uwagę na działania instytucji Unii Europejskiej, Rady Europejskiej, względem doświadczeń rozwoju religijnego w polityce nauczania religii, jak również ujmie się wybrane ustawy i studia na ten temat. Sytuacja nauczania religii zmieniła się znacznie wraz z ogólnym przyjęciem tzw. „Euro- optymizmu”. Kwestia religijna została też podejmowana z racji fenomenu emigracyjnego, a w związku z tym nawiązywano do aspektów etnicznych, kulturowych i mutireligijnych. W referacie podejmie się też aspekt działań Stolicy Apostolskiej względem proponowanej polityki nauczania religii katolickiej w Europie. W tym względzie dużą rolę posiada Rada Konferencji Biskupów Europy (CCEE), która jest promotorem badań nad nauczaniem religii w Europie i wspomaga Stolicę Apostolską w orientacji i liniach działań edukacyjnych.

dr Piotr Magier

Autorytety religijne w pedagogice. Uwagi metateoretyczne

Problem miejsca (funkcji) religii, zarówno w procesie edukacji jak i w strukturze wiedzy pedagogicznej budził znaczne dyskusje. Krytyka religii (chrześcijaństwa, katolicyzmu), typowa dla czasów komunistycznych, nie ustała wraz z upadkiem systemu komunistycznego. Niechęć wobec religii, zwłaszcza wobec katolicyzmu, staje się jednym z elementów typowych dla społeczeństw demokratycznych, także dla Polski. Osadzonemu kulturowo w społeczeństwie polskim katolicyzmowi wydaje się "zagrażać" laicyzm rozpowszechniony w społeczeństwach Zachodu.

Prezentowana wypowiedź, odnosząc się do zarysowanej wyżej sytuacji, jest próbą odpowiedzi na pytania dotyczące zasadności oraz funkcji (znaczenia, miejsca) użycia pojęć, tez oraz koncepcji formułowanych przez autorytety religijne w pedagogice. Autor podejmuje próbę określenia głównych aspektów (zakresów), w których owe elementy są używane. Stara się wskazać problemy dotyczące ich wykorzystania. Analizuje także uzasadnienia (argumenty), jakie pojawiają się w dyskusjach dotyczących zasadności odwołań do religii w dyskursie pedagogicznym. Wypowiedź ma charakter analityczny, metaprzekmiotowy oraz sprawozdawczy.

dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz

„Fenomen świętego” wśród antropologicznych uwarunkowań wiary religijnej

Wytrwanie w wierze nie jest łatwe, zwłaszcza w środowisku zlaicyzowanym. Bóg jest Rzeczywistością przekraczającą naturalne możliwości ludzkiego umysłu. Boga człowiek poznaje dzięki Boskiemu samoobjawieniu. Proces ten angażuje nie tylko władze naturalne (umysłowe i zmysłowe), ale całą osobę – umysł i wolną wolę. Wiara kształtuje się więc w warunkach „ludzkich” – jest uwarunkowana antropologicznie. Właściwy sposób rozwoju wiary oznacza zdobywanie wiedzy religijnej oraz umiejętności osobistego komunikowania się z Bogiem.

Stawiam tezę, że doświadczenie religijne czci świętych, wielu ludziom ułatwia wejście na drogę wiary religijnej. Stwarza ono bowiem okoliczności, których człowiek potrzebuje, aby względnie łagodnie przejść proces zbliżenia do Boga. Jednocześnie, świętość człowieka polegająca na przeniknięciu Bożą miłością pozwala lepiej poznać Boga i niejako przywyknąć do duchowego blasku i ciepła Jego obecności. Święty jest bardziej „realny” niż Bóg – ale od świętego czerpie się to, co Bóg daje.

Analiza doświadczenia religijnego, na podstawie wypowiedzi społecznościowych internautów oraz twórczości dzieł sakralnych, a także innych przejawów aktywności kościelnej, pozwala określić „fenomen świętego”, jako ikony wprowadzającej w rzeczywistość wiary na poziomie osobistej komunikacji człowieka z Bogiem. Poszukując odpowiedzi na pytanie organizatorów, w oparciu o tę analizę, dochodzi się do wniosku o tym, że koncentracja na „fenomenie świętego” sprzyja dojrzewaniu osoby ludzkiej do aktywności w kierunku przekraczającym granice naturalnego poznania – tj. tego, które wystarczy do rozpoznawania elementów natury i praw rządzących przemianami w naturze. Przyczynia się tym samym do nabywania umiejętności patrzenia na rzeczywistość ludzką w perspektywie teleologicznej.

Edukacja religijna skupiająca się na „fenomenie świętego” poszerzy perspektywę badawczą na poziomie fundamentalnym, dostarczając przesłanek do zastosowania praktycznego w spotkaniu Kościoła ze światem – dialogu wiary z kulturą.

dr Kazimiera Wawrzynów

Rozum w przestrzeni tego co niewypowiadalne - doświadczenie estetyczne jedną z dróg odkrywania sensu

Pedagogika religii poszukuje języka adekwatnego do przekazywania orędzia ewangelicznego w kontekście kultury współczesnej. W referacie podkreślam walor edukacji estetycznej, która inspiruje człowieka do rozwoju zdolności postrzegania, rozeznawania i dokonywania wyboru. Jan Paweł II niejednokrotnie podkreśla znaczenie kina jako przestrzeni o wielkiej sile oddziaływania na człowieka. Kiedy ono pokazuje realistyczny wizerunek człowieka, stwarza okazje do refleksji nad konkretnymi warunkami życia człowieka naszych czasów. Kino może być miejscem inspirowania do refleksji i poszukiwania sensu oraz skutecznym narzędziem ewangelizacji. (Por. Jan Paweł II, Kino nośnikiem kultury i wartości. Orędzie na XXIX Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 1995 r.). Analiza filmu Krzysztofa Kieślowskiego „Dekalog I” stanowi próbę diagnozy aktualnej sytuacji społeczno-kulturowej oraz poszukiwania sensu.

dr Remigiusz T. Ciesielski

Liturgia rzymskokatolicka w kontekście edukacyjnym

Dziś jesteśmy w tym niebezpiecznym momencie, kiedy pomijane z przyzwyczajenia gesty szacunku prowadzą do tego, że imię Jezusa już spowszechniało. Jezus zaczyna stawać się codzienny, nie boski, i dlatego spotkanie z Nim nie może być świętem. Może w tym małym braku gestu ukryty jest zaczątek banalizowania Jezusa. Współcześnie nie kłaniamy się innym z szacunkiem i pokorą, może czasem jedynie rezerwujemy ten gest jako dyplomatyczny wyraz relacji. Dzisiaj w spotkaniu z Jezusem pewnie nie mielibyśmy dylematu, czy podjąć rolę usługującej Marty czy zachwyconej Marii. Nie byłoby w nas ochoty na służenie w codziennym trudzie, bo to przecież też byłoby ocenione jako banalne. Nie chcielibyśmy też zachwycać się jak Maria, bo przecież to przeczy obieranej przez nas dość chętnie roli bycia w centrum uwagi, którą z takim bólem kierujemy poza siebie. Gest skłonienia głowy nie jest już dla współczesnych ludzi godny tak wielkiej uwagi, staje się synonimem zniechęconego podporządkowania.

A może deficyty braku gotowości służenia ukryte są gdzie indziej, na przykład w nonszalanckim przekonaniu, że świątynia, liturgia stają się miejscem nieodswiętym. Często zastanawiam się, czym w dorosłym życiu będzie ta przestrzeń świątyni dla dzieci, które radośnie, bez obaw spędzają Mszę św. przed ołtarzem, przy aprobacie rodziców, ustawiających dzieci w centrum. Przyzwolenie na to także obecnej wspólnoty modlitwnej jest przecież w jakiejś mierze zgodą na to, że Jezus nie musi być najważniejszy, a jeśli nawet kiedykolwiek jest w centrum, to przecież w swej wyrozumiałości poczeka na swoją kolej, na swoje pięć minut. Dzieciństwo ma być bez troski, Jezus ma być pobłażliwy. Czy w takim banalnym porządku będzie tam miejsce na sacrum, nie wiem. Boję się tylko, że ciesząc się dziś z obecności niesfornych dzieci w kościele, tracimy religijność w przyszłości. Czy te

dziecięce zabawy niedzielne nie pozbawią ich w przyszłości przeżywania misterium tremendum oraz misterium fascinans obecnych w świątyni.

dr Monika Humeniuk-Walczak

O Bogu, który tańczy – rekonstrukcja wybranych wątków myśli teologicznej Tomáša Halika w kontekście refleksji nad inkluzyjną pedagogiką religii

Tomáš Halik, czeski duchowny, teolog i filozof, wykładowca Uniwersytetu w Pradze, to jedna z najważniejszych postaci współczesnej tradycji „otwartego” chrześcijaństwa. Podejmowane przez niego, nawiązujące do XX wiecznej wizji „śmierci Boga”, koncepcje jego „obecności” i „nieobecności” w świecie doświadczeń współczesnego człowieka, problem banalizacji obrazu Boga, jaka dokonywana jest w ramach fundamentalizmów obu stron – tak świata religii, jak i świata ateizmu, czy ewangeliczna idea miłości, jako (jedynie?) możliwy horyzont spotkania wiary z niewiarą – to tylko wybrane wątki refleksji czeskiego teologa, które wpisują się w dyskurs inkluzyjnej pedagogiki religii, otwartej i włączającej, egalitarnej wobec sacrum, zorientowanej komunikacyjnie i dialogicznie, rezygnującej z pokus prostej apologetyki i konwersji, akcentującej znaczenie rozumienia, kompetencji krytycznych, samowiedzy i wolności. W prezentowanym referacie podejmę próbę ich przybliżenia w odniesieniu do tej przestrzeni pedagogiki religii, jaką stanowić miałyby dialog wierzących z niewierzącymi.

dr Aldona Zakrzewska

Współczesna szkoła katolicka placówką kształtowania społecznie dojrzałej osobowości

Moim zamierzeniem jest ukazanie, iż współczesna szkoła katolicka jest istotnym miejscem budowania zdrowych i mocnych zasad moralnych w społeczeństwie, a także kształtowania wśród młodych postawy służby społeczeństwu, doprowadzenie wychowanka do poczucia więzi i przynależności do własnego narodu, postaw patriotycznych, „otwartości” wobec innych narodów, przygotowanie do uczestnictwa w politycznym i społecznym życiu kraju, w gospodarce i kulturze (w programie wychowawczym doniosłą rolę odgrywają takie sprawy, jak: wolność, sprawiedliwość, praca, postęp, szacunek dla państwa i jego przedstawicieli, przestrzeganie słusznych praw, dążenie do wspólnego dobra, traktowanie ludzkości jako jednej wielkiej rodziny, wezwanie do pokoju, braterskiego wspomagania ubogich).

Pragnę również przedstawić szkołę katolicką jako placówkę wychodzącą naprzeciw potrzebom wychowywania ku wartościom niezwykle koniecznym współczesnej Europie, która coraz bardziej staje się miejscem, w którym rządzi konsumpcjonizm, współzawodnictwo, snobizm, egoizm społeczny i chciwość.

dr Mariola Kozubek

„Wspólnota” i „jedność” w życiu społeczno-politycznym? Propozycja pedagogiki jedności

Kategorie wspólnota i jedność stanowią teologiczno-antropologiczny fundament pedagogii jedności, która wyrosła z doświadczenia wspólnoty wychowawczej Ruchu Focolari w różnych kręgach kulturowych XX i XXI wieku.

Celem wystąpienia jest ukazanie teoretycznych podstaw tych dwóch kategorii w ujęciu pedagogii jedności a następnie prezentacja doświadczeń wynikających z urzeczywistniania ich w życiu społeczno-politycznym, na przykładzie instytucji oraz działań edukacyjnych w Europie, Ameryce Południowej i Afryce (wyniki badań własnych).

dr Józef Placha

Podstawowe założenia integralnego modelu rewalidacji osób z niepełnosprawnością

Współczesne koncepcje rewalidacji osób z niepełnosprawnością najczęściej bazują na humanistycznych założeniach ludzkiego rozwoju. Nie kwestionując tej wizji człowieka, zrodziła się myśl poszerzenia jej o wartości zakorzenione w chrześcijańskiej pedagogice personalno-egzystencjalnej. W związku z tym, w naukowej refleksji, wypracowano integralny model rewalidacji na podstawie doświadczenia Dzieła Lasek, a więc środowiska ukierunkowanego na niesienie pomocy pedagogicznej osobom z dysfunkcją wzrokową.

Akcentując główne założenia integralnego modelu rewalidacji, należałoby podkreślić jego uniwersalny charakter, mimo tego – a może właśnie dlatego – że oparty jest na założeniach pedagogiki chrześcijańskiej.

Można zakładać, że w przypadku rewalidatorów, nawet w przypadku osób niewierzących, a także tych, którzy nie odwołują się do wartości chrześcijańskich, ale biorących pod uwagę przede wszystkim dobro osób rewalidowanych, nic nie stoi na przeszkodzie, aby proponowany model w jego uniwersalnych elementach również zaakceptować.

Nawiązuje do tego Janina Doroszevska, która powołując się także na poglądy twórczyni polskiej pedagogiki specjalnej – Marii Grzegorzewskiej – uważa, że jeśli pewne postawy (np. religijne) rewalidowanej przez nas jednostce przynoszą pomoc, ulgę lub dają siłę do znoszenia kalectwa naszemu wychowankowi, to chociaż mogą one osobiście nie odpowiadać rewalidatorowi, musi je uszanować, a nawet pomóc w ich realizacji.

Odwołanie się do Głównego Rewalidatora, jakim jest Bóg w Trójcy Jedyny, to nic innego jak próba aplikacji atrybutów Boga na płaszczyznę relacji międzyludzkich. Bóg-Ojciec – to uosobienie pierwiastka ojcostwa i macierzyństwa jednocześnie, a więc najlepsze z możliwych uwarunkowanie, które pozwala na „rodzinną”, a tym samym najbardziej spokojną i bezpieczną realizację założeń rewalidacyjnych. Z kolei Chrystus – Syn Boży – jest

najbliższym dla osób rewalidowanych wzorcem osobowym (modelem) w zakresie realizacji ich człowieczeństwa. Natomiast Duch Święty jest tym, który ożywia i pociesza w trudnych nieraz działaniach zarówno rewalidatorów pomocniczych, jak i osoby rewalidowane. Wszystkie osoby ludzkie razem wzięte tworzą wspólnotę w Kościele, a także poza nim, aby wzajemnie się wspierać i rozwijać w oparciu o fundament religijny.

Wydaje się więc, że mamy do czynienia z optymalnym modelem rewalidacji, który uosabia niejako wszystkie najlepsze elementy działań interpersonalnych. Jest to wynik syntezy zarówno jego najwyższego, teologicznego wymiaru, jak i humanistycznego, nie pozbawiając go tym samym „ludzkiej twarzy”.

dr Krzysztof Pilarz

Chrześcijańska psychoterapia małżeństwa i rodziny w kontekście współczesnych trendów psychoterapeutycznych i pedagogicznych

W niniejszym referacie zostanie dokonana refleksja dotycząca aksjologicznych i antropologicznych źródeł psychoterapii chrześcijańskiej w kontekście pomocy małżeństwom i rodzinom. Zaprezentowane zostaną przy tym wybrane, popularne dziś podejścia i trendy psychoterapeutyczne i pedagogiczne, które w wielu przypadkach nawiązują do psychologii humanistycznej i koncepcji zorientowanych na osobie. Ważnym elementem tych koncepcji jest obecna w nich, chociaż zwykle nie nazwana tak bezpośrednio, motywacja hubrystyczna. W połączeniu z akcentowaniem indywidualnych potrzeb jednostek i optymizmem antropologicznym opartym u swych źródeł na relatywizmie, w przypadku terapii małżeństw i rodzin często dochodzi do ambiwalencji wartości jednostkowych i grupowych (rodzinnych). Chrześcijaństwo wychodzi naprzeciw tym trudnościom, konsekwentnie proponując model budowania tożsamości w ujęciu personalistycznym, a zarazem relacyjnym. Odpowiednio zastosowany, może on wydatnie pomóc osobom potrzebującym pomocy w przejściu kryzysu, i to niezależnie od ich orientacji religijnej.

dr Andrzej Molenda

Czynniki sprzyjające kształtowaniu niedojrzałej religijności

W kształtowaniu indywidualnej religijności dziecka ważną rolę ogrywają zarówno style wychowawcze prezentowane przez rodziców, jak i strategie religijnej edukacji. Właśnie wychowanie wraz z nieodpowiednią edukacją religijną są przez wielu psychologów obarczane odpowiedzialnością nie tylko za patologiczne formy religijności, ale i za szereg zaburzeń począwszy od nerwic po psychozy. Proces psychoterapii daje niekiedy możliwość rekonstrukcji historii oddziaływania wymienionych czynników i ich roli w ukształtowaniu i umacnianiu niedojrzałych form religijności.

Referat koncentruje się na identyfikacji czynników sprzyjających kształtowaniu niedojrzałej religijności, w tym m.in. negatywnego wpływu wykorzystywania „sankcji religijnych” w wychowaniu, zatarcia granic między wymaganiami rodziców i wymaganiami

Boga, niewłaściwej kolejności przekazywanych treści, kształtowaniu motywacji lękowej w dziecięcej religijności.

W nakreślonym kontekście istotnym jest problem mniej lub bardziej świadomego przekazywania przez wychowawców w procesie zarówno wychowania, jak i edukacji religijnej własnego obrazu Boga oraz własnego rodzaju religijności.

Sekcja X (J) RELIGIE WSCHODU

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69

Koordynator: **prof. dr hab. Krzysztof Kosior**

Sekretarz: **mgr Michał Kasiarz**, e-mail: michal.kasiarz@post.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Prof. dr hab. Krzysztof Kosior**

– Otwarcie sekcji: *Religie Wschodu*

10.35 - 10.55 - **Mgr Agnieszka Rostalska**

– *Indyjski tradycyjny model edukacji: gurukulam*

10.55 - 11.15 - **Dr hab. Jacek Sieradzan**

– *Incessant contemplation as third way between religion and secular life*

11.15 - 11.35 - **Dr hab. Marek Szymański**

– *Motywy antynomiańskie we współczesnym buddyzmie tybetańskim (geneza, rola i uwarunkowania interpretacji)*

11.35 - 11.55 - **Dr Mateusz M. Kłagisz**

– *Spanta Mainju i Angra Mainju jak kosmiczne bliźniaki. Nowa perspektywa*

11.55 - 12.15 - **Dr Robert Czyżykowski**

– *Dynamika zmian w obrębie rytuału i doktryny w religiach bengalskich*

12.15 - 12.35 - **Dr Zbigniew Landowski**

– *Islam a bahaizm (wiara baha'i)*

12.35 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.50 - **Dr Agata Świerzowska**

– *Birla Mandir – Temples of worship, prosperity and learning*

14.50 - 15.10 - **Mgr Joanna Gruszewska**

– *Pieśni mniszek (Theṛīgāthā) jako źródło wiedzy o religijności kobiet w starożytnych Indiach*

15.10 - 15.20 - **Mgr Michał Kasiarz**

– *Morfologia islamskiej etyki. Próba analizy filozoficznej*

15.20 - 15.40 - **Mgr Dawid Rogacz**

– *Konfucjanizm we współczesnym świecie. Perspektywa komunitariańska*

15.40 - 16.00 - **Mgr Maksymilian Woch**

– *System inkarnacji dalajlamów w tradycji Geluk buddyzmu tybetańskiego*

16.00 - 16.20 - **Prof. dr hab. Krzysztof Kosior**

– *Buddyzm na Zachodzie. Analiza krytyczna*

16.00 - 17.00 - **Dyskusja**

mgr Agnieszka Rostalska

Indyjski tradycyjny model edukacji: gurukulam

Gurukula to centra edukacji, kultury i dziedzictwa narodowego w Indiach. Cechuje je dbałość o zachowanie oryginalnego przekazu tradycji wedyjskiej dostosowanego do współczesnych wymogów akademickich. Nauczani przez guru są kobiety i mężczyźni w oddzielnych gurukulach żeńskich i męskich. Ta metoda edukacji widziana jest jako droga do dalszych studiów uniwersyteckich w dziedzinach: filozofii, nauk społecznych, edukacji, psychologii, zarządzania, lingwistyki, ekologii, nauk przyrodniczych, logiki, metodologii, kultury, agrokultury itp.

Ten alternatywny model edukacji ma swoje źródło już w starożytności, wzmiankowany był m.in. w upanisadach, indyjskich eposach (Ramajanie i Mahabharacie), poezji i w dziennikach podróżników. Od innych systemów kształcenia odróżniać ma je cel: edukacja w celu wykorzystania potencjału indywidualnego, nauki poprawnych rozumowań, etyki, logiki, ukształtowania systemu wartości oraz samodzielna praca nad harmonią wewnętrzną. Bardzo ważny jest nacisk na społeczną produktywność, osoba wykształcona nie ma nie być jedynie konsumentem, musi dać coś z siebie społeczeństwu (zgodnie z naukami zawartymi w Bhagawadgicie i Rigwedzie). Wiedza jest kluczowym środkiem do zdobycia mądrości poprzez rozwijanie zdolności krytycznego myślenia. Jest to model pięciostopniowej edukacji: zdobycia wiedzy intuicyjnej (veda), znajomość nauk (vijñāna), kultywowanie umysłu (yoga), wykorzystanie uzdolnień (kauśala) oraz nauka agrokultury (kṛṣi). Studiowanie na pamięć tekstów (głównie wed i upanisad) poparte ma być samodzielną refleksją, reprodukcją, przywoływaniem informacji, dialogiem oraz debatą w celu nabycia klarowności w argumentacji i własnych przekonaniach na podstawie zdobytych doświadczeń.

Relacja pomiędzy nauczycielem (āchārya) i uczniem (antevāsī) jest wyjątkowa – przez kilka lat mieszkają razem w charakterze przewodnika i towarzysza podróży. Nauczyciel nie tylko objaśnia nauki, ale również żyje zgodnie z przekazem i sam się doskonali ucząc. Wspólne zdobywanie wiedzy jest tym, co łączy we wspólnotę podróży.

Warto podkreślić, że średnio jedna czwarta absolwentów kontynuuje swoją karierę na studiach doktoranckich w różnorodnych dziedzinach na liczących się kierunkach w kraju i za granicą. Proaktywnie wspierają społeczeństwo szerząc kaganek oświaty, pracując w instytucjach kultury, dziedzictwa narodowego, polityce oraz w stowarzyszeniach promujących jogę i ajurwedę.

dr hab. Jacek Sieradzan

Incessant contemplation as third way between religion and secular life

This presentation concerns three unusual figures of 20th Century history of nonconfessional mysticism: Russian Irina Tweedie (1907-1999), Romanian Ilie Cioara (1916-2004), and Indian Uppaluri Gopala (U.G.) Krishnamurti (1918-2007). Life-stories and

experiences of these three contemplatives show that one can reach peace of mind outside main world's religions, and that one can realize it even without regular practice.

dr hab. Marek Szymański

Motywy antynomiańskie we współczesnym buddyzmie tybetańskim (geneza, rola i uwarunkowania interpretacji)

Prelegent krótko omówi Ronalda Davidsona koncepcję pochodzenia buddyzmu tantrycznego. Zdaniem Davidsona wadźrajana stanowi rezultat syntezy dwóch postaci wczesnośredniowiecznej religijności buddyjskiej. Pierwsza postać rozwinęła się wśród mnichów. Jej istotnym wymiarem była polityzacja religijnej symboliki i obrzędowości stosownie do potrzeb świeckiego patronatu. Drugą postacią wczesnej wadźrajany stworzyli tzw. siddhowie. Dążenie do osiągnięcia nadludzkiego statusu łączyli oni z zachowaniami o charakterze antynomiańskim, tj. z planowym przekraczaniem norm społecznych (traktowanych jako ograniczenia typowe dla egzystencji ludzkiej). Prelegent dokona przeglądu stanowisk sformułowanych w ramach naukowej debaty na temat roli motywów antynomiańskich w buddyjskich tantrach. Uwzględni stanowisko Ch. Wedemeyera, zdaniem którego antynomiańskie fragmenty tantr należy rozumieć metaforycznie. Omówiony zostanie sposób traktowania motywów antynomiańskich w późniejszej wadźrajanie. Przedmiotem uwagi prelegenta będzie ich interpretacja we współczesnym buddyzmie tybetańskim. Obecność motywów antynomiańskich może być postrzegana jako pozostająca w konflikcie z moralnymi ideałami eksponowanymi przez tybetańskich buddystów w kontaktach z kulturą Zachodu. Prelegent spróbuje odpowiedzieć na pytanie, czy konflikt ma charakter rzeczywisty i czy zmiany polityczne, jakie zaszły w Tybecie w ostatnich dziesięcioleciach, wpłynęły na sposób traktowania motywów antynomiańskich przez Tybetańczyków.

dr Mateusz M. Kłagisz

Spanta Mainju i Angra Mainju jak kosmiczne bliźniaki. Nowa perspektywa

W 1992 r. ukazał się w czasopiśmie *Human Evolution* (s. 41-47) artykuł Andrzeja Wiercińskiego zatytułowany "On the concepts of the taxonomic distinction, nature and essence of man". W tekście tym (i późniejszych pracach) autor omówił m.in. problem polaryzacji osobniczej, wyróżniając stronę małą i potencjał człowieczeństwa. Tym, co ma, zdaniem Wiercińskiego, stanowić o byciu człowiekiem pozostaje właśnie w/w potencjał umożliwiający stłumienie zwierzęcej strony natury jednostki. W swoim wystąpieniu chciałbym pokazać zastosowanie modelu polaryzacji człowieka w kontekście zaratusztriańskiej pary Spanta Mainju i Angra Mainju, wychodząc z założenia, że ideą, która legła u podstaw rozdziału obu bytów-duchów (a w konsekwencji doprowadziła do wytworzenia ostrego dualizmu moralnego), była (nie)świadoma chęć rozdzielenia tłumionych zwierzęcych zachowań i potencjału człowieczeństwa, przeniesiona następnie dzięki operatorowi przyczynowemu.

dr Robert Czyżykowski

Dynamika zmian w obrębie rytuału i doktryny w religiach bengalskich

Celem wystąpienia jest przedstawienie zagadnienia dynamiki zmian w obrębie religii bengalskich (historyczny Bengal) w aspektach: rytualnym i doktrynalnym. Analiza dotyczyć będzie tantrycznych form wisznuizmu bengalskiego (wisznuizmu Ćajtanji i tantrycznego - sahadźija) oraz form pokrewnych o bardziej uniwersalnym charakterze (nurt bartamanpanthi, baulowie) z odniesieniem do buddyizmu tantrycznego i sufizmu. Głównym obszarem wystąpienia będzie próba uchwycenia charakteru i dynamiki transmisji wiedzy religijnej w obrębie wymienionych tradycji i ich interakcje z pozostałymi nurtami religijnymi, głównie w odniesieniu do praktycznej strony religii (rytuał i różne formy medytacji). Dominującym problemem jest wiedza dotycząca praktycznej strony religii, która, jak zakłada wstępna hipoteza, jest względnie trwała, ale otwarta na modyfikacje w przypisywanych rytuałowi znaczeniach. Nurty wisznuickie łączą dwie formy praktyk, pobożnościowych (bhakti) i tantrycznych (sahadźija). Wiele wskazuje na fakt, że praktyki tantryczne i pobożnościowe, na które napotykamy na terenie Bengal, mają bardzo trwałe i pod wieloma względami uniwersalny charakter. Zdaniem F. Staal (Staal, 1983), o ile formy rytualne pozostają względnie trwałe i odporne na zmiany, to znaczenie i symbolika im przypisywane mają tendencję do zmieniania się w czasie i przestrzeni. Zatem pojawia się pytanie o stosunek trwałości form rytualnych do interpretacji im przypisywanych przez różne grupy religijne. Jak wskazują badania np. nad rytuałem wedyjskim i innymi paralelnymi starożytnymi tradycjami (Staal, Thapar, Parpol), przekaz wiedzy rytualnej dzięki ściśnemu sformalizowaniu w kulturach archaicznych może być niezwykle skuteczny i trwały. Bengal wraz ze swym bogatym pejzażem religijnym wydaje się być odpowiednim miejscem do przeprowadzenia analizy skupiającej się na problemie transmisji wiedzy religijnej i jej modyfikacji w tradycyjnym, choć wysoce zróżnicowanym i synkretycznym środowisku kulturowym. Nurty religijne tam obecne są przykładem trwałości struktur inicjacyjnych również w realiach dzisiejszego zglobalizowanego świata.

dr Zbigniew Landowski

Islam a bahaizm (wiara baha'i)

Bahaizm jako konfesja o charakterze synkretycznym zawiera elementy wielu systemów wierzeń, wśród nich pierwiastki zaczerpnięte lub odwołujące się do islamu. Analiza kanonu (pism świętych wiary baha'i) i wyłonione w jej trakcie wybrane elementy (m.in. doktryny) zostały usystematyzowane i zinterpretowane komapartystycznie (porównanie ich znaczeń, miejsca i funkcji w bahaizmie i islamie).

dr Agata Świerzowska – Birla Mandir

Temples of worship, prosperity and learning

Przytoczone powyżej, w tytule wystąpienia, słowa wyjątkowo dobrze oddają charakter i znaczenie świątyń określanych w Indiach powszechnie mianem Birla Mandir

fundowanych, poczynając od lat 30. XX wieku przez członków jednej z najbogatszych, ale i najbardziej znanych ze swej działalności filantropijnej rodzin - rodzinę Birlów. Słowa te równie celnie wskazują na intencje i zamierzenia fundatorów świątyn, którzy w swojej działalności widzieli sposób na przemianę, naprawę i udoskonalenie wskazanych wyżej trzech wymiarów życia, a więc duchowego, materialnego i intelektualnego. Ową naprawę uznawali (i tak też jest dziś) za klucz do odnowy społeczeństwa indyjskiego (a precyzyjniej rzecz ujmując - h i n d u s k i e g o) oraz ożywienia i umocnienia w nim hinduizmu jako specyficznie rozumianej arja dharmy i dokonanie takiej jego interpretacji, aby stał się religią możliwie najbardziej inkluzywistyczną (ale, co ważne, hierarchicznie!) i przez to uniwersalistyczną. Do dziś poszczególni członkowie rodziny ufundowali 18 kompleksów świątynnych, wśród których najbardziej znane to: Lakszmi Narajana (Patna, Delhi, Jaipur), Kriszna (Kurukshehra), Śiwa /New Vishwanath (Varanasi), Venkateśwara (Hyderabad), Surja (Gwalior), Withoba (Shahad), Saraswati (Pilani), Radha Kriszna (Kolkata).

Celem prezentacji jest próba ukazania i scharakteryzowania wybranych wątków obecnych w przekazie wyrażanym przez Birla Mandir, a kierowanym do każdego odwiedzającego, ale – jak można sądzić – także szerzej, do całego narodu indyjskiego. Wystąpienie zostanie zilustrowane materiałem fotograficznym pozyskanym podczas badań terenowych przeprowadzonych w latach 2014 i 2015

mgr Joanna Gruszewska

Pieśni mniszek (Therīgāthā) jako źródło wiedzy o religijności kobiet w starożytnych Indiach

Pieśni mniszek (Therīgāthā) to zbiór niezwykle interesujący dla badań religioznawczych, unikalny zarówno w literaturze staroindyjskiej, jak i w światowej literaturze religijnej. Stanowi dziewiątą część Khuddaka nikaji (Khuddaka nikāya) kanonu palijskiego. Wedle tradycji buddyjskiej zawiera utwory, których autorkami są kobiety – jest to prawdopodobnie jedyny przypadek, gdy teksty autorstwa kobiet stanowią fragment oficjalnego kanonu tekstów religijnych. Utwory składające się na zbiór mają formę hymnów noszących cechy osobistych relacji mniszek na temat drogi uzyskania przez nie wyzwolenia. Niejednokrotnie mają charakter indywidualnych biografii – opisują pochodzenie społeczne i motywację konwersji. Celem referatu jest analiza wybranych fragmentów Pieśni mniszek (Therīgāthā) pod kątem opisu konwersji oraz doświadczenia religijnego przez poszczególne mniszki, w kontekście poszczególnych biografii oraz w ramach kontekstu kulturowego starożytnych Indii.

mgr Michał Kasiarz

Morfologia islamskiej etyki. Próba analizy filozoficznej

W referacie zostanie podjęta próba filozoficznej analizy etyki islamskiej. Naczelnym pryncypium etycznym w islamie jest zasada "posłuszeństwa Woli Boga". Wyrasta ona z islamskiej wizji świata, w której człowiek jest przede wszystkim podmiotem moralnych działań, ale i reprezentantem Boga na ziemi (arab. chalifa). Działanie moralne człowieka jest

w islamie uzasadniane teologicznie oraz teleologicznie poprzez dążenie do osiągnięcia Raju (arab. džanna), a uniknięcia Piekła (arab. džahannam). Sposób realizacji zamierzonego celu dokonuje się na drodze konkretyzacji celów pomniejszych. Atomistyczny charakter etyki islamskiej wynika z braku istnienia organu wyznaczającego muzułmaninowi moralne postępowanie w przypadku zaistnienia konfliktu moralnego (por. *Magisterium Ecclesiae*). W takich sytuacjach, charakter doradczy (w islamie sunnickim) pełnią cztery szkoły prawne (arab. mazhab): hanaficka, malickicka, szafi'icka oraz hanbalicka. W zależności od tego, w której ze szkół sytuacja niejasna moralnie będzie rozstrzygana, a także w zależności od konkretnego uczonego badającego przypadek (arab. mufti), wskazanie moralne będzie inne. Oznacza to, że każdy wierny muzułmanin powinien postępować zgodnie z pewnymi ogólnymi wskazaniem etycznymi, natomiast ich konkretyzacja opiera się na jego własnej interpretacji tychże wskazań oraz otaczającej go rzeczywistości.

mgr Dawid Rogacz

Konfucjanizm we współczesnym świecie. Perspektywa komunitariańska

Konfucjanizm (儒家) zrodził się jako filozofia społeczno-polityczna, uzupełniona o pierwiastki religijne związane ze sformalizowanym kultem przodków (组), za czasów dynastii Song dopełniła go zaś filozofia przyrody i metafizyka zasady rozumowej (理学). Wydaje się, iż konfucjanizm, będący odpowiedzią na kryzys doby Walczących Królestw (475-221 p.n.e.) oraz wpatrzony we wzorce pochodzące z wcześniejszych epok, czego wyrazem jest m.in. konfucjańska historiografia, nie przystaje do współczesnego świata. W świetle jego historycznej ewolucji oraz obecnej pozycji Chin w świecie zadanie odnowienia konfucjanizmu zajmuje centralne miejsce w najnowszej myśli chińskiej. Pokażę, w jaki sposób współczesny konfucjanizm odcina się od dziedzictwa liberalizmu. Wzorcowym przykładem jest w tym względzie polemika Yong Huanga z Richardem Rorty'm. Rodzi to pytanie, na ile uzasadnione jest traktowanie współczesnego konfucjanizmu jako komunitaryzmu „z azjatyckimi wartościami”. Odpowiedź na to pytanie będzie celem mojego wystąpienia. W tym celu skorzystam głównie z dzieł: samego Konfucjusza, Mencjusza, Cheng Hao oraz Yong Huanga.

mgr Maksymilian Woch

System inkarnacji dalajlamów w tradycji Geluk buddyzmu tybetańskiego

W swoim wystąpieniu zajmę się systemem inkarnacji w obrębie tradycji szkoły Geluk buddyzmu tybetańskiego. Moja analiza będzie dotyczyć metod, jakie używane były do odnalezienia nowego wcielenia poprzedniego Dalaj Lamy. Wśród nich były sny i wizje, wróżby i jasnowidzenie, a także losowanie wśród puli kandydatów. Każdemu z wyborów nowego Dalaj Lamy przypisywano niezwykle wydarzenia tłumaczone jako omeny, cudowne zjawiska atmosferyczne, oraz niezwykle poruszenie wśród miejscowej społeczności, wśród której miał on się narodzić. Zakładam wyjaśnianie owych zdarzeń poprzez koncepcję tendrel (tyb. rten 'brel), współwystępowania zjawisk poprzez jaką w tradycyjnym społeczeństwie tybetańskim tłumaczyło się wróżebny wymiar zdarzeń z fizycznego świata. Obrosłe

legendami poszukiwania tulku (tyb. sprul sku) stanowią trwały element kultury religijnej Tybetu.

Zwyczajowo przyjęte postępowanie opierało się na uwzględnianiu przepowiedni wyroczni, w tym głównej Neczung (tyb. gnas chung), ale również udawano się po wskazówki do pustelników, czy też szczególnie szanowanych mnichów. Komitety poszukiwawcze kierowały się w wyborze obszaru, na jakim miało urodzić się dziecko, wskazówkami przekazanymi za życia poprzedniego Dalaj Lamy, analizowano przebieg jego podróży i znaków, które im towarzyszyły. Tradycyjną metodą było również wypatrywanie obrazów, widoków, miejsc, czy budynków na tafli jeziora Lamo Latso (tyb. Lha mo bla mtsho).

System wyboru inkarnacji w tradycji Geluk stanowił więc zbiór rytuałów i zachowań, który określał tryb postępowania zarówno strony poszukującej nowego Dalaj Lamy, jak i nakładał kod kulturowych zachowań na rodziny i miejscowe społeczności, w jakich lokalizowano inkarnację. Stanowiąc trwały element kultury religijnej Tybetu, system inkarnacji opierał się wpływowi dworu cesarskiego Qing, który próbował określać sposób odnajdywania poszukiwanego dziecka. Z drugiej strony, pomimo swojej roli spajającej kulturę i społeczeństwo tybetańskie, poszukiwanie inkarnacji miało swój oczywisty wyraz polityczny, a także przekładało się na konkretne społeczne korzyści i zobowiązania dla rodzin, w których odradzał się Dalaj Lama.

Jako podsumowanie prezentacji chciałbym poddać refleksji możliwość zastosowania metodologii do badania opisywanego zjawiska z zakresu antropologii religii, w tym interpretacyjnej teorii kultury Clifforda Geertza.

prof. dr hab. Krzysztof Kosior

Buddyzm na Zachodzie. Analiza krytyczna

Współczesny Zachód w coraz większym stopniu wykazuje zainteresowanie wybranymi praktykami buddyjskimi. Podejmowaniu ich często towarzyszy przeświadczenie, że podstawowe standardy buddyzmu i nowoczesnego świeckiego społeczeństwa są zbieżne. Co więcej, ten pogląd zadają się także podzielać buddyjscy nauczyciele. Tymczasem punkt wyjścia buddyzmu był całkowicie odmienny. Upodobanie w rzeczach światowych, nieodmiennie prowadzące do przywiązania się do nich, było synonimem niegodziwości. W referacie wyjaśnia się jak doszło do tego pomieszania i określa się perspektywy rozwoju buddyzmu we współczesnym świecie.

Sekcja XI (K) ISLAM W EUROPIE

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69
Koordynator: **dr hab. Agata Skowron-Nalborczyk**, e-mail: a.nalborczyk@uw.edu.pl
Sekretarz: **dr Marta Widy-Behiesse**, e-mail: m.widy-behiesse@uw.edu.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00 moderuje: dr Marta Widy-Behiesse

10.30 - 10.35 - **Dr hab. Agata S. Nalborczyk**

– Otwarcie sekcji: Islam w Europie

10.35 - 10.55 - **Dr hab. Agata S. Nalborczyk**

– *Status prawny islamu w Austrii – nowa Ustawa ds. Islamu (Islamgesetz) z 2015 r. a funkcjonowanie austriackiej mniejszości muzułmańskiej*

10.55 - 11.15 - **Ph.D. Martin Klapetek**

– *Mosques and Islamic Prayer Rooms in Germany and Austria: Past and Present*

11.15 - 11.35 - **Dr Jarema Drozdowicz**

– *Europejska polityka wielokulturowości wobec nowego fundamentalizmu religijnego*

11.35 - 11.50 - **Dr Justyna Pilarska**

– *Islam bośniacki kapitałem dla edukacji międzykulturowej? Analiza empiryczna*

11.50 - 12.10 - **Dr Daria Orzechowska-Słowikowska**

– *Islam – niechciane dziecko współczesnej Francji. Próba syntezy*

12.10 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00 moderuje: dr hab. Agata S. Nalborczyk

14.30 - 14.50 - **Dr Marta Widy-Behiesse**

– *Równouprawienie w myśli zachodnich intelektualistów muzułmańskich*

14.50 - 15.10 - **Mgr Agnieszka Kuriata**

– *Ograniczenia w uzewnętrznianiu wyznania poprzez ubiór – europejskie regulacje prawne dotyczące stroju muzułmanki*

15.10 - 15.30 - **Mgr Katarzyna Sadowa**

– *Zjawisko tzw. zabójstw 'honorowych' w Europie a muzułmańska koncepcja czystości*

15.30 - 15.50 - **Mgr Sylwia Wachulak**

– *Współczesne osobliwości polskich konwertytów na islam przedstawione w dyskursie medialnym*

15.50 - 16.10 - **Mgr Olga Kotynia**

– *Islam wobec naukowych prób wyjaśnienia powstania życia - spór muzułmanów z badaczami biogenezy*

16.10 - 16.30 - **Mgr Iwona Latkowska**

– *Samobójcze zamachy terrorystyczne jako rodzaj gry politycznej – w kontekście bezpieczeństwa XXI wieku*

16.30 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Agata S. Nalborczyk

*Status prawny islamu w Austrii – nowa Ustawa ds. Islamu (Islamgesetz) z 2015 r.
a funkcjonowanie austriackiej mniejszości muzułmańskiej*

Mimo, że historia politycznych relacji austriackich ze światem islamu była do przełomu XIX i XX w. nacechowana wojnami i konfliktami, wśród państw europejskich, to Austria ma najdłuższą tradycję relacji prawnych państwa z islamem jako religią. Już w Ustawie o oficjalnym uznaniu społeczności religijnych z 1874 islam został wymieniony wśród innych religii – wielokulturowe i wielonarodowe imperium Habsburgów miało świadomość konieczności uregulowania sytuacji prawnej swoich poddanych także pod kątem ich wyznania. W 1912 r. Austria jako pierwsze państwo w Europie uznało islam jako religię specjalną ustawą (Islamgesetz). Ten akt prawny okazał się niezwykle ważny dla imigrantów wyznania muzułmańskiego, którzy w znaczącej licznie pojawili się na terenie już Republiki Austrii w drugiej połowie XX w. Pozwolił im na powołanie do życia ich własnej organizacji religijnej, wprowadzenie nauczania religii do szkół itp.

103 lata po uchwaleniu Ustawy ds. islamu z 1912, w 2015 r. państwo austriackie w nowych warunkach demograficznych i politycznych uchwaliło nową jego wersję, Islamgesetz 2015. Uchwaleniu tego prawa towarzyszyły gorące sprzeciwy wielu grup muzułmanów – wskazywano na jego islamofobiczne korzenie, wynikające z poczucia zagrożenia islamem, przeważającego nad traktowaniem własnych muzułmańskich obywateli jako godnych zaufania, prowokującego do traktowania ich z mniejszym zaufaniem niż obywateli innych wyznań.

Referat będzie poświęcony analizie nowego aktu prawnego, szczególnie pod kątem jednakowego traktowania związków wyznaniowych na terenie Austrii, reakcjom środowisk muzułmańskich na jego uchwalenie i perspektywom jego funkcjonowania. Analiza ta poprzedzona zostanie krótką charakterystyką historycznego stanu prawnego islamu w Austrii, jaki funkcjonował do 2015 r.

Ph.D. Martin Klapetek

Mosques and Islamic Prayer Rooms in Germany and Austria: Past and Present

Sacral architecture is an interesting research area for the studies on religion. We can study its aspects in different ways. Specific functions of sacral architecture will possibly change in the future. They may tend to preserve conservative traditions or to express the movements in society. We can also analyse differences between sacral and secular architecture and their origin, especially of primarily non-functional ones. The important information on the architect and submitter of the building arises from discussion on choice of realization, its location as well as its interior decoration. They were in the middle of the actions that transformed the European societies and this role remains but develops in relation to the public space of European communities. Sacral architecture shows the inner transformations and tendencies in particular religious communities as well. The comparison

of researches of normative and living forms of religion can be used. However, we must keep in mind that the approach and methods of studies on religion do not describe the situation completely. There is an important role of parts of European societies that characterized themselves primarily non-religiously.

The paper is devoted to the typology of mosques and Islamic prayer rooms in contemporary Germany and Austria. The paper focuses on the reconstruction of former profane spaces into temporary mosques. The interdisciplinary point of view shows mosques as the part of edges of urban space. It also pays attention to the basic possibilities of mosque location, e. g. residential area in the center of the city or industrial zone at the outskirts. The author discusses the importance of non-conflict communication between the religious community and its neighborhood connected for example with the use of public backyards and exterior decoration of the building entrances.

dr Jarema Drozdowicz

Europejska polityka wielokulturowości wobec nowego fundamentalizmu religijnego

Europejska polityka wielokulturowości znajduje się obecnie, jeśli nie w głębokim kryzysie, to z pewnością w znaczącym punkcie zwrotnym. Prowadzone w ostatnich dziesięcioleciach działania mające na celu integrację grup odmiennych kulturowo wydają się być dzisiaj niewydolne wobec nowego rodzaju wyzwań stawianych staremu kontynentowi w kontekście ekspansji różnego rodzaju fundamentalizmów religijnych. Współczesny fundamentalizm religijny jest obecnie bezsprzecznie kojarzony z islamem, a w szczególności jego radykalnymi odłamami, takimi jak wahhabizm i ruch salafitów. Niemniej zjawisko to posiada znacznie szerszy wymiar i może być rozumiane nie tylko w odniesieniu do islamu. Niniejsze wystąpienie ma na celu ukazanie kształtu współczesnego fundamentalizmu religijnego oraz tego, jakim w konsekwencji przeobrażeniom ulega zachodnia koncepcja wielokulturowości. Bieżące europejskie polityki różnicy generują przy tym specyficzny rodzaj dyskursu, który w zastosowaniu wobec zagrożeń płynących ze strony ugrupowań i środowisk fundamentalistycznych wykazuje zadziwiającą niemoc sprawczą. W wystąpieniu tym wskazane zostaną główne trajektorie krytyki istniejących koncepcji wielokulturowości oraz to, jak kształtuje się proces zmiany, zachodzący w tym zakresie w większej części państw europejskich.

dr Justyna Pilarska

Islam bośniacki kapitałem dla edukacji międzykulturowej? Analiza empiryczna

Tematyką wystąpienia jest specyfika bośniackiego islamu z perspektywy priorytetów edukacji międzykulturowej, uwzględniającej również przesłanki dialogu międzywyznaniowego. Islam w Bośni charakteryzuje się niezwykłym „zakorzeniem” kulturowym w etosie południowych Słowian i dziedzictwie socjalistycznym b. Jugosławii, odróżniając bośniackich muzułmanów od pozostałych członków ummy światowej. Referat

przybliży historię islamu w Bośni, dynamikę tworzenia podwalin pod kulturę wyznaniową oraz wydarzenia stanowiące cezurę dla ewolucji tej grupy wyznaniowej.

W części empirycznej oglądowi poddane zostaną narracje współczesnych muzułmanów bośniackich dotyczące ich stosunku do idei międzykulturowości, różnic między przedstawicielami poszczególnych wyznań w Bośni oraz do radykalnych grup muzułmańskich, czyli wahhabitów, marginalnie, acz obecnych w przestrzeni wyznaniowej Bośni. Wykorzystane zostaną fragmenty autorskich badań przeprowadzonych w metodologii jakościowej, a ujawniające potencjał islamu bośniackiego w świetle problemów społecznych i politycznych we współczesnej Bośni i Hercegowinie.

dr Daria Orzechowska-Słowikowska

Islam – niechciane dziecko współczesnej Francji. Próba syntezy

Celem wystąpienia będzie próba ukazania postawy Francji wobec muzułmanów w XXI wieku. Francja to państwo paradoksów. Z jednej strony jawi się jako zachodnioeuropejskie państwo o największej liczbie muzułmanów, z drugiej zaś państwo, w którym skrajnie prawicowa partia Front Narodowy zyskuje coraz większe poparcie społeczeństwa. Już w XX wieku stwierdzono, że republikański model integracji stanowi niepodważalny dowód porażki francuskiej polityki wewnętrznej. Obecnie Francja stoi na rozdrożu, świadoma niebezpieczeństwa ze strony islamskich fundamentalistów regularnie zaostrza przepisy polityki imigracyjnej i integracyjnej, które nie przynoszą wymiernych rezultatów, takich jak zmniejszenie napływu nielegalnych imigrantów z państw muzułmańskich oraz reemigrację.

dr Marta Widy-Behiesse

Równouprawnienie w myśli zachodnich intelektualistów muzułmańskich

Wśród zachodnioeuropejskich i amerykańskich muzułmanów coraz częściej pojawiają się intelektualiści, którzy postulują reformę islamu. Ich sugestie oraz rozmiar postulowanych zmian mogą być różne, jednak panuje wśród nich powszechna zgoda co do konieczności zmiany statusu kobiet w społeczeństwach i społecznościach muzułmańskich. Na szczególną uwagę zasługują w tym kontekście rozprawy i analizy muzułmanek, które, sięgając do źródeł religii i prawodawstwa islamu, wskazują kierunek zmian. Żyjąc na Zachodzie czerpią one zarówno z tradycji muzułmańskiej, jak i europejskiej, wprowadzając nową jakość do dyskusji na temat pozycji i roli kobiet w islamie. W ramach referatu omówiona zostanie działalność na rzecz równouprawnienia, jaką podejmują: Leila Ahmed, Ziba Mir-Hosseini, Asma Barlas, Kecia Ali oraz Malika Hamidi i Zahra Ali.

mgr Agnieszka Kuriata

Ograniczenia w uzewnętrznianiu wyznania poprzez ubiór – europejskie regulacje prawne dotyczące stroju muzułmanki

Dla wielu muzułmanek, które imigrują do krajów europejskich, zakaz noszenia części garderoby, które umożliwiają zasłanianie ciała, jest oceniany jako odebranie im ich

„naturalnych atrybutów”, tych, które w świecie islamu czynią je osobami ważnymi i które stanowią o ich tożsamości religijnej i kulturowej. Chusta muzułmańska to element wyróżniający, który przyciąga wzrok i uwagę, ponieważ jest czymś innym i dopiero od pewnego czasu spotykanym w przestrzeni publicznej europejskich miast.

Z uwagi na masowość ruchów imigracyjnych zasadne staje się pytanie, na które autorka referatu postara się odpowiedzieć, a mianowicie: jak europejskie ustawodawstwo podchodzi do kwestii stroju muzułmańskiego i zakrywania przez kobiety twarzy?

W krajach europejskich podkreśla się, że wobec niewielkiej liczby kobiet noszących burki czy nikaby, strój ten nie stanowi problemu społecznego i nie zagraża bezpieczeństwu. Mimo tego, z analizy źródeł prawnych, której dokonała autorka referatu, wynika kilka wniosków, które zostaną zaprezentowane podczas wystąpienia. Mianowicie, Belgia i Francja wprowadziły już generalny zakaz zakrywania twarzy w miejscach publicznych, przy czym Francja, powołując się na zasadę laickości państwa, zakazuje również noszenia hidżabów w szkołach publicznych. Za zignorowanie zakazu grozi wysoka grzywna, kara pozbawienia wolności oraz konieczność wzięcia udziału w kursie wartości republikańskich. Włochy, Holandia oraz Hiszpania wprowadziły natomiast zakazy lokalne, obowiązujący wyłącznie na terenie wskazanych miast (np. Barcelona, Novaro) albo dotyczące konkretnego stroju (np. zakaz noszenia stroju kąpielowego burkini we włoskim Varallo Sesia). Za liberalną uchodzi ciągle Wielka Brytania, w której zezwala się kobietom służącym w policji i straży miejskiej na noszenie hidżabów.

Wydaje się, iż Europa dopiero staje przed wyzwaniem ustosunkowania się do obecności muzułmanów w przestrzeni publicznej. Problemem, z którym zmierzy się w przyszłości, może być debata dotycząca generalnego występowania hidżabów w przestrzeni publicznej. A przecież hidżab czy abaja, bez względu na to czy są noszone przez kobiety dobrowolnie czy też nie, niejednokrotnie stanowią przepustkę do podjęcia pracy, kształcenia się czy w ogóle wyjścia z domu.

mgr Katarzyna Sadowa

Zjawisko tzw. zabójstw 'honorowych' w Europie a muzułmańska koncepcja czystości

Problematyka tzw. zabójstw 'honorowych' godzących w podstawowe prawa człowieka jest niestety zagadnieniem jak najbardziej aktualnym. Mimo, iż zjawisko to zdecydowanie nie jest zjawiskiem nowym, na arenie międzynarodowej nagłaśniane zaczęło być de facto dopiero w latach 90., jako problem przede wszystkim państw muzułmańskich. Jeszcze później, bo dopiero w 2003 roku w raporcie sporządzonym przez Ann Cryer dla Rady Europy, po raz pierwszy zwrócono uwagę na to, iż tzw. zabójstwa 'honorowe' dotyczą także w coraz większym stopniu państwa europejskie, co podkreślone zostało w Raporcie Komisji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z 8 czerwca 2009 roku. Od tego czasu, zarówno w ramach prac ONZ, Rady Europy, jak i UE, wydawane są rezolucje i rekomendacje dotyczące zjawiska. Niestety, pomimo przedsięwziętych środków skala tzw. zbrodni 'honorowych'

w Europie bynajmniej nie maleje. Zjawisko dotyka w szczególności kraje, w których odsetek mniejszości muzułmańskiej jest znaczący – jak wskazują badania, około 90% wszystkich zbrodni tego typu popełnianych jest przez muzułmanów. Jednocześnie pojawia się bardzo wiele głosów krytykujących koncepcję, jakoby istniał jakikolwiek związek pomiędzy tego typu przestępstwami a religią muzułmańską. Rzeczywiście, analiza reguł szariatu wykazuje, że żadne ze źródeł prawno-religijnych (Koran, sunna, szariat interpretowany przy zastosowaniu np. idźmy czy kijasu) nie wspomina o tzw. zabójstwach „honorowych”. Jednocześnie jednak faktem jest, iż jedną z priorytetowych wartości islamu pozostaje ‘czystość’, przy czym kobiety wydają się być zobligowane do jej zachowania w sposób szczególny (nakaz zachowania przez kobietę dziewictwa do ślubu, czy obecna w wielu interpretacjach konieczność noszenia tradycyjnego stroju muzułmańskiego zakrywającego ciało). Istotną rolę wydaje się także odgrywać koncepcja ghajra (arab. ‘chroniąca zazdrość’) stanowiąca, iż o honorze mężczyzny świadczą m.in. odpowiednie zachowania znajdującej się pod jego opieką kobiety.

Autorka w swoim wystąpieniu scharakteryzuje zjawisko tzw. zabójstw ‘honorowych’ jako specyficzny rodzaj zbrodni, a także przytoczy statystyki odnośnie występowania tego typu przestępstw w wybranych krajach europejskich wskazujące, iż problem ten zdecydowanie nie jest wyłącznie problemem państw muzułmańskich. Analizując odpowiednie nakazy prawa szariatu w odniesieniu do czystości, a także przedstawiając koncepcję ghajra autorka spróbuje odpowiedzieć na pytanie, czy istnieje rzeczywista konotacja pomiędzy zjawiskiem tzw. zabójstw ‘honorowych’ a islamem.

mgr Sylwia Wachulak

Współczesne osobliwości polskich konwertytów na islam przedstawione w dyskursie medialnym

Sytuacja polskich konwertytów na islam staje się coraz częściej poruszonym tematem, zarówno w przestrzeni badań naukowych, jak i dziennikarskich dociekań. Interesująca jest postawa tych osób, które odrzucając starą tradycję, zdecydowały się na zmianę swojego wyznania. Ważny jest powód, jaki kierował owymi osobami oraz nurt, w którym postanawiają rozwijać swoją nową religijność: tradycyjny, mistyczny, czy może skrajny – wahhabicki.

Głównym problemem zainteresowań, nad którym skupię swoją uwagę, będzie medialny dyskurs, w którym uczestniczą konwertyci na islam, ich sposób autoprezentacji, a także obraz islamu, jaki uznają. Niejednokrotnie dochodzi również do starć przedstawicieli różnych tradycji – przykładem jest ostra reakcja konwertytki w duchu ortodoksyjnego islamu, Agnieszki Amatullah Wasilewskiej na jedną z wypowiedzi byłego imama gdańskiego, Tatara – Selima Chazbijewicza.

Ów nakreślony powyżej problem chciałabym przedstawić w sposób diagnostyczny, próbując ukazać obecną w mediach specyfikę polskiego islamu w wydaniu polskich konwertytów. Starając się odpowiedzieć także na następujące pytania: czy owe wypowiedzi

faktycznie ilustrują kondycję polskiego islamu, czy są jedynie medialną prowokacją; jaki obraz religii muzułmanów maluje się na podstawie tych przekazów; czy polski islam jest jednolity i jednorodny, czy może przesycony antagonizmami i chęcią dominacji jednej grupy nad inną?

mgr Olga Kotynia

Islam wobec naukowych prób wyjaśnienia powstania życia - spór muzułmanów z badaczami biogenezy

W kulturze muzułmańskiej dyskusja między ewolucjonistami i kreacjonistami przebiega w atmosferze sporów i nieporozumień. Na taki stan rzeczy ma wpływ odrębne niż w kulturze europejskiej pojmowanie relacji nauka – religia, a także odmienne kryteria prawdy i fałszu – w tym przypadku prawdy naukowej. Kreacjoniści muzułmańscy mają wiele zastrzeżeń do etyki ewolucyjnej, jednak przede wszystkim do biogenezy jako nauki postulującej powstanie materii ożywionej z nieożywionej i dotyczącej tym samym kwestii zaistnienia życia. Żadna inna dziedzina nauki nie wywołała takiego sprzeciwu wśród społeczności muzułmańskiej. Niektórzy przedstawiciele religii muzułmańskiej nie uznają możliwości samoistnego wyłonienia się życia, przeciwstawiając jej koncepcję Boga-Stwórcy i przekonując, że jest ono w zupełności satysfakcjonujące intelektualnie i naukowo, ponieważ nauka współczesna – w ich pojęciu – obala, a nie potwierdza hipotezy badaczy biogenezy. Wystąpienie będzie miało na celu przedstawienie ich argumentacji.

mgr Iwona Latkowska

Samobójcze zamachy terrorystyczne jako rodzaj gry politycznej – w kontekście bezpieczeństwa XXI wieku

Dwie ostatnie dekady XX wieku, a także pierwsze 15 lat wieku następnego to okres stosowania okrutnych metod, jakimi są samobójcze zamachy terrorystyczne, w celu wywarcia wpływu na ośrodki decyzyjne. Immanentną cechą współczesnego terroryzmu są polityczne motywacje, których egzekwowanie stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego współczesnych państw europejskich. Prezentowany artykuł ma na celu przybliżenie definicji samobójczych ataków terrorystycznych ze szczególnym uwzględnieniem fundamentalizmu islamskiego. Zostanie omówiony kryminalny proces, na podstawie którego zostaje ukształtowany samobójczy terroryzm (B. Hołyst), a także gwarancja skuteczności tego typu zamachów wobec przeciwników.

Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,

Koordynator: **dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

Sekretarz: **mgr Paweł Kusiak**, e-mail: kusiakp@gmail.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.40 - **Dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

– Otwarcie sekcji: *Religia a polityka*

10.30 - 10.45 - **Prof. dr hab. Maria Marczevska-Rytko**

– *Sprzężenia między religią i polityką: wyzwania w XXI stuleciu*

10.45 - 11.00 - **Prof. dr hab. Krzysztof Pilarczyk**

– *Katolicko-prawosławny dialog ekumeniczny w ostatnim pięćdziesięcioleciu (1964-2014)*

11.00 - 11.15 - **Prof. dr hab. Mieczysław Jagłowski**

– *Rytuły republiki. Pierwsza Republika Portugalska (1910-1926) jako religia obywatelska*

11.15 - 11.30 - **Prof. dr hab. Jerzy Ochmann**

– *Wkład syjonizmu religijnego w politykę i sukcesy syjonizmu*

11.30 - 11.45 - **Dr hab. Janusz Balicki, prof. UKSW**

– *Sekularyzacja Europy – szansa czy wyzwanie dla polityki integracyjnej wobec imigrantów z krajów muzułmańskich? Przypadek Wielkiej Brytanii*

11.45 - 12.00 - **Dr hab. Janusz Węgrzecki, prof. UKSW**

– *Religia i rozum publiczny. Trzy perspektywy: Finnis, Habermas, Rawls*

12.00 - 12.15 - **Dr hab. Krzysztof Kowalczyk, prof. US**

– *Kościół rzymskokatolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus ustawy o związkach partnerskich*

12.15 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

Miejsce religii w sferze publicznej. Tożsamości religijne w wieloreligijnych regionach Europy Środkowo - Wschodniej na przykładzie wybranych regionów Polski, Ukrainy i Słowacji

14.30 - 14.45 - **Prof. dr hab. Zdzisław Mach**

– *Religia w przestrzeni publicznej, demokracja i kształtowanie tożsamości*

14.45 - 15.00 - **Mgr Emilia Moddelmog-Anweiler**

– *Religia w sferze publicznej państw Europy Środkowej - cechy modelu środkowoeuropejskiego.*

15.00 - 15.15 - **Dr hab. Marek Rembierz**

– *Między tradycyjnym zróżnicowaniem religijnym a współczesnym pluralizmem – przemiany tożsamości religijnej*

15.15 - 15.30 - **Prof. dr hab. Bohdan Hud**

– *Sytuacja religijna w zachodnich obwodach Ukrainy. Historia i współczesność*

15.30 - 15.45 - **Prof. dr hab. Oleksij Suchyj**

– *Zagadnienia religijne regionu Lwowskiego w latach 1990-ych. Aspekt historyczny*

15.45 - 15.55 - **Dr Irena Głuszyńska**

– *Konkordat jako instrument regulujący rolę religii w przestrzeni publicznej*

15.55 - 16.10 - **Dr Dagmara Głuszek-Szafraniec**

– *25 lat nauczania religii w szkole - analiza dyskursu medialnego na wybranych przypadkach debat*

16.10 - 16.25 - **Dr Artur Skorek**

– *Finansowanie kościołów ze środków publicznych oraz związki partnerskie. Analiza debat politycznych w Polsce*

16.25 - 16.35 - **Dr Magdalena Kozub-Karkut**

– *Polski spór o in-vitro, czyli „ja jako katolik...”*

16.35 - 16.45 - **Mgr Emilia Modelmog-Anweiler**

– *„Mają swoją rację, a ja mam swoją. Ponoć żyjemy w demokracji i pluralizmie (...)*”

Wizje ładu społecznego w dyskursie publicznym wokół przypadków obrazy uczuć religijnych

16.45 - 17.00 - **Dyskusja**

prof. dr hab. Maria Marczevska-Rytko

Sprężenia między religią i polityką: wyzwania w XXI stuleciu

Dotychczasowy paradygmat sekularyzacji jest kontestowany pod wpływem wyzwań procesów globalizacji. W wymiarze relacji religia-polityka religia jawi się jako jeden z istotnych czynników modelujących scenę polityki zarówno w warstwie wewnętrznej jak i międzynarodowej. Staje się czynnikiem legitymizującym podmioty sceny politycznej (w tym przywódców).

prof. dr hab. Krzysztof Pilarczyk

Katolicko-prawosławny dialog ekumeniczny w ostatnim pięćdziesięcioleciu (1964-2014)

Celem referatu jest przedstawienie ekumenicznego dialogu katolicko-prawosławnego, przy wyeksponowaniu jego politycznych uwarunkowań. Jego przebieg zostanie ujęty w perspektywie dwóch jerozolimskich spotkań - papieża Pawła VI i patriarchy Atenagorasa I (1964) oraz papieża Franciszka i patriarchy Bartłomieja (2014). Merytoryczny opis historii dialogu poprzedzony zostanie krótkim wstępem ukazującym proces stopniowego podziału pomiędzy Kościołami Wschodu i Zachodu. Szczegółowiej omówione zostaną dwa dokumenty (deklaracje wspólne) ogłoszone przy okazji tych spotkań. W końcu referent podejmie się uzasadnienia tezy, iż opisane spotkania stanowią w dialogu pomiędzy katolicyzmem i prawosławiem ważne cezury na drodze do osiągnięcia między nimi jedności.

prof. dr hab. Mieczysław Jagłowski

Rytuały republiki. Pierwsza Republika Portugalska (1910-1926) jako religia obywatelska

Jak przekonują teoretycy życia społecznego, jego racjonalna organizacja nie wystarcza do ustanowienia rzeczywistej wspólnoty. W praktyce budowanie takiej jedności dokonywało się niekiedy w formie administracyjnego narzucania przez władzę obywatelom jedyne go wyznania religijnego. Niekiedy równoległe do tak ustanawianej jedności w niektórych społeczeństwach rozwijały religie obywatelskie. W takiej właśnie sytuacji znajdowała się Portugalia. Już w XII w., gdy Portugalia ukształtowała się jako suwerenne państwo, jej dzieje zostały włączone w historię sakralną przez mit o Bożej interwencji w to dzieło. Mit ten wzmacniały piętnastowieczne odkrycia geograficzne Portugalczyków, pozwalające myśleć o spełnianiu przez Portugalie opatrnościowej misji ustanowienia uniwersalnej monarchii chrześcijańskiej. Najsilniej wpływała na wyobraźnię ta odmiana portugalskiego mesjanizmu, jaką był sebastianizm, niechętnie widziany przez państwo i Kościół. Jego wpływ na mentalność Portugalczyków w XIX stuleciu był tak silny, że przejawiał się także w antyklerykalnej i sekularystycznej ideologii portugalskiego republikanizmu, w której republika jawiła się jako spełnienie szczęścia zapowiadane go przez wszelkie mesjanizmy, była mitycznym wyobrażeniem, wobec którego wielu doznawało silnych wzruszeń religijnych. Nie dziwi więc, że po obaleniu monarchii w 1910 r. najważniejszą dla republikanów formą rozprawy stało się rozwiązanie „kwestii religijnej”, a najważniejszym i „nienaruszalnym” aktem prawnym, który wytyczał kierunek tych działań, stała się uchwalona 20 kwietnia 1911

r. ustawa o oddzieleniu kościołów od państwa (A Lei da Separação do Estado das Igrejas). Na jej podstawie rozwiązano zakony, zamknięto klasztory, prowadzone przez Kościół katolicki kolegia i hospicja. Ustawa zakazywała także manifestowania symboliki religijnej w miejscach publicznych.

W „oczyszczonej” w ten sposób przestrzeni religijnej republikanie podjęli działania mające na celu ustanowienie nowej „władzy symbolicznej” - m.in. przez wykreowanie symboli narodowych - nowej flagi, nowego hymnu, republikańskich symboli numizmatycznych i filatelistycznych, toponimii wraz z nazwami ulic i placów, nowej ortografii. Już w tydzień po rewolucji Rząd Tymczasowy ustanowił 5 nowych świąt państwowych: Powszechnego Braterstwa, Prekursorów i Męczenników Republiki, Bohaterów Republiki, Autonomii Portugalskiej Ojczyzny, Rodziny; w następnych latach ustanowiono kilka kolejnych i utworzono Panteão Nacional. Działania te miały taki charakter, jak życzył sobie wybitny teoretyk portugalskiego republikanizmu Teofilo Braga (1843-1924), filozof mentalnie ukształtowany przez pozytywizm A. Comte’a, który przyjmował za nim, że obywatelska religia, wzbudzając miłość obywateli do ojczyzny i społeczeństwa, ma służyć ich połączeniu w jeden organizm społeczny i narodowy.

prof. dr hab. Jerzy Ochmann

Wkład syjonizmu religijnego w politykę i sukcesy syjonizmu

Syjonizm religijny wniósł do syjonizmu wiele wątków cennych dla jego polityki i przyznawał wymiar sakralny najważniejszym kategoriom syjonistycznym. Uznał syjonizm nie tylko za ruch polityczny zgodny z religią (co uzasadniał cytatami z dzieł prorockich), ale za dzieło boskie powołane do realizowania boskiej strategii rozwoju historii. Narodowość, która dla syjonistów stała się nową tożsamością Żydów, uznano za tożsamość akceptowaną przez Boga. Państwowość (i ojczyznę), o którą walczone, ukazano jako „podarunek” Boga ofiarowany dla realizowania zamierzeń Boga. Obszar Palestyny uznano za „świętą ziemię Przymierza z Bogiem”. Powrót ten uzasadniano nakazami Tory, a co więcej, interpretowano go jako powrót do obszaru, jaki zamieszkiwali Żydzi w czasie rozkwitu politycznego w starożytności. Syjonizm religijny dokonał sakralizacji środków oddziaływania politycznego całego syjonizmu. Wojnę uznano za wojnę religijną prowadzoną w imię Boga i, powołując się na Torę, aprobowano principia etyki wojennej. Politykę syjonistów uzasadniano świetlanymi precedensami historii, a autorytety polityczne przywódców syjonizmu - analogiami do żydowskich herosów i proroków. Syjonizm religijny dokonał religijnego uzasadnienia ważnych działań syjonizmu: zachęt do wojowniczości, do imigracji, do pracy, do zawiązywania nowego rodzaju więzi społecznej, oraz do etyki (w której zmieniono jedynie aksjologię) i podtrzymywania wysokiego stopnia zaangażowania etycznego w syjonizmie.

Popieranie działań politycznych syjonizmu wymagało głębokiej znajomości religii (etyki, mistyki, tradycji, historii), wysokich umiejętności posługiwania się metodami

przemiany treści teologicznych w polityczne, oraz wielkiej odwagi. Sakralizację syjonizmu rozpoczęli już prekursorzy syjonizmu (Abraham Kook), kontynuowały ją syjonistyczne partie religijne (głównie mizrachi), stosowali je z całą konsekwencją radykałiści skupieni wokół Gusz emunim (Cwi Jehuda Kook) i Stowarzyszenia Wzgórza świątynnego (Meir Kahane), a uzupełniali liczni filozofowie, nadając syjonizmowi postać pełnej syntezy filozoficzno-religijnej.

Syjonizm religijny był jednym z wielu nurtów syjonizmu i działał na ogół w pewnej opozycji do innych nurtów, które zarzucały mu wprowadzanie zamętu w syjonizm, lansowanie zacofania i szerzenie fanatyzmu. Największą opozycję w stosunku do zaangażowania syjonizmu religijnego w politykę stanowiła jednak ortodoksja, która w ogóle nie uznawała związku religii z polityką ani nie aprobowała dokonań syjonizmu. Syjonizm religijny miał szeroki oddźwięk w całym nowo tworzącym się społeczeństwie Izraela (nie tylko u syjonistów wierzących) i odegrał ważną rolę w tworzeniu się państwa Izrael. Pod jego wpływem zachowano wiele akcentów religijnych w życiu politycznym, kulturalnym, edukacyjnym i społecznym Izraela.

dr hab. Janusz Balicki, prof. UKSW

Sekularyzacja Europy – szansa czy wyzwanie dla polityki integracyjnej wobec imigrantów z krajów muzułmańskich? Przypadek Wielkiej Brytanii

Wyciągając wnioski z historii relacji chrześcijańskiej Europy z krajami muzułmańskimi należałoby przypuszczać, że współczesna świecka Europa, wolna od konfliktów na tle religijnym, powinna sprzyjać integracji imigrantów z krajów muzułmańskich. Czy tak jest jednak w rzeczywistości? Zadaniem analizy zapowiedzianej w tytule jest próba odpowiedzi na pytanie: Czy sekularyzacja Europy, to szansa czy wyzwanie dla polityki integracyjnej wobec imigrantów z krajów muzułmańskich?

Odpowiedź na powyższe pytanie będzie się opierała na obserwacji obecnej sytuacji imigrantów z krajów muzułmańskich w Europie Zachodniej, głównie w Wielkiej Brytanii. Referat składa się z wprowadzenia, trzech części i wniosków. Część pierwsza poświęcona zostanie procesom sekularyzacji zachodzącym w Europie ze szczególnym zwróceniem uwagi na Wielką Brytanię. Część druga pokaże pozytywne aspekty sekularyzacji Europy dla integracji imigrantów (m.in. zmniejszenie w obliczu ateizmu konfliktów między wyznawcami różnych religii na rzecz szukanie tego co ich łączy). Natomiast część trzecia skupia się na wyzwaniach jakie pojawiają się w świeckiej Europie przed polityką integracyjną religijnych imigrantów z krajów muzułmańskich. Źródłami odpowiedzi na postawione wyżej pytanie jest literatura przedmiotu, wybrane badania oraz występujące konflikty między religią i systemem wartości wspólnot imigranckich a prawem i polityką państw europejskich, jak również analiza publicznych debat między intelektualistami muzułmańskimi (Tariquem Ramadanem i innymi) a osobami prezentującymi światopogląd ateistyczny (m.in. Douglasem Murray'em).

Wnioski sformułowane zostaną na podstawie zestawienia okoliczności sprzyjających integracji prezentowanych w części drugiej oraz wyzwań dla polityki integracyjnej omawianych w części trzeciej.

dr hab. Janusz Węgrzecki, prof. UKSW

Religia i rozum publiczny. Trzy perspektywy: Finnis, Habermas, Rawls

Podjęta refleksja dotyczy ustalenia zakresu i formy obecności argumentacji religijnej w sferze publicznej. Uwaga będzie skoncentrowana na idei rozumu publicznego i jego relacji do religii. Zaprezentowane zostaną trzy stanowiska, każde należące do innej perspektywy teoretycznej. Na koniec dyskusja z teoriami Finnisa, Habermasa i Rawlsa.

dr hab. Krzysztof Kowalczyk, prof. US

Kościół rzymskokatolicki w Polsce jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus ustawy o związkach partnerskich

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie współczesnych kierunków definiowania Kościoła w nauce o polityce (organizacja, grupa interesów, aktor polityczny, podmiot polityki). Określenie - typologizacja - form oddziaływania Kościoła na demokratyczny system polityczny. Zanalizowanie jako case study oddziaływania Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce na próby uchwalenia ustawy o związkach partnerskich.

prof. dr hab. Zdzisław Mach

Religia w przestrzeni publicznej, demokracja i kształtowanie tożsamości

Referat wprowadzający do panelu o religii w przestrzeni publicznej zgłoszonego w ramach sekcji religia i polityka. Panel jest pomyślany jako prezentacja i dyskusja wokół wyników badań zespołu realizującego projekt badawczy Opus (NCN). Referat wprowadzający dotyczy problemów miejsca religii w przestrzeni publicznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, dynamiki debaty publicznej odnoszącej się do relacji pomiędzy obecnością symboli religijnych i norm religijnych w przestrzeni publicznej a rozwojem społeczeństwa obywatelskiego, z jego pluralizmem i otwartością, partycypacji demokratycznej i kształtowania nowych interpretacji tożsamości zbiorowych w regionie przechodzącym głęboką transformację ustrojową i kulturową.

prof. dr hab. Bohdan Hud

Sytuacja religijna w zachodnich obwodach Ukrainy. Historia i współczesność

Autor analizuje proces kształtowania współczesnej sytuacji religijnej w trzech obwodach "galicyjskich" Państwa Ukraińskiego: lwowskim, tarnopolskim i iwano-frankowskim (stanisławowskim), akcentując z różnych powodów ten pierwszy. Podkreśla się dominującą rolę cerkwi grecko-katolickiej i sytuacja w cerkwi prawosławnej, gdzie działają trzy kościoły: UCP Patriarchatu Moskiewskiego, UCP Patriarchatu Kijowskiego i Ukraińska

Prawosławna Cerkiew Awtokefaliczna. Ocenia się rolę poszczególnych cerkwi w życiu społecznym regionu, ich wpływ na wiernych, struktury samorządowe, procesy państwowotwórcze, etc.

prof. dr hab. Oleksij Suchyj

Zagadnienia religijne regionu Lwowskiego w latach 1990-ych. Aspekt historyczny

Religious life of Lviv region in 1990s was characterized by the extraordinary intensity, dynamic and, at the same time, an acute conflict, caused by the savage of believers, church and state relations from totalitarian system, the contradictions between the various church confessions.

Ukrainian Greek Catholic Church, which in 1987 emerged from the underground and imposed the ancient spiritual traditions that had existed on those lands in the time of the Austrian Empire and the Second Polish Republic. Conservative Moscow Orthodox Church continued to operate in territories close to Volyn region and the mountainous territories of the region. The newly formed Ukrainian Orthodox Church of Kyiv Patriarchate and the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church were presented throughout the region. The activity of Catholic churches and their community activists led to the spread of the church influence in the central and eastern regions of the state, especially the Right-Bank Ukraine. Associations of Baptists and Jehovah's Witnesses etc. were also represented in the Lviv region, moreover non-traditional religious associations (Hare Krishnas, Mormons and others) emerged in the region.

dr Irena Głuszyńska

Konkordat jako instrument regulujący rolę religii w przestrzeni publicznej

Konkordat jako instrument prawny, który jest dwustronną umową międzynarodową reguluje stosunki między Kościołem a państwem i określa rolę religii w przestrzeni publicznej. Konkordaty, z Polska i Słowacją przygotowane zostały w oparciu o ideały Soboru Watykańskiego II. Zawierają fundamentalne zasady, takie jak: zasadę współdziałania dla dobra wspólnego tych samych ludzi, będących członkami państwa i instytucji jaką jest Kościół oraz zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła, każdego w swej dziedzinie. Co oznacza separację Kościoła od państwa, która została nazwana separacją przyjazną (Gaudium et spes nr 76) . Przyznana została osobowość prawna Kościołowi i zagwarantowana swoboda sprawowania misji, udział w życiu publicznym, zasady mianowania biskupów, organizacji diecezji. Uregulowano kwestie nauczania religii w szkołach publicznych, zakładanie i prowadzenie kościelnych placówek oświatowych i wychowawczych, opieka duszpasterska w szpitalach, wojsku i więzieniach. Kościół uzyskał prawo do posiadania własnych mediów oraz audycji w programach państwowej telewizji i radia.

dr Dagmara Głuszek-Szafraniec

*25 lat nauczania religii w szkole - analiza dyskursu medialnego na wybranych przypadkach
debat*

Po upadku komunizmu, kiedy Polska poddała się procesowi dynamicznej transformacji ustrojowej, na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 30.08.1990 wprowadzono do szkół nauczanie religii. Dodatkowo regulacja ta znalazła umocowanie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku w art. 53.4, który mówi: "Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób". W 1993 roku nauczanie religii w szkołach zostało także uregulowane przez art. 12 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą, a wcześniej w ustawie z dnia 7 września 1991 w art. 12.1, który ustanawiał, że: "Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja organizują naukę religii na życzenie rodziców, publiczne szkoły ponadgimnazjalne na życzenie bądź rodziców, bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletniości o pobieraniu nauki religii decydują uczniowie. 2. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z władzami Kościoła Katolickiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych określa, w drodze rozporządzenia, warunki i sposób wykonywania przez szkoły zadań, o których mowa w ust. 1.". Od momentu, kiedy wprowadzono religię jako jeden z przedmiotów nauczania w szkole minie niebawem 25 lat. Z tej perspektywy można dokonać już pewnego podsumowania dotyczącego obecności religii w szkole, roli kościoła w życiu publicznym oraz zmian, jakie zaszły w społeczeństwie polskim.

Przedmiotem wystąpienia będzie medialny dyskurs na temat nauczania religii w szkole. W badaniach zostanie wykorzystana klasyczna analiza zawartości, pozwalająca na porównanie danych ilościowych z wynikami analiz jakościowych. Materiał badawczy stanowią będą artykuły prasowe, które ukazały się na łamach „Gazety Wyborczej”, kiedy wprowadzano religię do szkół w 1990 roku oraz dla porównania - artykuły z ostatniego roku, jako podsumowanie ćwierćwiecza nauczania religii. Badanie jednego periodyku oczywiście nie wyczerpuje tematu. Wyniki analizy będą jednak w stanie pokazać zmianę perspektywy i poglądu na rolę Kościoła w życiu publicznym oraz zmiany w narracji, również na łamach samego dziennika. Dobór próby jest efektem dwóch czynników, tj. ciągłości w ukazywaniu się wybranego periodyku przez okres 25 lat, a także dostępności materiałów archiwalnych od 1990 roku.

Referat jest przyczynkiem do szerszych badań, realizowanych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki pt. „Miejsce religii w sferze publicznej. Tożsamości religijne w wieloreligijnych regionach Europy Środkowo-Wschodniej na przykładzie wybranych regionów Polski, Ukrainy i Słowacji”.

dr Artur Skorek

Finansowanie kościołów ze środków publicznych oraz związki partnerskie. Analiza debat politycznych w Polsce

Wystąpienie będzie prezentacją wyników części badań prowadzonych w ramach grantu badawczego „Miejsce religii w sferze publicznej. Tożsamości religijne w wieloreligijnych regionach Europy Środkowo-Wschodniej na przykładzie wybranych regionów Polski, Ukrainy i Słowacji”. Dotyczyć będzie tzw. areny centralnej sfery publicznej, do której, na potrzeby badań, zaliczono centralne instytucje publiczne, partie polityczne oraz związki wyznaniowe i kościoły.

Przedstawione zostaną studia przypadków dotyczące polskich debat politycznych z lat 2004-2015 poświęconych finansowaniu kościołów i związków wyznaniowych ze środków publicznych oraz związkom partnerskim. Zanalizowane zostaną stanowiska, argumenty i język używany przez różne strony sporu politycznego wokół projektów ustaw dotyczących likwidacji Komisji Majątkowej i Funduszu Kościelnego oraz wprowadzenia związków partnerskich (ze szczególnym uwzględnieniem związków jedno płciowych). Bazę źródłową stanowią stenogramy wystąpień podczas posiedzeń Sejmu i Senatu oraz w ramach prac komisji parlamentarnych, a także oficjalne stanowiska rządowe oraz związków wyznaniowych i kościołów.

Celem analizy będzie wyłonienie najważniejszych stanowisk dotyczących roli religii w przestrzeni publicznej u najważniejszych aktorów politycznych w Polsce. W debacie politycznej występują obok siebie podejścia tradycjonalistyczne, odwołujące się do idei przewodniej roli Kościoła katolickiego w społeczeństwie, otwarcie antykościelne oraz pośrednie, uznające rolę publiczną związków wyznaniowych przy zastrzeżeniu zachowania autonomii instytucji państwowych. Typy idealne tych stanowisk zostaną opisane w ujęciu wybranych teorii socjologii religii.

dr Magdalena Kozub-Karkut

Polski spór o in-vitro, czyli „ja jako katolik...”

Głównym celem referatu jest przedstawienie polskiego dyskursu polityki na temat zapłodnienia in-vitro (definiowanego na potrzeby wystąpienia zgodnie z polską debatą, czyli jako różne techniki tzw. wspomaganego rozrodu) i ewentualnych regulacji prawnych dotyczących tej kwestii. To właśnie brak przepisów regulujących to zagadnienie w Polsce jest właściwie sam w sobie zarysem konfliktów. Jakiegokolwiek próby zmierzające do ustawowej regulacji procedur związanych z in-vitro, natychmiast wywołują ostre spory, które w polskich warunkach rzadko dotyczą zagadnień stricte merytorycznych, a przybierają raczej postać debaty ideologicznej.

Dyskurs polityki zdefiniowany został, na potrzeby wystąpienia, za M. Czyżewskim, jako część dyskursu publicznego, która obejmuje wypowiedzi polityków w ramach ról

przypisanych im w obrębie instytucji politycznych (1997: 28). Współcześnie jednak, w dobie globalizacji i rosnącej roli mediów masowych, granica pomiędzy samym dyskursem polityki a szerszym dyskursem politycznym, w którym uczestniczą elity symboliczne danego społeczeństwa, definiowane zgodnie z założeniami P. Bourdieu, staje się coraz bardziej płynna.

Referat ma w swoim założeniu przedstawić dyskurs polityki, obejmujący wypowiedzi polityków głównych polskich partii politycznych, dotyczące kwestii zapłodnienia in-vitro. Grupa analizowanych wypowiedzi zawężona zostanie do tych, które powołują się na argumenty Kościoła katolickiego. Pozwoli to udzielić odpowiedzi na pytanie o miejsce, jakie w tej części publicznej debaty, zajmują argumenty natury religijnej – bez względu na to, czy przywoływane w wypowiedziach krytykujących procedurę zapłodnienia in-vitro, czy też w tych, które nie są jej jednoznacznie przeciwne. Poza wypowiedziami (z debat parlamentarnych oraz wywiadów udzielanych dla mediów), analizie poddane zostaną też wypowiedzi prezentujące stanowisko Kościoła katolickiego (pochodzące z wywiadów z osobistościami Kościoła).

Metodą wybraną dla analizy wyżej wymienionych treści jest socjologiczna analiza dyskursu, która poprzez badanie sensów i form wypowiedzi tekstowych (Chiouliaraki 2008: 1), pozwala zrozumieć świat społeczny, w tym także polityczny, „od wewnątrz” i przez to współgra z przyjętą podstawą teoretyczną – systemową teorią Niklasa Luhmanna, zakładającą badanie systemu społecznego z pozycji wytworzonej przez jego wnętrze (Por. Skrzypulec 2012: 149-176). Luhmannowski system, jako, że nie jest systemem działań, lecz komunikacji, szczególne znaczenie przypisuje „znaczeniu”, które istotne miejsce zajmuje także w analizie dyskursu. W 2007 r. zapowiedź Minister Zdrowia, Ewy Kopacz, o regulacji prawnej kwestii zapłodnienia in-vitro stała się przyczyną procesów komplikacji w obrębie systemu polityki i systemu religii. Celem referatu będzie zatem próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób system polityki i system religii reagują na wspomniane komplikacje i w jaki sposób dążą do redukcji swojej złożoności.

mgr Emilia Modelmog-Anweiler

„Mają swoją rację, a ja mam swoją. Ponoć żyjemy w demokracji i pluralizmie (...)” Wizje ładu społecznego w dyskursie publicznym wokół przypadków obrazy uczuć religijnych

W ostatnich latach w Polsce toczyło się kilka głośnych procesów w sprawach o obrażę uczuć religijnych. Orzeczenia sądów i ich uzasadnienia wskazują na różnorodność interpretacji zapisów prawnych regulujących kwestie ochrony uczuć religijnych w Polsce. Jednocześnie obserwuje się także wzrastające zaangażowanie społeczne o charakterze obywatelskiego protestu tj. listy otwarte czy protesty uliczne. Działania takie są podejmowane zarówno po stronie religijnie obrażonych jak i ich przeciwników. Skandale na tle religijnym w galeriach sztuki, teatrach czy wypowiedziach osób publicznych są także szeroko relacjonowane w mediach. Budzą szerokie zainteresowanie publiczności i rozpalają

emocje, a medioznawcy wskazują, iż problematyka ta stanowi nowy rodzaj informacyjnej rozrywki oraz dowód polityzacji i tabloidyzacji życia publicznego.

Jak pisze Mirosława Marody „ład jest przejawem istnienia pewnego zbiorowego sensu, ma przyczynić się do realizacji podstawowych wartości, czyli stanów społecznych zgodnych z wyobrażeniami prawidłowo funkcjonującego społeczeństwa. (Marody 1986: 14). Analiza omawianego dyskursu publicznego wskazuje, iż uczestnicy omawianych sporów posługują się różnymi wizjami ładu społecznego. Niewątpliwie wskazują one na różne wartościowanie dwóch podstawowych czynników warunkujących ład społeczny tj. sfery kultury (obejmującej religie i tradycje), która określa znaczenia i hierarchie wartości w społeczeństwie, oraz prawa, które kodyfikuje obowiązujące normy w społeczeństwie i określa sankcje związane z ich nieprzestrzeganiem.

Celem referatu jest przedstawienie obecnych w dyskursie publicznym wizji ładu społecznego za pomocą analizy reprezentacji zbiorowych identyfikacji obecnych w dyskursie. Analiza dyskursu obejmuje materiał prasowy nt. tzw. spraw o obrazę uczuć religijnych w latach 2007-2014. Wyniki analizy są częścią szerszych badań służących weryfikacji hipotezy o tym, iż w społeczeństwie polskim ma miejsce proces wypracowywania nowych wzorów obejmujących praktykę relacji pomiędzy identyfikacją religijną a obywatelską.

Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,

Koordynator: **dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

Sekretarz: **mgr Paweł Kusiak**, e-mail: kusiakp@gmail.com

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

– Informacje organizacyjne

10.35 - 10.50 - **Dr hab. Ryszard Michalak**

– *Politologia religii - nowe wyzwania i perspektywy badań*

10.50 - 11.05 - **Dr hab. Jarosław Macała**

– *Rola religii we współczesnej geopolityce*

11.05 - 11.20 - **Dr hab. Joachim v. Wedel, prof. US**

– *Is there such a thing as liberal „political religions“?*

11.20 - 11.35 - **Dr hab. Bruno Drweski**

– *Religia i laicyzm jako obszary walki politycznej wielkich mocarstw*

11.35 - 11.50 - **Dr hab. Jacek Grzybowski, prof. UKSW**

– *Heroizm ateizmu alternatywą dla nacjonalizmu i fanatyzmu? Pytanie o przyszłość świata bez religii*

11.50 - 12.05 - **Dr hab. Mateusz Nieć, prof. AI**

– *Seneki i Frankla koncepcja „nieświadomionego Boga”*

12.05 - 12.20 - **Dr hab. Sławomir Sowiński**

– *Kościół katolicki i polska demokracja po śmierci Jana Pawła II*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Dr hab. Robert T. Ptaszek, prof. KUL**

– *Obecna polityka Unii Europejskiej wobec religii i jej społeczno-kulturowe konsekwencje*

14.45 - 15.00 - **Dr Łukasz Młyńczyk**

– *Polityzacja i polityczność współczesnej narracji religijnej*

15.00 - 15.15 - **Dr Rafał Łatka**

– *Droga do ustawowego uregulowania relacji państwo- Kościół katolicki w dekadzie lat osiemdziesiątych w PRL*

15.15 - 15.30 - **Dr Tomasz Szyszlak**

– *Ukraińskie formacje policyjne i służby specjalne wobec konfliktów religijnych na przełomie XX i XXI w.*

15.30 - 15.45 - **Dr Maciej Potz**

– Teokratyczne procedury sukcesji

15.45 - 16.00 - **Dr Justyna Olędzka**

– *Rola religii w procesie legitymizacji przywództwa państwowego w Federacji Rosyjskiej*

16.00 - 16.15 - **Dr Stanisław Musiał**

– *Francuscy dzihadyści*

16.15 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Ryszard Michalak

Politologia religii - nowe wyzwania i perspektywy badań

Politologia religii coraz wyraźniej zyskuje na znaczeniu w badaniach podejmowanych przez religioznawców i politologów. Jako zjawisko in statu nascendi systematycznie poszerza obszary naukowej eksploracji. Szczególne znaczenie - z powodów poznawczych, ale i utylitarnych - wydaje się mieć zgłębianie problemu determinizmu religijnego w polityce. Celem wystąpienia jest egzemplifikacja kierunków badań dotychczas podjętych w ramach tej subdyscypliny, a także wskazanie nowych możliwości badawczych. Podjęta zostanie również próba wskazania barier, jakie ograniczać mogą rozwój politologii religii.

dr hab. Jarosław Macała

Rola religii we współczesnej geopolityce

Referat będzie szukał odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaka była rola religii w klasycznych i neoklasycznych koncepcjach geopolitycznych i dlaczego?
2. Jaka jest rola religii w obecnych badaniach geopolitycznych i z czego wynika?
3. Na jakim poziomie analizy geopolitycznej czynnik religijny można uznać za istotny?
4. Czy można traktować religie jako zasadniczy czynnik w badaniu geopolitycznym?
5. Czy też religia może być jednym z istotnych elementów wpływających na postrzeganie i ocenę przestrzeni?
6. Jakie są przykłady zastosowania religii w badaniach geopolitycznych i co z nich wynika?

dr hab. Joachim v. Wedel, prof. US

Is there such a thing as liberal „political religions“?

- 1) Is there such a thing as liberal „political religions“?

Object of the presentation is a reflection on the question, if the notion of „political religion“ could sensibly refer also to non-totalitarian, liberal regimes, in spite of the fact, that it originally, as coined by Eric Voegelin, covered explicitly only totalitarian ones. Starting point of the discussion is a) a differentiation between the terms „political religion“, „totalitarianism“, „nationalism“ and „civil religion“ and b) a reflection on the question, if for the issue concerned the notion of „religion“ is adequate at all. On this basis the discussion will, referring to examples from millenaristic movements in Africa during the 1950s and 60s, concentrate especially on the question of how close their interpretations have to be to the political process and if there is a need of institutionalization (e.g. ritualization), in order to describe the respective states as being examples of a „political religion“.

2) Imagined hierarchies and the equality of states

The presentation discusses explicit and implicit claims of modern states to incarnate specific central values (e.g. freedom, socialism, civilization, democracy) in an exemplary way and therefore to be entitled to a top position in an imagined international hierarchy. The discussion focusses on the question, if and to what extent such claims are compatible with the state of research of the theology of religions (William Cantwell Smith, Perry Schmidt-Leukel et al.) and of the philosophia perennis (Frithjof Schuon, Huston Smith et al.). Of central importance is the question, if an interreligious perspective, which is characteristic for both fields, can be related also to hierarchical imaginations within one cultural and religious area.

dr hab. Bruno Drweski

Religia i laicyzm jako obszary walki politycznej wielkich mocarstw

Wraz z rozwojem nowoczesnych państw, sekularyzacja stanowiła jedną z metod rozwoju mocarstw tak u siebie, jak w koloniach. Jednocześnie stosowano różne środki, żeby opanować religie, aby służyły interesom imperializmów. Wraz z kryzysem socjalizmu jak i modernizmu, ta skłonność nabrała ponownej siły, szczególnie z powodu konkurencyjnych trendów rewolucyjnych, które się rozwijały na bazie teologii wyzwolenia i rewolucji irańskiej. Dziś, w obliczu nowych napięć międzynarodowych, mocarstwa starają się wyraźnie opanować trendy religijne zgodne ze swymi interesami strategicznymi.

dr hab. Jacek Grzybowski, prof. UKSW

Heroizm ateizmu alternatywą dla nacjonalizmu i fanatyzmu? Pytanie o przyszłość świata bez religii

Mapa współczesnych doktryn negujących istnienie Boga jest bogata i zróżnicowana. Dziś mówimy o ateizmie antyreligijnym, triumfującym, ideologicznym, nihilistycznym, humanistycznym, wrodzonym, wyniosłym lub pasywnym. Na początku XXI wieku, najbardziej reprezentatywny wydaje się jednakże „nowy ateizm”, wyrażający idee mówiące, że religia jest zjawiskiem, które w pełni da się wytłumaczyć na drodze czysto naturalnej, np. jako produkt uboczny ewolucji, fenomen kulturowy lub wirus umysłu. Jednak sama konstatacja o śmierci Boga, a tym samym wygaśnięciu i unieważnieniu wszelkich aspiracji religijnych, skutkuje czymś istotniejszym: ateizm – zarówno jako postawa światopoglądowa, jak i społeczna – bierze na siebie trud wypracowania wartości i idei, które pomogą w kształtowaniu życia publicznego. To oczywiście wielkie i trudne wyzwanie, ale dla ateistów niekonieczność Boga i religii w konstruowaniu indywidualnych i społecznych pomysłów na życie oznacza dojście do wieku dojrzałego, gdzie samodzielnie, bez odwoływania się do nadprzyrodzonych racji i autorytetów, można zaproponować dobry projekt cywilizacji. Tym samym obserwowany dziś wzrost namiętności nacjonalistycznych i przerażający fundamentalizm religijny domagają się zdecydowanej reakcji świata liberalnego i demokratycznego. Nowa fala ateizmu zdaje się wyraźnie mówić: tylko odsunięcie na bok

autorytarnych idei religijnych, a także nacjonalistycznych i etnicznych roszczeń, w imię obrazu siebie jako części wielkiej ogólnoludzkiej wspólnoty, świadomej i kierującej się tylko laickimi motywacjami i wartościami, jest szansą koegzystencji ludzi w pokoju i ładu. Stawiam jednak pytanie: czy rzeczywiście ateistyczna kultura i polityka odsuwając narracje religijne zagwarantuje trwałość ideałów wspólnoty: demokrację, tolerancję, dialog, wolność, pluralizm, edukację, dobrobyt, świecką etykę, wspólnotę dyskursu, odpowiedzialność, sprawiedliwość i wiążące cywilizację rozumnie wykoncypowane prawo?

dr hab. Mateusz Nieć, prof. AI

Seneki i Frankla koncepcja „nieuświadomionego Boga”

Tuż po II wojnie światowej V. Frankl, psychiatra, twórca trzeciej szkoły wiedeńskiej psychoanalizy, formułuje w głośnej pracy filozoficzno-psychologicznej (obroniony doktorat z filozofii w 1948 r. i wydany w formie książki) koncepcję "nieuświadomionego Boga", jako metafizycznego doświadczenia granicznego, pewnego typu ostatecznego moralnie. Frankl, chociaż nie przywołuje imiennie autora koncepcji, korzysta z podpowiedzi Seneki Filozofa zawartych w "Listach moralnych do Lucylusza" (list XCVII). Tekst z pozycji filozofii polityki/politologa analizuje powyższą koncepcję.

dr hab. Sławomir Sowiński

Kościół katolicki i polska demokracja po śmierci Jana Pawła II

1. Polityczny kompromis lat 90. oraz ład prawny III RP (Konkordat między Stolicą Apostolską a RP - 1993 i Konstytucja RP 1997) określają publiczny (choć niekoniecznie polityczny) i niezależny wobec państwa charakter Kościoła i wolności religijnej obywateli
2. Kościół katolicki był i jest aktywnym uczestnikiem życia publicznego współczesnej demokratycznej Polski (np. polityka wobec sąsiadów - Niemiec i Rosji, kształtowanie podstaw państwa na początku lat 90. proces integracji z UE)
3. Po odejściu Jana Pawła II Kościół katolicki musiał skonfrontować się z nowymi wyzwaniami i problemami: nowy ateizm, lustracja, podziały polityczne, decentralizacja Kościoła i wzrost znaczenia poszczególnych Kurii
4. Odpowiedzią na te wyzwania powinna być większa i bardziej konsekwentna obecność Kościoła w sferze publicznej
5. Kościół publicznie bierny łatwiej może stać się obiektem politycznego ataku lub instrumentalizacji.

dr hab. Robert T. Ptaszek, prof. KUL

Obecna polityka Unii Europejskiej wobec religii i jej społeczno-kulturowe konsekwencje

W wystąpieniu ograniczam się do kultury europejskiej, zatem mówiąc o tradycyjnej religii mam na myśli chrześcijaństwo (zwłaszcza w jego katolickiej odmianie).

Na wstępie pokazuję, że współczesne alternatywy wobec chrześcijaństwa należą do dwóch odrębnych kategorii: są to różne formy religijności bądź duchowości. Odróżnienie to wskazuje na istnienie zasadniczych różnic między nimi.

Religijność to odniesienie człowieka do Boga – a dokładniej całość wewnętrznych i zewnętrznych działań człowieka, za pomocą których oddaje Bogu cześć. Jej podstawę stanowi doświadczenie religijne rozumiane jako realna, międzyosobowa relacja człowieka z Bogiem. Aby uznać rzeczywisty charakter faktu, jakim jest religijność, trzeba przyjąć jako prawdziwe dwie tezy: istnieje Bóg, zaś człowiek to coś więcej niż tylko byt materialny – jest istotą posiadającą duszę.

Inaczej wygląda sprawa w przypadku duchowości. Przede wszystkim samo pojęcie jest nieprecyzyjne. Mówimy dziś bowiem o różnych odmianach duchowości.

Podstawową i dominującą w naszej kulturze była duchowość religijna. Oprócz niej współcześnie występują co najmniej dwie inne jej formy. Pierwsza to duchowość New Age. Pojawiła się ona w latach 70. XX wieku jako rezultat zachodzących w kulturze zachodu przemian i wywołanych przez nie prób znalezienia nowej tożsamości/wizji człowieka. Ponieważ ruch New Age miał charakter parareligijny rozpoczęty przez jego przedstawicieli proces upowszechniania duchowości stopniowo prowadził do jej sekularyzacji. W wyniku tego procesu pojawił się w kulturze Europy trzeciej, całkiem nowy nurt duchowości, który określa się jako duchowość laicką bądź ateistyczną. Duchowość ta wypracowała nowy system odniesień zrywając wszelkie związki ze sferą religii.

W odróżnieniu od chrześcijańskiej religijności i duchowości w obu wspomnianych nurtach nowej duchowości praktyki duchowe traktuje się jako narzędzie – ich głównym celem staje się dostarczanie doświadczeń przyjemniających i wzbogacających ludzkie życie. Dlatego za kryterium oceny konkretnych praktyk zarówno w duchowości New Age, jak też w duchowości laickiej, uznaje się jakość przeżyć, a nie ich prawdziwość.

Teza, którą stawiam, i na rzecz której argumentuję głosi, że z racji istnienia tak zasadniczych różnic obie te formy duchowości nie mogą stanowić realnej alternatywy dla religijności i duchowości chrześcijańskiej.

dr Łukasz Młyńczyk

Polityzacja i polityczność współczesnej narracji religijnej

Współczesna narracja religijna podlega coraz powszechniej zjawisku polityzacji, co znamienne, najczęściej większość nie odwołuje się przy tym do założeń teologicznych, lecz do konwencjonalnego wykorzystania jej społecznych przejawów nauczania. Szczególnie w Polsce obserwuje się niemal całkowite zignorowanie procesów "Wielkiej Separacji" religii i polityki, zastępując to sporem wokół potocznie rozumianego rozdziału kościoła od państwa. Polityczność z kolei, jako forma tożsamości zbiorowej, pozwala formułować postulaty religijne oraz będące pochodną myślenia religijnego, jako format sprzeciwu głównie wobec zagrożenia nie tyle ze strony tego co niereligijne, lecz w tej religijności odmienne. Mamy więc do czynienia z sytuacją, w jakiej deklarowana apolityczna religijność faktycznie jest elementem realizacji szerszego interesu politycznego, zaś jej odpowiedniczka polityczna zachowuje najistotniejsze cechy samego wyznania, czyniąc je istotnym elementem szerszej konstrukcji cywilizacyjnej.

dr Rafał Łatka

Droga do ustawowego uregulowania relacji państwo - Kościół katolicki w dekadzie lat osiemdziesiątych w PRL

Zasadniczym celem mojego wystąpienia będzie przedstawienie okoliczności prowadzących do ustawowego uregulowania relacji państwo - Kościół w PRL. Proces zmierzający do spełnienia postulatów polskich biskupów w sprawie nadania osobowości prawnej Kościoła katolickiego rozpoczął się we wrześniu 1980 r. wraz z powstaniem Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski. Zakończył się zaś dopiero na miesiąc przed wyborami czerwcowymi 1989 r., czyli właściwie miesiąc przed początkiem końca państwa o nazwie PRL.

Przedstawienie okoliczności, które doprowadziły do niezwykle istotnych zmian legislacyjnych jest istotne z dwóch głównych powodów. Pierwszy z nich to fakt, że współczesne uregulowania w tej materii w znacznie mierze opierają się na ustawach uchwalonych w maju 1989 r., gdyż były one, jak na swój czas, niezwykle nowoczesne. Po drugie, sam proces kilkuletniego dochodzenia do przygotowania wspomnianych uregulowań prawnych obfitował w wiele zwrotów przejawiających się zmiennym podejściem obydwu stron do negocjacji prowadzonych na forum Komisji Wspólnej.

W ostatnim okresie istnienia Polski Ludowej stosunki z Kościołem były dla komunistycznych władz szczególnie ważne, gdyż przy jego pomocy próbowano poprawić społeczną legitymizację reżimu przez wciągnięcie do projektowanych przez W. Jaruzelskiego i jego doradców inicjatyw. Usilnie promowano w prasie, a nawet w dokumentach UdsW, współdziałanie Kościoła i rządu PRL w najważniejszych sprawach społeczno- politycznych. Równocześnie nie zamierzano zrezygnować całkowicie z metod nacisku na Kościół używanych w poprzednich latach. Tą dwoistą postawę widać w doskonały sposób jeśli

przeanalizujemy podejście władz do negocjacji dot. uregulowania prawnej relacji z Kościołem katolickim. Zakończyły się one sukcesem strony kościelnej wynikającym w głównej mierze z nadziei władz, że jeżeli spełni się postulaty Kościoła, to zachowa on neutralność w czasie kontraktowych wyborów. Jak się szybko okazało tego typu kalkulacja okazała się całkowicie błędna.

dr Tomasz Szyszlak

Ukraińskie formacje policyjne i służby specjalne wobec konfliktów religijnych na przełomie XX i XXI w.

Wraz z upadkiem ideologii komunistycznej i demontażem Związku Radzieckiego rozpoczął się proces odchodzenia od ateizmu i powrotu do sfery religijności. Odrodzenie tradycyjnych wspólnot konfesyjnych oraz powstawanie nowych ruchów religijnych bardzo często wiązało się z wybuchem konfliktów o charakterze wyznaniowym. Chodziło nie tylko o rząd dusz, ale również o mienie sakralne, znacjonalizowane w okresie ZSRR, względnie przekazane Patriarchatowi Moskiewskiemu, do którego prawo rościli sobie poprzedni właściciele. Wobec tych konfliktów państwo ukraińskie nie mogło stać obojętnie, wysyłając na pierwszy front milicję, służby specjalne i inne formacje bezpieczeństwa. To dzięki ich pracy udało się zapobiec eskalacji wielu spośród nich, a także uniemożliwić choćby próbę zbiorowego samobójstwa członków Wielkiego Białego Bractwa "Jusmalos" w Kijowie czy złapać ekstremistów stojących za podkładaniem materiałów wybuchowych w cerkwiach prawosławnych na wschodzie kraju.

dr Maciej Potz

Teokratyczne procedury sukcesji

Przedmiotem referatu będą mechanizmy sukcesji władzy teokratycznej – tzn. opartej na religijnej legitymizacji – w różnego typu systemach politycznych (państwa, kościoły, inne grupy religijne). Zostaną one sklasyfikowane, a następnie przeanalizowane pod względem interpretacji, jaką nadają jej członkowie danej wspólnoty (perspektywa religioznawcza) oraz funkcji, jaką pełnią w systemie politycznym (perspektywa politologiczna), w szczególności zaś, w jakim stopniu przyczyniają się do stabilności (bądź destabilizacji) systemu. Rozważania teoretyczne zostaną zilustrowane przykładami z różnych epok i tradycji religijnych.

dr Justyna Olędzka

Rola religii w procesie legitymizacji przywództwa państwowego w Federacji Rosyjskiej

Jednym z najważniejszych elementów, składających się na ogólną koncepcję determinantów uprawomocnienia przywództwa państwowego w cywilizacji rosyjskiej, a Federacji Rosyjskiej w szczególności, jest tradycja dystrybucji argumentów legitymizacji religijnej. Zabieg ten stosowany jest niezależnie od tła ustrojowego. Wykształcenie szczególnego typu relacji państwo - Cerkiew jest więc elementem rosyjskiej umowy społecznej. Ogromne znaczenie ma oczywiście geneza silnej pozycji politycznej i społecznej

kościół prawosławny, a jest ona nierozdzielnie związana z bizantyńską koncepcją jedynowładztwa i jej interpretacjami w prawosławnym kręgu kulturowym. Wybór takiego modelu cesaropapizmu oznaczał de facto zawłaszczenie struktur kościelnych przez władzę, a rząd dusz oznaczał polityzację religii. Zastosowano dwa główne zabiegi, ułatwiające instrumentalizację religii - Cerkiew została znacjonalizowana i skutecznie połączona z państwem również poprzez związki ekonomiczne oraz wielokrotnie stosowano zabieg sakralizacji władzy świeckiej (najsilniejszy argument legitymizacji religijnej). Wymóg bezwzględnej posłuszeństwa dogmatom religijnym rozszerzono o postulat spolegliwości wobec władzy świeckiej, uznanej przez hierarchię duchowną za posiadającą legitymację do rządzenia krajem (zarówno hierarchia władzy świeckiej jak i religijnej są od wieków strukturami patriarchalnymi). Zarówno państwo rosyjskie, jak i religia prawosławna zdecydowanie krytycznie odnosiły się do zagrażającego usankcjonowanemu porządkowi społecznemu indywidualizmowi. W nadmiernej wolności upatrywano cywilizacyjne naleciałości Zachodu. Nie oznacza to oczywiście, że w społeczeństwie rosyjskim i wśród wyznawców rosyjskiego prawosławia nie ma osób samodzielnie interpretujących swojego miejsca w owych strukturach, jednak zdecydowanie znajdują się one na marginesie głównego nurtu życia politycznego i religijnego. Tandem Cerkiew - państwo skutecznie konserwuje zasady wiernopoddaństwa, dlatego pieczołowicie strzeżona jest zasada wzajemnej nienaruszalności i nie stosowania wzajemnej krytyki.

dr Stanisław Musiał

Dżihadyści francuscy – geneza, funkcjonowanie i przeciwdziałanie zjawisku

Największą grupę europejskich dżihadyistów stanowią bojownicy francuscy. Stąd też we Francji pojawiają się pytania o przyczyny tego zjawiska, mechanizmy jego funkcjonowania i możliwości przeciwdziałania jego rozszerzaniu.

Obecnie wskazać możemy na dwa główne źródła dzisiejszego dżihadyzmu francuskiego: pierwsze ideologiczne, drugie to wpływ organizacyjnych i politycznych działań Al-Kaidy i dżihadystów maghrebskich. Źródło ideologiczne to reislamizacja imigracji muzułmańskiej poprzez efekt działalności Braci Muzułmańskich, ruchów Tabligh i ideologii Salafizmu. Obecnie najbardziej głośny jest trzeci nurt tzw. salafizm rewolucyjny, inaczej dżihadyzm.

Wpływ organizacyjnych i politycznych działań Al-Kaidy i dżihadystów maghrebskich ukazany został poprzez ewolucję działań Al-Kaidy od silnie scentralizowanego ruchu działającego na obszarze pakistańsko-afgańskim do obecnego jego rozproszenia i niezależnego działania kilku grup formalnie podległych centrum afgańsko-pakistańskiemu. Wśród tych grup znajduje się Al-Kaida Maghrebu Islamskiego, której obszar działania obejmuje także Francję i wpływa bezpośrednio poprzez powiązania kulturowe, historyczne i rodzinne imigracji maghrebskiej we Francji na francuskich dżihadystów.

Funkcjonowanie dżihadyzmu francuskiego autor charakteryzuje, analizując cele francuskiego dżihadyzmu, jego strukturę, zasięg, sposoby rekrutacji i działalność wewnątrz Francji, jak rolę w wojnie syryjskiej.

Przeciwdziałanie zjawisku radykalizacji młodych i zjawisku dżihadyzmu ukazana jest poprzez działania francuskich organów państwowych, jak i społecznych.

Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA

20.06.2015 (sobota) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,

Koordynator: **dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

Sekretarz: **mgr Paweł Kusiak**, e-mail: kusiakp@gmail.com

9.00 - 09.05 - **Dr hab. Jerzy Kojkoł, prof. AMW**

– Informacje organizacyjne

9.05 - 09.20 - **Dr Renata Siuda-Ambroziak**

– *Wybory prezydenckie w Brazylii - pomiędzy religią i polityką*

9.20 - 09.35 - **Mgr Paweł Kusiak**

– *Wizja politycznej praktyki chrześcijanina. Interpretacja Benedykta XVI*

9.35 - 09.50 - **Mgr Magdalena Milczarek-Gnaczyńska**

– *Immanuel Kant i Władysław Mieczysław Kozłowski o religii*

9.50 - 10.05 - **Mgr Ewa Maj**

– *Początki rewolucji islamskiej w Iranie w świetle propagandy polskich komunistów*

10.05 - 10.20 - **Mgr Łukasz Jędrzejski**

– *Spór o Millenium na łamach „Tygodnika Powszechnego”*

10.20 - 10.35 - **Mgr Justyna Cywoniuk**

– *Wpływ dyplomacji watykańskiej na politykę światową – wybrane zagadnienia*

10.35 - 10.50 - **Mgr Monika Lisiewicz**

– *Katolicy nad Złotym Rogiem. Problemy instytucjonalne Kościoła w Turcji*

10.50 - 11.00 - **Dyskusja**

dr Renata Siuda-Ambroziak

Wybory prezydenckie w Brazylii - pomiędzy religią i polityką

Katolicyzm latynoamerykański, wciąż będący formalnie wyznaniem większości mieszkańców kontynentu, różni się od katolicyzmu europejskiego. Zrozumienie tych różnic staje się szczególnie istotne właśnie obecnie, w okresie pontyfikatu pierwszego papieża z Ameryki Łacińskiej - Franciszka. Referat poświęcony jest przedstawieniu, głównie na przykładzie Brazylii, latynoamerykańskich 'osobliwości' w kwestiach religijnych, ich korzeni oraz analizie porównawczej współczesnego katolicyzmu europejskiego i latynoamerykańskiego.

mgr Paweł Kusiak

Wizja politycznej praktyki chrześcijanina. Interpretacja Benedykta XVI

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza refleksji papieża Benedykta XVI dotyczącej społeczno-politycznej aktywności chrześcijan. Autor przedstawia poglądy Ojca Świętego w kontekście rozwijanej od XIX wieku katolickiej nauki społecznej. Pragnie on odpowiedzieć na pytanie: w jaki sposób, zdaniem papieża Benedykta XVI chrześcijanin powinien funkcjonować w świecie polityki? W pierwszej części artykułu analizie poddane zostają funkcje oraz sposoby ujmowania przez Papieża zjawiska polityki; w drugiej doniosła polityczna rola jaką przypisywał obecnemu w chrześcijaństwie nurtowi apokaliptycznemu; w trzeciej zaś sposób politycznego interpretowania Nowego Testamentu.

mgr Magdalena Milczarek-Gnaczyńska

Immanuel Kant i Władysław Mieczysław Kozłowski o religii

W artykule przedstawione zostały poglądy I. Kanta i W. M. Kozłowskiego na religię. Zdaniem niemieckiego filozofa, zdolność człowieka do wiary wynikała z działania rozumu, które ugruntowuje się i jest urzeczywistniane zgodnie ze potencjałem, jaki istota ludzka w sobie posiada. W. M. Kozłowski twierdził, że religia wynika z naszych uczuć, które same w sobie są wartościami. Najwyższe wartości to wartości moralne do których jednostka dochodzi dzięki wolności, samokształceniu i wiedzy, one bowiem stanowią o jej autonomii. Wartości te odzwierciedlać się powinny w czynie. Z kolei według I. Kanta, niezależność to przede wszystkim wolność i wiedza, która dzięki swobodzie osiągnąta ujawnia się w religii moralnej. Religia ta mija się z dogmatyzmem więc winna być wykorzystana w prawidłowy sposób, czego nakazem staje się dążenie do racjonalnych działań.

mgr Ewa Maj

Początki rewolucji islamskiej w Iranie w świetle propagandy polskich komunistów

Zamach stanu w Iranie w 1953 r., w wyniku którego obalono rządy Mohammada Mosaddeka, dążącego do nacjonalizacji złóż ropy naftowej w Iranie, niezgodnej z interesami zarówno Wielkiej Brytanii jak i USA, dały początek narastającym antyamerykańskim

nastrojom w Teheranie. Poziom irańskiej nienawiści do Stanów Zjednoczonych rósł przez kolejne 20 lat, aby wybuchnąć z całą siłą w 1979 r., w czasie irańskiej rewolucji religijnej.

Zatem warto prześledzić w jaki sposób PRL-owska prasa informowała o rewolucyjnych wydarzeniach w Iranie oraz jak przedstawiała kształtowanie się relacji irańsko-amerykańskich w tym gorącym dla Teheranu czasie. W celu pełnego ukazania stosowanych metod oraz zabiegów w propagandzie komunistycznej przeprowadzono kwerendę najbardziej „opiniotwórczych” tytułów, wydawanych w PRL. Wśród nich znalazła się „Trybuna Ludu”, organ prasowy Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, „Żołnierz Wolności”, wydawany przez Ministerstwo Obrony Narodowej oraz stołeczny dziennik, „Życie Warszawy”. Uwzględnione zostały także treści obecne w „Słowie Powszechnym”, trybunie tzw. „katolików postępowych”, należącej do wydawnictwa Bolesława Piaseckiego, Stowarzyszenia PAX. Kwerendą objęto także tygodniki, oddziaływujące na szersze grono odbiorców - „Polityka” oraz „Przekrój”, ale również „Żołnierz Polski”. W celu porównania informacji obecnych w tytułach prasowych z wytycznymi propagandowymi, wykorzystane zostały także materiały i dokumenty Wydziału Prasy, Radia i Telewizji, Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej, instytucji KC PZPR, oraz Biuletynu Specjalne, wydawane przez Polską Agencję Prasową, znajdujące się obecnie w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. W celu skonfrontowania obrazu propagandowego z rzeczywistą sytuacją, konieczne było sięgnięcie do bogatej literatury przedmiotu oraz do Declassified Documents Reference System, najpełniejszego, dostępnego zbioru dokumentów z archiwów amerykańskich z końca lat 70. XX w.

Warto zaznaczyć, że rewolucja w Iranie rozpoczęła się pod hasłami antyimperialistycznymi i narodowymi, przeciwko jednoosobowym rządów szacha, a skończyła się nastaniem nowej dyktatury kręgów religijnych. Stany Zjednoczone i Europa Zachodnia zaaprobowały tę zmianę sił w Iranie, obawiając się przejęcia wpływów przez komunistów. PRL-owska prasa stawiała znak równości między polityką amerykańską w Iranie a rządami szacha Iranu, Mohammada Rezy Pahlawiego, paradoksalnie podkreślając, że USA zaakceptują każdą zmianę na irańskiej scenie politycznej w celu zabezpieczenia interesów w regionie Bliskiego Wschodu.

mgr Łukasz Jędrzejski

Spór o Millenium na łamach „Tygodnika Powszechnego”

Tygodnik Powszechny – ukazujący się od 1945 roku - to tygodnik katolicki o tematyce społeczno-kulturalnej, założony przez kardynała Adama Stefana Sapiehę.

Celem niniejszego referatu będzie przedstawienie przebiegu procesu komunikowania politycznego na łamach "Tygodnika Powszechnego" w okresie Sporu o Millenium. W referacie zostaną zaprezentowane wyniki przeprowadzonej kwerendy ilościowo-frekwencyjnej pokazującej częstotliwość ukazywania się łamach "Tygodnika Powszechnego" artykułów traktujących o tematyce Millenijnej w latach 1959-1966.

mgr Justyna Cywoniuk

Wpływ dyplomacji watykańskiej na politykę światową – wybrane zagadnienia

Stolica Apostolska, jako szczególny podmiot prawa międzynarodowego, czynnie uczestniczy w kreowaniu porządku światowego oraz wpływa na relacje na arenie międzynarodowej. „Polityka dyplomacji” oraz metody oddziaływania Watykanu na kształt stosunków międzypaństwowych to niezwykle interesująca kwestia owiana wieloma teoriami spiskowymi i tajemnicami.

Autorka tekstu na bazie wybranych przykładów z historii Kościoła Rzymskokatolickiego postara się wskazać pozytywne, jak i negatywne skutki ingerencji papieżstwa w globalną rzeczywistość.

mgr Monika Lisiewicz

Katolicy nad Złotym Rogiem. Problemy instytucjonalne Kościoła w Turcji

Praca dotyczy problemów, z jakimi styka się społeczność katolicka w Turcji, głównie na przykładzie polskich parafii w Stambule. Przeprowadzone wywiady stanowią część badań nad akulturacją Polonii.

Turcja stała się drugą ojczyzną Polaków 173 lata temu. Mimo, że w zeszłym roku obchodziliśmy rocznicę 600 lat stosunków dyplomatycznych z krajem nad Bosforem, a od czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego (1777) posiadamy stałe poselstwo w Stambule, to właśnie po upadku Powstania Listopadowego Książę Adam Czartoryski wykupił ziemie nieopodal Konstantynopola i mianował Michała Czajkowskiego szefem Agencji Głównej Misji Wschodniej Hotelu Lambert. Za czasów Imperium Otomańskiego Polakom żyło się nad Bosforem bardzo dobrze. Nierzadko obejmowali najwyższe urzędy wezyrów. Przed powstaniem państw narodowych, przed powstaniem współczesnej Turcji, istniał szeroki margines swobody dla przynależności religijnej. W życiu publicznym uczestniczyło się poprzez społeczność wyznaniową, do której się należało. Polityczna interwencja Atatürka w latach dwudziestych ubiegłego wieku z dnia na dzień zmieniła kulturową hybrydę Imperium na jednonarodową Turcję. Tak szybka próba przeobrażenia istniejącej od wieków cywilizacji nie mogła obyć się bez ofiar.

W 2002 roku zmieniono kilka artykułów w Konstytucji, co pozwoliło uzyskać większe prawa mniejszościom, mimo to większość praw przewidzianych w prawie międzynarodowym, między innymi w dokumencie kopenhaskim z 1990 roku, nie zostało implementowane. W Turcji obecnie prawo uznaje jedynie trzy mniejszości: Greków, Ormian i Żydów. W rzeczywistości żyje tu obecnie ponad dwadzieścia mniejszości spełniających definicję etnicznych (m.in. Czerkiesi, Tatarzy Krymscy, Karaczojowie czy Lazowie) i około dziesięć mniejszości religijnych (m.in. Katolicy, Jazydzi, Alewici czy Bahaici). Mniejszość polską w Turcji, szacuje się obecnie na około 4000 osób, jednak i ta liczba jest zaniżona, gdyż nie obejmuje znaturalizowanych Polaków i poturczeńców, którzy weszli w związki małżeńskie z Turkami.

Katolicka diaspora w Stambule to niewielka społeczność nie posiadająca struktury jako takiej. Wszyscy się w niej znają i wszystko tworzy się od podstaw. Księża pracujący w stambulskich parafiach wskazują, że w wolności religijnej Turcja pewnych standardów nie spełnia. Nie pozwala na zarejestrowanie kościołów, które nie były by w pełni pod kontrolą władz. Kościół Katolicki pozostaje zaś pod władzą Stolicy Apostolskiej, a to jest wykluczające. Katolicy mają z tego powodu wiele utrudnień. Przykładowo nie mogą kupić samochodu, żeby go zarejestrować na parafię, bo parafia nie istnieje. Wspólnota katolicka jest tolerowana, ale nie ma pełni praw, mimo że katolicy tutaj mają historię dłuższą niż muzułmanie.

Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA 2

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,

Koordynator: **dr hab. Adam Karpiński, prof. UG**

Sekretarz: **dr Gracjan Cimek**, e-mail: kasander555@o2.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - Dr hab. Adam Karpiński, prof. UG

– Otwarcie sekcji: *Religia a polityka 2*

10.35 - 10.50 - Dr Małgorzata Sosnowska

– *Regulacje prawne jako instrument zwalczania wolności sumienia i wyznania przez państwo totalitarne na przykładzie Polski w latach 1945-1956*

10.50 - 11.05 - Dr Sylwia Górzna

– *Islamofobia w Europie w kontekście politologii religii*

11.05 - 11.20 - Dr Piotr Pawliszak

– *Kościół rzymskokatolicki w Polsce a ekologia i ruchy ekologiczne*

11.20 - 11.35 - Dr Piotr Szymaniec

– *Współczesna filozofia prawa wobec fanatyzmu religijnego*

11.35 - 11.50 - Dr Marcin Pomarański

– *Bóg - Natura - Ameryka. Polityczny wymiar działalności Eko-Kościła (Eco-Church) w USA*

11.50 - 12.05 - Dr Urszula Kurcewicz

– *Imigracja jako determinanta różnorodności religijnej w społeczeństwach w stadium super-diversity*

12.05 - 12.20 - Dr Magdalena M. Baran

– *Wojna jako narzędzie polityki i religii*

12.20 - 12.35 - Dr Anna Solarz

– *Religia i polityka zagraniczna - przypadek państw Bliskiego Wschodu*

12.35 - 13.00 - Dyskusja

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - Dr Marcin Jendrzyczak

– *Ku katolickiej teologii demokratycznego kapitalizmu?*

14.45 - 15.00 - Dr Dorota Maj

– *Chrześcijaństwo a integracja europejska na przykładzie Konferencji Kościołów Europejskich (CEC/KEK) i Komisji Konferencji Biskupów Unii Europejskiej (COMECE)*

15.00 - 15.15 - Dr Sebastian Dama

– *„Rosja ma brata”, czyli o ekumenicznych i politycznych drogach polsko-rosyjskiego pojednania na przestrzeni lat i ich współczesnego znaczenia*

15.15 - 15.30 - **Dr Joanna Kulska**

– *Transformacja konfliktu jako element religijnego i niereligijnego podejścia do budowania pokoju*

15.30 - 15.45 - **Dr Marta Osuchowska**

– *Prawo – między religią a polityką*

15.45 - 16.00 - **Mgr Małgorzata Samojedny**

– *Ibn Abd al-Wahhab – mariaż religii i polityki w pierwszym Państwie Saudów*

16.15 - 16.30 - **Mgr Tobiasz Lech**

– *Encyklika Jana Pawła II Contemus Annus jako odpowiedź na współczesne wyzwania dla kapitalizmu*

16.30 - 16.45 - **Mgr Marta Turkot**

– *Polityczny projekt racjonalizacji religii: rekonstrukcja, konsekwencje, krytyka. Relacja religii z przemocą w nowoczesnych społeczeństwach zachodnich w świetle projektu*

16.45 - 17.00 - **Dyskusja**

dr Małgorzata Sosnowska

Regulacje prawne jako instrument zwalczania wolności sumienia i wyznania przez państwo totalitarne na przykładzie Polski w latach 1945-1956

Przedmiot artykułu stanowią rozważania dotyczące regulacji prawnych ukierunkowanych na zwalczanie wolności sumienia i wyznania w okresie stalinizacji Polski (lata 1944-1956). Koncentrując się na określonej cezurze czasowej Autorka poza prezentacją kluczowych cech wskazujących na totalitarny charakter reżimu przedstawia kluczowe z jej punktu widzenia regulacje prawne, stanowiące instrument walki ideologicznej, właściwe dla narzuconego Polsce ustroju

dr Sylwia Górzna

Islamofobia w Europie w kontekście politologii religii

Islamofobia powstała pod koniec lat 80. XX w., gdy zaczęła narastać dyskryminacja religijna muzułmanów. Szczególnie po zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 r., islamofobiczne uczucia zyskały większą uwagę naukowców. Referat będzie poświęcony temu pojęciu, który stanowi szczególny przypadek dyskryminacji na tle religijnym i etnicznym, definiowanemu jako irracjonalny strach przed islamem i muzułmanami. Zostaną wskazane sfery, w których wielu wyznawców islamu jest dyskryminowanych oraz wymiary islamofobii, do których należą: wymiar historyczny, medialny, religijny oraz polityczny. Zaprezentowane zostaną przykłady islamofobii w Europie, której przejawem jest m.in. zakaz noszenia chust w szkołach publicznych, publikacja karykatur Mahometa w duńskim dzienniku „Jyllands-posten”, przedrukowanych w wielu europejskich gazetach i czasopismach. Na zakończenie zostaną omówione organizacje i instytucje, które dążą do zwalczania islamofobii we wszystkich jej przejawach (np. działalność Europejskiego Centrum Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii – EUMC, a obecnie Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej), przyczyniając się do zmiany w nastawieniu wobec wyznawców islamu. Dyskryminacje na tle religijnym, w tym islamofobia, mieszczą się w obszarze tematycznym politologii religii, nowej dyscypliny naukowej, która traktuje o kwestiach relacji między sferą religii a sferą polityki. Szczególne znaczenie dla walki z wszelkimi dyskryminacjami na tle religijnym ma dialog międzyreligijny, zaś w zwalczaniu islamofobii dialog katolicko-muzułmański.

dr Piotr Pawliszak

Kościół rzymskokatolicki w Polsce a ekologia i ruchy ekologiczne

Referat przedstawia stan obecny i potransformacyjną dynamikę relacji pomiędzy Kościołem rzymskokatolickim a ruchami i organizacjami ekologicznymi w Polsce, a także zarysowuje kulturowe i strukturalne hipotezy wyjaśniające i prognostyczne. Za pomocą analizy treści różnorodnych dokumentów rekonstruuje uogólniony wizerunek ekologii i ruchów ekologicznych w rozwijanej doktrynie teologicznej i publicznych wypowiedziach hierarchii kościelnej. Przedstawia także jego uwarunkowania wynikające z kulturowych sprzeczności i napięć między założeniami światopoglądu katolickiego a podstawami

głównych światopoglądów ekologicznych oraz zmieniających się relacji w polskim polu politycznym. Na podstawie analizy dyskursu, w szczególności metodą pól semantycznych i analizy narracyjnej, periodyków i stron internetowych publikowanych z jednej strony przez wpływowe środowiska katolickie, a z drugiej przez wiodące organizacje ekologiczne w Polsce, przedstawia odpowiednio znaczenie podmiotów ruchu ekologicznego i jego działań oraz ocenę Kościoła katolickiego i jego działań. Szczególnie uważnie analizuje tu przypadek Ruchu Ekologicznego św. Franciszka z Asyżu jako „obiekta granicznego” pomiędzy światem katolicyzmu i zorganizowanej i spontanicznej ekologii, poszukując ograniczeń i możliwości tego typu pośrednictwa.

dr Piotr Szymaniec

Współczesna filozofia prawa wobec fanatyzmu religijnego

Współczesna, zorientowana liberalnie, filozofia prawa wytworzyła dwa powiązane ze sobą zespoły idei, odnoszące się do relacji prawa do religii. Pierwszy stanowią standardy wolności sumienia i wyznania, gwarantujące przede wszystkim negatywną wolność jednostek. Drugim zaś – skorelowanym z tym pierwszym – jest postulat neutralności moralnej prawa czy też – bardziej precyzyjnie – braku dominacji jednego dominującego systemu moralnego w obrębie systemu prawnego (takie ujęcie tego postulatu wiąże się z powszechnie dziś akceptowanym założeniem, że prawo nie jest wolne od założeń aksjologicznych). Obecnie obserwowane zagrożenia fanatyzmem religijnym, przybierające postać zarówno fundamentalizmu, terroryzmu motywowanego religijnie, jak też aktywności niektórych nowych ruchów religijnych, powodują, że kwestionowana jest związana z postulatami neutralności moralnej idea równości, nakazująca traktować ludzi jako równe podmioty moralne. Pojawiają się koncepcje takie jak Feindstrafrecht („prawo karne wroga”) Günthera Jakobsa, według której sprawcy przestępstw kwestionujący konstytucyjny ład państwa demokratycznego – chociażby terroryści religijni – zasługują na to, by potraktować ich jako wrogów społeczeństwa obywatelskiego (tzn. obywateli godzących się na ów ład). W kontekście tych zagrożeń pojawiają się dwa pytania, na które referat ma zarysować odpowiedź: po pierwsze jak daleko sięgają legitymizowane na gruncie filozofii prawa ograniczenia wolności sumienia i wyznania, po drugie z kolei gdzie leżą granice neutralności światopoglądowej państwa.

dr Marcin Pomarański

Bóg - Natura - Ameryka. Polityczny wymiar działalności Eko-Kościoła (Eco-Church) w USA

Przedmiotem analizy autor uczynił Ruch Eko-Kościoła (Eco-Church Movement), utworzony w Stanach Zjednoczonych Ameryki w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku. Głównym celem ruchu miało być "rozwijanie wśród amerykańskich Chryścjan ekologicznej świadomości i odpowiedzialności za świat przyrody, pojmowany w wymiarze teologicznym - jako doskonałe dzieło boże". Działalność ruchu wykroczyła jednak poza teologiczną i ekologiczną sferę aktywności, nadając jej nierzadko szerszy kontekst społeczny a nawet polityczny. Analiza aktywności ruchu na przestrzeni ostatnich trzech dekad oraz stosunku

administracji amerykańskiej wobec oryginalnego przedsięwzięcia jest nie tylko interesującym case study, ale również okazją do rozważań nad miejscem dwóch największych amerykańskich świętości "Boga" i "Ameryki" we współczesnej retoryce ekologicznej.

dr Urszula Kurcewicz

Imigracja jako determinanta różnorodności religijnej w społeczeństwach w stadium super-diversity

Spółeczeństwa Europy Zachodniej w drugiej dekadzie XXI wieku osiągnęły stadium „nadróżnorodności” (super-diversity) – stanowią skomplikowaną mozaikę ras, religii i narodowości. Autorka artykułu stawia tezę mówiącą, że różnorodność religijna w państwach zachodnioeuropejskich jest pochodną procesów migracyjnych zapoczątkowanych na masową skalę XX wieku. Otwarcie rynków pracy dla mieszkańców byłych kolonii spowodowało napływ pracowników pochodzących z odmiennych niż dominujące w metropoliach kultur, w których religia w dużej mierze determinuje tożsamość jednostek i grup społecznych. Czynniki państwa pochodzenia jest niezwykle istotny w przypadku integracji imigranta ze społeczeństwem przyjmującym, gdyż determinuje jego etniczność, tożsamość i praktyki religijne, przynależność klanową lub plemienną, tożsamość regionalną i inne kryteria współżycia społecznego. Autorka wskazuje, że podejście do kwestii regulowania stosunków wyznaniowych w poszczególnych państwach zależy w znacznej mierze od przyjętego modelu integracji imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym: modelu wielokulturowego, modelu asymilacji oraz modelu wykluczenia różnicującego. Jednocześnie akceptacja różnorodności wyznaniowej stanowi ważną determinantę tolerancji odmienności kulturowych w życiu publicznym. W dobie masowych migracji państwa demokratyczne stanęły wobec problemów wynikających z wielokulturowości. Dążenie do osiągnięcia stanu, w którym integracja obywatelska ludzi z innych kultur będzie współwystępować z dyferencjacją kulturową stanowi ważny problem demokracji zachodnich.

dr Magdalena M. Baran

Wojna jako narzędzie polityki i religii

Dyskurs publiczny przyzwyczaił nas do nieustannego napięcia istniejącego między polityką a religią. Debatujemy zatem o ich wzajemnej zależności, przytaczając argumenty zakotwiczone w jednej z nich, spieramy się o konieczność ich rozdzielenia, możliwości i zakres wzajemnych ingerencji, bądź stawiamy tezy o radykalnym zaprzeczeniu ich związku. Rozważania bywają zatem najrozmaitsze, odmienne są również drogi, na jakich bywają one prowadzone.

Między religia i polityką, na nowo i w coraz to bardziej „egzotycznych” odmianach, pojawi się jednak trzeci element. Może on wynikać z potrzeby normowania stosunków pomiędzy konkretną religią a systemem państwa, z dążenia do zdominowania dyskursu politycznego przez religię, czy wreszcie z prób radykalnego wyeliminowania zeń wszelkich

postaci wierzeń. Owym elementem jest wojna. Od wieków – z różnym efektem – uzupełniała ona duet religii i polityki, z każdą z osobna tworząc ścisłe związki. W wielu, znanych tak z historii, jak i współczesności, przypadkach ów duet przemienił się w triadę, zdolną do zdominowania sposobów myślenia i postrzegania świata. Niezależnie bowiem od tego, czy do boju rusza się z imieniem boga na ustach, czy po clausewitzowsku poszukuje się rozwiązań na bezpośrednim styku polityki i wojny, to na progu XXI wieku znaczenie owej triady wymaga nowego, pogłębionego odczytania. Gdy spoglądamy na rozmach Państwa Islamskiego, na nowe oblicza „dżihadu”, fundamentalizm niektórych frakcji religii chrześcijańskich czy judaizmu, jednocześnie mając świadomość postępującej laicyzacji Zachodu, wojna (rozumiana nie tylko jako narzędzie religii czy polityki, ale także jako faktyczne działania zbrojne) ma tu coraz więcej „do powiedzenia”. O tym właśnie będę mówić w moim referacie, pytając między innymi o znaczenie religii dla współczesnych wojen, a także o przekładalność tego znaczenia zarówno na politykę, sposoby tworzenia państwa i organizowania społeczeństwa, a w końcu i na etykę samych walczących.

dr Anna Solarz

Religia i polityka zagraniczna - przypadek państw Bliskiego Wschodu

Wpływ religii na stosunki międzynarodowe, zwłaszcza po 11 września 2001 r., jest przedmiotem wielu pogłębionych badań i opracowań. Jednak wciąż w sposób niewystarczający zwraca się uwagę na wpływ czynnika religijnego na politykę zagraniczną państwa. Podejście to wymaga bowiem przełamania dominującego w analizie polityki zagranicznej paradygmatu realistycznego. Religia zazwyczaj stanowi ważny element złożonej konstrukcji tożsamościowej narodu i państwa, jest też źródłem wartości oraz wpływa na sposób postrzegania rzeczywistości i w ten sposób oddziałuje na interesy, które realizuje rząd w sferze międzynarodowej. Może być zatem istotnym spoiwem lub wręcz przedmiotem współpracy, ale może także być podłożem lub przyczyną konfliktów. Jej wpływ na politykę zagraniczną ma więc charakter pośredni i bezpośredni. Bliski Wschód jest obszarem, na którym religia (zwłaszcza islam, ale nie tylko) odgrywa wyjątkową rolę – jest ważnym czynnikiem odnajdywania się mieszkańców tego regionu w globalizującym się świecie. Szczególny jest też jej wpływ na politykę zagraniczną państw regionu, co widać m.in. w ich aktywności na forum Organizacji Współpracy Islamskiej (jedynej obecnie organizacji międzyrządowej, odwołującej się tak wyraźnie do wspólnej religii i biorącej religię za przedmiot swoich działań), aktywności wobec wyzwań związanych z wojującym fundamentalizmem religijnym (Państwo Islamskie i in.) czy relacjach wzajemnych (podziały sunnizm-szyizm i rywalizacja saudyjsko-irańska, polityka Turcji wobec Bliskiego Wschodu po 2002 r.). Również w polityce zagranicznej Izraela można dostrzec wpływ czynnika religijnego – żydowskiej kultury i tradycji, w tym żydowskich wartości (np. przetrwanie „narodu wybranego”, przeciwdziałanie antysemityzmowi itd.). Izrael na forum międzynarodowym rozgrywa także „kartę chrześcijańską” – podkreślając wobec swoich chrześcijańskich sojuszników w Ameryce i Europie, iż jest jedynym miejscem na Bliskim Wschodzie, gdzie wyznawcy Chrystusa są bezpieczni i mogą swobodnie praktykować swoją religię. Na uwagę

zasługuje też obecność dyplomacji watykańskiej w regionie, a zwłaszcza problem Jerozolimy – świętego miasta judaizmu, chrześcijaństwa i islamu.

dr Marcin Jendzejczak

Ku katolickiej teologii demokratycznego kapitalizmu?

Niemiecki klasyk nauk o polityce Carl Schmitt twierdził, że „wszystkie istotne pojęcia z zakresu współczesnej nauki o państwie to zsekularyzowane pojęcia teologiczne”. Np. wszechmoc Stwórcy znalazła zdaniem Schmitta swoje odzwierciedlenie w pojęciu wszechmocnego prawodawcy. Zwrócenie uwagi na doniosłość relacji między teologią, a systemem politycznym i gospodarczym było wielkim dokonaniem niemieckiego autora.

Carl Schmitt twierdził także, że Kościół katolicki może porozumieć się z każdym ustrojem za wyjątkiem ustroju liberalnego. Katolicka teologia polityczna systemu demokratycznego i wolnorynkowego była jego zdaniem niemożliwa.

Jednak twórczość późniejszych autorów, takich jak amerykański autor słowackiego pochodzenia – autor, wykładowca, dyplomata i doradca polityczny Michael Novak pokazała, że Schmitt się mylił. Novak, jak będę dowodził w moim wystąpieniu, nie tylko argumentował na rzecz zasadniczej zgodności instytucji liberalnych (politycznych i gospodarczych) z katolicyzmem, ale stworzył wręcz teologię polityczną demokratycznego kapitalizmu.

W swoim referacie ukazę główne przejawy Novaka teologii politycznej demokratycznego kapitalizmu. Myśliciel ten dostrzega związek między takimi ideami chrześcijańskimi jak linearna koncepcja czasu, separacja Stwórcy od stworzenia, przekonanie o dobroci stworzenia, dogmat Trójcy Świętej, a także przekonanie o godności człowieka i roli osoby. Te idee, po wielu wiekach i mimo rozmaitych nieporozumień między chrześcijaństwem, a liberalizmem przyczyniły się do powstania systemu demokratycznego kapitalizmu. Znalazły też odzwierciedlenie w niektórych dokumentach papieskich, takich jak *Centesimus annus* autorstwa św. Jana Pawła II, które zdaniem niektórych było inspirowane przez Novaka. Katolicyzm, zdaniem amerykańskiego myśliciela, nie tylko stworzył fundamenty demokratycznego kapitalizmu, ale dysponuje wizją człowieka, która może go stale ożywiać i wzmacniać. Jak to wyjaśnię podczas wystąpienia, w myśli Novaka systemy polityczny, ekonomiczny i kulturowy są ze sobą blisko powiązane. Bez opartych na religii wartości trudno zdaniem Novaka mówić o wolnej republice. Godna uwagi jest także Novaka wizja etyki gospodarczej, opartej na przekonaniu o człowieku, który jest twórcą, ponieważ stanowi obraz Boga-Stwórcy. Ma to swoje przełożenie na działalność gospodarczą w czasach, w których kreatywność jest tak bardzo ceniona.

Na zakończenie referatu przedstawię swoje wnioski krytyczne względem wizji Novaka. Postaram się m.in. odpowiedzieć na pytanie czy jego wizja pełnej zgodności między katolicyzmem, a demokratycznym kapitalizmem jest wolna od zarzutów czy może stanowi pewne uproszczenie. Zastanowię się także czy i na ile właściwe jest utożsamianie Kościoła

z danym systemem polityczno-ekonomicznym. Czy teologia demokratycznego kapitalizmu nie popada w błędy dawnych teologii uzasadniających ład monarchiczny?

dr Dorota Maj

Chrześcijaństwo a integracja europejska na przykładzie Konferencji Kościołów Europejskich (CEC/KEK) i Komisji Konferencji Biskupów Unii Europejskiej (COMECE)

Problematyka wystąpienia będzie skoncentrowana na ewolucji stanowiska wobec integracji europejskiej, które jest prezentowane przez dwie europejskie organizacje: Konferencję Kościołów Europejskich, które obecnie stanowi największe niekatolickie europejskie forum ekumeniczne oraz powołaną przez Jana Pawła II Komisję Konferencji Biskupów Unii Europejskiej. Obydwie organizacje podejmują regularną współpracę w zakresie integracji europejskiej.

Wystąpienie będzie prezentacją rezultatów badań, w których poddano weryfikacji dwie główne hipotezy badawcze:

1. Konferencja Kościołów Europejskich i Komisja Konferencji Biskupów Unii Europejskiej dążą do wyraźnego eksponowania własnej wizji integracji europejskiej. Koncepcję tą można określić mianem eurorealizmu.
2. W odniesieniu do procesów integracji europejskiej Komisja Konferencji Biskupów Unii Europejskiej prezentuje bardziej radykalne stanowisko, szczególnie w odniesieniu do warstwy aksjologicznej i społecznej.

dr Sebastian Dama

„Rosja ma brata”, czyli o ekumenicznych i politycznych drogach polsko-rosyjskiego pojednania na przestrzeni lat i ich współczesnego znaczenia

W ostatnich latach sytuacja polityczna Polski i Rosji zmieniła się. Dotyczy to ich wzajemnych relacji, szczególnie na kanwie religijnej. W dniu 17 sierpnia 2012 r. miało miejsce przełomowe wydarzenie, a mianowicie podpisanie pojednawczego przesłania do Polaków i Rosjan przez władarzy obu kościołów. Wydarzenie to było bez precedensu, bowiem wcześniej historia obu krajów nie mogła na taki akt pozwolić.

Jeszcze na początku średniowiecza za czasów Państwa Wielkomorawskiego miała miejsce misja cyrylo-metodjańska, w wyniku której część Polski m. in: okolice Krakowa, Płocka i Poznania, zostały ochrzczone w duchu liturgii bizantyjsko-greckiej. Czas wielkiej schizmy jednakże przekreślił współistnienie obu kościołów, zataczając granicę na Bugu i jego okolicach.

Jedyną drogą pojednania obu narodów, a tym samym kościołów Wschodniego i Zachodniego stał się ruch ekumeniczny. Krokiem milowym w tym względzie był sobór Watykański II, który uznał decyzję Świętego Oficjum w sprawie nieuczestnictwa katolików

w Zgromadzeniu Ogólnym Światowej Rady Kościołów, ale jednocześnie powołał Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan zainicjowany przez papieża Jana XXIII.

Niewątpliwe powyższe procesy zyskały na sile w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II. Wcześniej, jako kardynał Karol Wojtyła, przyszły papież brał czynny udział w pojednaniu kościoła polskiego i niemieckiego w 1965 r., gdzie wraz z arcybiskupem Bolesławem Kominkiem i kardynałem Stefanem Wyszyńskim, zwracając się do duchownych niemieckich, podpisywał się pod słowami: „[...] przebaczymy i prosimy o przebaczenie”.

Dzieło papieża Polaka kontynuował Benedykt XVI, będący również zwolennikiem ekumenizmu, podobnie jak Cyryl I, działający w latach 70. jako przedstawiciel Patriarchatu Moskwy przy Światowej Radzie Kościołów a obecnie czynnie działający w zaangażowanie Cerkwi Rosyjskiej w ruch ekumeniczny.

Zapoczątkowany w 2012 r. akt pojednania polsko-rosyjskiego wpisuje się w wizję W. Sołowiowa o ustanowienie Kościoła Powszechnego, którego ważnym elementem jest pojednanie się Rosjan z Polakami.

Jak wskazywał rosyjski filozof, mimo pewnych różnic, wzajemnych win, istnieje w obu narodach silny duch upowszechnienia Królestwa Bożego na ziemi. W historii ideę tę głosili: Adam Mickiewicz, Zygmunt Krasiński, August Cieszkowski, Aleksej Chomiakow oraz Iwan Aksakow.

Obecnie na tym stanowisku stoją zwierzchnicy polskiego i rosyjskiego kościoła. Czy uda się połączyć ze sobą obie instytucje? Czy oba narody porozumieją się ze sobą? Na te i inne pytania będzie starał się odpowiedzieć autor niniejszego artykułu.

dr Joanna Kulska

Transformacja konfliktu jako element religijnego i niereligijnego podejścia do budowania pokoju

Jednym z najbardziej interesujących zagadnień w sferze religijnie motywowanych inicjatyw na rzecz budowania pokoju (religious peacebuilding) jest ich coraz częściej podkreślana zbieżność z alternatywnymi, niereligijnymi metodami budowania pokoju. Owa zbieżność odnosząca się zarówno do celów, jak i metod stosowanych przez zróżnicowane grono podmiotów działających w sferze budowania pokoju, występuje na wielu płaszczyznach. Jedną z nich jest kwestia transformacji konfliktu oceniana jako warunek trwałego pokoju.

dr Marta Osuchowska

Prawo – między religią a polityką

Prawo rozumiane w tym przypadku jako zespół norm określających pozycję religii, przede wszystkim w rozumieniu instytucjonalnym (związków religijnych), jest środkiem za pomocą którego można nie tylko kształtować jej pozycję w państwie, ale także próbować

wpływać na samą istotę zjawiska religijności. Prawo nie pozostaje wyłącznie domeną władzy państwowej, bowiem także podmioty religijne posiadają możliwość jego tworzenia. Z jednej strony mamy zatem do czynienia z prawem państwowym, jurysdykcji którego podlegają wszystkie osoby przebywające na terytorium danego państwa, z drugiej zaś z prawem wewnętrznym związków religijnych, których obecność i działalność w tym kraju została co najmniej zaakceptowana. Jak zatem rozstrzygnąć dylemat człowieka, który powinien i chce zachowywać zgodność swojego postępowania z regulacjami dwóch odrębnych, a niekiedy sprzecznych, porządków prawnych?

Prezentacja ma na celu zbadanie i dokonanie oceny najczęściej pojawiających się problemów prawnych w sferze relacji państwo – religia, w tym ze szczególnym uwzględnieniem sądów wyznaniowych. Należy przyjrzeć się zmianom zachodzącym obecnie w systemach prawnych wybranych państw, które zależą w głównej mierze od rządzącej opcji politycznej. Ponadto istotne pozostaje podejście prawa międzynarodowego do kwestii praw mniejszości religijnych oraz prawa człowieka do wolności sumienia i religii. Obszarem budzącym najwięcej kontrowersji w ostatnim czasie jest sądownictwo wyznaniowe i znaczenie jego rozstrzygnięć w systemie prawa krajowego, zwłaszcza jeśli jest z nim sprzeczne.

mgr Małgorzata Samojedny

Ibn Abd al-Wahhab – mariaż religii i polityki w pierwszym Państwie Saudów

Autorka, w wystąpieniu przybliży aspekt polityczny porozumienia zawartego pomiędzy Muhhamadem ibn Abd al-Wahhabem - uczonym muzułmańskim, twórcą wahhabickiego nurtu w islamie, oraz wodzem jednego z plemion na Półwyspie Arabskim - Muhammadem ibn Saudem. Pakt ów zaowocował długotrwałym połączeniem sił w budowaniu państwa i popularyzacją nowej koncepcji w islamie - wahhabizmem. Połączenie sił stworzyło idealne środowisko polityczne do budowania państwa teokratycznego umiejscowionego w doktrynie islamu. W oparciu o powyższy kontekst historyczny autorka przybliży również współczesną sytuację polityczno - religijną w Arabii Saudyjskiej wraz z analizą, czy obecnie rola ulemów i rządy Saudów to doskonała symbioza czy ideologiczno-polityczny klincz.

mgr Tobiasz Lech

Encyklika Jana Pawła II Centesimus Annus jako odpowiedź na współczesne wyzwania dla kapitalizmu

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza poglądów i opinii Jana Pawła II dotyczących kapitalizmu zawartych w encyklice Centesimus Annus. W pierwszej części pracy autor pragnie opisać najczęściej spotykane w literaturze przedmiotu definicje kapitalizmu; w drugiej zrekonstruować sposób rozumienia kapitalizmu przez Jana Pawła II; w ostatniej zaś ich możliwy wpływ na dzisiejszy obraz kształtującej się rzeczywistości społeczno-ekonomicznej.

mgr Marta Turkot

Polityczny projekt racjonalizacji religii: rekonstrukcja, konsekwencje, krytyka. Relacja religii z przemocą w nowoczesnych społeczeństwach zachodnich w świetle projektu

W wystąpieniu postaram się wskazać teoretyczny projekt racjonalizacji religii jaki da się wywieść w oparciu o ustalenia współczesnych zachodnich filozofów politycznych – Johna Rawlsa, Jürgena Habermasa i Josepha Ratzingera. Podejmę się rekonstrukcji tego projektu, wskazując na przesłanki jakie kierowały autorami w ich ustaleniach i wskażę, że niezależnie od nich/ nieświadomie projekt taki daje określoną odpowiedź na kwestię związaną z obecnością religii w sferze publicznej zachodnich społeczeństw – mianowicie na relację religii do agresji publicznej i przemocy.

Opiszę jak ów projekt racjonalizacji religii wpływa na rozumienie relacji przemocy i religii w sferze publicznej; wskażę również jakie konsekwencje teoretyczne wiążą się z takim postrzeganiem owych relacji.

Następnie, poddam krytyce badany projekt, wskazując na pozaracjonalne lub irracjonalne elementy owej relacji religii i przemocy w sferze publicznej. W krytyce będę posiłkować się elementami koncepcji zaproponowanych przez myślicieli takich jak Elias Canetti, Rene Girard, Erich Fromm.

W efekcie ukazać bardzo istotne dla podstaw kultury europejskiej interpretacje relacji religii i przemocy, które ukształtowały rozumienie obecności religii w sferze publicznej nowoczesnych zachodnich społeczeństw, jak również wskażę na niepokojące wady omawianego projektu, które mogą wpłynąć na niepokojącą interpretację relacji religii i przemocy. Interpretacja ta może w znaczący sposób zaważyć na przyszłym ustawodawstwie europejskim i zachodnim w kwestiach religii w sferze publicznej.

Sekcja XII (L) RELIGIA A POLITYKA 2

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,

Koordynator: **dr hab. Adam Karpiński, prof. UG**

Sekretarz: **dr Gracjan Cimek**, e-mail: kasander555@o2.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30-10.35 - **Dr hab. Adam Karpiński, prof. UG** – Informacje organizacyjne

10.35-10.50 - **Dr Anna Kurkiewicz** – *Idea wspólnoty w przestrzeni religii i władzy. Tradycja i myśl rosyjska a Nancy’ego refleksja polityczna*

10.50-11.05 - **Dr Bartłomiej Secler** – *Religia i polityka w badaniach politologicznych. Dotychczasowe obszary i nowe postulaty badawcze*

11.05-11.20 - **Dr Michał Gierycz** – *Religia: źródło czy zaporą dla fundamentalizmu?*

11.20-11.35 - **Dr Waldemar Rogowski** – *Świeckość państwa, konfesyjność społeczeństwa. Propozycje Charlesa Taylora*

11.35-11.50 - **Dr Marcin Lisak** – *Kwestia in vitro jako wojna kultur czy walka o władzę? Polski spór o sumienia polityków i wyborców w perspektywie socjologicznej*

11.50-12.05 - **Dr Dorota Piersa-Cywinska** – *Religia w polityce międzynarodowej. Konflikty na tle religijnym*

12.05-12.20 - **Dr Joanna Sanecka-Tyczyńska** – *Relacje państwo - Kościół a racja stanu RP. Refleksje o myśli politycznej współczesnych polskich ugrupowań lewicowych i liberalnych*

12.20-12.35 - **Dr Łukasz Czajka** – *Gilbert Keith Chesterton - krytyk czy obrońca demokracji?*

12.35-13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30-14.45 - **Dr Gracjan Cimek**
– *Czynnik religijny a procesy geopolityczne*

14.45-15.00 - **Mgr Łukasz Poniewierski**
– *Ks. Roman Zelek senator ostatniej kadencji 1938-1939*

15.00-15.15 - **Mgr Katarzyna Konik**
– *Pozycja religii w libertarianizmie, ze szczególnym uwzględnieniem katolicyzmu, na przykładzie filozofii Ayn Rand*

15.15-15.30 - **Mgr Dmitriy Panto**
– *Odrodzenie Kościoła Katolickiego w Kazachstanie. Historia, relacji z państwem*

15.30-15.45 - **Mgr Marta Turkot**

– *Polityczny projekt racjonalizacji religii: rekonstrukcja, konsekwencje, krytyka*

15.45-16.00 - **Mgr Jakub Drath**

– *Ubój rytualny w polskim systemie prawnym*

16.15-16.30 - **Dr Ryszard Zagłoba**

– *Polityczny lub społeczny rozdział kościoła od państwa*

16.30-17.00 - **Dyskusja**

dr Anna Kurkiewicz

Idea wspólnoty w przestrzeni religii i władzy. Tradycja i myśl rosyjska a Nancy'ego refleksja polityczna

Wspólnotowość pojęta jako kolektywizm - właściwy Rosjanom sposób pojmowania człowieka, jego roli i miejsca w świecie (poprzez odniesienie do wspólnoty)- sięga korzeniami w głąb historii, do- z jednej strony- gminnych społeczności – obszczyń (obszczina -mir), z drugiej- tradycji soborowości, a dalej kolektywności. Za każdym razem odnajdujemy tutaj człowieka działającego, myślącego, określającego siebie poprzez wspólnotę. Dobrem człowieka okazuje się dobro grupy. Obszczina pojmowana jest tutaj jako społeczność oparta na wspólnocie zwyczajów, przekonań i wiary, soborowość wyraża natomiast jej idealny obraz. Doskonała jedność poszczególnych członków wspólnoty jaką uosabia Sobór – soborowe oblicze społecznego organizmu- stanowić miała odwzorowanie w ludzkim wymiarze boskiej trójjedności (doskonałej jedności Trzech Osób Boskich).

Za sprawą soborowości wyraża się nadindywidualna świadomość wspólnoty. Człowiek, stając się częścią tak pojętego organizmu, roztopia się w nim, nie tracąc jednak swej odrębności. Tak pojęta wspólnota- doskonały organizm partycypujących w niej, w kolektywnym duchu- członków stanowić miał podwaliny rozwoju nie tylko rosyjskiego społeczeństwa, ale i samej Rosji. Człowiek w ten sposób zyskiwał możliwość dostępu do prawdy, i to nie prawdy ludzkiej (jednostkowej), a ponadindywidualnej, prawdy boskiej proveniencji, co jednocześnie legitymizowało przestrzeń władzy (kreowanych przez nią prawd). Soborowość przechodząc w kolektywizm zostaje mu jednocześnie przeciwstawiana. Kolektywizm, jak podkreślał Mikołaj Bierdiajew, podporządkowuje to, co indywidualne - jednostkę, wspólnocie (a raczej społeczeństwu), tracąc pierwszą na rzecz drugiej. W kolektywizmie to, co jednostkowe, zostaje wchłonięte przez to, co ogólne, jednostka staje się narzędziem konstrukcji społecznego bytu. Jednostkowe relacje ulegają zatarciu, zostają wprzęgnięte w mechanizm społecznego interesu. We wspólnocie jako soborowości (soborowej wspólnocie) podkreśla się (istotna jest) osobowa relację człowieka do człowieka oraz człowieka do Boga, człowiek jawi się bowiem obrazem Boga - Stwórcy.

Owa szczególna dialektyka łączenia i podziału, jedności i rozdzielenia wyraźnie obecna jest w myśli postsekularnej J.N. Nancy'ego. Mamy tutaj zniesienie rozumienia wspólnoty jako esencji na rzecz wspólnoty relacyjnej. Ów nowy wymiar myślenia o wspólnocie bazujący na takich pojęciach jak relacja czy więź jest podkreśleniem i jednoczesnym znoszeniem jednostkowych różnic (na rzecz wspólnoty). Sama wspólnotowość stanowi jednocześnie wyraz polityczności pojętej jako przestrzeń nierozstrzygnięta, niedookreślona – swoiste otwarcie wspólnoty.

dr Bartłomiej Secler

Religia i polityka w badaniach politologicznych. Dotychczasowe obszary i nowe postulaty badawcze

Trwające od wieków relacje pomiędzy religią a polityką wymuszają prowadzenie pogłębionych badań w tym zakresie, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak również empirycznym. Na gruncie refleksji politologicznej wypracowano modele związku religii i polityki, które poddaje się często krytyce naukowej. W obliczu zmieniającego się świata, przyspieszania, dynamiki rozmaitych procesów, w tym także globalizacji, zasadnie jest stawianie pytań o nowe modele relacji religii i polityki. Celem proponowanego referatu jest analiza dotychczasowych obszarów badawczych w powyższym zakresie oraz próba nakreślenia nowych postulatów w perspektywie refleksji politologicznej.

dr Michał Gierycz

Religia: źródło czy zaporę dla fundamentalizmu?

Fundamentalizm w znacznej części prac naukowych ukazywany jest jako fenomen stricte religijny, związany z wyznawaniem wiary w nowoczesnym czy ponowoczesnym świecie. Problem w tym, iż stanowisko takie, explicite lub implicite uznające za aksjomat paradygmat sekularyzacyjny, dalekie jest od oczywistości i wymaga krytycznej analizy. Wiele przemawia bowiem za tym, iż (1) fundamentalizm nie jest zjawiskiem stricte religijnym, a specyficznym sposobem myślenia i działania mogącym się rozwijać co najmniej równie okazale na świeckim, co na religijnym podglebiu; (2) sekularyzacja wzmacnia w co najmniej równym stopniu świeckie, co religijne tendencje fundamentalistyczne; (3) religia stanowi, ze swej istoty, potencjalne zabezpieczenie przed fundamentalizmem. To, czy odgrywa w praktyce taką rolę, związane jest w istotnym stopniu z charakterem danej religii. Przedyskutowaniu tych trzech hipotez poświęcony jest niniejsze wystąpienie, stanowiące – w zamysłu autora – przyczynek do krytycznej refleksji nad sposobem podejścia do relacji religii i fundamentalizmu.

dr Waldemar Rogowski

Świeckość państwa, konfesyjność społeczeństwa. Propozycje Charlesa Taylora

Ponowoczesność przyniosła cywilizacji zachodniej propozycję zerwania z religijnością wspólnot na rzecz religijności indywidualnej. Wyrzucenie religii poza margines życia społecznego przyniosło kryzys tożsamości. Autentyczność jako samorealizacja powoduje zmniejszenie aktywności społecznej. Potrzeba przewartościowania ujęć wspólnotowych w przestrzeni publicznej. Charles Taylor proponuje recepcję idei wspólnotowości budowanej na fundamentach religijnych wartości.

dr Marcin Lisak

Kwestia in vitro jako wojna kultur czy walka o władzę? Polski spór o sumienia polityków i wyborców w perspektywie socjologicznej

Debata publiczna na temat legalności i legitymizacji normatywnej procedury medycznej zapłodnienia pozaustrojowego in vitro staje się w polskim społeczeństwie jednym z głównych wymiarów napięcia na osi polityka – religia. Genezę i przebieg sporu o in vitro należy poddać analizie w zakresie teorii podziałów socjopolitycznych (Herbut), integracyjnej i dezintegracyjnej funkcji religii (Yinger), niespójności sfery aksjo-normatywnej (Merton), społecznej roli sumienia, emigracji moralności i polityki z domeny religijnej w wyniku dyferencjacji funkcjonalnej (Luhmann), procesu pozornej deprivatyzacji religii oraz ideologizacji i politycyzacji religii.

Zadaniem referatu jest weryfikacja dwóch hipotez: 1) zagadnienia moralno-religijne stosowane w polityce są wyrazem różnic systemów aksjo-normatywnych; 2) publiczna debata na temat legalności procedury in vitro jest wyrazem procesu deprivatyzacji religii.

dr Dorota Piersa-Cywinska

Religia w polityce międzynarodowej. Konflikty na tle religijnym

Do zrozumienia procesów zachodzącym we współczesnym świecie, potrzebna jest znajomość zagadnień z dziedziny polityki, ekonomii, kultury, prawa, ale również aspektów religii i związanej z nią ideologii. Bez uwzględnienia znaczenia i roli religii nie będzie możliwe zrozumienie wydarzeń na świecie z ostatnich lat. Sytuacja polityczna jest w wielu regionach świata zależna od religii i instytucji religijnych dominujących w danym państwie. W ostatnich latach różnice pomiędzy wyznawcami konkretnych religii prowadzą w rezultacie do konfliktów, wojen domowych, przewrotów, manifestacji czy ataków terrorystycznych.

Należy więc się zastanowić jaka jest rola i znaczenie religii we współczesnej polityce międzynarodowej? Kościół mógłby mieć duży wkład w określeniu roli religii w polityce światowej. Należałoby również włączyć wspólnoty religijne do tego procesu. Z reguły są to wspólnoty ponadnarodowe, które działają w skali globalnej. Z pewnością dyplomaci i politycy powinni uwzględnić je w swojej działalności.

Wspólnoty religijne wywierają ogromny wpływ na wewnętrzne funkcjonowanie społeczności oraz na stosunki pomiędzy różnymi społecznościami. Religia związana jest z ideologią i daje ludziom poczucie wspólnoty, potrafi wywołać pozytywne odczucia, nadaje sens życiu i umożliwia lepsze zrozumienie świata. Niestety religia również buduje bariery i daje pretekst do zabijania.

Religijne organizacje są podmiotami działającymi niejednokrotnie na rzecz rozwiązywania konfliktów we współczesnym świecie i łagodzenia ich skutków. Ich działalność opiera się na realizowaniu idei religijnych.

Wszystkie religie mają swoje zasady, które powinny być przestrzegane przez wiernych. Może to jednak prowadzić do braku elastyczności i tolerancji wobec wyznawców innych religii. Jednocześnie Pismo Święte czy Koran etc. są niejasne i dają możliwość różnej interpretacji. W rezultacie może to prowadzić do konfliktu, która interpretacja jest właściwa. Z reguły wygrywa ta interpretacja, która zgromadzi większą liczbę zwolenników. Muszą oni być jednak zmotywowani do działania. Najlepiej zmotywowani są ekstremiści, którzy za wszelką cenę próbują przekonać, iż ich interpretacja woli Boga jest właściwa. Religijni ekstremiści przyczyniają się do eskalacji konfliktu i są gotowi użyć ekstremalnych środków koniecznych do wypełnienia woli Boga. Wyznawcy religii większościowej w danym państwie próbują narzucać swoją wiarę mniejszościom religijnym, co w rezultacie prowadzi do buntu a nawet konfliktu zbrojnego. Taka sytuacja wynika z nietolerancji wobec wiernych innych religii. Równie niebezpieczni są religijni nacjonałiści, dla których tradycje religijne są bardzo silnie związane z narodem i ich ziemią. Zagrożenie dla ich religii wywołuje poczucie zagrożenia dla istnienia ich państwa.

Konflikty na tle religijnym, choć z reguły są konfliktami lokalnymi, często ulegają umiędzynarodowieniu. Wnikają bardzo głęboko w życie społeczne i stają się częścią rzeczywistości w jakiej społeczność żyje. Niezależnie gdzie konflikt ma miejsce, to i tak bardzo szybko zaczynają dotyczyć społeczności międzynarodowej. Wynika to z coraz głębszych powiązań gospodarczych między państwami, nasilenia migracji i szerszego dostępu do techniki militarnej.

Konflikty o podłożu religijnym często powiązane są z problemami etnicznymi, dyskryminacją i sporami pomiędzy różnymi religiami lub frakcjami wspólnoty religijnej. Rezultatem dyskryminacji jednej z grup religijnych w danym kraju powoduje powstanie ruchu separatystycznego, odwołującego się do własnej odrębnej tożsamości, domagającego się autonomii i poszanowania ich ideologii. Przeciwnikami ruchów separatystycznych są inne ruchy bądź państwa, które próbują je stłumić. Bliski Wschód jest jednym z najbardziej zapalnych regionów świata, gdzie bardzo często ma miejsce zbrojna rywalizacja między szytami i sunnitami. Ważne jest również rozszerzenie się ruchów terrorystycznych z zapleczem islamskiego fundamentalizmu. Różnice religijne i etniczne są również iskrą zapalną w konfliktach azjatyckich, które współcześnie związane są z silnymi aspiracjami państw do uzyskania hegemonii w regionie, a nawet pozycji światowej.

W państwie z heterogenicznym społeczeństwem religia stanowi potencjalne źródło konfliktu. Z reguły grupy, inne pod względem etnicznym i religijnym, nie respektują siebie nawzajem. Zaczynają konkurować między sobą i walczyć o przywileje. Ale religia nie musi być źródłem konfliktu. Dlatego tak istotne jest uwypuklenie pozytywnych aspektów zróżnicowania religijnego na świecie. Należy podkreślać zasługi religii w budowaniu pokoju oraz jej pojednawczą rolę w wielu konfliktowych sytuacjach. Dlatego też istotne jest prowadzenie dialogu pomiędzy członkami wszystkich szczebli hierarchii instytucji

poszczególnych religii ale również pomiędzy wiernymi, którzy powinni uczyć się od siebie nawzajem i poznawać inne religie odnosząc się z szacunkiem do ich zasad i wiary.

dr Joanna Sanecka-Tyczyńska

Relacje państwo - Kościół a racja stanu RP. Refleksje o myśli politycznej współczesnych polskich ugrupowań lewicowych i liberalnych

Racja stanu jest pojęciem wieloznacznym, ulegającym zmianom zarówno w dziejach myśli politycznej, jak i w praktyce funkcjonowania państw. Zapewnienie żywotnych interesów państwa wymaga jednoczesnego działania w dwóch sferach: wewnętrznej i zewnętrznej. Stąd też rację stanu rozumiemy nie tylko w kategoriach zachowania integralności terytorialnej, obrony suwerenności i polityki zagranicznej. Jest ona ściśle związana z sytuacją wewnętrzną państwa. We współczesnej polskiej myśli politycznej ugrupowań lewicowych i liberalnych zasada rozdziału państwa i Kościoła katolickiego stanowi treść polskiej racji stanu. Konstytucyjna „świeckość” państwa – interpretowana jako nieobecność elementów religijnych w życiu państwowym bądź na terenie instytucji publicznych jest dla środowisk lewicowych i liberalnych warunkiem rozwoju polskiego państwa i społeczeństwa.

dr Łukasz Czajka

Gilbert Keith Chesterton - krytyk czy obrońca demokracji?

Gilbert Keith Chesterton jest znany przede wszystkim jako niezłomny apologeta chrześcijańskiej ortodoksji. W jego twórczości publicystycznej i literackiej odnajdujemy także wątki polityczne. Angielski pisarz religijny pokazując pokrewieństwo chrześcijańskich i demokratycznych ideałów, jednocześnie podejmował się krytycznej refleksji nad nowożytnymi ideałami demokracji liberalnej. Jednym z głównych haseł jego krytyki nowożytnej demokracji jest postulat obrony „demokracji umarłych” przed arogancją „arystokracji żyjących”. W referacie poruszona zostanie także kwestia pewnego podobieństwa myśli Chestertona do filozofii politycznej uczniów Leo Straussa (chodzi przede wszystkim o postulat „uszlachetniania demokracji”). Idee Chestertona zostaną także krytycznie zestawione ze współczesnymi postulatami tzw. demokracji radykalnej (odwołam się głównie do twórczości radykalnego hermeneuty i postmodernistycznego teologa Johna D. Caputo).

dr Gracjan Cimek

Czynnik religijny a procesy geopolityczne

Jedną z perspektyw badania rywalizacji i współpracy pomiędzy uczestnikami aktywności międzynarodowej jest geopolityka. Wystąpienie ma na celu interpretację miejsca religii jako czynnika społecznego oddziaływania w przestrzeni międzynarodowej. Myśl geopolityczna przełomu XIX i XX wieku koncentrowała się na rasie, narodach pojmowanych w kategoriach etnicznych, bądź też na klasach w wariacie marksistowskim. Również

w teoriach stosunków międzynarodowych zapoznawano czynnik religijny w aktywności aktorów międzynarodowych. Niewątpliwie to cywilizacyjna interpretacja Huntingtona spopularyzowała rewaloryzację badań religii w zachodniej nauce, natomiast w polskiej refleksji geopolitycznej praca Leszka Moczulskiego, który w badaniach potęg geopolitycznych wskazuje na warstwę cywilizacyjną i religię jako jej element. Natomiast praktycznym powodem dla uwzględniania religii w procesach geopolitycznych są wydarzenia z początku XXI wieku, zwłaszcza natężenie aktywności terrorystycznej uzasadnianej religią islamską.

mgr Łukasz Poniewierski

ks. Roman Zelek -senator ostatniej kadencji 1938-1939

Roman Zelek urodził się w 1893 roku w Wełczu koło Buska Zdroju. Święcenia kapłańskie przyjął 8 września 1915 r. Pracował jako wikariusz w parafiach Kurzelów, Janina, Szydłów, Mstyczów, Pilica. W trakcie pracy na probostwach w parafiach Kurzelów (1918 - 1922), Dzierążnia (1922 - 1934) oraz Kije (1934 - 1944) działał społecznie wśród swoich parafian. Jego działalność społeczna szła w trzech kierunkach: podnoszenie poziomu oświaty na wsi, troska o rozwój wiedzy z zakresu rolnictwa, oraz sprawy spółdzielczości wiejskiej. Dzięki swojej pracy został wybrany senatorem w wyborach listopadowych w 1938 r. Senator ks. Roman Zelek w swoich wystąpieniach na forum Senatu poruszał kwestie dotyczące sytuacji młodzieży na polskiej wsi oraz sytuacji w oświacie na szczeblu szkół powszechnych. Jego kariera jako polityka zakończyła się wraz z wybuchem II Wojny Światowej.

mgr Arkadiusz Woźniak

Religia jako element cenzury politycznej w czasie i przestrzeni

Przez kilka tysięcy lat religia była powiązana z polityką niezależnie od regionu i formy religii. Była narzędziem legitymizacji władzy (sojusz ołtarza i tronu). Król panował jako pomazaniec boży, tym samym, zależnie od doktryny danej religii, możliwe było lub nie usunięcie monarchy z tronu. Religia pełniła funkcję cenzury i uzasadniała dany porządek społeczny, gospodarczy i polityczny. Z religią sprzężone były zjawiska astronomiczne (choć w istocie występowało tu sprzężenie zwrotne na podstawie, których wyznaczano święta będące oficjalnymi uroczystościami państwowymi. Klęski żywiołowe i nieurodzaj tłumaczono gniewem Bogów/Boga. Metodą zadośćuczynienia i przebłagania było złożenie ofiary lub podporządkowania się. Religia wymuszała zatem zachowanie spokoju i podporządkowanie się władzy religijnej/ świeckiej /świeckiej i religijnej skupionej w jednym ośrodku decyzyjnym lub świeckiej oraz religijnej. Stanowiło to również cenzurę wolności słowa, czego przykładem było umieszczenie dzieła Mikołaja Kopernika "O Obrotach sfer niebieskich" na indeksie ksiąg zakazanych, jak i innych heretyckich ksiąg. Działalność Świętej Inkwizycji także kształtowała i narzucała m normy kulturowe kształtując wzorzec zachowań i penalizując czyny zakazane. Zarazem istnienie Sanctum Officium świadczyło o międzynarodowej pozycji Państwa Kościelnego. Oddziaływanie religii na sferę publiczną kształtowało nie tylko stosunki

między władcą i poddanymi, ale także pomiędzy poszczególnymi warstwami społecznymi. Relacje pomiędzy państwami "świeckimi" a kościelnym także warunkowały ład międzynarodowy (spór o inwestyturę) i stanowi przykład sprzężenia pomiędzy religią i polityką. Ponadto dowodzi ograniczenia władzy monarszej, zaś zobowiązanie do płacenia świętopietrza ograniczało władztwo monarchy. Reformacja religijna i zapis wynikający z pokoju Augsburskiego z 1555 roku cuius regio, eius religio stanowił, że władca wybierał religię dla swego państwa. W niektórych religiach król był jednocześnie głową kościoła, co wzmacniało cenzurę obywateli i uniezależniało władcę danego obszaru od państwa kościelnego. Wykorzystywanie religii jako czynnika oddziaływania i cenzury było zależne od wielu czynników, formy monarchii, interpretacji religii, wojen religijnych, stosunku władcy do nowo zajętych terytoriów.

mgr Katarzyna Konik

Pozycja religii w libertarianizmie, ze szczególnym uwzględnieniem katolicyzmu, na przykładzie filozofii Ayn Rand

Libertarianizm, interpretowany jako skrajna odmiana liberalizmu, uznaje religię za jeden z aspektów sfery prywatnej. Nie jest to jednak myślenie uniwersalne i wielu filozofów, ze względu na szczególne miejsce religii w życiu jednostek i kreowaniu cywilizacji, zwraca właśnie na religię szczególną uwagę. Referat ma na celu przedstawienie wizji religii w libertarianizmie. Będzie to liberalizm rozumiany wąsko – jako filozofia obiektywistyczna Ayn Rand. Autorka Człowieka zbuntowanego, starając się stworzyć epistemologicznie i ontologicznie spójny system filozoficzny, w sposób niezwykle interesujący przedstawia pozycję religii. Jej stosunek do religii nie jest wyrażony bezpośrednio i wymaga rekonstrukcji pełnego obrazu z wielu dzieł filozofki. Podstawę jednak stanowi ujęcie religii w filozofii obiektywistycznej w ramy pojęcia mistycyzmu. Stanowi to istotne zagrożenie dla jednostki i przyczynia się do psychicznego wyniszczania człowieka. Przez pryzmat tego pojęcia należy spojrzeć na rozważania Ayn Rand dotyczące religii, ze szczególnym uwzględnieniem katolicyzmu. Zarówno dla myślicielki, jak i dla Europejczyków, jest to szczególnie ważne, gdyż stanowi niepodważalny element liberalnego porządku społecznego. Kolejnym elementem będzie ukazanie stosunku myślicielki do ateizmu i jego potencjalnego wpływu na jednostkę oraz odpowiedź na pytanie czy religia, jako zasadniczy element tradycji europejskiego, nie jest dziś źródłem negatywnego wpływu na rozwój i indywidualizm jednostki?

mgr Dmitriy Panto

Odrodzenie Kościoła Katolickiego w Kazachstanie. Historia relacji z państwem

W 1991 roku 16 grudnia Kazachstan uzyskał niepodległość. Właśnie w tym momencie z podziemia wychodzi Kościół katolicki który dzięki ofiarności kapłanów i odwagi ludzi przetrwał w Związku Radeckim. Zaczyna się długi proces stanowienia relacji między młodym państwem Kazachstańskim, które szuka siebie i kościołem katolickim. Zaczynają powstawać struktury Kościoła rzymskokatolickiego, budują kościoły i klasztory i wszystko to musiało

mieć pozwolenie od państwa. Większość księży pracujących wtedy i teraz jest obecnie misjonarzami za granicą - kwestia wiz, zaproszeń i pozwoleń na pracę wciąż aktualna. Warto wiedzieć, że katolików w Kazachstanie jest tylko 1,5 procenta, 60 procent to są muzułmanie. W jaki sposób państwo reguluje między sobą te wszystkie religie? Jak są traktowani katolicy? Czego wart jest międzynarodowy zjazd przedstawicieli religii w Kazachstanie? W jakim stanie jest Kościół katolicki obecnie w Kazachstanie? Jak wygląda podział administracyjny? Na wszystkie te pytania chcę odpowiedzieć podczas swego wystąpienia. Na końcu chciałbym spróbować zaznaczyć perspektywy Kościoła katolickiego w rozwijającym się państwie gdzie większość jest muzułmanami.

mgr Marta Turkot

Polityczny projekt racjonalizacji religii: rekonstrukcja, konsekwencje, krytyka

W wystąpieniu postaram się wskazać teoretyczny projekt racjonalizacji religii jaki da się wywieść w oparciu o ustalenia współczesnych zachodnich filozofów politycznych – Johna Rawlsa, Jürgena Habermasa i Josepha Ratzingera. Podejmę się rekonstrukcji tego projektu, wskazując na przesłanki, jakie kierowały autorami w ich ustaleniach i wskażę, że niezależnie od nich/ nieświadomie projekt taki daje określoną odpowiedź na kwestię związaną z obecnością religii w sferze publicznej zachodnich społeczeństw – mianowicie, na relację religii do agresji publicznej i przemocy.

Opiszę, jak ów projekt racjonalizacji religii wpływa na rozumienie relacji przemocy i religii w sferze publicznej, wskażę również, jakie konsekwencje teoretyczne wiążą się z takim postrzeganiem owych relacji.

Następnie poddam krytyce badany projekt, wskazując na pozaracjonalne lub irracjonalne elementy owej relacji religii i przemocy w sferze publicznej. W krytyce będę posiłkować się elementami koncepcji zaproponowanych przez myślicieli takich jak Elias Canetti, Rene Girard, Erich Fromm.

W efekcie ukazę bardzo istotne dla podstaw kultury europejskiej interpretacje relacji religii i przemocy, które ukształtowały rozumienie obecności religii w sferze publicznej nowoczesnych zachodnich społeczeństw, jak również wskażę na niepokojące wady omawianego projektu, które mogą wpłynąć na niepokojącą interpretację relacji religii i przemocy. Interpretacja ta może w znaczący sposób zaważyć na przyszłym ustawodawstwie europejskim i zachodnim w kwestiach religii w sferze publicznej.

mgr Jakub Drath

Uboj rytualny w polskim systemie prawnym

Wystąpienie będzie dotyczyło uwarunkowań prawnych dotyczących uboju rytualnego w Polsce, przede wszystkim w kontekście trwającej w ostatnich latach burzliwej dyskusji o dopuszczeniu lub zakazie tej formy uboju w naszym kraju. Przedstawiona zostanie krok po

kroku historia zmian w obowiązujących przepisach, włącznie ze stanem aktualnym, z analizą formułowanych przy tej okazji urzędowych czy sądowych uzasadnień. Analizie zostaną poddane także argumenty wysuwane w debatach medialnych, wraz z próbą ich pogrupowania i wskazania kilku najważniejszych punktów widzenia, z których przeprowadzanie uboju rytualnego w Polsce było bronione lub krytykowane. Ważnym elementem wystąpienia będzie zestawienie wskazanych powyżej treści ze stanowiskiem środowisk żydowskich i muzułmańskich oraz stosownymi przepisami prawa religijnego. Omówione zostaną najważniejsze religijne założenia stojące za praktyką uboju rytualnego, wskazówki co do szczegółów jej przeprowadzenia, a przede wszystkim pouczenia dotyczące sposobu traktowania zwierząt przed i w trakcie tej czynności. Są one niezwykle istotne dla zrozumienia znaczenia całej dyskusji dla wspólnot religijnych, których dotyczy i różnicy poglądów co do zasadniczej kwestii, czyli tezy, że ubój rytualny jest związany z zadawaniem zwierzęciu większego bólu, niż ma to miejsce w przypadku standardowej procedury.

Sekcja XIII (M) KULTURY I RELIGIE

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,
Koordynator: **prof. dr hab. Andrzej Wójtowicz**, e-mail: a.wojtowicz@uksw.edu.pl
Sekretarz: **dr Wojciech Klimski**, e-mail: w.klimski@wp.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.35 - **Prof. dr hab. Andrzej Wójtowicz**

– Otwarcie sekcji: *Kultury i religie*

10.35 - 10.50 - **Dr hab. Maria Sroczyńska**

– *Rytuał religijny a kontekst różnorodności kulturowej (płaszczyzny dialogu i konfliktu)*

10.50 - 11.05 - **Dr hab. Waław Wierzbieniec**

– *Miejsca kultu związane z chasydyzmem na Podkarpaciu na początku XXI wieku*

11.05 - 11.20 - **Dr hab. Marek Sokołowski, prof. UWM**

– *Tematy religijne w polskim kinie*

11.20 - 11.35 - **Dr hab. Bożena Domagała**

– *Etniczność i religia - Kościół greckokatolicki w Polsce po akcji „Wisła”*

11.35 - 11.50 - **Dr Paweł Plichta**

– *Camino de Santiago jako kulturowy przejaw współczesnych przemian religijności (i duchowości)*

11.50 - 12.05 - **Dr Paweł Maciąg**

– *Kultura Europejska I Jej Związki Z Religiami Europy*

12.05 - 12.20 - **Dr Katarzyna Uklańska**

– *Papieskie życie po śmierci. Pośmiertne role Jana Pawła II jako wyraz życia społecznego i element katolicyzmu*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Dr hab. Stella Grotowska**

– *Pielgrzymka i podróż jako doświadczenia religijne*

14.45 - 15.00 - **Dr Kinga Lendzion**

– *Inkulturacyja na Madagaskarze*

15.00 - 15.15 - **Dr Wojciech Klimski**

– *Heretycy na ambonie. Kultura indywidualizmu we współczesnym stylu kaznodziejstwa*

15.15 - 15.30 - **Dr Agnieszka Wołk**

– *Sfera sacrum w przestrzeni miejskiej warszawskiej Pragi*

15.30 - 15.45 - **Mgr Barbara Jelonek**

– *Japońskie małżeństwo - obrzędy religijne oraz uwarunkowania społeczne i prawne instytucji małżeństwa w Japonii*

15.45 - 16.00 - **Mgr Jadwiga Moździer**

– *Teatr Wayang - sfera sacrum czy profanum? (Indonezja)*

16.00 - 16.15 - **Mgr Katarzyna Bajka**

– *Symbolika golema w kulturze popularnej świata Zachodu*

16.15 - 16.30 - **Dr hab Jacek Sieradzan**

– Pokaz filmu: *Vidhya Laxmi Shakya czyli dlaczego chrześcijaństwo jest niepopularne w Nepalu?*

16.30 - 17.00 - **Dyskusja**

dr hab. Maria Sroczyńska

Rytuał religijny a kontekst różnorodności kulturowej (płaszczyzny dialogu i konfliktu)

Rytuały na płaszczyźnie uniwersalnej pozostają odzwierciedleniem istoty człowieka, jego fenomenologicznej egzystencji. Problematyka ta, niezwykle ważna i interesująca z punktu widzenia relacji łączących jednostkę i społeczeństwo, pociąga za sobą szczególnie uwikłania poznawcze i metodologiczne. Rytuały religijne, choć z jednej strony są kategorią zakorzenioną kulturowo (partykularnie) w ramach sekwencji komunikacyjnych, posiadają także potencjał transgresyjny. Charakteryzuje je bowiem moc „przekraczania” granic religii, Kościołów, denominacji i rozmaitych wspólnot. Być może fenomen multikulturalizmu, na płaszczyźnie religijnej istnieje przede wszystkim w postaci *communitas*, czego przykłady można odnaleźć we współczesnym ruchu pielgrzymkowym, czy spotkaniach ekumenicznych. Jednostkowe doświadczenie kontaktu ze źródłem mocy (*Sacrum*), przeżywanie wspólnotowości, pozwala na uruchomienie, niekiedy spotęgowanie zmian w obrębie orientacji rytualnych, co wiąże się z nowymi możliwościami w zakresie konstruowania wielowymiarowych tożsamości. W życiu codziennym wspólnot i grup religijnych nadal dominuje jednak zasada „bliższej” a nie „dalszej” identyfikacji, która, koncentrując się na funkcji integracyjnej, zaniedbuje aspekty, odwołujące się do dialogu, będącego warunkiem pokoju między kulturami i ich konfiguracjami. Interesujące jest zatem pytanie, jak we współczesnym świecie, obok zasad powstrzymywania się i wspólnej mediacji, realizować zasadę wspólnych cech, jak szukać wspólnych wartości, instytucji i obyczajów (w tym rytuałów) pozwalających zachować pokój w wielocywilizacyjnym świecie?

dr hab. Wacław Wierzbieniec

Miejsca kultu związane z chasydyzmem na Podkarpaciu na początku XXI wieku

Opracowanie przedstawia najważniejsze informacje związane z funkcjonowaniem Szlaku Chasydzkiego na terenie woj. podkarpackiego, zarówno pod względem istotności dla społeczności żydowskiej z Polski i ze świata, ale przecież także dla polskiej społeczności, zwłaszcza tej zainteresowanej podróżami turystycznymi po swoim kraju. Wieloaspektowość podjętego tematu ukazuje również funkcjonowanie zorganizowanych szlaków tematycznych w podniesieniu promocji regionalnej oraz ukształtowanie otartego społeczeństwa obywatelskiego, czerpiącego inspiracje ze swojej wieloetniczności

Zatem stwierdzić należy, że społeczność żydowska jest obecna współcześnie na podkarpackim pograniczu zarówno w architekturze i zabytkach, miejscach pamięci, nekropoliach, ale także w coraz liczniejszych muzeach i ośrodkach religijnych. Ortodoksyjni Żydzi zaś w wieloosobowych grupach cyklicznie odwiedzają każdego roku kilka z tutejszych miejscowości szczególnie istotnych dla tejże społeczności. Są nimi na pewno: Leżajsk, Rymanów, Łańcut czy Dynów, ale także Rzeszów, będący stolicą regionu, który posiada przecież najlepszą infrastrukturę komunikacyjną i hotelową jak również oferuje wiele atrakcji związanych historią i współczesnością kultury żydowskiej.

dr hab. Marek Sokołowski, prof. UWM

Tematy religijne w polskim kinie

Kino od początku swojego istnienia czerpało tematy z wielu religii. Już w roku 1899 Georges Melies, jeden z prekursorów kina nakręcił krótki film Chrystus idący po wodzie. Oswajanie się kina w kulturze i przez kulturę, w tym również przez jeden z jej istotnych elementów, jakim jest religia, dostarcza materiału empirycznego i przesłanek konceptualnych rozpoznawania mechanizmów funkcjonowania kultury w ogóle, rozważań o tradycji i innowacjach, o kulturowej ciągłości i zmianie, o dynamice kultury i jej przemianach zarówno w XX, jak i w XXI wieku, w czasach komunikacji audiowizualnej i nowych mediów elektronicznych. Kino religijne, sięgając często do mistycznych doświadczeń, stwarza twórcom i reżyserom tego typu dzieł szczególne możliwości artystycznego oddziaływania. Być może w tym tkwi przyczyna jego popularności, dlatego również w polskiej kinematografii w okresie powojennym pojawiła się liczna grupa filmów, odwołujących się do religii, wiary, istoty kapłaństwa, funkcjonowania kościołów i wspólnot religijnych. Autor w swoim wystąpieniu zarysuje główne obszary tematyczne związane ze sferą sacrum i religii, jakie pojawiały się w tak różnych pod względem artystycznym dziełach jak Brat naszego Boga, Dekalog, Faustyna, Historia o proroku Eliaszu z Wierszalina, Matka Joanna od Aniołów, Prymas. Trzy lata z tysiąca, Życie za życie. Maksymilian Kolbe.

dr hab. Bożena Domagała

Etniczność i religia - Kościół greckokatolicki w Polsce po akcji „Wisła”

Stosunek więzi etnicznej/narodowej do więzi wyznaniowej rozpatrywać można na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, na płaszczyźnie tworzenia się tożsamości kolektywnej grupy, szczególnie w kontekście tworzenia się granicy grupy etnicznej zaznaczającej podstawowy dla etniczności podział między "swoimi" i "obcymi". Po drugie, na płaszczyźnie kultury w sytuacji, gdy religia przenika etniczność jako szczególnego rodzaju wspólnota wartości i symboli ważnych dla tożsamości kolektywnej. Po trzecie, na płaszczyźnie jednostkowych identyfikacji, gdy wyznanie staje się ważnym elementem samookreślenia jednostek, jak również ich postrzegania przez innych. Związki między etnicznością a religia w sposób szczególny określiły proces narodowego samookreślenia Ukraińców na kresach II RP. Po Akcji "Wisła" Kościół greckokatolicki odbudował swoje struktury w sytuacji diaspory i napięcia między ukraińską mniejszością rozproszoną na Ziemiach zachodnich i Północnych a społeczeństwem większościowym. Podjął misję ochrony zagrożonej tożsamości Ukraińców w Polsce po roku 1956 zachowując swój plebejski, lokalny, tradycyjny i narodowy charakter.

dr Paweł Plichta

Camino de Santiago jako kulturowy przejaw współczesnych przemian religijności (i duchowości)

Stale wzrastające liczby w oficjalnych statystykach biura pielgrzymów przy katedrze w Santiago de Compostela świadczą o utrzymującej się tendencji wzrostowej i popularności jednego ze spektakularnych fenomenów kulturowo-religijnych przełomu XX i XXI wieku.

Niegdyś pątniczy szlak prowadzący do chrześcijańskiego sanktuarium, owego centrum mundi, w ograniczony sposób krzyżował się z drogami podróżników przemierzającymi Europę w innych, naukowych, handlowych czy militarnych celach. Droga do, jak chce tradycja, grobu apostoła i męczennika – św. Jakuba Większego- i aż do krańców świata (pielgrzymkę bowiem kończono często nad Oceanem Atlantyckim, stąd nazwa jednej z miejscowości jego wybrzeża – Finisterra) podejmowana była z pobudek religijnych. Jak silnie musiały być one osadzone w religijności, umysłowości pątników, świadczą ustalenia i wyniki badań naukowych prowadzonych przez przedstawicieli różnych dyscyplin: antropologów, historyków, socjologów ale także religioznawców czy kulturoznawców.

Po wiekach w ostatnich dziesięcioleciach XX wieku tradycja peregrynacji do galisyjskiego sanktuarium odżyła i cieszy się ogromnym zainteresowaniem w różnych wymiarach. Nie tylko bezpośrednio doświadczenia camino przebytego pieszo, na rowerze lub konno, ale także wiele form zapośredniczonej pielgrzymki stanowi współczesne oblicze tego fenomenu. Mimo, a może właśnie dzięki procesom takim jak: globalizacja, sekularyzacja, pluralizacja, liberalizacja życia społecznego, co roku tysiące ludzi podejmuje indywidualnie decyzję o przemierzeniu Hiszpanii a niejednokrotnie także innych europejskich krajów. Kolejne tysiące śledzą relacje i partycypują w drodze dzięki cywilizacyjnym nowościom i udogodnieniom technicznym. Można wskazać wiele przyczyn ponownego „odkrycia” Camino de Santiago właśnie przy końcu XX wieku. Nie podobna w tym kontekście nie zapytać: jakie znaczenie i sens ma współcześnie pielgrzymka jako teoretycznie kluczowy przejaw religijności oraz jakie przemiany religijności (i duchowości) manifestują się wraz i przy okazji renesansu średniowiecznego szlaku pątniczego?

Propozycja referatu i artykułu dotyczy fenomenu widzianego i badanego w perspektywie silnego wzajemnego oddziaływania kultury i religii. Tezy i wnioski dotyczące tego przejawu współczesnych przemian religijności (i duchowości) zostaną zaprezentowane również na podstawie obserwacji uczestniczącej w trakcie odbytego przez autora w 2014 roku Camino Francés z Saint Jean Pied de Port do Santiago de Compostela zakończonego w miejscowościach: Finisterra i Muxía.

dr Paweł Maciąg

Kultura Europejska I Jej Związki Z Religiami Europy

W wystąpieniu podejmę problem kultury Europy i jej powiązaniach z religiami, które Europę kształtowały. Kultura współczesnej Europy wyływa z wielowiekowej tradycji, która nie pozostaje bez znaczenia wobec aktualnych poglądów Europejczyków. Specyficzne cechy europejskiej cywilizacji i szczególny wkład do kultury ludzkiej zawdzięczamy w dużej mierze cywilizacjom śródziemnomorskiej, greckiej, rzymskiej, chrześcijańskiej a wraz z nimi także religiom. Wspólne sąsiedztwo z innymi narodami Europy, wzajemne oddziaływanie kultury krajów starego kontynentu wytworzyło wiele elementów wspólnych przejawiających się w występujących kolejno po sobie tych samych tendencjach na płaszczyźnie kulturowej. Wszystko to daje nam poczucie wspólnoty kultury. Kultury, którą określamy europejską, a która na przestrzeni lat i wskutek ogromnej w ostatnim czasie migracji przyjmuje nowe znamiona i kształt także w wymiarze religijnym. Wspólne dziedzictwo kulturowe jest czymś niezaprzeczalnym. Każdy naród ma niezastąpiony wkład w różnorodność pejzażu kulturowego, który jest związany także z wyznawaną religią. Najbardziej jednak znamienymi cechami cywilizacji europejskiej, które trudno traktować rozłącznie, są i pozostaną: umiłowanie wolności i akceptacja różnorodności. Obywatele Europy, mający wspólne korzenie, dążąc do wspólnej Europy, chcą być wszyscy razem mogli sobie nawzajem pomagać i dzielić doświadczeniami. Pewne wspólne cechy są niekwestionowane i nie można oddzielić szeroko pojętej kultury od profesji religijnej.

Niewątpliwie Europa składająca się z kilkudziesięciu państw nie może być całkowicie jednolita. Posiadając jednak swoją historię i tradycję łączy wszystkie narody w jedną rodzinę – Europejczyków, niezależnie od wyznawanej religii. Kultura europejska to przecież jej sfera religijna. Poszczególne kraje odróżnia poza płaszczyzną kultury także wyznawana religia. W referacie analizując główne religie występujące w Europie wskażę na walory, które kształtowały europejską płaszczyznę wielokulturowości.

Kultura europejska miała różny wygląd w poszczególnych okresach jej tworzenia się. Na samym początku w czasach, w których zaczął się kształtować porządek polityczny, który do dziś dnia funkcjonuje na tym obszarze, istniało wiele kręgów cywilizacyjnych, kręgów zamkniętych gospodarczo, samowystarczalnych, w niewielkim stopniu kontaktujących się z kręgami położonymi na zewnątrz swoich granic. Te kultury były zupełnie oddzielnymi organami, które nie miały ze sobą wiele wspólnego. Zmieniło się to w średniowieczu, gdy nie było granic i obowiązywał jeden język – łacina. Ta epoka oraz wszystkie po niej następujące były wspólne dla wszystkich państw europejskich. W każdym z nich tworzyli inni artyści jednak robili to według reguł danego nurtu. Gdziekolwiek wszystko rozwijało się szybciej, gdzie indziej wolniej, jednak zawsze chodziło o to samo. Ujedynoliciło to znacznie ogólnie pojętą kulturę. Jednak kulturę nie tworzy jedynie sztuka, w jej skład wchodzi także szeroko pojęta nauka, czyli wszystkie osiągnięcia, wynalazki i dokonania z tej dziedziny oraz religie, które kształtowały i kształtują charakter Europy. Szybkie i głębokie przemiany w Europie

sprawiły że pluralizm stał się zauważalny prawie w każdej dziedzinie. Oczywiście jest, że człowiek nie dokonałby czegoś sam opierając się tylko na własnym doświadczeniu, nie korzystając w ogóle z wiedzy innych Europejczyków, dlatego też i ta dziedzina połączyła ludzi i ich narody. Powolne łączenie się i przenikanie tożsamości poszczególnych państw stworzyło obraz współczesnej Europy, która jest jednym silnym organizmem i dąży do całkowitego zjednoczenia. W dzisiejszych czasach istnieje wiele wspólnot i organizacji, które łączą i integrują ludzi. Pomaga to pominąć różnice, jakie między nimi pozostają, bo nie da się całkowicie o nich zapomnieć. Różnice te dotyczą także religii i zauważalne pragnienia wpływu z akcentem na dominację w Europie.

W referacie wysunę postulat oraz postaram się go uargumentować, dlaczego Europa powinna śmiało i bez kompleksów przypominać o swojej tożsamości i jej fundamentach, także - a właściwie przede wszystkim- chrześcijańskich.

Konkludując swoje wystąpienie, podkreślę, że Europa składa się z wielu różnych kultur, które poprzez swą wspólną historię stają się jednością. Różnorodność kultur Europy jest jej bogactwem, o którym nie można zapominać i brać pod uwagę. Jednak jej współdziałanie i wszelkie podobieństwa są równie ważne, a niekiedy nawet ważniejsze. Dlatego aby kultury poszczególnych państw stały się kulturą europejską należy wyróżnić podobieństwa, pamiętając przy tym o różnicach, ale nie w takim stopniu, aby były one jakkolwiek przeszkodą we wspólnym działaniu. Religia i kultura Europy to czynniki, które z jednej strony integrują, a z drugiej poniekąd dzielą, dlatego też w referacie w części konkludującej postaram się ukazać w jaki sposób należy szukać dróg dialogu na płaszczyźnie kultury i religii w Europie.

dr Katarzyna Uklańska

Papieskie życie po śmierci. Pośmiertne role Jana Pawła II jako wyraz życia społecznego i element katolicyzmu

Referat dotyczy pośmiertnej obecności Jana Pawła II w świadomości i w działaniach społecznych Polaków oraz odniesienia tej sytuacji do teologii katolickiej w zakresie obcowania świętych. Okres objęty badaniem to moment umierania i śmierci papieża, 30 kwietnia 2005 r., i jego beatyfikacja, która miała miejsce 1 maja 2011 r.

Zarówno w życiu społecznym, jak i w katolicyzmie istnieje tendencja oraz założenie do utrzymywania relacji ze zmarłymi. Gdy ktoś umiera, nie zapomina się o nim, jego pamięć jest kultywowana, jego życie wspominane, a dokonania upamiętniane. Jest to szczególnie widoczne w przypadku osób publicznych lub powszechnie znanych. Z kolei katolicyzm najszcześliwszego życia upatruje właśnie po śmierci człowieka. Jego wyrazem jest świętość, czyli najbliższa relacja z Bogiem jaką człowiek może nawiązać. Jednocześnie oznacza ona bliskość z żywymi, którzy mimo swego odejścia są wciąż obecni. Ze świętymi można się przecież komunikować, prosić ich o pomoc.

Śmierć fizyczna Jana Pawła II nie oznaczała jego śmierci społecznej, ale życie społeczne. To życie społeczne znalazło swoją realizację w rolach społecznych, jakie przypisali papieżowi Polacy po jego śmierci. Była to rola świętego, bohatera narodowego i nauczyciela. Funkcjonowały one w świadomości społecznej i w działaniach Polaków. Ten stan społeczny znajduje swoją analogię w teologii katolickiej odnoszącej się do świętych obcowania, to jest nawiązywania bliskich relacji ze zmarłymi, by orędownali w intencji żywych. Potwierdzeniem tego zaangażowania w przypadku Jana Pawła II był koniec pierwszego etapu procesu kanonizacyjnego, czyli ogłoszenie jego beatyfikacji.

dr hab. Stella Grotowska

Pielgrzymka i podróż jako doświadczenia religijne

Migracje pielgrzymkowe są popularnymi obrzędami większości religii świata od odległych epok historycznych do czasów współczesnych. Ich cel stanowi zawsze obcowanie z sacrum, choć zjawisko pielgrzymki nie ogranicza się do wymiaru świętości, obejmując ponadto człowieka (homoreligiosus) oraz przestrzeń. Między konkretnymi pielgrzymkami występują znaczne różnice uzależnione od okoliczności zewnętrznych – natury politycznej, kulturowej czy religijnej (Jackowski 2003:120-129). Typowe dla każdej pielgrzymki jest wyswobodzenie ze struktur społecznych, wolność od profanum, dobrowolna liminalność, która jednak zostaje stopniowo poddana ograniczeniom przez struktury symboliczne, takie jak: topografia miejsc sakralnych, wizerunki i posągi, a także budowle o znaczeniu religijnym. Za tymi postrzeganymi zmysłowo przedmiotami kryją się systemy myślenia i doświadczenia (ideologie). Ostatecznie wyswobodzenie ze struktur codzienności ma służyć zwiększeniu przywiązania pielgrzyma do jego religii, czego skrajnym efektem może być przekształcanie się pielgrzymek w krucjaty i dżihady (Turner 2009: 9).

W Polsce na przełomie XX I XXI wieku pielgrzymka była aktywnością charakterystyczną raczej dla ludzi starszych niż młodych, dlatego poddano badaniu aktywność seniorów. Pytania, na jakie postaram się odpowiedzieć dotyczą społecznych funkcji pielgrzymki i podróży oraz różnic między nimi. Analiza zebranych danych jakościowych (wywiadów) pokazuje, że zarówno pielgrzymka, jak i podróż/wycieczka stanowią transgresję poza krąg spraw codziennych. Zachodzi ona poprzez 1. gromadzenie doznań przyjemnych i niedostępnych w środowisku lokalnym, 2. wytwarzanie i podtrzymywanie związków z grupą religijną, w szczególności poprzez identyfikację z nią, 3. powstawanie wspólnoty doświadczeń i wartości, a także poczucia przynależności do niej. Mimo podobieństw między pielgrzymką i podróżą występują różnice.

dr Kinga Lendzion

Inkulturacyja na Madagaskarze

Ewangelizacja dokonuje się zawsze w obrębie kultur. Z jednej strony, nie można głosić „czystego orędzia o zbawianiu”, głoszone Słowo jest zawsze ubrane w pewną szatę kulturową. Z drugiej strony, ewangelizacja skierowana jest do społeczności

niechrześcijańskich, które posiadają różne kultury. Od początku działalności misyjnej towarzyszyło zatem pytanie, czy ma to być kultura głosiciela Ewangelii czy też kultura słuchacza Ewangelii. Na przestrzeni wieków Kościół podejmował liczne próby dostosowania pracy misyjnej do warunków lokalnych.

Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej „Catechesi tradendae” z 16 X 1979 roku wprowadził termin „inkulturacja”, który w pełni odzwierciedla relacje, jakie powinny zachodzić pomiędzy głoszoną Ewangelią a kulturą odbiorców. W przeciwieństwie do pojęcia socjologicznego „akulturacji”, które oznacza proces kulturotwórczy przy zderzeniu dwóch kultur, inkulturacja wskazuje na spotkanie religii z kulturą, dialog Ewangelii z kulturą. Jest wpisaniem ewangelicznego orędzia w kultury. Proces inkulturacji powinien objąć cały obszar życia chrześcijańskiego: teologię, liturgię, zwyczaje i struktury społeczne. Należy jednak pamiętać, że ważne jest, aby „zachować wierność nauczaniu Kościoła” (EAfrica 64) oraz jedność z Kościołem powszechnym.

Inkulturacja jest trudnym wyzwaniem dla Kościoła na Madagaskarze. Z jednej strony podobna koncepcja Boga w chrześcijaństwie i w malgaskiej religii tradycyjnej ułatwia proces inkulturacji. Kościół lokalny zaadaptował także kluczowe w kulturze malgaskiej pojęcie fihavanana na oznaczenie ewangelicznej miłości bliźniego. Z drugiej jednak strony odmienne spojrzenie na jednostkę w chrześcijaństwie i w kulturze malgaskiej, znacznie utrudnia ten proces. Ważną rolę w procesie inkulturacji niewątpliwie odgrywają szkoły katolickie, które są jednocześnie miejscem ewangelizacji, jak i integralnego wychowania.

dr Wojciech Klimski

Heretycy na ambonie. Kultura indywidualizmu we współczesnym stylu kaznodziejstwa

Treść referatu, w oparciu o wyniki badań empirycznych, będzie prezentować oznaki kultury indywidualizmu we współczesnym stylu kaznodziejskiego przepowiadania. Przejawiają się one przede wszystkim w tym, że autorzy kazań i homilii systematycznie promują pewne treści z doktryny Kościoła katolickiego a inne regularnie pomijają. Kaznodzieje, dokonując określonych wyborów (popularyzując i przemilczając pewny temat), stają się heretykami, a z perspektywy funkcjonowania instytucji Kościoła włączają się w kulturę indywidualizmu, bowiem uniezależniają kaznodziejskie przepowiadanie od Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Kazania i homilie przestają realizować swe podstawowe zadanie, którym jest kształtowanie wiary i wiedzy religijnej wiernych zgodnie ze stanowiskiem Magisterium Kościoła. W ten sposób ci ostatni zostają zobligowani do samodzielnego konstruowania i interpretowania tych aspektów doktryny Kościoła, które są sporadycznie podejmowane przez kaznodziejów, inaczej mówiąc otrzymują szansę na rozwijanie swego religijnego indywidualizmu.

dr Agnieszka Wołk

Sfera sacrum w przestrzeni miejskiej warszawskiej Pragi

Praga jest bardzo modną ostatnio centralną częścią prawobrzeżnej Warszawy, często marginalizowaną, ale uznawaną też za „prawdziwą” część stolicy, gromadzącą tradycję i kulturę warszawiaków. Częścią tej kultury i tradycji jest religia. Praga zawsze była bardziej religijna od innych dzielnic Warszawy. W przestrzeni miejskiej uwidacznia się to przede wszystkim poprzez obecność obiektów religijnych. Obecne są one w przestrzeni Pragi może bardziej niż gdzie indziej w Warszawie. Są to nie tylko kościoły, najbardziej widoczne w mieście, ale również kapliczki i krzyże często znajdujące się w podwórkach starych praskich kamienic, czy na rogach ulic. Są one mniej widoczne dla turysty, zwiedzającego modną dziś Pragę, ale bliskie mieszkańcom. Fenomenem jest już sam fakt, że wciąż istnieją i wciąż trwają w przestrzeni miejskiej, że ktoś o nie dba. To by wskazywało, że stanowią dla mieszkańców wartość symboliczną, wiążąc się z tradycją, historią, kulturą i religią dzielnicy. To wskazywałoby także, że sfera sacrum jest stale obecna w miejskiej przestrzeni, mimo teorii sekularyzacji wiążących urbanizację z sekularyzacją.

mgr Barbara Jelonek

Japońskie małżeństwo - obrzędy religijne oraz uwarunkowania społeczne i prawne instytucji małżeństwa w Japonii

Kraj Kwitnącej Wiśni jest niewątpliwie krajem pełnym kontrastów. Jest nowoczesny, a jednocześnie bardzo tradycyjny. Japońska religijność, kultura i obyczajowość sięgają swymi korzeniami czasów starożytnych, ich istotną częścią są do dziś japońskie rytuały, towarzyszące ważnym wydarzeniom zarówno w życiu społeczności, jak i w życiu osobistym. Prelegentka przedstawi współczesne oraz historyczne uwarunkowania społeczne, religijne oraz prawne japońskiej instytucji małżeństwa.

W ramach swojego wystąpienia doktorantka poruszy kwestie odmiennych obrządków zamążpójścia w Japonii - tj. w obrządku shintoistycznym, chrześcijańskim, a nawet buddyjskim. Prawdziwym japońskim ślubem jest shinzenshiki, który jednak coraz bardziej wypierany jest przez uroczystość chrześcijańską. Bardzo rzadko zdarzają się śluby zgodnie z obyczajami buddyzmu.

Ponadto prelegentka wyjaśni dlaczego mówi się, że Japończyk bierze ślub jako chrześcijanin, a umiera jako buddysta. Prelegentka wyjaśni te zawiłości tradycji i religijności japońskiej.

mgr Jadwiga Moździerz

Teatr Wayang - sfera sacrum czy profanum? (Indonezja)

W wystąpieniu podjęty zostanie temat sakralnych źródeł teatru Wayang - rozwijającego się w różnorodnych gatunkach na wieloreligijnej i multikulturowej wyspie

Jawie. Omówione zostaną najwcześniejsze udokumentowane ślady jego istnienia, związana z nim kultura dworska, transformacje dyktowane przemianami religijnymi i społecznymi. Pojawi się także nawiązanie do współczesnych form i funkcji teatru Wayang, filozofii Kedjaven, uświęcającej mocy słowa, rytuałów, lokalnych, tradycji sąsiedzkich, które współtworzą systemy wierzeniowe. Pokazane zostaną również oparte o nie artystyczne formy pomocne w komunikacji między światem doczesnym i transcendentnym. W artykule poruszone będą także kwestie mistycznej funkcji i aktora - kapłana jako medium w kontakcie między światami ludzi i bogów. Istotnym zagadnieniem jest także rola lalek (w szczególności ich cieni), za pośrednictwem których ożywa międzypokoleniowa więź ludzi oraz ich deifikowanych przodków. Autorka bazuje na źródłach naukowych pozyskanych podczas jej studiów w Instytucie Seni Indonesia w Yogyakarta (Centralna Jawa) oraz praktyce w dziedzinie tańca tradycyjnego wybranych regionów archipelagu Indonezyjskiego. Podejmowany temat Teatru Wayang jako sfer sacrum i profanum jest próbą ukazania mocy antycznego przesłania w konfrontacji z procesami współczesnej sekularyzacji.

dr hab. Jacek Sieradzan

Pokaz filmu: Vidhya Laxmi Shakya czyli dlaczego chrześcijaństwo jest niepopularne w Nepalu?

This presentation concerns three unusual figures of 20th Century history of nonconfessional mysticism: Russian Irina Tweedie (1907-1999), Romanian Ilie Cioara (1916-2004), and Indian Uppaluri Gopala (U.G.) Krishnamurti (1918-2007). Life-stories and experiences of these three contemplatives show that one can reach peace of mind outside main world's religions, and that one can realize it even without regular practice.

Sekcja XIII (M) KULTURY I RELIGIE

19.06.2015 (piątek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej,
Koordynator: **prof. dr hab. Andrzej Wójtowicz**, e-mail: a.wojtowicz@uksw.edu.pl
Sekretarz: **dr Wojciech Klimski**, e-mail: w.klimski@wp.pl

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.00 - 10.05 - **Informacje organizacyjne**

– *Przemiany współczesnej kultury w perspektywie badań nad ezoteryzmem*

10.05 - 10.20 - **Prof. dr hab. Łukasz Trzciniński**

– *Koncepcje ezoteryczne a pojęcie czasu*

10.20 - 10.35 - **Dr Agata Świerzowska**

– *Jak przewidzieć czas niepowodzeń? Korespondencja Wincentego Lutosławskiego i Hiramusa Erastusa Butlera*

10.35 - 10.50 - **Dr hab. Monika Rzczycka, prof. UG**

– *Ezoteryczne inspiracje Hilmy af Klint. Etap pierwszy - teozofia*

10.50 - 12.05 - **Dr hab. Diana Oboleńska**

– *Ezoteryczne inspiracje Hilmy af Klint. Etap drugi - antropozofia*

12.05 - 12.20 - **Dr hab. Artur Jocz**

– *Ezoteryka a literatura. Geneza artystycznej fascynacji*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Dr hab. Izabela Trzcinińska**

– *Ezoteryczne zwierciadło. Twórczość Janiny Kraupe*

14.45 - 15.00 - **Dr hab. Andrzej Kasperek**

– *Duane'a Elgina koncepcja żywego wszechświata*

15.00 - 15.15 - **Dr Zbigniew Łagosz**

– *Zaginiony rytuał magii nasienia. Od wczesnych gnostyków do Ordo Templi Orientis*

15.15 - 15.30 - **Dr Jan Miklas-Frankowski**

– *Koncepcja neomanicheizmu Czesława Miłosza*

15.30 - 15.45 - **Dr Mariusz Dobkowski**

– *Czy „kataryzm” jest zjawiskiem należącym do przeszłości? Kilka obserwacji na temat przenikania się współczesności i historii w badaniach nad religiami*

15.45 - 16.00 - **Mgr Michał Wróblewski**

– *Psychiatra, ezoteryk, Hiob*

16.00 - 17.00 - **Dyskusja**

prof. dr hab. Łukasz Trzcíński

Koncepcje ezoteryczne a pojęcie czasu

W drugiej połowie XX wieku pojawiły się głosy przedstawicieli różnych, także tradycyjnych (plemiennych) nurtów ezoterycznych, zarówno w Europie, jak Azji oraz Afryce, że dotychczasowe przekazy nauk uznawanych za tajemne powinny zostać udostępnione nieinicjowanym w nie ludziom. Te wypowiedzi wiążą się z koncepcją "czasów ostatecznych", w których wszelkie zakryte treści powinny zostać ujawnione. U podłoża tego zagadnienia leży problem specyficznego postrzegania czasu i temu zostanie poświęcony referat.

dr Agata Świerzowska

Jak przewidzieć czas niepowodzeń? Korespondencja Wincentego Lutosławskiego i Hiramusa Erastusa Butlera

Wincenty Lutosławski (1863-1954), ceniony i poważany w zachodnim świecie filozoficznym jako doskonały znawca i badacz Platona, w Polsce nigdy nie doczekał się uznania. Popularności nie przysporzyły mu głoszone przezeń poglądy filozoficzno-społeczno-religijne (eleuteryzm, spirytualizm, mesjanizm, palingeneza), różnie oceniano uprawianą przezeń z pasją działalność społeczną (Kuźnica, Eleuteria, Eleusis, Zakon Kowali, Wszechnica Mickiewiczowska, Koła Filareckie, Seminarium Wychowania Narodowego itd.), a twierdzenia o tym, jakoby został naznaczony na przyszłego mesjasza uznawano za „wytwór chorego umysłu” i znak „obłąkańca pierwotnego”.

O ile jednak wymienione wyżej poglądy Lutosławskiego i jego działalność społeczna była przedmiotem badań i analiz (choć nie można powiedzieć, że szczegółowych), to całkowicie nieznane pozostają poszukiwania ezoteryczne Lutosławskiego oraz jego własne przemyślenia związane z tą wiedzą. Obszar ów filozof-reformator intensywnie eksplorował poszukując wszelkich środków, które pozwoliłyby człowiekowi na odkrycie Jaźni, i w konsekwencji - doprowadzenie do sytuacji, w której to wolna wola stanie się jedynym motorem (właściwego) działania człowieka. „Odsłonięcie istoty jaźni czystej, niezależnej od ciała, panującej nad ciałem i światem zewnętrznym” pozwoliłoby człowiekowi, jak wierzył Lutosławski, na „osiągnięcie potęgi”, na pełne wykorzystanie potencjału człowieczeństwa. Swoich poszukiwań nie ograniczał filozof jedynie do lektury, ale również bardzo intensywnie korespondował z przedstawicielami świata ezoterycznego. W korespondencji zaś nie poprzestawał na pozyskiwaniu interesujących go informacji (czy weryfikowaniu już posiadanych), ale także szukał rozwiązania osobistych problemów życiowych.

Celem prezentacji będzie przedstawienie korespondencji (dostępnej części) Wincentego Lutosławskiego z Hiramem Erastusem Butlerem (1841-1916), założycielem The Esoteric Fraternity, twórcą systemu astrologicznego określanego mianem „Solar Biology”, a także autorem kilku poczytnych poradników z gatunku „self-help spirituality” – jednej z istotniejszych postaci dla rozwoju okultyzmu amerykańskiego przełomu XIX i XX wieku. Autorka podejmie próbę zidentyfikowania tematów podejmowanych przez Lutosławskiego

w listach oraz wskaże, w jaki sposób kontakty z amerykańskim okultystą wpłynęły na życie osobiste i twórczość polskiego filozofa.

dr hab. Monika Rzczycka, prof. UG

Ezoteryczne inspiracje Hilmy af Klint. Etap pierwszy - teozofia

Referat przygotowany we współautorstwie z Dianą Oboleńską przedstawia sylwetkę szwedzkiej abstrakcjonistki Hilmy af Klint. W tekście omówione jest przełomowe w życiu artystki wydarzenie, jakim było spotkanie w 1908 roku z twórcą antropozofii Rudolfem Steinerem. Twórczość Hilmy af Klint do spotkania z austriackim okultystą była odzwierciedleniem osobistego doświadczenia mediumicznego, przedstawiała różne formy aktywności duchowej na płaszczyźnie astralnej. Spotkanie z Steinerem nadaje nowy osobliwy kierunek w dotychczasowej pracy twórczej abstrakcjonistki.

dr hab. Diana Oboleńska

Ezoteryczne inspiracje Hilmy af Klint. Etap drugi - antropozofia

Referat przygotowany we współautorstwie z Moniką Rzczycką przedstawia sylwetkę szwedzkiej abstrakcjonistki Hilmy af Klint. W tekście omówione jest przełomowe w życiu artystki wydarzenie, jakim było spotkanie w 1908 roku z twórcą antropozofii Rudolfem Steinerem. Twórczość Hilmy af Klint do spotkania z austriackim okultystą była odzwierciedleniem osobistego doświadczenia mediumicznego, przedstawiała różne formy aktywności duchowej na płaszczyźnie astralnej. Spotkanie z Steinerem nadaje nowy osobliwy kierunek w dotychczasowej pracy twórczej abstrakcjonistki.

dr hab. Artur Jocz

Ezoteryka a literatura. Geneza artystycznej fascynacji

Referat stanowi kontynuację przemysłów prezentowanych podczas konferencji "Tradycje zachodniego ezoteryzmu w badaniach polskich" (Kraków 30-31.05.2014) oraz VII Seminarium Historyków Filozofii Polskiej (Warszawa 22-23.09.2014). Zasadniczym celem tego wystąpienia będzie próba wskazania genezy pewnego rodzaju fascynacji ezoteryką (np. tradycją gnostyczną i neognozą), która obecna jest u niektórych polskich pisarzy (np. Zygmunt Krasiński, Tadeusz Miciński, Bruno Schulz, Czesław Miłosz). Wybór twórców z tak różnych epok literackich wskazuje na siłę oddziaływania tej literackiej/duchowej pokusy.

dr hab. Izabela Trzcńska

Ezoteryczne zwierciadło. Twórczość Janiny Kraupe

Wystąpienie będzie poświęcone twórczości prof. Janiny Kraupe. W dziełach tej wybitnej malarki zostały zawarte odniesienia do najważniejszych nurtów ezoterycznych XX, a potem XXI wieku, wśród których można wymieć np. teozofię, antropozofię, Gurdżijewa czy Junga. W rezultacie jej sztuka odzwierciedla najważniejsze inspiracje i przemiany obecne w duchowości alternatywnej wskazanego okresu.

dr hab. Andrzej Kasperek

Duane'a Elgina koncepcja żywego wszechświata

W referacie zostanie podjęty problem duchowego wymiaru ruchu dobrowolnej prostoty i minimalizmu. Oba te zjawiska zakładają samoograniczenie (ang. downshifting) i rezygnację z pragnienia wysokiego dochodu oraz posiadania. Downshifting stanowi wielowymiarowy fenomen, który od lat przykuwa uwagę przedstawicieli wielu nauk społecznych i humanistycznych. Jeśli chodzi o socjologiczne zainteresowanie tą problematyką, uwagę badaczy przykuwa przede wszystkim kontestacja społeczeństwa konsumpcyjnego wpisana w motywacje i działania protagonistów prostego życia, na marginesie zainteresowań pozostaje jednak duchowy aspekt tego zjawiska, który chciałbym wyeksponować w swoim referacie.

W wystąpieniu chciałbym podjąć wątek samej definicji nowej duchowości, zwracając uwagę na to, że nie można utożsamiać ze sobą pojęć „nowa duchowość” i „New Age”. Istotą nowej duchowości jest eksponowanie problematyki samorozwoju, autoekspresji, wewnątrzświatowej orientacji, wrażliwości ekologicznej, holizmu czy dobrostanu. Zainteresowanie tymi aspektami znajdujemy w New Age, ale znajdujemy także w ruchu dobrowolnej prostoty i minimalizmie. Amitai Etzioni powstanie ruchu dobrowolnej prostoty w społeczeństwach późnego kapitalizmu wyjaśnia na gruncie psychologicznej teorii Abrahama Maslowa. Hierarchia potrzeb Maslowa jest zwieńczona przez autoekspresję a zatem, jak twierdzi Etzioni, ruch dobrowolnej prostoty wydaje się być dobrym przykładem zaspokajania potrzeby autoekspresji. Rozważania nad dobrowolną prostotą należy umieścić w perspektywie wartości charakterystycznych dla społeczeństwa postmaterialistycznego, tym bowiem, co łączy ruch dobrowolnej wspólnoty i minimalizm jest bez wątpienia wspólnota postmaterialistycznych wartości, akcentowanie samorozwoju, autentyczności czy autoekspresji.

W wystąpieniu chciałbym zwrócić uwagę na różnice między New Age i dobrowolną prostotą. Warunkiem praktykowania New Age nie jest downshifting, w odróżnieniu od dobrowolnej prostoty czy minimalizmu. Podobnie, *conditio sine qua non* New Age nie jest antykonsumpcjonizm, a wręcz przeciwnie, wielu badaczy New Age podkreśla konsumpcyjny wymiar tego zjawiska. Istotna różnica tkwi także w źródłach, z których wyrastają New Age i dobrowolna prostota. O ile w pierwszym przypadku ważnym źródłem są duchowość orientalna oraz zachodnia tradycja ezoteryczna (np. alchemia, astrologia, hermetyzm, gnoza, teozofia czy antropozofia), o tyle w drugim przypadku te zachodnie źródła inspiracji nie wydają się tak istotne.

dr Zbigniew Łagosz

Zaginiony rytuał magii nasienia. Od wczesnych gnostyków do Ordo Templi Orientis

W swych długoletnich badaniach dotyczących zachowań seksualnych w religii, M. Eliade zauważył i podkreślił występujące w wielu kulturach zjawisko identyfikacji, a przynajmniej

„wspólnatury” między duchem, częścią światłą człowieka a semen virile (nasienie męskie). Zależność ta niejako implikuje wielką gamę technik służących do „oddzielenia”, poprzez skoncentrowanie na se-men, które podczas stosunku seksualnego może zostać „powstrzymany” (czyli w sposób idealny krążący „w przeciwnym kierunku”), dzięki technice stosunku przerywanego, albo ponownie przyjęte (przywrócone ciału - rozpuszczone w napoju lub eliksirze, czasami wraz z sekrecjami kobiecymi i wypity, wdychany przez nos, sposób uważany niekiedy za niebezpieczny i przez wielu odradzany, itd.) po jego wcześniejszym wydaleniu na zewnątrz. W innych wersjach, na przykład doświadczając „światła różnego koloru”, medytuje się podczas stosunku płciowego.

Pochodzenie tego typu rytuału nie zostało jak dotąd do końca wyjaśnione. Chodzi niewątpliwie o „tajemniczy tantryczny rytuał”, którego naczynia rytualne i teksty odnaleziono wraz z rytualizmem mającym swą analogię z ceremoniami gnostyckimi, jak chociażby te sprawowane przez Fibionitów. Czy bierze on swój początek w Iranie, czy jest gnostycki (i zostaje włączony do tantryzmu dopiero później), czy też hinduski, było przedmiotem dyskusji pomiędzy Eliadem a Giuseppe Tucci. Podobne techniki, przynajmniej jeśli chodzi o zatrzymanie nasienia, spotyka się również w Chinach (gdzie są praktykowane w klasztorach taoistycznych) i mogą być jeszcze starsze. „W każdym razie, chodzi o bardzo stary rytuał, który przechodzi poprzez niektóre szkoły gnostyckie, przez nurty alchemiczne i kabalistyczne średnio-wiecza i odrodzenia (wiele tekstów alchemicznych można czytać na dwóch poziomach), by w końcu znaleźć się w mrowisku organizacji tajemnych, szczególnie niemieckich z XVII wieku” (M. Introvigne). Odrębnie nauczany (być może w wyniku kontaktu z arabską sektą nizarytów) miał być w Zakonie Templariuszy.

Później w zachodniej tradycji ezoterycznej mamy długą przerwę, która jak wskazuje Massimo Introvigne w swej pozycji *Powrót Magii*, została przerwana by pojawić się jako rytuał uzyskania nieśmiertelności, a w tym przypadku w formie „ciała uwielbionego”, uzyskanego po-przez oddzielenie elementu duchowego człowieka od innych elementów związanych z materią. Nauczać miał tego Cagliostro poprzez ukazanie adherentom swego zakonu drogi suchej i drogi mokrej.

W pełni rozwinięte praktyki magii seksualnej pojawiają się jednak dopiero u Paschala Beverly Randolpha. Ten zapomniany nestor współczesnego okultyzmu był zarazem śmiałym reformatorem społecznym, jednym z pierwszych propagatorów higieny seksualnej, wolnej miłości, zniesienia niewolnictwa i równouprawnienia kobiet. Za życia wzbudzał skrajne emocje w osobach ze świata polityki i ezoteryki, przeszedł do historii tej drugiej, jako twórca nowoczesnej magii seksualnej oraz pierwszej organizacji różokrzyżowej w Ameryce; który razem z Emmą Hardinge Britten i Heleną Pietrowną Bławacka przekształcił spirytizm w okultyzm.

Z jego nauk korzysta współcześnie istniejący zakon magów seksualnych Ordo Templi Orientis. Czy rytuały tam praktykowane mają wspólną genezę z dawnymi gnostykami? Postaram się, choć w przybliżeniu odpowiedzieć na to pytanie.

dr Jan Miklas-Frankowski*Koncepcja neomanicheizmu Czesława Miłosza*

Koncepcje gnostyckie są obecne we wszystkich okresach twórczości Miłosza, od wczesnych katastroficznych „Trzech zim” (1935), aż po ostatnią sumę składającą się na „Traktat teologiczny” (2001). Doświadczenie okrucieństwa wszechświata i rozpoznanie zła wpisanego w jego strukturę poczynione już w dzieciństwie ("Sześćcioletni, czułem grozę w kamiennym porządku świata"), wzmocnione później przez koncepcje darwinistyczne i lekturę zapisanych *petitem* w podręczniku historii Kościoła Archutowskiego rozdziałów o dualistycznych herezjach, miało zasadniczy wpływ zarówno na światopogląd poety, jak też na jego twórczość. Już wczesne wiersze Miłosza z tomu „Trzy zimy” i z lat 1936-39 mają wyraźne inspiracje gnostyckie. Powieść „Dolina Issy”, opublikowana w 1955 roku, spleciona niewątpliwie z motywów autobiograficznych, jest traktatem metafizycznym (czy jak chce tłumacz powieści Louis Iribarne „zamaskowanym traktatem teologicznym”) o odkrywaniu zła w przestrzeni społecznej, naturze i przede wszystkim w sobie samym. W esejach wydanych w tomie „Widzenia nad Zatoką San Francisco” refleksje dotyczące Ameryki czy szerzej „cywilizacji dwudziestego wieku w jej kalifornijskiej odmianie” prowadzą do stworzenia koncepcji „neomanicheizmu”, jako terminu najlepiej oddającego kondycję człowieka naszych czasów. Stan ten polega, według Miłosza, z jednej strony, na niechęci do Natury, niezgody na przyjęcie jej praw i poczuciu własnej odrębności, z drugiej zaś, na porażeniu własną zwierzęcością. Zdaniem Miłosza ważną cechą społeczeństwa obserwowanego w latach sześćdziesiątych XX wieku jest „odraza do nieosobowego, wpisanego strukturę kosmosu okrucieństwa”, przy czym przed złą materią można się bronić tylko ludzkimi siłami, bo religia i wiara przestały już dawać człowiekowi schronienie, a „Bóg wycofał się, tracąc swoje atrybuty”. Jednak „strach przed ogniem piekielnym nie zniknął, jedynie Piekło, jak dla dawnych uczniów Manesa, zagnieździło się w samym naszym poddaństwie, w bezbronności wobec rezydujących w nas naturalnych sił, dziś domeny biologa, lekarza i psychiatry.” Zasadniczą różnicę między rozpoznaniem staro- a neomanichejskimi stanowi, zdaniem Miłosza, przekonanie „o samotności (...) człowieka, wobec nieogarnionej przestrzeni, ruchomej, a przecież pustej”, bo żaden z niej głos nie dochodzi.

dr Mariusz Dobkowski*Czy „kataryzm” jest zjawiskiem należącym do przeszłości? Kilka obserwacji na temat przenikania się współczesności i historii w badaniach nad religiami*

Średniowieczna dysydencja religijna nazywana tradycyjnie kataryzmem, która rozwijała się głównie na południu Francji i we Włoszech, wygasła przed połową XIV wieku. Od tego momentu rozpoczęło się jej „życie po życiu”, czyli istnienie w pamięci społecznej. Funkcjonowanie „kataryzmu” w tym obszarze świadomości społecznej można podzielić na dwie sfery: historiografię i konteksty pozahistoriograficzne. Do tych ostatnich zaliczyłbym: polemikę katolicko-protestancką okresu Reformacji, regionalną tożsamość okcytańską w XIX

i XX wieku, ideologię i politykę w XIX i XX wieku, literaturę piękną, poszukiwania okultystyczno-ezoteryczne oraz współczesną kulturę masową.

W swoim wystąpieniu chciałbym zbadać, w jaki sposób współczesna literatura piękna, regionalna tożsamość okcytańska oraz najnowsza historiografia kształtują obraz historycznego zjawiska religijnego jakim był „kataryzm”. Chcę zaznaczyć, że przedmiot badań zawęzłam do „kataryzmu” z obszaru dzisiejszej południowej Francji. Jeśli chodzi o literaturę piękną, wezmę pod uwagę tytuły z gatunków „powieść historyczna” i „thriller religijny” wydane od lat 80. XX wieku i powstałe w różnych językach. Co do regionalnej tożsamości okcytańskiej, odniosę się do procesów i zjawisk obecnych od lat 60. ubiegłego stulecia. I w końcu, jeśli chodzi o najnowszą historiografię „kataryzmu”, skupię się na nurcie powstałym w latach 90. XX wieku, który jest zwykle określany mianem „krytycznego” lub „dekonstrukcjonistycznego”. Przedstawiciele tego ujęcia dążą do radykalnego przewartościowania obrazu herezji katarskiej, ukształtowanego od początku naukowych badań nad nią w połowie XIX wieku.

Mam nadzieję, że moje rozważania doprowadzą także do ogólniejszych wniosków na temat tego, jaką władzę nad pamięcią religijnych wydarzeń przeszłości mają współczesne metody posługiwania się nią.

mgr Katarzyna Bajka

Symbolika golema w kulturze popularnej świata Zachodu

Golem jest jedną z tych postaci, które przez wieki głęboko symboliczne, rozbudowane, powiązane z wielością znaczeń religijnych, alchemicznych i ezoterycznych oraz z mnogością narracyjnych tropów świetnie odnalazły się w kulturze popularnej świata Zachodu.

Część przynależnych golemowi cech utrwaliła się w popkulturze, a jednak jest wiele aspektów, z których oryginalna postać została odarta. Dlaczego nie powstają filmy i seriale, cykle opowieści o golemach, a mit glinianego człowieka pozostaje ubogi w sensory, epizodyczny, płaski, podczas gdy świat kultury popularnej zaludniają różnorodne i bogate fabuły traktujące o innych fantastycznych postaciach humanoidalnych i liminalnych, takich jak wampiry, wilkołaki czy zombie? Czy chodzi o pierwotnie religijną konotację tego bohatera, która w kontekście popularnym może być odczytywana jako jego słabość? Czego brakuje golemowi, jak jest postrzegany w kulturze, do jakich sensów się odnosi, i dlaczego, mimo wszystko, „legenda o golemie” powraca, szczególnie w filmach grozy i w serialach młodzieżowych z gatunku supernatural drama?

Prelekcja będzie próbą omówienia współczesnych adaptacji mitu golema w świetle tradycji żydowskiej i ezoterycznej, szczególnie w porównaniu z klasyczną narracją i z ujęciem tematów duszy, mitu kreacyjnego i słowa jako źródła kreacji, oraz w kontekście antropologicznego obrazu ciała człowieka i jego symboliki.

Golem pojawił się w przeciągu ostatnich pięciu lat w odcinkach takich seriali jak: Sleepy Hollow, Grimm, Supernatural, The Sarah Connor Chronicles, Warehouse 13, Haven, Adventure Time oraz w filmach takich jak choćby Kraina Lodu (Frozen) w której pojawia się golem śnieżny, tak zwany Snowlem.

mgr Michał Wróblewski

Psychiatra, ezoteryk, Hiob

Historia biblijnego Hioba interesowała wielu myślicieli. Wśród z nich znalazł się Carl Gustav Jung, który ciężko doświadczonemu bohaterowi jednej z ksiąg Starego Testamentu poświęcił jedną ze swoich najważniejszych prac. Szwajcarski psychiatra w „Odpowiedzi Hiobowi” zanalizował relację pomiędzy cierpiącym człowiekiem a Bogiem, odwołując się w swoich interpretacjach zarówno do uznawanych, chociażby przez Kościół katolicki ksiąg Starego i Nowego Testamentu, takich jak na przykład Apokalipsa świętego Jana, lecz także do źródeł nie uznawanych przez ortodoksję, na przykład księgi Henocha. Wielu interpretatorów, na przykład Martin Buber, uznało publikację Junga za koronny dowód na to, iż jej autor był gnostykiem, a proponowana przez niego metoda terapeutyczna jest ścieżką inicjacyjną. Nie inaczej sądził popularyzator ezoteryki i tłumacz Jerzy Prokopiuk, który również napisał gnostyczny komentarz do biblijnej księgi („Bóg, Szatan, Hiob”), znany, między innymi z szeregu pism, przedstawiających Junga jako dwudziestowiecznego gnostyka. Inne spojrzenie na psychologię analityczną, a także na historię Hioba zaproponował psychiatra Zenon Waldemar Dudek (autor między innymi jednego napisanego w języku polskim podręcznika wprowadzającego w zagadnienia psychologii Jungowskiej „Podstawy psychologii Junga”). Według Dudka, autor „Symboli przemiany” nie tyle był gnostykiem, co psychologiem, zainteresowanym wszelkimi przejawami obiektywnej psychiki, czyli nieświadomości zbiorowej, łącznie z fenomenami religijnymi, określanymi mianem gnozy, na przykład alchemią. Dla polskiego psychiatry opowieść o Hiobie jest przede wszystkim historią indywidualizacji, prowadzącą do zmiany obrazu Boga, dokonującą się w ludzkim wnętrzu niż próbą opisu psychiki Boga, wiążącą się z propozycją jego terapii („Doświadczenie graniczne Hioba”).

Sekcja XIV (N) BADANIA NAD JĘZYKIEM RELIGIJNYM

20.06.2015 (sobota) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69
Koordynator: **prof. dr hab. Zbigniew Pasek**, e-mail: pasek@agh.edu.pl

09.00 - 09.10 - **Prof. dr hab. Zbigniew Pasek**

– Otwarcie sekcji: *Badania nad językiem religijnym*

09.10 - 09.30 - **Dr hab. Tomasz Sikora**

– *Specyfika języka sakralnego z perspektywy badań nad uniwersaliami językowymi*

09.30 - 09.50 - **Mgr Tomasz Piasecki**

– *Językowe refleksy sacrum w komunikacji rytualnej*

09.50 - 10.20 - **Dr hab. Wojciech Kluj**

– *Uwarunkowania wyboru słowa określającego Boga w języku mieszkańców Madagaskaru*

11.20 - 11.40 - **Dr Magdalena Grabowska**

– *Specyfika języka modlitwy w ewangelicznych wspólnotach charyzmatycznych*

11.40 - 12.00 - **Dr Magdalena Lewicka**

– *Kitabistyka - nowy kierunek badań islamoznawczych w Polsce*

12.00 - 12.20 - **Mgr Arkadiusz Woźniak**

– *Religia jako element cenzury politycznej w czasie i przestrzeni*

12.20 - 13.00 - **Dyskusja**

dr hab. Tomasz Sikora

Specyfika języka sakralnego z perspektywy badań nad uniwersaliami językowymi

Badania nad inwariantnymi cechami języka naturalnego wyróżniającymi go spośród innych systemów komunikacji występujących w przyrodzie ożywionej doprowadziły do ustalenia zasobu takich cech (Ch. F. Hockett, J. Lyons). Obejmuje on takie konieczne cechy definicyjne jak: arbitralność, dwustopniowość, produktywność, nieciągłość, znaczącość, zdalność czasowo-przestrzenna, przemienność, całkowite sprzężenie zwrotne, specjalizacja, przekaz kulturowy, wyuczalność, samozwrotność, nadużywalność.

Celem referatu jest opisanie zakresu potencjalnej zmienności tych cech w przypadku, gdy dany konkretny język naturalny zyskuje status języka sakralnego. Przykładowego materiału do rozważań dostarczą spekulacje nad naturą języka hebrajskiego obecne w mistycznych tradycjach judaizmu.

mgr Tomasz Piasecki

Językowe refleksy sacrum w komunikacji rytualnej

Wystąpienie jest poświęcone językowej realizacji kategorii sacrum w tekstach powstających w ramach tzw. komunikacji rytualnej. Eksploracje objęły gatunki należące do dyskursu antycznego i magicznego – wróżby, przepowiednie, klątwy, błogosławieństwa, modlitwy, zaklęcia i zamawiania. W analizowanym korpusie znalazły się teksty utrwalone w ramach terenowych obserwacji uczestniczących oraz zachowane w tekstach kultury (np. grimuarach i księgach zaklęć). Wyjściową perspektywą metodologiczną badań jest antropolingwistyka. Szczególną uwagę zwrócono na realizację dychotomii językowych nawiązań sakralnych identyfikowanych w odniesieniu do kulturowego kanonu judeochrześcijańskiego i pogańskiego. Rozważania obejmują formę (leksykalną i gramatyczną) przejawów sacrum, źródła kulturowe, nawiązania intertekstualne i role kulturo- oraz komunikacyjnotwórcze w kontekście sytuacji komunikacyjnej, struktury rytualnej, kanonu gatunkowego i dyskursu.

dr hab. nWojciech Kluj

Uwarunkowania wyboru słowa określającego Boga w języku mieszkańców Madagaskaru

Jak trafnie wybrać słowo odpowiadające europejskiemu pojmowaniu osobowego Boga w realiach kultury, języka a także polityki wewnętrznej Madagaskaru? Okazuje się, że nie jest to jedynie kwestia zwykłego wyboru. W wybór ten wpisują się uwarunkowania nie tylko dotyczące już istniejących wierzeń rodzimej ludności, ale również kwestie związane z koncepcjami antropologicznymi, językowymi a nawet zwykłą walką o władzę, zarówno wśród miejscowej ludności, jak i w realiach międzynarodowych. Przed wybraniem najlepszego słowa trzeba było bowiem postawić pytania: Czy obcy (Vazaha) są w stanie zrozumieć mentalność i język Malgaszy? Czy rodzimi mieszkańcy wyspy wierzyli już w Boga? Czy posługiwali się jednym językiem czy też kilkoma wersjami dialektycznymi? Czy narzucenie słowa przez grupę aktualnie trzymającą władzę wpływa na treść wierzeń? Czy

napotkany język może zmienić treść pojęcia wyjściowego? Historia wyborów pomiędzy dwoma głównymi słowami malgaskimi „Zanahary” oraz „Andriamanitra” przez różne grupy etniczne rdzennych mieszkańców a także grupy Europejczyków może służyć jako ciekawe studium przypadku zarówno lingwistycznego jak i religioznawczego.

dr Magdalena Grabowska

Specyfika języka modlitwy w ewangelicznych wspólnotach charyzmatycznych

Referat poświęcony będzie omówieniu cech charakterystycznych języka modlitwy w protestanckich kościołach ewangelicznych z nurtu zielonoświątkowo-charyzmatycznego. Postaram się dokonać zestawienia elementów wyróżniających modlitwę charyzmatyczną od modlitwy słyszanej w czasie zgromadzeń Kościołów baptystycznych. Pod uwagę wezmę doniesienia na temat modlitwy jako gatunku języka religijnego. Wskażę i spróbuję dokonać uzasadnienia obecności elementów nowych i nietypowych dla wypowiedzi modlitewnych.

dr Magdalena Lewicka

Kitabistyka - nowy kierunek badań islamoznawczych w Polsce

Referat poświęcony będzie charakterystyce piśmiennictwa Tatarów polsko-litewskich, ze szczególnym uwzględnieniem realizowanego przez naukowców z UMK we współpracy z badaczami polskimi, litewskimi i białoruskimi, projektu filologiczno-historycznego opracowania oraz krytycznego wydania pierwszego, najstarszego przekładu Koranu na język słowiański (polski/białoruski), datowanego na 2 poł. XVI wieku. Jest to jeden z wielu cennych zabytków rękopiśmiennej literatury Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego, najważniejszej i najbogatszej części ich spuścizny kulturowej i trwałego śladu osadnictwa tatarskiego na ziemiach Rzeczypospolitej. Literatura ta, rozkwitła pod wpływem ożywienia duchowego doby renesansu i reformacji na dalekich kresach wschodnich, uznana została za zjawisko szczególne, swoisty fenomen, któremu przypisuje się ogromną wartość duchową, literacką i kulturową. Fenomen ten wyraża się w niezwykłym połączeniu elementów z pozoru przeciwstawnych i wykluczających się, a doskonale współgrających tak w życiu społecznym, jak i w twórczości literackiej Tatarów polsko-litewskich, a mianowicie orientalnej kultury islamu z kulturą chrześcijaństwa.

XV (O) PSYCHOLOGIA RELIGII

18.06.2015 (czwartek) – Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69
Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej, ul. Śmidowicza 69
Koordynator: **prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska**

CZĘŚĆ I – 10.30-13.00

10.30 - 10.40 - **Prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska**
– Otrawcie sekcji: *Psychologia religii*

10.40 - 11.00 - **Prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska**
– *Nowe perspektywy badawcze w psychologii religii*

11.00 - 11.10 - **Dyskusja**

11.10 - 11.25 - **Dr Arleta Chojniak**
– *Funkcje emocji religijnych w przemianach kulturowych*

11.25 - 11.35 - **Dyskusja**

11.35 - 11.50 - **Mgr Joanna Szelegieniec**
– *Fenomenologia doświadczeń mistycznych i stanów psychotycznych – analiza porównawcza*

11.50 - 12.00 - **Dyskusja**

12.00 - 12.15 - **Aleksandra Niemyjska**
– *Znaczenie wyobrażeń boskiego towarzysza w radzeniu sobie z trudnościami*

12.15 - 12.25 - **Dyskusja**

12.25 - 12.40 - **Mgr Marek Dolewka**
– *Ujęcia ciszy przez członków katolickich wspólnot kontemplacyjnych w świetle fragmentów „Dzienniczka” św. Faustyny Kowalskiej*

12.40 - 13.00 - **Dyskusja**

CZĘŚĆ II – 14.30-17.00

14.30 - 14.45 - **Dr Andrzej Molenda**
– *Wybrane aspekty indywidualnej religijności osób z nerwicą eklezjogenną*

14.45 - 14.55 - **Dyskusja**

14.55 - 15.10 - **Mgr Aleksandra Rataj**
– *Kierunki badań psychologicznych nad konwersją religijną*

15.10 - 15.20 - **Dyskusja**

15.20 - 15.35 - **Mgr Katarzyna Pawlak**
– *Tożsamość zdeterminowana religijnie. Kobiecość w postkolonialnej kulturze Kenii*

15.35 - 15.45 - **Dyskusja**

15.45 - 16.00 - **Dr Anna Zasuń**

– *Psychologiczny wymiar fundamentalizmu*

16.00 - 16.10 - **Dyskusja**

16.10 - 16.25 - **Mgr Ewa Kobylecka**

– *Kompetencja międzykulturowa nauczycieli religii*

16.25 - 16.35 - **Dyskusja**

16.35 - 16.50 - **Dr Adam Anczyk**

– *Marzenia senne religioznawców*

16.50 - 17.00 - **Dyskusja**

prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska

Nowe perspektywy badawcze w psychologii religii

Wystąpienie Bedzie poświęcone rozważaniu potrzeby interdyscyplinarności w formułowaniu pytań badawczych w ramach psychologii religii, oraz w wyborze metod badań prowadzących do uzyskiwania na nie odpowiedzi.

Wśród nowych pytań badawczych warto wymienić takie zagadnienia jak rola religii w procesach migracyjnych, a szczególnie w procesach akulturacji migrantów w nowych miejscach pobytu. Analiza ta dotyczy zarówno roli religii w przypadku migracji dobrowolnych, jak i migracji wymuszonych, a w szczególności uchodźstwa.

Psychologia religii w odniesieniu do tego zagadnienia może podjąć owocną współpracę zarówno na zewnątrz religioznawstwa, jak i w ramach istniejących już podejść badawczych w ramach religioznawstwa. Mówiąc o pierwszym z nich, warto wskazać na potencjalnie owocną współpracę z badaczami (nie tylko psychologami lecz również geografami humanistycznymi), uprawiającymi psychologię miejsca. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie jak religia oddziałuje na budowanie, utrzymywanie lub obumieranie relacji z miejscem do którego ludzie migrują w sposób dobrowolny lub wymuszony, to przykładowe pojawiające się tutaj pytania. Jeśli chodzi natomiast o współpracę w obrębie religioznawstwa, to interesującą propozycją może okazać się podejście z perspektywy "spatial methods" pojęcia wprowadzonego przez Kim Knott (2011).

Podejście metodologiczne do tego zagadnienia to podejście interdyscyplinarne, wymagające przekroczenia ram jednej dyscypliny i współpracy badaczy reprezentujących niekiedy bardzo różnorodne kompetencje badawcze.

dr Arleta Chojniak

Funkcje emocji religijnych w przemianach kulturowych

Celem referatu jest interdyscyplinarna refleksja nad rolą i statusem emocji religijnych w przemianach kulturowych. Podstawę rozważań stanowić będzie teoria rytuału interakcyjnego Randalla Collinsa, która zostanie zastosowana do analizy funkcji i specyfiki przeżyć emocjonalnych zachodzących u jednostek uczestniczących w rytuałach religijnych. W ramach tego ujęcia zbiorowe emocje – w tym te o charakterze religijnym – doświadczane przez jednostki w trakcie interakcji społecznych skutkują wytwarzaniem, powielaniem bądź deprecjonowaniem symboli kulturowych. W związku z tym Collins wysuwa wniosek, że zbiorowe doświadczenia emocjonalne, stanowiąc konstytutywny składnik rytuałów interakcyjnych, warunkują i uruchamiają mechanizm zmian kulturowych.

Z tego punktu widzenia emocjom społecznym (w tym religijnym) przysługuje status podstawowych determinant procesów kulturowych.

mgr Joanna Szelegieniec

Fenomenologia doświadczeń mistycznych i stanów psychotycznych – analiza porównawcza

Związek między duchowością i zaburzeniami psychicznymi stanowi przedmiot ponadczasowej refleksji. Z jednej strony stany mistyczne są swoistym spotkaniem z boskością, doświadczeniem transcendencji, rodzajem Bożej łaski, z drugiej zaś treści o charakterze religijnym stanowią częsty temat urojeń i halucynacji towarzyszących zaburzeniom psychotycznym. Różnica między autentyczną treścią mistyczną (odnoszącą się do realnego doświadczenia boskości) a religijną treścią daną w stanie psychotycznym jest jednak niejasna (Menezes Jr i Moreira-Almeida, 2009), szczególnie wtedy, gdy osoba posiadająca doświadczenie pochodzi z innego kręgu kulturowego (Cardeña, 2011). Cały obraz problematyki doświadczeń mistycznych i psychotycznych ulega ponadto dodatkowemu skomplikowaniu, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że zarówno wystąpienie stanów mistyczno-wizyjnych, jak i stanów psychotycznych może mieć albo pozytywny, albo negatywny wpływ na zdrowie psychiczne jednostki (Nakaya i Ohmori, 2010).

Celem mojego wystąpienia będzie przyjrzenie się fenomenologii stanów mistycznych (wizyjnych) i stanów psychotycznych. Analiza ta będzie opierać się na porównawczej charakterystyce stanów mistycznych i stanów psychotycznych per se oraz będzie uzupełniona o typy doświadczeń o niejednorodnym charakterze, jakimi są doświadczenia mistyczne z cechami psychotycznymi i zaburzenia psychotyczne z cechami stanów mistycznych (Lukoff, 1985).

Powyższa analiza będzie również podstawą do refleksji nad zasadnością rozróżniania stanów mistycznych i psychotycznych in abstracto, tzn. na podstawie formalnych charakterystyk owych stanów. Innymi słowy, czy możemy mówić o fenomenologicznych kryteriach stanów mistycznych i psychotycznych, czy raczej uznanie danego doświadczenia za mistyczne bądź psychotyczne powinno opierać się na czynnikach pragmatycznych, takich jak szeroko rozumiany kontekst wystąpienia danego doświadczenia oraz jego konsekwencje w wymiarze jednostkowym i społecznym.

Aleksandra Niemyjska

Znaczenie wyobrażeń boskiego towarzysza w radzeniu sobie z trudnościami

Często zauważa się pozytywny związek duchowości i religijności z radzeniem sobie z trudnościami i wzrostem potraumatycznym. Rzadko jednak badacze podejmują próbę wyjaśnienia mechanizmu tych dobroczynnych efektów na gruncie empirycznym. Niewiele także wiadomo o tym, dlaczego niektóre osoby w reakcji na traumę tworzą lub pogłębiają postrzeganą relację z istotą boską (np. Aniołem Stróżem lub Bogiem). Prezentujemy wyniki czterech badań, które dotyczyły zarówno procesów warunkujących dobroczynne działanie wyobrażonych kontaktów z istotami boskimi jak i podmiotowych wyznaczników skłonności do kreowania takich kontaktów. Otrzymane przez nas wyniki potwierdziły, że wiara w postaci boskie może chronić kobiety, które przeżyły traumę przed samotnością (badanie 1). Badanie

eksperymentalne potwierdziło możliwy mechanizm kojącego efektu postrzeganej więzi z istotą boską. U badanych wzbudzono za pomocą wspomnień poczucie samotności, a następnie proszono o wyobrażenie sobie spotkania z istotą boską, przypominająca anioła (grupa eksperymentalna) lub ze znajomym (grupa kontrolna). Zgodnie z ideą, że wyobrażony kontakt z istotą boską poprawi samoregulacyjne możliwości badanych, wyniki wykazały, że wyobrażenie postaci boskiej zwiększało zdolność duchowej transcendencji, poczucie jasności pojęcia Ja i postrzegane wsparcie społeczne. Wyniki badania 3 i 4 ujawniły zgodnie, że związek doświadczeń traumatycznych ze skłonnością do wyobrażania sobie postaci boskich był wyjaśniany osobowościową podatnością na fantazję. Dyskutujemy możliwość, że w niektórych przypadkach wyobrażone związki z istotami boskimi mogą być formą niepatologicznej dysocjacji i pomagać w radzeniu sobie z trudnościami życiowymi.

mgr Marek Dolewka

Ujęcia ciszy przez członków katolickich wspólnot kontemplacyjnych w świetle fragmentów „Dzienniczka” św. Faustyny Kowalskiej

Jedno z istotnych wyzwań społeczno-kulturowych współczesnego świata stanowi troska o środowisko ciszy. Jak zauważają badacze problemu, m.in. Adam Lepa, rewolucja przemysłowa i postępująca urbanizacja sprawiły, że współcześnie coraz więcej osób pragnie znaleźć wytchnienie od powszechnego zgiełku. W swoim referacie chciałbym zaprezentować rozmaite ujęcia oraz funkcje ciszy, jakie wyróżnili członkowie katolickich zakonów kontemplacyjnych i kontemplacyjno-czynnych z Krakowa i okolic. Materiał empiryczny został zebrany w wyniku wywiadów swobodnych nieustrukturalizowanych z elementami wywiadu strukturalizowanego, opartych na dwunastu pytaniach. Badaniami objęto 20 osób zróżnicowanych ze względu na:

- płeć: kobiety (8 osób), mężczyźni (12 osób),
- wiek: od 23 do 85 roku życia (23-42: 9 osób, 47-85: 11 osób),
- oraz ilość lat w zakonie: od 2 do 58 lat (2-20: 10 osób, 25-58: 10 osób).

Za materiał porównawczy posłużą fragmenty "Dzienniczka" św. Faustyny Kowalskiej. Kwestia ciszy, milczenia i cichości była podejmowana przez siostrę Faustynę Kowalską stosunkowo często. Odniesienia do wspomnianych problemów znajdują się w ponad 60 punktach "Dzienniczka". Najczęściej padają one w kontekście ćwiczenia się w milczeniu, podkreślenia roli ciszy wewnętrznej w kontakcie z Bogiem czy milczenia w relacji z innymi. Porównanie pozwoli wskazać podobieństwa i różnice w postrzeganiu ciszy oraz odpowiedzieć na pytanie na ile cisza zewnętrzna, panująca w przestrzeni klasztornej, wpływa na zachowanie ciszy wewnętrznej.

dr Andrzej Molenda

Wybrane aspekty indywidualnej religijności osób z nerwicą eklezjogenną

W kształtowaniu indywidualnej religijności dziecka ważną rolę ograżają zarówno style wychowawcze prezentowane przez rodziców, jak i strategie religijnej edukacji.

Właśnie wychowanie wraz z nieodpowiednią edukacją religijną są przez wielu psychologów obarczane odpowiedzialnością nie tylko za patologiczne formy religijności, ale i za szereg zaburzeń poczawszy od nerwic po psychozy.

Proces psychoterapii daje niekiedy możliwość rekonstrukcji historii oddziaływania wymienionych czynników i ich roli w ukształtowaniu i umacnianiu niedojrzałych form religijności.

Referat koncentruje się na identyfikacji czynników sprzyjających kształtowaniu niedojrzałej religijności, w tym m.in. negatywnego wpływu wykorzystywania „sankcji religijnych” w wychowaniu, zatarcia granic między wymaganiami rodziców i wymaganiami Boga, niewłaściwej kolejności przekazywanych treści, kształtowaniu motywacji lękowej w dziecięcej religijności.

W nakreślonym kontekście istotnym jest problem mniej lub bardziej świadomego przekazywania przez wychowawców w procesie zarówno wychowania, jak i edukacji religijnej własnego obrazu Boga oraz własnego rodzaju religijności.

mgr Aleksandra Rataj

Kierunki badań psychologicznych nad konwersją religijną

Głównym celem wystąpienia jest zaprezentowanie różnych metod psychologicznego badania zjawiska konwersji religijnej oraz modeli konwersji ugruntowanych w istniejących teoriach. Definicje konwersji religijnej są liczne i żadna z nich nie jest uniwersalną, bowiem różne nurty czy grupy wyznaniowe mają również swoje normy wpływające na rozumienie pojęcia konwersji. Badając to zjawisko pod kątem psychologicznym trzeba odnieść się do kontekstu: religii, do której odbywa się konwersja i określanych przez nią (religię) norm konwersji oraz norm danej grupy czy instytucji religijnej. Można jednak wyróżnić kilka współczesnych modeli, które bazując na wcześniejszych propozycjach i badaniach starają się prezentować holistyczne podejście i uwzględniać kulturowe, genderowe, społeczne i instytucjonalne warunki, w jakich zachodzi proces konwersji. Do szczególnie obiecujących należy model Rambo (1993, 1995), zrewidowany później przez Paloutziana, Richardsona i Rambo (1999) i zrekonceptualizowany na podstawie wyników badań własnych przez Smitha i Stewarta (2011) oraz synteniczny model Goorena (2005, 2006, 2007). Te współczesne modele starają się zwracać uwagę na pomijane dotychczas w badaniach nad konwersją religijną zmienne oraz uwypuklają istotność czy wręcz konieczność stosowania interdyscyplinarnego lub chociażby multidyscyplinarnego podejścia, co także zostanie omówione podczas prezentacji, wraz z własną propozycją projektu badań w tym zakresie.

mgr Katarzyna Pawlak

Tożsamość zdeterminowana religijnie. Kobiecość w postkolonialnej kulturze Kenii

Jak podkreślają badacze (Bauman 2000; Braidotti 2006; Moore 2009) ruchy globalizacyjne w świecie zachodnim w ciągu ostatniej dekady zakwestionowały twierdzenie o

paralelności procesu modernizacji i sekularyzacji. Tendencja do globalnego komunikowania i łączności nieuchronnie niesie ze sobą konieczność adaptacji do nowych warunków i weryfikacji zastanych porządków kulturowo-społecznych i tradycji religijnych. Jest znamienym, że w tym procesie w wielu kontekstach postkolonialnych, niejednokrotnie upatrujących w globalizacji kolejnej odsłony imperialnej polityki Zachodu, lokalne systemy religijne stają się ważnym zapleczem w walce o utrzymanie własnej odrębności. Globalny kontekst kenijski wyłania się współcześnie jako postsekularny, w którym religia umacnia się i powraca jako spoiwo ogólnospołeczne przenikające wszystkie dziedziny życia i odgrywające zasadniczą rolę w utrzymaniu spójności tradycyjnego świata, nadając sens istnieniu i pełniąc rolę integrującą i tożsamościowotwórczą. Rozpatrując współczesny kontekst kenijski i omawiając wybrane przykłady wpływu religii na tożsamość kobiet, koncentruję uwagę na konsekwencjach płynących z obserwowanego współcześnie renesansu wiary chrześcijańskiej. Z jednej strony nawrót wierzeń chrześcijańskich skutkuje petryfikacją i usztywnieniem obowiązujących norm i wyobrażeń kobiecości, z drugiej zaś pod wpływem sił globalizacyjnych znoszących granice i ograniczenia i wymuszających otwartość (ruchy migracyjne), kobiety stają się coraz bardziej obecne i aktywne w życiu społecznym i ekonomicznym, co niewątpliwie jest konsekwencją transformacji na poziomie tożsamości i redefinicji poczucia kobiecości. Odwołując się do przeprowadzonych badań oraz wywiadów, proponuję dokładniej przyrzeć się cielesnemu wymiarowi kobiecej tożsamości, który wyłania się jako zasadniczy w globalizującej się, post-sekularnej Kenii. W interesujący sposób, będąc zarówno materia kształtowaną emancypacyjnymi dyskursami globalizacyjnymi oraz instrumentem i celem zarazem neochrześcijańskiej ortodoksji, ciało staje się *le corps du musulman*, polem walki tak o symboliczne znaczenie na poziomie tożsamości, jak i czysto fizyczne i codzienne przetrwanie kobiet (Agamben 1999). Odwrotnie niż w przypadku tożsamościowego administrowania egzystencji przez patriarchalną biowładzę, współczesny społeczno-religijny, kontekst kenijski zdaje się konstruować kobiecość jako swoistą świadomość (cielesnego) ocalenia. Adaptując powyższe spostrzeżenie Agambena dla zrozumienia współczesnej tożsamości kobiet kenijskich, w referacie analizuję wpływ (neochrześcijańskiej) religii i (postkolonialnej) kultury na tożsamość kobiet w etnicznie zróżnicowanym środowisku kenijskim.

dr Anna Zasuń

Psychologiczny wymiar fundamentalizmu

W literaturze przedmiotu o fundamentalizmie mówi się w nawiązaniu do religii, filozofii, geopolityki czy psychologii (osobowość fundamentalistyczna). Celem wystąpienia będzie prezentacja psychologicznych korzeni fundamentalizmu, które można odnaleźć w każdym z typów tego zjawiska, a także analiza fundamentalizmu, jako specyficznej konfiguracji cech osobowości, do której prowadzić może każdy światopogląd i ideologia. Za podstawę definicyjną fundamentalizmu posłużą ujęcia psychologiczne, które odnoszą się do osobowości, stylu poznawczego, nawiązują do uprzedzeń, a także do koncepcji osobowości autorytarnej i jej konstytutywnych cech. W wystąpieniu postawione zostanie pytanie o tzw.

„osobowość fundamentalistyczną” (D. Motak) na podstawie różnorodności przejawów tego zjawiska oraz jego korelacji z koncepcjami autorytaryzmu (E. Fromm, T. W. Adorno, S. Pfürtnner, A. Künzli), dogmatyzmu (M. Rokeach), nietolerancji, etnocentryzmu. Uwzględniona zostanie również psychologiczna kategoria postawy (wraz z jej komponentem emocjonalnym, poznawczym i behawioralnym), na podstawie której zaprezentowany zostanie schemat fundamentalizmu.

mgr Ewa Kobylecka

Kompetencja międzykulturowa nauczycieli religii

Celem wystąpienia jest prezentacja wyników badań nad kompetencją międzykulturową nauczycieli religii. Podstawę analizy stanowić będą przeprowadzone w szkołach publicznych wywiady.

Polska jest postrzegana jako kraj homogeniczny religijnie i etnicznie. Jednak w związku przystąpieniem do Unii Europejskiej oraz nasileniem procesów migracyjnych staje się ona coraz bardziej kulturowo zróżnicowana. Ta różnorodność wpływa również na system edukacji, gdzie powoli zaczyna być rozpoznawana potrzeba edukacji międzykulturowej.

Religia jako przedmiot szkolny jest obecna na wszystkich poziomach obowiązkowej edukacji. Ponieważ religia jest również jednym z kluczowych elementów kultury, lekcje jej poświęcone wydają się być doskonałym miejscem do wprowadzenia elementów edukacji międzykulturowej, jak chociażby podstawowych informacji o innych religiach. Wymaga to jednak odpowiedniego przygotowania nauczycieli religii.

Rozmowy z nauczycielami służyć będą poznaniu ich poglądów oraz doświadczeń związanych z edukacją międzykulturową oraz ocenie ich kompetencji w tym zakresie. W podsumowaniu, polski „model” edukacji religijnej zestawiony zostanie z innymi, zagranicznymi sposobami uczenia o religii.

dr Adam Anczyk

Marzenia senne religioznawców

Studenci i absolwenci religioznawstwa tworzą grupę osób o różnych poglądach religijnych, których łączy wspólna idea studiowania dziejów religii świata. Religioznawstwo wymaga od studenta wielu godzin spędzonych na analizie treści o tematyce religijnej, takich jak piśmiennictwo wyznaniowe, wyniki badań nad religijnością czy teksty z zakresu teorii religii. Można zatem stwierdzić, że studiowanie tej dyscypliny dostarcza treści poznawczych, które mogą wpływać na treść marzeń sennych, zarówno pod względem częstotliwości występowania w nich tematyki religijnej, jak i jej charakteru. Głównym celem niniejszego badania o charakterze pilotażowym było skoncentrowanie się na wątkach tematycznych i motywach religijnych występujących w snach studentów i absolwentów studiów religioznawczych w próbie polskiej. Oczywiście czynników i zmiennych, które mogą mieć

wpływ na treść snu, innych niż samo studiowanie religioznawstwa, jest wiele, więc niniejsze badanie ma charakter rekonesansu, który może inspirować do dalszych analiz, jak również może stanowić przyczynek do dyskusji, czy studiowanie religioznawstwa zmienia (na różnych poziomach) jego adeptów i adeptek postawę wobec religii. Główną metodą badawczą była analiza zawartości marzeń sennych w duchu teorii ugruntowanej. Przedmiotem analizy jakościowej było ok. 60 relacji z marzeń sennych, zebranych przez badacza i studentów kształcących się na kursie "Sen, marzenia senne i religia" (edycja 2014). Celem studium jest wstępne nakreślenie kategorii, które mogą być specyficzne dla marzeń sennych religioznawców. Ich przedstawienie powiązane będzie z omówieniem najbardziej intrygujących przykładów snów o treści religijnej.

WWW.KONGRES.AMW.GDYNIA.PL